

1870. г.

1. март 1870. Девет сати увече
Санкт-Петербурџ. Александрo-Невска Лавра

Доликује ми да свој дневник започнем описом Побeде Православља коју сам видео по други, и можда последњи пут у животу, онако како је данас служена у храму светог Исакија. Црква је била препуна народа; то је било живо море, које се тихо, без буке, њихало оним таласањем кад се на мору виде само лаке струје. Ако на Васкрс храм може да прими, како ми је говорио црквењак храма, до двадесет хиљада људи, данас је вероватно било најмање петнаест хиљада, јер се народ тискао и за певницом, и међу појцима, и свугде где је било места. Дирљив је призор овакве масе народа, која као један човек стоји у молитвеном духу пред Лицем Свевишњег! Чак ни Исакијевски храм не изгледа посебно велелепан у односу на овај Живи Храм; и тада човек схвата потребу за заступницима пред Богом и управитељима Цркве Божије – јерарсима и свештенослужитељима; чак схвата потребу за снажним гласовима Ђакона... Али како је дирљив и свечан тренутак био кад се на крају молебана протођакон (Пјатницки) попео на катедру и кад је почео да поје: „Кто Бог Велиј, јако Бог наш; Ти јеси Бог, Творјај чудеса Једин!“ Уто настаде тренутак, једини у години, кад Црква као Богом установљена заједница, свечано понавља своја правила, положена у темељ заједнице, свој Символ, и кад свечано изјављује да одбацује све оне који не желе да се држе ових правила, као оне који нису њени чланови, већ су јој туђи, који су се пре њених речи већ сами одвојили од општења с њом. Постојало је време кад се Црква Божија скривала у тишини катакомби и осамљених места, и већ је тада имала исто знамење као и данас, и тада је оне који су прво стали под ову заставу, а затим је издали, одвајала од себе – али тада се то дешавало исто онако тихо и тајанствено, као што је тајанствен био живот Цркве; а данас се ово обавља тако да цео свет чује, јер је знамење вере подигнуто да га цела васељена види. Зар то није победа православне вере? Постојало је време кад је хоризонт Цркве био помрачен облацима јереси, верници су ходили у сумраку и нису знали кога и шта да следе; а данас је хоризонт Цркве светао и јасан, на њему јарко блиста Крст Христов, јасно су нацртана, чврсто одређена и заувек неизбрисива правила вере. Зар то није победа Православне Цркве? Након читања Символа протођакон је громогласно прочитао: „Сија вјера православнаја, сија вјера отеческаја, сија вјера вселенују утврди!“ То је чврсти глас Цркве, која објављује своја правила; нема у њему благих нота и нежних звукова; нема наде за непријатеље Цркве у њену слабост, у малодушне уступке и компромисе; дах Духа Божијег, Који је рекао: „Врата паклена неће је надвладати!“ чује се и осећа се за време овог појања. Након хваљења Бога, Градитеља Цркве, и светих отаца, њених богозданих стубова протођакон је почео да објављује: „Онима који не верују у Бога – Творца васељене, који мудрују да је свет потекао сам од себе и да се држи случајно – анатема! Онима који не верују у Искупителја и искупљење – анатема! Онима који не верују у Светог Духа – анатема! Онима који не верују у Свету Цркву и који јој се противе – анатема! Онима који не поштују свете иконе – анатема! Издајницима отаџбине и престола – анатема!“ Уз свако објављивање чуло се трикратно појање речи: „Анатема!“ Боже, какав утисак на човека оставља ово појање! Тамо, међу таласањем народа, посред храма види се збор јерарха – митрополити Санкт-Петербуршки (Исидор), Кијевски (Арсеније); Московски (Инокентије), архиепископи Псковски (Василије), Виљнуски (Макарије), Рјазански (Алексије) и епископ Ладошки Павле – и свештенослужитељи; то су Богом

изабрани, оседели у свом служењу данашњи чувари вере и Цркве и руковође народа; отуда, као од њих, допире глас невидљивих појаца, који потврђују глас Цркве, који одваја несрећнике, који су се већ сами одвојили; али то је глас растворен жалошћу и љубављу; то је мајка која рида, која одбацује своју недостојну децу, али која још увек гаји наду у њих; после тога звучи нота мајчинске љубави, која их без речи поново зове у мајчино крило – хоће ли се освестити несрећници, хоће ли их дирнути туга мајке, хоће ли се осврнути на своје стање и хоће ли схватити сав његов ужас? Без суза, без ридања није било могуће слушати ово дирљиво „Анатема!“, које је тако дивно певао трио од два тенора и баса. Мислио сам да ћу почети да јецам наглас; сузе су ме гушиле и нисам био сам – видео сам многе како плачу. Ово дивно, и страшно и пуно љубави „Анатема!“ још ми бруји у ушима, пуна га је моја душа и сад плачем сузама умилења. Нека не умре у мојој души овај тренутак „Победо Православља“ тамо у далекој туђини! Нека га се чешће сећам и нека ме чува непоколебљивим у вери и нади у таласима потиштеног и мрачног паганства! Можда више никад у животу нећу чути ово појање и нећу видети овај тренутак – а како бих желео! Ради њега – ради овог тренутка – желео бих да се сваке године преносим у православну Русију!

После „Анатеме!“ објављена је „Вјечнаја памјат“ коју су појали хорови појаца митрополита и храма светог Исакија (царевима – грчком Константину, Јелени и другима; нашим – Владимиру, Олги и осталима; патријарсима – источним и нашим; митрополитима и осталима), завршено је појањем „многаја љета“ (цару, Светом Синоду, митрополиту Исидору – председавајућем члану Синода, источним патријарсима, клиру и свем православном народу) и напослетку, завршено је песмом „Тебе, Бога, хвалим!“

Народ је похрлио из цркве, али колико је у њој још остало оних који су се молили ту и тамо пред иконама и који су целивали иконе – и како се људи моле! Види се да је човек у потпуности погружен у молитву; пролазећи поред њега, плашиш се да не пореметиш овај његов тренутак. Жива је вера у Русији! Живо је и делатно Православље, и широк је, царски је његов пут на земаљској кугли!

1871. г.

4. март 1871. Дванаест сати ноћу.

Шангај

„Кад ће то? Боже, кад ће? Хоће ли брзо? А и да ли ће се то икада десити?“ питам се прочитавши прошлогодишње утиске и задржавши се на последњој реченици. О како је болно, како ми је понекад горко у души због вољеног Православља! Ишао сам у Русију да зовем људе на пир живота и рада, на право дело служења Православљу. Био сам у све четири академије, звао сам цвет руске омладине – по интелектуалном развоју и наизглед по побожности и жељи да своје снаге посвети делу вере, у којој је од малих ногу васпитана. И шта се десило? Од свих само се један одазвао на позив – онакав какве бих желео да имамо (питомац Кијевске Академије П.Забелин); а ни он није дао потпуно чврсту и одлучну реч, и он ће можда преварити. Сви остали, сви до једног, или нису желели ни да чују или су питали за корист и привилегије службе. Такво је расположење православног клира у Русији кад су у питању интереси Православља! Зар то није тужно? Кад би видели шта се дешава у иностранству, у неправославним државама. Колико усрдности друштво има да служи иметком! Колико људи и то најбољих људи, без дугих премишљања и жаљења заувек остављају домовину како би Христово име донели у најудаљеније кутке света! Боже, шта је то? Да ли нас је докрајчила наша несрећна историја? Или је наш

карактер у векове векова тако непокретан, тром, апатичан и неспособан да буде прожет Духом Христовим, па ће протестантизам или католицизам ће завладати светом и с њима ће мир окончати своје постојање? Али, не, није узалуд Бог силазио на земљу; Његова истина мора заблистати у свету. Међутим, хоће ли брзо? Зар није време? Да, време је! Ево, Православље је већ послало у Јапан мисионара, оца Григорија с којим сад путујем. Боже, какав си ми крст послао! И да ли сам по њега ишао у Русију? Да ли сам због тога потрошио две најбоље године живота! Све четири академије су ми засад дале само ово благо с којим се сад мучим и од разговора с којим сам вечерас мислио да ће ми глава поседети. Путује као православни мисионар, а оспорава одредбе Православне Цркве, непогрешивост Васељенских Сабора; тврди да су тајне Православне Цркве преузете од паганских мистерија, да је Ковчег Завета био направљен по узору на египатска идолишта, да је у Библији понешто проткано белим нитима и остало. И то је човек који је седам година био свештеник и који је изучио академску мудрост! Ала Православље има добре свештенике и академије! И какав карактер има овај човек! Безбрижан је каквих мало има на свету – не брине се да сазна било шта, ни о Јапану, ни о мисионарству; о мисионарству уопште не воли ни да слуша – кад му причам шта сам видео овде код мисионара или шта сам прочитао у мисионарским извештајима и кад додајем као природне закључке и моралне поуке како и ми треба да делујемо он се љути, схвата то на свој рачун тврдећи да му стално држим придику и никако не жели да схвати да бих просто волео да поделим своје мисли и осећања с другим човеком. Сваку моју пријатељску и једноставну примедбу или савет доживљава као смртну увреду и по сто пута ме њоме прекорева; памти чак и моје шале и прекорева ме за њих као за увреде, чак и ако се ове шале уопште нису односиле на њега. Апатичан је до те мере да чак ни у Палестини није желео да уложи напор да посети сва она света места која је могао и која сам ја стигао да обиђем. Не занима га ништа из околине, ма како занимљиво било наше путовање. Лењ је то де мере да ни сад никако не могу да га подстакнем да се бави ни јапанским ни енглеским језиком иако смо већ око ти и по месеца на путу, на бродовима, што је згодно за учење. С њим се не може ни поразговарати о било чему озбиљном, ни нашалити – Боже, какав је то човек! Каква је мука бити с њим на путу! И притом још у перспективи његова наклоност према пијанству, коју сам већ имао прилике да доживим (у Петербургу)! Дobar мисионар! И само једног таквог је засад дала Русија? Има случајности од којих се горе не могу ни замислити. Дуго сам тражио и напoкoн сам нашао таквог од којег је тешко наћи незгоднијег, као да ми је управо такав био потребан! И још друга несрећа – из Јерусалима је молио да пође као слуга неки пробисвет-искушеник (сад је он друг и пријатељ мог милог оца Григорија). Лењ, безбрижан, размажен манастирским животом, празнослов, и осим тога – бестидан лажљивац. Из дана у дан се све више уверавам у то да је то најгори слуга с којим имам још више посла него без њега; а мој сабрат је подигао буру против мене, што га рибам, што му не дам мира. И шта је то? Због чега толике несреће на моју главу! А! Неко <други> је крив! Имај мудрости, треба да умеш да изабереш људе! А ако ниси умео да изабереш добре – потруди се да од рђавих направиш да ваљају! Трудићемо се, даће Бог, успеће! Ма како да размишљам о томе како да поступама с мојим благом засад сам смислио само једно – да се држим уравнотежено, да избегавам све могуће примедбе, оштре речи и експлозије; кад почнем да их учим – свеједно нема користи (вређају се – не само сабрат, већ и слуга и тад поступају још горе); кад покушам да ћутим – опет не ваља (мисле да се љутим, па поступају још горе). Нека моја реч од сада буде – кротост, крајња снисходљивост и љубав. Али, да ли ће бити користи? Можда ће касније бити могуће мало по мало упутити једног и

другог. А ако не, слугу у свако доба могу да пошаљем у Русију; оца Григорија – такође у Русију (одмах након што се отац Анатолије смести у Нагасаки, а Забелин у Хеого). Од ове двојице ће, чини се бити користи, посебно од овог другог, само ако дође.

18. март. 1871. Ноћ.

У чамцу, на четири стотине миља од Хакодатеа

Тешко ми је на души, Боже! Како страсно понекад пожелим да поразговарам са живим човеком, да поделим с неким оно што ми је у души – и нема га; од самог мог рођења до данас Бог ми није судио да имам друга, истомишљеника. Сећам се како ме је у младости мучила жудња за пријатељством – и нисам нашао друга у току читаве своје младости. Једном ми је блеснуо топао зрак сунашца пријатељства, али се одмах угасио. Сад нема тих идеалистичких стремљења; хладна рефлексивна је заузела место нежних порива младог срца и уобразиље. Али и рефлексивна, као живо врело мисли, природно, тражи сасуд у који ће се излити, тражи друго врело с којим би слила своје струје – заједно би биле јаче и живље, обилније би струјале и светлије би играо на њима зрак Светлости Божије. Десет година у Јапану сам сањао о сараднику-истомишљенику – то су били моји најбољи снови, слadak одмор од тешког рада. И ево га, овај жељени сарадник путује са мном! Али Боже! Како је сиромашна душа овог човека и како ми је тешко с њим! Није могуће делити мисли с њим, већ их треба крити од њега како би се светиња избавила од поруге! До те мере је јадан да се плашим да се појавим с њим у мојој драгој земљи труда. Имали смо прилике да путујемо у Хакодате преко Нагасакија, Хеога и Јокохаме. Каква дивна прилика да се успут сазна какво је стање инославних мисија и да донесемо прелиминарне одлуке о нашим центрима. Али међу другим разлозима један од најважнијих који ме је подстакао да избегнем овај пут јесте одсуство жеље да покажем људима овакву пародију на мисионара као што је отац Григорије. Срамота ме је да се покажем с њим међу светом – ни језик не зна, ни паметна мисао од њега не може да се чује, ни разумно питање, ни радознао поглед, ни обличје васпитаности и пристожности, чак ни спољашњи изглед. Нека се појави у Хакодатеу – то је мали кутак, није тако страшно компромитовање, а овде нема с ким ни да се пореди осим двојице католичких патера. Осећам да од њега неће бити никакве користи и само то што немам коме да оставим цркву у Хакодатеу (Сартов одлази на одмор) и бојазан од различитих непријатних последица услед претеране ујурбаности задржава ме да га не пошаљем у Русију одмах по доласку у Хакодате. Од сто одсто – деведесет девет је за то да је невероватно да икад постане мисионар. Није то за њега! Нема здравог разума ни логике за најобичнији разговор (као да уместо мозга има блато у глави) након две мисли већ заборавља нит разговора и скреће на другу тему – како он да спори с тврдоглавим јапанским рационалистима или да им преноси мисао вере! И сам је спреман да срамоти веру – па како да изазове поштовање и саосећање према њој! Уопште он је испод нивоа друштва најобичније васпитаности и осредње образованости и развијености; друштво слуге је оно чему је дорастао, даноноћни разговори с мојим слугом Михаилом (који узгред речено, не вреди ни за шта осим да измишља) су његова храна, наслада. И пријатељство с таквим човеком и хлеб и со може да дели; и још флаша брље – чини се да оцу Григорију ни рај не би био потребан! Почео би да се грли, да се љуби, да се братими с Михаилом; говор – као река тече с једне и с друге стране, вероватно следи песма или барем звиждукање, јер је ма колико да се хвали да је мајстор појања и да има глас, до сад још нисам могао да га измолим да било шта отпева... Ево његове сфере, његовог света. И да ли је за таквог човека – складан, озбиљан, строго

уређен живот мисионара, увек – у раду, у сфери мисли и религиозног осећања! Да ли пародија од човека може чак и у мислима да буде доведена у стање мисионара, носиоца и проповедника Речи Божије! А ево, у стварности ова пародија јесте у звању мисионара. Сарадник, сабрат, с којим сам стално – очи у очи. Али – о Боже! Ма колико да приморавам себе, често заиста не налазим снаге да разменим реч с њим, погледам га – мука ми је, „бљувао бих изнутрице“ по вулгарном, али тачном изразу. Какво морално нишпавило и немоћ воље и карактера! Заиста ни на шта не може да примора себе – способан је само да два дана и две ноћи прележи у кревету без јела искључиво зато што га мрзи да се обуче и да изађе из кабине због тога што се брод љуља, иако нема морску болест. Тврдоглав је као магарац – на најнежнији савет одговара као псећим лавежом, чак и ако је савет у корист његовог комфора и задовољства. Једном речју, с које год стране да погледаш – такво благо да само што не сиђем с ума. Али – трпљење и нада у Бога! Можда ће Бог послати у Јапан мисионаре!.. Несрећни дневиче, макар ти понекад саслушај моје душевне муке! Некако ми је лакше кад кажем макар теби – иако не одговараш. Немам више коме да кажем, а нема ни разлога; нико не може да помогне мојој невољи, осим Бога и мене самог, ако Бог пажљиво саслуша моје јецаје и молбе и ако ми пошаље трпљење, снагу и разум.

1879.г.

24. септембар 1879. Понедељак

Предао сам писма на пошту: новчане уплатнице о.Владимира у Константиновград 75 руб., и у Казањ 100, и у Јапан. На пошти човек мора много да чека док не дође на ред да преда оно што има. А какве адресе пише руски народ! И ја сам једном Јарослављанину морао да препишем адресу, зато што се код њега ниједна реч није могла прочитати. Затим сам до 7 сати увече провео време код И.И.Дјомкина. Био сам с њим у цркви и на вечерњем; веома су ми се свидели мали олтари – с једним дверима – северним у оба. У Јапану ћемо морати да се угледамо на мале цркве; и иконостас заузима врло мало места:

царске двери

двери

иконе

После тога је показивао своје сиротиште: старице и деца, који су некад били бескућници сад живе потпуно срећно; деца иду у школу. На првом спрату су јефтине станови: за 2 ½ рубља месечно две станарке заједно имају пространу топлу собу. У кухиње је спроведена вода. Са временом се планира да се први спрат да за бесплатно становање – бескућницима. Сасвим у духу првих времена хришћанства: Црква води рачуна о својим удовицама и сирочади. По угледу на Благовештенско сиротиште сад се у свим петроградским црквама отварају иста оваква. Изванредна је велелепна икона светитеља Тихона у сиротишту: кад је И.И.Дјомкин тешко боловао од реуматизма један парохијанин је обећао да ће направити ову икону и кивот ако оздрави. Ево како духовна деца воле свог пастира и како се моле за њега! Изградња сиротишта је почела скоро без новца; главни инспиратор и извршитељ овог доброг парохијског дела је о.Јован Дјомкин. Он је узоран пастир; вечито је по требама и црквеним пословима; и свакога ко дође да га позове на ово дело дочекује с таквом љубављу, ма у каквом послу био или ма како да је уморан у то време: „Кога нам је Бог дао?“ или: „А ево, Господ шаље још и ово дело,“ то су једине његове речи које се могу чути од њега. Да нам је више таквих пастира! Одатле сам свратио код владике Т.Н.Бистрова; узео сам књижицу за прилоге; замолићу владика за

благослов да с њом обиђем госте; или ће можда дозволити да направим другу књижицу за прилоге за храм и женску школу. Засад сам му дао на чување 925 рубаља које је М.А.Черкасова донела као прилог за Јапан и 1.000 рубаља од грофице Ламберт. Опет ми се појавила мисао – да у нашој цркви у згради Мисије иконе буду у византијском стилу. Потражићу академика Солнцева и посаветоваћу се с њим; ако у Петербургу могу добро да се насликају обавезно ћу наручити, чак и ако буде веома скупо; а у италијанском стилу ће бити у великом храму – насликаће у Новодевичјој обитељи.

28. септембар 1879. Петак

<...> Запустио сам дневник, а желео бих да означим сваки дан у кратким цртама како би се касније – у Јапану, кад се растужим и кад пожелим да одем у Русију, па погледам дневник зауставила ћудљива жеља. „Добро је само тамо где нас нема.“ У Јапану ми се иде у Русију, а да ли сам у Русији провео макар један дан да не пожелим да одем у Јапан? Где је срећа? Нема је на земљи; нигде човек, ма где био у датом тренутку, никад не осећа потпуни мир и срећу; увек стреми ка нечему у будућности, жуди за променама; а кад дође промена види да није то очекивао и у мислима се враћа на оно раније. У Русији су најбољи од најбољих тренутака, наравно, сати које проводим код Ф.Н.Бистрова. Ова мила породица је мали рај на земљи и чини се да нема, да нисам видео ништа боље на свету. Какав је мио младић овај вечно замишљени и озбиљни Коља! Чини ми се да читав рој младићких машгања и идеала видим на његовом лицу. И као миомирисна струја пролеће пред усхићеним духом сопствена младост – увек – далеко – далеко; право америчко *go let [sic!]*, идеализовано и заодето у провидно-танане, нежне форме људског живота и делатности. Чисто, девствено руменило лица, скроман поглед, наклоност према музици, све у мом милом Кољи указује на будућег часног делатника којим руководе идеали. Дај му Боже! И дај Боже родитељима да се вечно радују због њега. А мили несташни Миша, [1 нечитк.], чист и леп, као зека, какво дивно дете! Судаћи по његовом погледу и физиономији, то ће бити још бољи младић од Коље. Он ће у животу вероватно бити или помало слаб, или обрнуто, тежак; а Миша је весео, жив и брз, и духовитошћу ће украшавати незгоде у свом животу, даће Бог, и чврсто и поштено ће ићи ка најбољим циљевима у животу – исто као што сад јасно зна коју лекцију има и поштено је учи – и поштено не крије ако добије двојку из географије. Мала Људмила је лепа као лутка; никад нећу заборавити дивну слику достојну кичице даровитог уметника, како се она, болних десни због зуба који пробијају, на мајчиним коленима и грудима умирује и већ следећег тренутка се претвара у анђела који се озбиљно осмехује. Олга Петровна је најбоља мајка коју сам видео на овом свету, и наравно, најбоља супруга. А и каква супруга не би била анђеол уз таквог мужа као што је мој неупоредиви по доброти и благодати и уједно честитости и чврстине у свему добром Ф.Николајевич! Дај Боже да ова породица много-много година буде срећна и ради себе, и на срећу и радост свих који имају среће да буду блиски с њом! И у Јапану ће ми се душа одмарати кад се будем мислено преносио у овај мали рај на земљи – на другом спрату Михајловског замка! Али све је ово успут, а главно је оно што се тиче моје нестал[не] и бескућне душе – цвета ми душа и греје се у овој милој породици – али шта ме и у њој испуњава? Иста она вечна мисао о Јапану и Мисији! Огрејан и раширене душе – постајем бољи према Мисији; значи и овде је главна Мисија – и вечно и свуда – само Мисија и Јапан, и не могу да се сакријем од њих и не могу да нађем друго – боље на земљи, другу срећу осим Мисије и Јапана. Дакле, за чим сам чезнуо у Јапану? Шта је тражила моја душа? Човек не може побећи од онога што је за њу прирасло

– и моја срећа на земљи је само то – напредовање Мисије. То је тачно! Зар нисам био срећан сваког јутра у Јапану – чак срећнији него у породици Ф.Н. враћајући се с предавања догматике у Проповедничкој школи? Душа ми је такође огрејана и широка и желео бих да говорим и да говорим, желео бих да поразим све зло, сву лаж, неистину, католицизам, протестантизам, све што је против Христа! Да, тако је, вероватно је то за мене једина истинска срећа не замљи! Дај Боже, да се што пре вратим тамо и да више никад не чезнем за Русијом и да не желим у Русију! Кад прочитам ове редове, кад нека зловоља или туга почну да ме савладавају у Јапану, дај, Боже, да се увек умирим и отрезним од неоствариве мисли да тражим срећу – макар у привременом одмору у Русији. Боже, па каква је то срећа! Напротив, није ли то несрећа! Успут је прати смртна туга; овде и сад јурим као луд, тамо-овамо, ни мира, ни одмора; нежност и љубазност – нису ласкање – у Јапану сам их се наслушао много више него што могу да чујем у Русији; сусрет с рођацима – не мами ме превише – вероватно је да ћу се видети с њима и за два дана ће ми досадити; с пријатељима – али кад се видим и с најбољима од њих – и речи и мисли су опет само о Јапану. Ех, добро је управо тамо где нас нема! Истина, можда промена места и лица много значи за уштеду и обнављање снаге, односно за одмор. Али у том случају могу да се одмарам и у Јапану мењајући једно место другим и једна лица другима, односно путујући по Јапану – по црквама или привремено одлазећи у планину. Нека никада од сада у Јапану не чезнем за Русијом! Истина, нисам туговао ни до сада; али мноштво доживљених непријатности, потреба да ми из главе изветре извесна лица и сцене, материјална оскудица, недостатак службеника – све ме је то у приличној мери у Јапану вукло овамо. А овде, дај Господе да што пре завршим послове и отпутујем у свој мирни кутак! Како је тамо све блиско и мило души! Већ сам се уморио овде. Ево и сад, 26. октобра, петак – увече у 5 ½ сати, пошто сам остао у Чудову да сачекам воз који ће тек сутра у 4 сата ујутру кренути за Новгород – обузима ме таква досада! Целе вечери сам гледао како су лакеји на станици све припремали за госте и одједном – гости – нико није замолио ни за једно јело; слежући раменима и згледајући се лакеји су вратили своје беле рукавице у задње џепове и спремили сто; само је бифеција имао малу предност – седморица су тргнула по чашицу. Напокон, сви су легли да спавају осим ноћног дежурног; чула се само бука из сале трећег разреда – где много Новгорођана вероватно чека сутрашњи воз; легао сам на кауч који ми је послуга љубазно понудила у сали; али пошто ми се није спавало био сам принуђен да устанем и ево сад пишем ово, уз звуке говора и међусобно чашћавање службеника на путовању, који су се сместили код бифеа. Поред свега тога треба, колико је могуће, обновити дневник, по данима, сећајући се недавне прошлости. 10 сати увече 26. октобар, и даље ми се не спава; железничари, пијући, гласно причају о својим службеним и разноразним другим догодовштинама; појео сам порцију смуђа, попио сам чашу чаја. Ипак, досадно ми је. Глава од путовања као да је одрвенела; из Москве сам кренуо у понедељак 22. октобра у 12 ½ сати; сад је петак, ноћ је; у Кијеву сам провео од 7 сати увече 23. октобра до једанаест 24. – све остало време сам у вагону; стално пут, вечито пут! И цео наш живот је један непрекидни пут. Досадно је! Хоћу ли ускоро из овог живота у спокој? Често ми долази ова мисао. Можда је то наговештај блиске смрти. Па, у тренутку кад умрем, двоје ће се родити на свет – јер рођења има више него смрти – о чему да размишљам? Мисао не стоји; точак живота се окреће – још увек смо на њему, а сутра ћемо можда бити испод њега и згажени – заједничка судбина свега живог – материјалног. Шта ће бити с душом? О-ох! Ма нека и ње – нека пропадне, само да Јапан постане православан. Досадило ми је да пишем. Покушаћу да спавам. Стао сам код

Н.М.Иванцева. Да, тако ми је жао што је поред свог великог талента за писање помало лењ. „Да ли си написао трећу књигу о католицизму?“ „Не, кад ми предмет постане јасан, досадно ми је да пишем, ето и сад – о јересима – досадно ми је да наставим, зато што је мени самом предмет јасан.“ Обећао је да ће дати наставак о католицизму у рукопису. – О.Николај Лавров, сарадник Алтајске Мисије, прототип наших сарадника примио нас је очински нежно, обрадовао се, угостио нас је ракијом од рјабине, поклатио нам је иконе. Већ је стар и слабашан. Спасени човек! – Протојереј И.Н.Рождественски, такође старац, обећао је своју помоћ. Завршивши посете члановима Савета свратио сам код о.П.Тјуљајева, али га нисам затекао код куће; [1 нечитк.] стално обилази манастире, и путује као Јован Калита, с цаком пара за сиромашне. – С Терапонтовом сам опет свратио код Аксјонова, у књижару; старац се прилично нећкао док није обећао да неће наплатити уплатницу. – Вече сам провео заједно с о.Гаврилом Сретенским код о.Гаврила Венијаминаова, где смо једва дошли по мраку кроз бесконачно Девичје поље. Спомињали смо владику Инокенија, незаборавног добротвора и добронамерника Јапанске Мисије. Почастили смо се; крадомице сам посматрао маневре добре и кротке Катарине Ивановне – да не дозволи Гаврилу Ивановичу да се напије; налила је мало вотке у бокал – и њега је брзо однела; налила је и мадере, али је и њу хитро однела.

24. новембар 1879. Субота

<...> Стајао сам кратко на бденију у Казанском храму. Појци су дивно појали, посебно су се разметали алтови, који су били јачи од целог хора. Пао ми је у очи дубок смисао свећа испред икона: у полутамном храму – зато што су, да би се таква громада довољно осветлила потребне хиљаде свећа – два чирака – пред чудотворном иконом и десно испред Спаситеља, као јарке звезде на небу сијала је светлост безбројних свећа које су приложили људи који се моле. Кад је почело читање Шестопсалмија кренуо сам у храм светог Исакија. Сигурно је било преко хиљаду људи, али је храм изгледао прилично пуст. Након што сам мало стајао иза народа отишао сам у олтар. Протојереј који је служио досадио је разговорима у олтару. Гимназијалци Љоља Храповицки, Нефедјев и Дмитријев из реалне гимназије дошли су са супротне стране по благослов и Љоља ме је позвао да свратим после бденија. За благослов је пришао и неки католик који је за то замолио на француском језику. Почевши од ирмоса изашао сам до певнице. Какво дивно појање! А кад су се певнице објединиле ради појања „Слава и ниње“ пре Великог славословља и касније на „Слава в вишњих Богу“, кад су почели да певају у велелпном храму кад се видело море глава православних хришћана – учинило ми се да само велики народ у тако велелепном храму таквим дивним појањем може да хвали Бога – и уздрхтало је осећање и религиозно и патриотско! Реч „светлост“ је била отпевана тако јако и пуно и с таквим лаганим замирањем звука да ми се чинило да у тим тренуцима у Јапану руди зора и да се из њега шаље радосна вест да је и тамо светлост! Ево где, у таквим храмовима се може васпитавати чврсто религиозно осећање, основа свих добрих осећања на земљи.

1880. г.

Санкт-Петербург

5. јануар 1880. Субота. Десет сати увече

Јутрос сам у девет сати био на Литургији у цркви Светог Духа. Како дивно певају искушеници и какви су њихови гласови; посебно први тенор; пева дивно, као славуј. Стајао сам на улазу из ходника; испред сам видео оца Мемнона, с десне стране – архиђакон Валеријана с кикицама. Отишао сам да купим поштански папир и да узем новине на ћошку. У свим новинама се огледа утученост, као да је неко некоме стао на реп. Кад сам се вратио, чим сам почео да разгледам новине пришао ми је Јаков Аполонович Хилтербрант – од морнара он је најусрднији и најблагодокљонији Мисији. За њим је дошла Н.А.Песљан (жао ми је што је у годинама – с њеним духом и карактером била би добра за Јапан). Док је још седела дошао је Владимир Александрович Соколов, механичар са „Собоља“; такође се необично благодокљон односи према Мисији, и чини ми се да се преко његовог таста – протојереја Крјукова нешто може добити за Мисију од његових познаника петербуршких богаташа. У два сата је почела вечерња у храму, а после ње – свећење водице. Богослужење је обавио високопреосвећени; ја сам био одређен за служење о чему сам се јуче и потписао у књизи. Стављен сам као други после намесника. Не знам поредак службе; хвала Богу, поред мене је стао ризничар отац Митрофан и гурајући ме лагано подсећао шта треба да радим. Освећење воде се обавља врло свечано. Воду благосиља владика стављајући прсте у знак благослова у воду – врло усредсређено, лагано и правилно; помислио сам да апсолутно исто тако то треба чинити и у Јапану освећујући воду за крштење. Крст погружава држећи га за горњу пречагу, и затим стављајући крст лицем у воду окреће га у води након чега воду која капа ђакон прима у две посуде; цури много воде, јер је крст који се специјално за то користи ливени, има много удубљења. За све време освећења воде изнад каде и држе рипиде, а испред стоје ђакони с дикиријем и трикиријем; на налоњима: на десном је икона Богојављења, на левом је Јеванђеље; иза налоња и посуде је чирак; за време последње јектеније и молитве владика је кадио. После трикратног „Во Јордање“ у току којег једном погружава крст, владика сам, ставивши руку испод капи свете воде које падају с крста, кваси себи очи и лице и кропи крстообразно цркву и народ после чега пије воду из кутлаче и иде с кропилом и крстом према олтару, кропећи народ с обе стране, затим кропи свети престо, цео олтар и иконостас и предаје крст намеснику; а с другим крстом је требало да идем ја, али је кренуо отац ризничар; уз њих је ђакон са сребрним посудама пуним свете воде; обојица крећу истовремено с обе стране цркве и кропе цркву, иконе и народ. У међувремену се појало. Владика, док је стајао на амвону, на орлецу, и клиру који је служио испред амвона стојећи саборно, архиђакон на архијерејској катедри, на средини цркве, упућује такозвану „прозивку“, односно велико „многаја љета“ цару, с помињањем свих његових древних титула, царици, Светом Синоду, митрополиту, четворици патријараха, архиепископима, епископима и свем освећеном клиру и свим православним хришћанима. Већ по други пут сам чуо ову „прозивку“. Први пут на Бадњи дан пред Божић, кад је такође служио владика викарни. После Литургије, која је тада почела у дванаест сати владика и сви служашчи су изашли на средину храма и отпевали су испред иконе Рођења Христовог која се налазила на налоњу „Рождество Твоје, Христе Боже наш“, а појци велико „Дјева днес“ после чега су владика и сви служашчи прешли на амвон и до амвона, као данас, и била је „прозивка“, а после ње целивање крста. <...>

Данас је приликом целивања владика Исидор кропио светом водом, при чему су сви свештенослужитељи примали воду на руке. Свештеници који су служили ушли су у олтар и скинули одежде. Владика је остао да народ целива крст и да кропи народ; после га је заменио јеромонах. На „прозивци“ се поје „многаја љета“ разних композиција, док

владика закршпа народ на три стране. За освећење воде припрема се огромна посуда за воду, а с леве стране огромна чаша за употребу саме Лавре. На посуди, обложеној брокатом је греда за стављање крста; посуда је такође обложена брокатом; док се завршава „многаја љета“ посуда се покрива памучном тканином. Затим се посуда открива и народ, који чека с посудама (какву ко има) хита да узме воду. Полиција претходно одводи децу; дечака који је стајао поред мене одвели су назад; притом ни данас није било без дечјих крикова – неки дечак је био тако притиснут да је полиција морала да га спасава.
<...>

А опет, досада и досада! Хоћу ли ускоро отићи у Јапан!

6. јануар 1880. Недеља.

После један по поноћи

Ујутру, нешто после пет, вратар ми је дао писмо од Константина Петровича Победоносцева с обавештењем да престолонаследница жели да ме види у понедељак, седмог, у два сата по подне, али да пре тога треба да дођем код њега у четири сата или у седам или осам вечерас, или од пола дванаест до пола један сутра. Нешто после девет, претходно пославши једног да виде „Могу ли?“ дошли су мали митрополитови појци да отпевају духовну песму о Новој години; и за Нову годину су долазили три пута, али ме нису затекли код куће. Дао сам четири рубље за њих дванаесторицу. У десет сати у кочији Лавре с оцем ризничарем и оцем Мојсијем кренуо сам у дворца како бисмо учествовали у освећењу воде на Неви. Пре Литургије, у галерији где се окупља клир видео сам портрете дома Романових, почевши од Михаила Фјодоровича. Још сам обишао салу са француским сликама, где се спремала трпеза да се послужи митрополити, архијереји и њихове свите, другу салу – руског сликарства, у којој се налазе „Потоп“ Ајвазовског, „Нимфе“ Нефа, „Аврамово приношење жртве“ и друге. Замолио сам да ми отворе следећу салу у којој се налазе „Помпеја“ Брјулова, „Змија у пустињи“ Брунија и остало. „Помпеја“ увек једнако запањује и привлачи. У међувремену је почела Литургија у великој цркви дворца. Служили су високопреосвећени Исидор, двојица архимандрита и двојица дворских свештеника. У цркви су стајали престолонаследник, велики кнез Алексије и други велики кнезови и чиновни. Цара и женских особа из царске породице није било. Појци су појали непоновљиво, посебно су добри дискантови, нигде нисам чуо такве – као да се прелива мек, плишани талас. За време Литургије дошли су митрополити Макарије и Филотеј; остали чланови Светог Синода су дошли још раније; није било само Ивана Ивановича Рождественског који је пре тога служио Литургију у малој цркви. Протођакони – Червонецки (старац), Попов и протођакон који је случајно дошао из Твера задивљивали су басовима. Пре „Вјерују“ архимандрити су ушли да се обуку, затим су се обукли преосвећени. Владика и свештенослужитељи на Апостолу нису седели. Наследник се за време јектеније на којој су помињана царска лица усрдно крстио. По завршетку Литургије почела је Литија. Због хладноће (било је минус двадесет), а такође можда због болести царице параде није било – била је скромна литија право из дворца до Неве. С обе стране, далеко од литије, жандарми су задржали народ који се видео у бесконачном низу по Николајевском мосту, па чак и с друге стране Неве. На литији се градски клир обукао и изашао је раније, тако да смо га видели у ризама како стоји с обе стране од улаза до реке. На литији су прво ишли са свећама, затим појци, у складном поретку (мали напред); сви, и диригент били су у црквеним кратким капутима; певали су „Глас Господен“ и остале стихове, а кад су дошли до оних које нису знали на памет опет су почели да поју „Глас

Господен“. Иза појаца – ђакони са свећама и кадионицама, иза њих – млађи свештенослужитељи с иконама, затим архимандрити, архијереји, митрополити и напоскон високопреосвећени Исидор с крстом на глави, водила су га двојица главних архимандрита – намесник, отац Симеон и цензор, отац Јосиф. Иза њих – наследник и велики кнезови. Са страна свештенослужитеља ишли су људи одређени за процесију из различитих министарстава (на пример, поред мене је био чиновник из Департамана личног састава Министарства иностраних послова). У салама, којима се пролазило, било је скоро празно – стајали су само са знамењима, којима се, како је изгледало, завршавала процесија, јер су с истим овим знамењима касније стајали на Јордану, иза свештенослужитеља. На Јордану су се испод куполе сместили свештенослужитељи, појци, барјактари. Стали су по истом редоследу као у цркви – митрополит Исидор, са страна: први – Кијевски, други Московски митрополит и тако даље. Пред крај, пошто није било довољно места, стали смо у два реда. По самој средини направљен је пролаз доле до реке, до које су и сишли – до саме воде – митрополит Исидор и протођакон. Доле је био сто, посуда за освећење воде је стајала на њему и испред је пробијен лед у реци. На огради виси платно; цело место, почевши од трема до испод куполе, застрвено је црвеним сукном. Освећење воде је било најкраће могуће – Апостол, Јеванђеље, јектенија, молитва. По њеном завршетку, кад је почело погружавање крста и кад су запевали „Во Иордање“ био је дат знак и с Петропавловске тврђаве је почела церемонијална паљба која је објавила освећење воде; паљба је трајала за време трикратног појања „Во Иордање“; с истим овим појањем процесија је одмах кренула назад у истом овом поретку. Наследник је стајао у топлом шињелу поред балдахина. Њега и друге окропио је владика. Још је са светом водом и кропилом (од зелених грана) у процесији ишао сакелариј цркве Зимског дворца – управо он је окропио собе дворца, кроз које смо такође прошли ми и почасни одред, који се налазио у једној сали. После повратка свештенослужитељи су се зауставили на амвону и Червонецки је отпевао „многаја љета“; царске породице није било у цркви. По завршетку појања сви су скинули одежде и кренули у салу у којој је био припремљен доручак. Мезе и доручак су били изванредни. Кавијар, „кулебјака“ (пирог, тј. тесто надевено месом, рибом или купусом), рибља чорба, печење, колачи, вино – све је имало печат царског јела, које никога не оставља гладним; трпезом је управљао Чеботарјов, предузетник који пореклом није од племића, али прича се да је изванредан организатор и поштен; нешто – неку наруџбину, за коју су други тражили сто осамдесет хиљада, он је обавио за двадесет хиљада). У центру стола је седео митрополит Исидор, с обе његове стране – други митрополити, архијереји и тако даље. Протођакони и сви из Лавре су такође били овде. Кад је наливен шампањац митрополит Исидор је подигао чашу за здравље цара и царице; затим је уследила здравица за здравље владике Исидора; после тога за здравље осталих митрополита и архијереја; увек се притом појало „многаја љета“ стојећи. По завршетку доручка, на изласку сам се упознао с Чеботарјовом преко оца Јосифа, цензора, и он, Чеботарјов ми је саветовао да се с молбом за давање прилога у иконама обратим министру двора. Каже: „Много је остало после Каракозова.“

Из дворца сам већ после два кренуо код Владимира Александровича Соколова, бившег механичара на „Собољу“, јер сам обећао да ћу доћи код њега у три сата. Жена, кћерка протојереја оца Евстатија Васиљевича Крјукова (из Семјоновског пука) је врло мила, као и две малишанке кћерке. Дошли су благајник (вероватно Семјоновског пука) и отац протојереј. Тешко да се било шта може добити из њихове Ваведењске цркве. Уосталом, можда ће се нешто и наћи; благајник је рекао да имају много покровца. Пре

четири сам био код Константина Петровича Победоносцева. Какав је то трудбеник и добар човек! Без обзира на велику сложеност својих важних обавеза још налази времена и има срце да се заступа за Мисију. Он ме је препоручио наследници и затекао сам га за рефератом који је писао о мени – спремао се да га пошаље наследнику. Дао ми је поуку да наследници треба да причам о Мисији не чекајући да ми она поставља питања, јер се стиди да прича на руском, иако све добро разуме; саветовао је да говорим на енглеском, али сам се ја стидео, јер и сам лоше говорим. Очигледно је да нема времена ни да једе, на тренутак је отишао у другу собу и вратио се жваћући нешто; „Стално сам на ногама,“ каже. Позвао ме је да дођем код њега у било који четвртак. <...>

У шест сати сам отишао да гледам живе слике код оца Теофана Николајевича Бистрова. Приказиване су „Фортуна и просјак“, „Дејманова чорба“ (од Крилова), „Саул и Самуил“, „Купидон“, „Анђео-Чувар“, „Девојка на бунару“ (крај бенгалске ватре), организатор и аутор је била Ана Петровна Парвов, сестра Олге Петровне Бистров и жена Алексеја Ивановича Парвова. Није ми се свидело. Код нас у Јапану ће и ученици семинарије извести боље. Идуће године ћемо то направити. Затим је уследио плес: организатор је био Пећа, син Алексеја Ивановича Парвова; мноштво француских кадрила; највише ми се свидео руски, који су неколико пута играли мали гимназијалци уз музику других гимназијалаца. Свој овој „младој Русији“ сам обећао да ћу им послати по лепезу из Јапана. Били су још и стричеви и двојица браће од стричева Фјодора Николајевича, први је старац и има сина - одраслог, гимназијалца и музичара; други имају ситну децу, то су гимназијалци-плесачи, и један музичар; најзанимљивија је била ова омладина из различитих слојева. Био је још Разумовски – протојереј Смољног манастира, таст Фјодора Николајевича. Омладина је почела да игра фоте, а ми смо вечерали и почели смо да се разилазимо; био је још В.Г.Певцов – играо је карте са старицама. На опроштају, навикавши у Петербургу да се љуби са свештеницима, пољубио је заборавивши се и запричавши се, Фјодора Николајевича који га је пратио, и његову жену Олгу Петровну, што је испало много смешно. Вратио сам се после један.

7. јануар 1880. Понедељак.

Поноћ

<...> Тачно у два сата био сам у Аничкином дворцу. После реферата престолонаследница ме је примила у гостинској соби међу зеленилом; између осталог, изнад главе ми је била саксија са светло-црвеном азалејом, апсолутно истом као код нас у Јапану; у даљини се видела друга иста таква азалеја. Није чудо што сви воле престолонаследницу. Како је једноставна и љубазна, како је скромно села на диван показавши ми најближу фотељу! Одмах ми се одвезао језик и ја сам без икакве стидљивости почео да причам о Мисији; из џепа сам извадио пакет с фотографијом групе овогодишњег Сабора и бројем „Сеогаку-заси“, писмом из Јапана од оца Владимира и док сам причао показивао сам и једно и друго. Неколико пута је понављала: „Да, треба подржати Мисију, рећи ћу великом кнезу“; о петербуршким властима је рекла: „Они овде мало спавају,“ али нисам могао да докучим о коме заправо говори. <...> На пријему није било никога; бар ја никог нисам видео, а нисам ни имао времена да разгледам. И то је будућа царица највеће империје на свету – уједно најскромнија и најбоља жена на свету! Нека би јој Бог дао много радости и много добрих дела! Кад сам изашао од престолонаследнице било је три сата. Вративши се кући увече сам хтео да идем у град кад је дошао протојереј Митрофанског гробља Николај Данилович Белоросов, свештеник који

служи у Бриселу с којим сам се пре десет година видео у Лондону код Ј.И.Попова и преседео је цело вече. Сад хришћанству учи неког грофа-Немца, који ће ових дана бити присаједињен Цркви. Причао је много жалосног о свом главном протојереју Муретову, који је раније служио у цркви светог Исакија и о клиру уопште, читао је своју недавну проповед у којој је прилично оштроумно поређење људи који желе да се реформе остваре одједном, с Јеврејима, прогнаним из Кадис-Варне; наводио је изреке једног архијереја да уздизање надређених није у угњетавању потчињених, него у њиховом уздизању; сетио се својих другова из академије – Максдонова, Капитона Бељевског и осталих.

8. јануар 1880. Уторак.

Седам сати увече

Ујутру сам написао писмо-захвалницу оцу Козми и однео сам га код оца Исаије заједно с брошурицама које треба да му буду послате. У десет сам кренуо код Никандра Ивановича Брјанцева како бих га обавестио о ономе што је престолонаследница обећала о прилогу. Затекао сам га како разговара с наизглед врло несрећним Персијанцем-мухамеданцем, који жели да се присаједини Православној Цркви. Персијанац веома лоше разуме руски и очигледно жели да се крсти како би за себе издејствовао неку материјалну помоћ. И како човек ту да поступи! Отац Никандр је заправо јеврејски мисионар; већ је крстио око шесто Јевреја; али код њега шаљу људе свих националности који желе да се крсте. Испричао ми је једну веома дирљиву причу о крштењу неке Јеврејке за коју је рођени отац рекао оцу Никандру: „Не да бих желео да је убијем – то могу да учиним у сваком трену, већ бих желео да је исечем на комадиће.“ Причао је много о препрекама на његовом путу; на срећу, он није слаб човек и притом је веома искусан и крајње храбар; не стиди се ни пред ким (случај његових спорова с С.Б.Потјомкином, при чему јој је просто наређивао: „Уђутите.“). Одмах је дао прилог за Мисију, педесет рубаља од суме коју му је за добра дела послао Стахејев из Јелабуге и саветовао ми је да му пишем. О стварима из дворца рекао је да има много икона које се могу дати и обећао је да ће поразговарати с управником дворца. О томе да сам представљен престолонаследници рекао је да је то необична ствар: „До сад су само двојица била представљена престолонаследници и разговарала с њом – митрополит Макарије и Ви.“ Од њега сам свратио код Владимирског протојереја, намесника Соколова како бих упитао за прилоге из цркве – нисам га затекао код куће. Свраћао сам код Путјатиних. Олга Јефимијевна је изузетно бледа и слаба; прехладила се, али се добро држи; замолила је да проверим написано руским словима с јапанских нота „Хвалите“ – јапанску азбуку добро познаје.

13. јануар 1880. Недеља.

Нешто после девет сати увече

Јутрос, нешто после девет сати, позвао ме је владика и дуго је са мном разговарао. Наредио је да се од икона, које је он дао, свети Исидор Пелусиот врати атонском архимандриту Теодориту на молбу Атона („Вама,“ каже, „тамо није потребно много светих икона“); и причао је да на Кавказу горштаци не поштују женске свеце – чини им се да је то чудно због пониженог стања жена; од светаца највише поштују Илију Пророка (и моле да им да кишу), Архангела Михаила (и моле за победу), Георгија и остале. На запажање да у Јапану хришћани о житијима светаца још увек мало знају одговорио сам да је баш обрнуто, хришћани се ни за шта не занимају толико као за животописе светаца. О хришћанским именима – саветовао је да не дајемо она која се тешко изговарају и испричао

је како се један човек жалио архијереју на свештеника што је његовом сину дао име Јуда („Не може,“ каже, „да живи – родио је Јуду“); архијереј је одлучио да му се пред Причешће промени име; а Московски Филарет му је испричао да је чуо у московској цркви св.Платона Платона – о дечаку Спасу, у име Спаса Нерукотворног.

Изразио сам жаљење због тога што нема темељно истражених житија светих апостола; али очигледно је да се заиста не могу написати потпунија – због потпуног недостатка материјала у целом свету. Владика је сам неколико пута заповедао архимандритима који живе у Риму да нађу што је могуће потпунији и бољи животопис апостола Петра: „Чини се где би оно могло да се нађе ако не у Риму? Али – не; уосталом, можда је то и због немогућности да се докаже двадесетпетогодишњи боравак апостола Петра у Риму, паписти нису написали његово потпуно житије; а на основу чега је Метафраст набројао земље у којима је он био; међутим, детаљнији подаци нису познати; исто је и кад су у питању други апостоли.“ И испричао је како је писао о Петру да „увек кад је о Петру речено било шта посебно, на шта се данас позивају католици, одмах затим следи искушење за Петра: „Ти си Петар,“ и одмах: „Иди од Мене, сатано“; „Молио сам се за тебе, да не оскудева вера твоја,“ и трикратно одрицање Петра... (Мт. 16, 18, 23). Значи, Петру се и говори посебно због предвиђања његовог пада како би се и он и сви научили смирењу, а не ради римских циљева.“ Испричао сам о клевети протестаната против мене након мог доласка у Едо, кад сам у Сиби почео да проучавам будизам; и о житију царевића Јоасафа по истраживању Макса Милера. Повела се реч о томитима у Индији и владика је изразио жељу да више сазна о њима. Треба наћи изворе података и доставити њему и руској штампи. Испричао је како га је прошле године посетио енглески бискуп. „Надам се да ћете наћи код нас нешто добро, а не као други који долазе од вас – који нас називају идолопоклоницима због тога што имамо иконе у складу с Другим <Никејским Седмим> Васељенским Сабором, имајући на њима Реч Божију насликану бојама и клањајући се преко иконе Богу, како се Он јавио људима.“ <...>

20. јануар 1880. Недеља

Јутрос сам свратио код грофа Путјатина како бих Олги Јефимовној предао „Хришћанску лектиру“ за 1838. годину, први део, нешто је потребно грофици Марији Владимировној Орлов, и Стари Завет у сликама, који сам јуче купио у музеју на молбу Евгенија Јефимовича. Одатле сам на Литургију отишао у кућу грофа Сергија Димитријевића Шереметјева на његов позив. Литургија почиње у једанаест сати; данас је служио старац, отац Платон из храма светог Сергија. Дошао сам рано; зато ме је седи слуга у двору, који се држи врло достојанствено, повео да ми покаже собу грофова с иконама. Соба је по зидовима до плафона пуна икона; с једне стране су иконе које припадају грофу Сергију, с друге – младом грофу Александру; у соби која их повезује, у застакљеним ормарима је покретна црква фелдмаршала грофа Бориса Шереметјева. Има врло старих икона – на пример, папин благослов грофу Борису с кандилом ретке израде, Малтешки крст Бориса; свуда блеште брилијанти, аметисти и злато; једна мала икона кошга двадесет хиљада. Литургија је почела тачно у једанаест. Појаца има петнаесторо; гласови су изванредни; управља Ломакин; сви појци су аматери који притом од грофа добијају велику плату; има људи високих чиновна – на пример, један који је завршио Кијевску Духовну Академију. Наравно, поју изванредно. После Литургије гроф Сергије нас је позвао да дођемо код њега. Велико друштво. Између осталих био је и Константин Петрович Победоносцев. Управо он је добронамерни геније Мисије, који је сугерисао

грофу да ме позове. Прошавши кроз низ велелепних соба, у једној (вероватно у библиотеци) смо се сви окупили и почели да пијемо чај. Грофица ме је посадила до себе. И почела су распитивања о Мисији у Јапану. Константин Петрович ми је помагао подстичући ме на причу. Сви су пажљиво слушали. Кад се повела реч о католицима и кад сам почео да их карактеришем неки од гостију су устали и отишли – вероватно су католици и то им се није свидело; ма нека је тако! Не треба Православље да напушта поље. Кад се говорило о протестантима неко је прозборио: „Е, што сад нема редстокиста¹“ (очигледно, у овој кући их нема). Већ сам се поприлично уморио од приче кад су нас позвали на доручак; грофица ме је повела напред и испред трпезарије ми је понудила мезе – чини ми се да сам једино ја нешто презалогајио; чашице за вотку су биле у облику куглица – први пут то видим. У трпезарији је био постављен огроман сто – и испоставило се да нема празних места; за децу је у ћошку још био постављен други сточић. Доручак се састојао од сланог пирога и рибе (за мене) и истог таквог пирога и шницли (за друге); од пића су служени херес, црно вино и пиво. После доручка су нам дали чинијице с водом за испирање руку (?). Све се завршило врло брзо; у трпезарији и на столу нема никаквих украса; посуђе је врло једноставно; само је слуга био обучен у изванредну ливреју. После доручка смо у истом поретку отишли у пређашњу собу. Деца су се бучно растрчала по собама; у трпезарију такође утрчаше у бучној групи; грофица понекад неком од њих упути примедбу – тихо. Уопште, срећнија и боља кућа се не може ни замислити. Обоје – и гроф и грофица су млади и леви; имају четворо деце; чини ми се да су све дечади; обучени су у беле руске рубашке; живахни су и добро усмерени, како изгледа – ко год се случајно нађе близу мене одмах моли за благослов и обавезно целива руку. У друштву је било и старих људи, али више омладине. Грофица је сама кувала кафу, а мене су опет натерали да причам о Јапану. Гроф Сергије је био посебно живахан и рекао је да жели још насамом да поприча са мном ради чега је упитао кад може да дође код мене: препустио сам му да одреди време и да ме унапред обавести. Сигурно се спрема да да прилог за храм. Кад би дао прилог достајан његовог имена. За оно што сам причао много су се заинтересовала још двојица мушкараца – старац и још један човек у годинама (један од њих мора бити кнез Вјаземски; други – старији, чини ми се да је члан савета Мисионарског друштва и позвао ме је да дођем код њега у Москву). Било ме је срамота да их питам ко су; мораћу да упитам Константина Петровича. Гроф ми је поклатио књигу са цртежима храмова и иконостаса, а старац је написао посвету – вероватно је он кнез Вјаземски. Била је још једна старица која је почела да прича о професору Григорјеву, којег сам срео у Јапану и који је наводно писао да ме Јапанци називају великим мудрацем (!!). Мораћу да посетим мајку Григорјева. Кад сам устао да одем замолили су ме да на јапанском кажем „Оче наш“ што сам и учинио; затим сам се поздравио с грофицом. Гроф и неки гости су ме испратили до степеништа. Каква је раскош свуда! Овако богато степениште застрто изузетно богатим тепихом, с изванредним статуама, а и уопште тако раскошну кућу још никад нисам видео, изузев двораца. И каква гостољубивост! Вратио сам се одушевљен, наравно, зато што гајим наду да ћу од грофа добити прилог за храм. Без ове тајне наде, авај, савладала би ме досада и све би ми изгледало у другачијем светлу. Јер, дворци су досадни и не мами ме да идем у њих, на пример у Зимски (код грофице Толстој) у дворац Николаја Николајевича

¹ Редстокисти (касније пашковци) – у другој половини XIX века у Русији уобичајен назив за секту евангелистичких хришћана (по имену енглеског лорда Г.Редстока који је ово учење проповедао у Петербургу).

(код Бартењеве). И сад ево у Мраморни (код Илије Александровича Зелелџоног на ручак) није ми весело да кренем.

6. фебруар 1880. Среда

Ујутру је дошао старац Вишњаков, кројач; вероватно више због навике или због дијалекта жели да ме не испусти из руку; обећао сам да ћу код њега наручити добар подрасник. Нешто после осам отишао сам код Николе Морског како бих посетио Јахонтова који ме је врло љубазно дочекао; његова супруга такође. Кад ми је показивао свој кабинет стигао му је телеграм; испоставило се да је то наредба митрополита да одслужи благодарствени молебан поводом избављења цара од опасности приликом новог атентата који се синоћ десио. Тад сам и сазнао за овај атентат (већ пети) на цара – злонамерници су желели да баце бомбу на цара за време ручка (при чему су убијена осморица људи из страже и четрдесет петорица су рањена); експлозија је дошла из подрума, минирана је стражарница која се налази изнад њега, али је трпезарија која се налази изнад стражарнице само мало оштећена; цар је овог пута због нечега закаснио на ручак двадесет минута због чега га је опасност потпуно мимоишла; експлозија се десила у пет и двадесет и тако јака да се читав дворца затресао. Све ове детаље сам чуо касније у беседи митрополита на молебану у Исакијевском храму у који сам отишао из Никољског храма након што сам с Јахонтовом погледао дивне иконе у олтару доње цркве, као и после обиласка горње цркве која је задивљујуће раскошно уређена... На путу до храма светог Исакија купио сам билтен о јучерашњем атентату (десет копејки листић) и новине у којима је у „Новом времену“ штуро речено да се јуче наводно десила експлозија цеви за гас у Зимском дворцу; а билтен је већ прештампао текст из „Владиног весника“. У цркви светог Исакија на молебан су дошла тројица митрополита, четворица архијереја, неколико архимандрита (и ја међу њима) и клир храма. Црква је била скоро пуна народа. Митрополит Исидор је изашавши на амвон, са сузама у очима, једва се уздржавајући да не зариди, одржао кратку беседу почевши: „Ево, браћо, посетила нас је нова ужасна несрећа,“ и затим је испричао како су злонамерници јуче извели експлозију. Поменувши да је цар због нечега закаснио на ручак владика је рекао: „Али вера нас подсећа: „Ангелам својим заповјест о тебје, хранити тја.“ (Јер анђелима Својим заповиједат за тебе да те чувају.) (Они су га и задржали.) За време беседе обојица митрополита су стајала полупрофилом окренута према говорнику. Од свештенослужитеља су се Оболенски (протођакон) и отац Венијаминов трудили да плачу; од народа који се молио неки су плакали, посебно жена која је стајала иза мене. <...>

18. фебруар 1880. Понедељак

Једина човекова срећа на земљи је у раду, који одговара његовим наклоностима и сопственом избору. Данашњи дан је био сунчан, диван; потпуно сам здрав; поред свега тога било ми је ужасно досадно и био сам несрећан читавог дана. Ујутру сам отишао да се прошетам Невским, купио сам новине и сир. У новинама је или ласкаво трабуњање или полуприкривена злонамерност. Како је све вулгарно! После ручка, одмора и чаја, како нисам имао шта да радим, отишао сам да обиђем храм Лавре. Неке слике имају велику уметничку вредност, али је понешто претерано реално; на пример, с десне стране Спаситељ скинут с Крста, уз Њега – Богомајка Која тугује с рукама подигнутим ка Небу и Јован Богослов, који Анђелу показује рану на левој руци Спаситеља; Спаситељ је овде насликан просто као труп који се охладио, запањујуће верно по природи, али незамисливо

за Богочовека, у Којем је већ на Крсту почело преображење наше смртне природе у бесмртну и то незамисливо предивну, што се огледало у изливању крви и воде из ребра – чињеници, која се не може применити на обичног мртваца. На десној страни храма, код олтара, Скидање с Крста је много боље; узгред речено, рана у ребру на првој икони је на десном боку, на другој – на левом (уметничке слободе!) Затим сам обишао гробље и посетио моје миле анђеле на гробовима Константина и Леонида Десима... анђеоловог се моли, другог – с најбезбрижнијим осмехом гледа у Небо. Свратио сам код оца Јосифа, цензора како бих замолио за нешто за читање и добио сам најновији број „Хришћанске лектире“ (јануар и фебруар 1880. године); читајући га убио сам остатак дана. Затим сам отишао на бденије у цркву Крста, јер сам сутра записан за служење у Исакијевском храму. После тога сам свратио на бденије у храм, тамо су још увек читали катизме док се у цркви Крста бденије завршило. Стајао сам док није прочитано Јеванђеље и вратио сам се кући. Сад, нешто после девет, док ово пишем, величанствена звоњава звона објављује да се бденије завршило и у храму. Владика Исидор је наложио да се поводом сутрашње свечаности у свим петербуршким црквама данас одслужи бденије са звоњавом која ће га најавити у шест сати. У Лаври је звоник чак осветљен уљаницама. У принципу, народа је било врло мало – како у цркви Крста тако и у цркви светог Исакија. Сутра ће владика и сви чланови Светог Синода служити молебан у Зимском дворцу. А у храму светог Исакија – двојица викарних епископа и архимандрити.

1. март 1880. Субота. Покладе

<...> После ручка сам отишао на изложбу слика Верешчагина. Народа је било море; било је веома тешко прогурати се до руских слика; код индијских је слободније. Утисак неће скоро избледети; и нехотице човеку навиру сузе на очи кад види огромна страдања и руских и турских војника; није чудно што људи плачу на изложби, као што је јуче Димитрије Димитријевич причао. Каква осећања изазива ланац којим су Бугаре вукли на погубљење! После руских слика човеку се индијске скоро уопште ни не гледају; оне су и дању осветљене електричним светиљкама Јаблочкова. На повратку сам видео много народа који се вози санкама, посебно Чухонаца (тако су се у Петрограду називали Финци); време је, узгред речено – изванредно; а на вашару на Царицином из даљине се види море народа. Кад сам се вратио и напио чаја отишао сам на бденије у цркву Крста; дошао сам кад су певали „На рјеках“. „Па нећу те заборавити, Русијо, на рекама јапанским!“; мислио сам и сузе су ми се нехотице котрљале низ образе. Хор изванредно поје ово „На рјеках“ – све више и више ми се свиђа.

2. март 1880. Недеља
Покладе пред Велики пост

<...> Нешто пре осам сати сам дошао у Лавру како бих за трпезом видео опраштање намесника и браће. У Лаври има до сто браће заједно с искушеницима, јеромонаха који служе има до четрнаест, свих јеромонаха с онима из киновије има до тридесет. Кад су се сви окупили у трпезарији и кад је дошао отац намесник отпевана је молитва и отац намесник је благословио трпезу; сви су сели; један јерођакон се попео на катедру да чита; и читао је, треба рећи, веома добру ствар – о посту и покајању. Ја сам седео с десне стране оца намесника, поред мене – отац Мојсије, с намесникове леве стране – јеромонаси; архимандрита је било само двојица – отац намесник и ја. Јела су била – хладно јело од рибе с реном, рибља чорба и гриз на млеку, сладак; пре вечере свима је наливена по

чашица вотке, затим су послужени пиво или мед у чашама од калаја, а након тога по чашица хереса. По завршетку сваког јела отац намесник је звонио звонцем, при чему чтец говори: „Молитвама свјатих отац наших Господи, Исусе Христе, Боже наш, помилуј нас“; намесник каже: „Амин,“ и он и сви се крсте. Ово служи као знак да се служи друго јело и знак за браћу да свако јело почињу да једу с молитвом. По завршетку трпезе намесник је зазвонио звонцетом, чтец: „Молитвама...“, намесник: „Амин,“ и била је отпевана благодарствена молитва, а као потврду тога намесник је целивао иконе и удаљио се у страну иза стола; ја сам за њим учинио исто то и пришавши му, опростио сам се с њим, поклонивши му се до земље (и он мени) и стао сам иза њега; следећи су чинили исто то опраштајући се с оцем намесником, са мном и стајући по реду. За ово време се појало непосредно у току благодарствене молитве „Помошник и Покровитељ“; певали су се сви ирмоси док су се браћа опраштала; отац намесник се клањао до земље јеромонасима, затим се клањао, после тога се просто целивао; ја сам чинио исто то, немајући за шта да молим за опроштај, а окупирала ме је мисао – да, ово ће добро доћи у Јапану. Дај Боже! За хиљаду година, наравно, ни у Јапану неће бити горе него овде. За вечером је отац намесник причао како је 1877. године на Благовести, храмовну славу Лавре, која је пала на Велики петак од печурака и гриза с бадемом направио такву трпезу да су „старци питали: „Каква је то каша?“ и појели су по два, по три тањира.“ За све време Великог поста риба се у Лаври не једе изузев празника Благовести, Лазареве суботе (такође, слава храма) и Цвети. На опроштају браће било је занимљиво видети како је то, чини ми се, био један благочестив обред, а не нужност – сви су се једни другима осмехивали и није се видело да било ко гаји непријатељство према било коме. <...>

26. март 1880.

Среда Четврте недеље Великог поста

У току дана сам написао тридесет два писма разним лицима, која су молила да их обавестим о времену наречења и хиротоније, јер је јуче из Синода донето званично обавештење да је наречење заказано за двадесет седми, а хиротонија за тридесети март. <...>

27. март 1880.

Четвртак Четврте недеље Великог поста

Јутрос сам припремао беседу; још у кревету два пута сам је изговорио на памет, кад сам устао – трећи пут; затим сам дописао беседу, преписао остатак у свој примерак и позвавши писара дао сам да препише у припремљена два примерка. Свраћали су гроф Путјатин и отац Амфилохије и не ометајући ме попричали о неким својим пословима. Пре тога, у седам сати, позвао је владика и заповедио ми је да имам спремну беседу да ако буде потребно, одмах могу да је отворим и читам; такође је рекао да говорим без журбе. После десет дошао је рођак Сергије и у пола дванаест смо кренули на наречење у Свети Синод (које је било заказано за један) кочијама Лавре. У Синодалној цркви чекали смо до један. Окупило се много људи да види наречење и чује беседу; од световних – Корнилов, Семјонов, Саблер, Розен, Косович, Хилтербрант (Петар Андрејевич) и други, од духовних – Јахонтов, Бистров, Дјомкин, архимандрити и остали. За време наречења је незгодно да се иде око стола до чланова Светог Синода да би се по реду добио благослов; дирљиво је како старци-јерарси певају молебан. Беседу сам рекао прилично тачно и види се да се свидела публици. Честитке. Сусрет с П.А.Благовешченским. Одлазак кочијама с

друговима код Фјодора Николајевича (с Дјомкином, Никитином и Благовешченским). Ручак код њега. Причао сам Ивану Ивановичу како ме је јутрос митрополит питао да ли у граду има неко кога бих позвао на ручак и ја сам навео њега и бранио га од предрасуда митрополита према њему. Иван Иванович ме је напао: „Зашто?“ У повратку сам однео примерак беседе редакцији „Гласа“, други сам убацио у сандуче на име Каткова у Москву. Кад сам стигао кући отишао сам у парно купатило.

30. март 1880.

Недеља Четврте седмице Великог поста.

Дан хиротоније

У осам сати сам се исповедио код оца Ираклија. У пола десет сам отишао у храм. У олтару између стубова, угледао сам Ивана Ивановича како се осмехује и озбиљног Фјодора Николајевича (првог у плавој раси, другог у раси боје црне кафе). Много је честитања. Преосвећени Гермоген: „Данас је празник за Вас!“ Ето ти! Детаље посвећења, чини ми се да нећу заборавити; осим тога, наведени су у књигама. А што се тиче осећања, чини ми се да сам изгледа изгубио способност да осећам страх, све сам доживљавао претерано хладнокрвно – то ми чак и тешко пада... Можда би бојажљивост била узрок дубљих осећања. Уосталом, за време обављања саме Тајне хиротоније осећања човека савладавају, чини се, и против његове воље; очи му постају влажне, душа је збуњена, цело биће под утицајем десница осморице јерарха, као данас, осећа преображај. Човек устаје потпуно другачији него што је био кад је клекао на колена испред престола – то се и нехотице мора признати. Молио сам се као увек, за просвећење ове земље светлошћу Јеванђеља и остало... Нека сам нишгавило и нека сам најнедостojнији, али не смем да заборавим (и нека ми то послужи као утеха и подстрек у тешким тренуцима у Јапану) да је у олтару било сасвим тесно од народа, на солеји – тесно, да је <то> захваљујући данашњем посвећењу епископа за Јапан. <...> После Литургије владика се уручујући ми жезал изразио: „До краја живота служи делу које си преузео на себе и немој допустити да други овлада твојим венцем.“ Нека бих се сећао овога у Јапану – увек у размишљањима, било на улицама Тоокјоо или у пољама Маебасија и другим. Тамо нам се понекад чини да „ето, остављамо домовину...“ А овде нам кажу: „Остављате, али нека то не буде неразумно.“ После Литургије, уручивања жезла и благослова на све четири стране с амвона – дуг труд благосиљања свих оних који желе да приме благослов. Знао сам да ме чланови Светог Синода (митрополити) чекају на ручак, али нисам могао да оставим без благослова све оне који су жудели за тим да га приме, јер је овде било, наравно, гладних или оних које чекају код куће... С пријатељима сам се целивао. Од дама је између осталих била грофица Шереметјев (зачуђујуће да се тако нежна жена одлучује да трпи такву гужву). Кад сам дошао у салу за владике, где су чекали сви архијереји, владика Исидор се нашао: „А ја сам мислио да сте отишли у Јапан,“ и одмах смо почели да једемо мезе и сели да ручамо. Наизглед, седало се случајно, али је све било по реду. За столом је било дванаест људи – владика Исидор; митрополити Филотеј и Макарије Вјатски; архиепископи Аполос, Рјазански Паладије, Ришки Филарет, који је специјално задржан како би био хиротонисан за викарног епископа (долазио је у Петербург, како данас рече Чистович, у априлу, поводом неспоразума с попечитељем Школског среза); викарни епископи Гермоген и Валаам; протојереј Бистров, Дјомкин и отац намесник, који је седео преко пута митрополита. Намесник воли да прича, али ни он није имао могућности да било шта каже, јер је владика добро обавио дужност домаћина – и то све без обзира на то

што се прехладио кад је долазио на наречење. За столом је, на почетку, између осталог, било речи о Мисији и о томе да су му наши ученици Семинарије послали писмо које је јуче примио. Не верује да је то било њихово писмо – „Можда ћете рећи да имате Цицероне.“ Кад се вратим у Јапан видећу ко је писао писмо митрополиту; мислим да то није фалсификат, већ оригинално писмо самих ученика семинарије. Вративши се с ручка затекао сам разне људе који су дошли да честитају, између осталих Дионисија Смирнова који је седео најдуже, с пристодушносту ученика семинарије. Добио сам пет или шет телеграма с честиткама – између осталих писмо од генералице Александре Владимировне Лукјанович, која због болести није могла да дође на хиротонију, с комадом тканине за расу (плавим). Био сам на бденију, јер је за сутра владика одредио да служим у цркви Крста рану Литургију. На бденију ме је отац Мардарије ставио код жртвеника, у олтару светитеља Тихона, на орлец – како је код њих, који служе у цркви Крста, код митрополита, све лепо и по чину! После бденија дошао је Александар Сиренски с иконама, које су поклонили различита лица. Још и Петар Лебедев с нотама.

У Москви

3. април 1880.

Четвртак Пете недеље Великог поста

У једанаест сати сам стигао у Москву. Отишао сам право у подворје светог Саве, на претходни позив преосвећеног Алексија, Можајског епископа. Он је био на Литургији; ставивши панагију, и ја сам кренуо у цркву оставивши торбу код вратара. Преосвећени Алексије ми је уступио своје светитељско место. Каква љубазност! После службе и чаја дао ми је кочију за посете; кренуо сам код преосвећеног Амвросија у Богојављенски манастир. Он ми је одмах поклатио панагију – дивну, московске израде, и позвао ме је на ручак у три сата. Био сам код Гаврила Григорјевича Сретенског, сарадника. Дочекала ме је његова сестра; испричала је о оцу Димитрију, како су му између осталог украли новчаник и двадесет рубаља (добро је ако је тако, да није више?).

<...> Кад сам се вратио код преосвећеног Алексија сам затекао философа Владимира Сергејевича Соловјова и професора Павлова. Први је сам сишао код мене да бисмо интимно разговарали и зачудио ме је рекавши да жели да се замонаши и моли да првих година живи у Мисији – за то време ће бити од користи предајући у Семинарији. Почео сам отворено да га одговарам од монаштва на основу тога што је и за Цркву корисније ако он који није духовно лице, буде писао у корист Цркве. Као подстицај за монаштво он наводи „слабост свог карактера“ – тим пре не сме да буде монах. Уопште, ова личност је врло јарка и упечатљива; изгледа као прави философ, прилично мрачан; има само двадесет седам година. Пожурио је да заврши разговор зато што је дошао отац Гаврило Сретенски – он је донео адресар с именима трговаца и нешто је посаветовао. После његовог одласка отишао сам горе код преосвећеног Алексеја и тамо сам затекао и његовог пријатеља канонисту Лаврова; а кад се он опростио, преосвећени Алексије ме је с московском гостољубивошћу натерао да добро вечерам, иако ми се није јело, после чега ми није преостало ништа друго него да легнем да спавам (што сам учинио преместивши се ипак с јастуком и јорганом на диван, јер сам у душеку приметио домаћине који би се почастили гостом).

9. април 1880.

Среда Шесте недеље Великог поста

<...> Није ми добро. Стално размишљам о томе шта се дешава у Јапану. Овај дневник и пишем да бих се у Јапану касније подсетио да нема разлога да желим да идем у Русију, да је добро тамо где постоји насушно дело. Уосталом, дневник водим само до Јапана – тамо то нећу моћи да чиним (ипак дневник одузима нешто мисли и времена, и притом слободног, кад је управо време да се човек умири, да поразмисли, односно да се осврне и погледа напред и назад у интересу неодложних послова, а овде цео сат треба да се сећам детаља онога што се десило у току дана и да пишем). Не, у Јапану ми неће бити до тога, тамо ћу све време и снагу употребити за насушну службу. Због Јапана смо ми мисионари и драги Русији (сад видим колико смо драги, у сопственом искуству – у нежности на коју наилазим у таквом изобиљу) – треба то ценити и пошгено плаћати Русији. Нека је Бог у помоћ! У дванаест сати дошао је отац Јоил. Отишли смо код Латишева; примио нас је веома топло и смирено; стално је говорио: „Управо тако,“ довео је целу породицу да прими благослов, а дао је прилог од само сто рубаља; оцу Јоилу је било помало непријатно. Узалуд нас је Латишев дуго држао, пропустио сам посету Димитрија Алексејевича Хомјакова који је дошао у мом одсуству, зато што сам закаснио да се вратим у два сата. Кад смо преосвећени Алексије и ја завршавали ручак речено је да је код мене дошао кнез Николај Петровић Мешчерски, попечитељ Школског среза. Сишао сам и примио га; затим сам отишао на Угрешко подворје код оца Пимена – још увек болује од штучања; веома паметан старац; нада се да ћу у Москви прикупити оно што је потребно за храм и школу. Дошао је Александар Александровић (Нејдгарт, чини ми се), којег сам видео пре десет година код грофа А.П.Толстоја; веома личи на нашег барона Розена, само што му је коса светлија. Отац Пимен га је напао да саветује грофици Ани Јегоровној Толстој да приложи двадесет осам хиљада које сад недостају за храм. Отишао сам у Страсни манастир – да се посаветујем кад да служим. Мати Евгнија и остали ме примише баш као рођеног; мати Евгенија је просто била толико ужурбана да је од радости заборавила да је ставила наочари. Молили су да служим код њих на Други дан Васкрса, касну Литургију. У седам сати сам отишао – код кнегиње Варваре Николајевне Репњин. Била је њена штићеница, још нека дама, још Ана Христофоровна и доктор, који је желео да се упозна. Са занимањем су слушали о Мисији. Замолио сам кнегињу да се заложи код пријатељице, Ане Јегоровне Толстој да да прилог за Мисију – обећала је да хоће. <...>

5. мај 1880. Понедељак

Дан је кишовит. Туга. Досадило ми је да скупљам прилоге. Цео дан сам био код куће од седам до девет ујутру и од два до пет после подне због обавезе у новинама – ради прилога. Долазили су разни људи и доносили су разне ствари – иконе (ученица Сорокина, Вјаземска), одежде (такође она), црквене предмете (дароносица за оца Сакаја од кнегиње Мешчерске), велика икона од Перфиљеве, жене губернатора, икона од стогодишњег старца и остало. Отац Зјорнов је јуче донео прикупљени новац; деца кнегиње Мешчерске – двеста рубаља од неког Нечајева и цвеће. Написао сам молбу Савету Мисионарског Друштва да изда двадесет три хиљаде и осамсто рубаља у сребру, а не као кредит и однео код преосвећеног Амвросија; вечерас је код њега састанак Савета Мисионарског друштва, припремни уочи општег Мисионарског састанка. Моја жеља је изузетно глупа – молио сам у сребрним рубљама и мислио сам да су дали у сребру, а дали су као кредит! И како се то десило, криви су Аксјонов или Покровски – не зна се ко. Пошто сутра треба да служим у Успенској цркви поводом рођења Николаја Александровича, бденије сам служио код куће.

Али каква је досада, на крају крајева, у Русији! Како бих желео све одједном да оставим и да одем у Мисију! Соба ми је препуна прилога, али вредног и заиста потребног има мало.

12. мај 1880. Понедељак

Седео сам код куће; било је посетилаца и прилога. <...> У башпи је било прилично лепо; али најбоље је увече; маштао сам у гостинској соби преосвећеног, гледајући у даљини шпицеве Кремља. Насићуј се, душо моја, руским пределима, насити се, слуху, звуковима рођених звона и нека они вечно буде душу за живу делатност тамо, у даљини! Ма куда да се окренем, свуда је све руско, све русе главе и главице, свуда је рођени језик! А тамо поново десет година – све туђе и туђе! Не дај, Боже, да опет почнем да осећам носталгију! Нека се сећам да сам и овде, у Русији, сад скоро увек осећао само незадовољство и немир. Срећа је само у испуњењу дужности!

29. мај 1880. Четвртак.

Спасовдан

У Тројицко-Сергијевој Лаври. Лоше сам спавао – јоргани су били перјани и увече сам се напио чаја. Јутро је предивно. Кад су почели да звоне с насладом сам се купао у таласима звука дивног цар-звона Лавре од четири хиљаде пудова. Звучи су чисти, густе, чине да ваздух затрепери. Пре службе, од седам сати сам обишао литографију у којој сам био пре десет година. Понудили су ми на поклон по један примерак од свих дела. Био сам у просторији за фотографије; и овде су ми понудили по примерак; биће добро ако пошаљу. И мене су сликали. Отишао сам на Литургију. После службе сат времена сам благосиљао богомолнике. Уследио је ручак на којем је био и ректор Академије, протојереј Сергеј Константинович Смирнов – једноставан и послован човек. Намесник ме је узео у кочије и повео да обиђемо Витанију; у цркви Платона су ученици семинарије, у храму је све по старом, у Платоновој цркви Крста – иконостас од завеса; у собама – Леонид, који виче. На срећу, отишао је одавде; а ја сам мирно обишао семинарију с инспектором, архимандритом. У одељењу, у собама за становање, где су и кревети, свуда је прашина и сиромаштво; тешко је ходати по поду од побитених пањева. Запањујућа беда. У библиотеци сам видео читаве гомиле царских писама упућених Платону; између осталог – писмо Павла с претњама (због тога што Платон неће орден). Ученици Семинарије су ми се веома свидели – бодри су, здрави, лица су паметна, васпитани су, обучени врло пристojно. Позвао сам их да дођу у Јапан кад заврше школовање на Академији. У скит. Намесник је наредио да ме свуда дочекују и испраћају звонима; досадили су ми. Обишао сам цркве (одоздо и горе, где је све дрвено, али вредно), трпезарију (у којој сам пио квас – веома добар), све је показивао отац Антоније, игуман. Затим сам видео древну цркву и собе високопреосвећеног Филарета. Запањујућа је једноставност у свему. Отишао сам у кућицу намесника преко пута кошница. Малина и јагода – да се почастимо; чај и мед. Одавде смо отишли до пештера; обишли смо пештере; поклонили сам се чудотворној икони Мајке Божије „Черњиговска“ и купио икону за шест рубаља. Црквењак који живи у пећини ми је поклонили своје дело. У киновији сам видео тројицу браће – оснивача с оцем (који више није међу живима); гробље инока Лавре покрај језера. Кад сам се вратио у скит с оцем Леонидом сам отишао у Пустињицу на шест врста одавде, у шуми. Овамо не долазе жене, као ни у скит. Али их има у пећинама и у киновији: у пештерама су саграђене гостопримнице. Неваспитана дама у белом. У пустињицу и одатле ишли смо пешке; отац Леонид ми је страшно досадио брбљањем о својим заслугама и грдњом свега садашњег у

којој заборавља само себе. Тишина у пустињици је привлачна. Једва сам их умолио да не звоне. Лепота и велелпност свих храмова овде и у Москви се не могу описати и запамтити. Вративши се у Лавру у својој соби сам се видео с магистром Соколовом, земљаком, који је донео свој магистарски рад о протестантима; с оцем Јосифом, којег сам звао да дође у Јапан да учи појце (и пристао је). Код оца намесника је била вечера. Чудно испољавање његовог недоличног гнева, рецимо, само – о појцима: „Нећу дозволити да се било ко узме! Жалићу се митрополиту! Не наговарајте!“ Горки су били моји осећања и мисли – не због оца Јосифа којег вероватно не бих ни повео, већ због оца Леонида. Какав феномен! Вечерали смо мирно, али сам се сетио... Ево шта ти је пријатељство! А и хришћанско саучешће! Чим се ради о пословима – неће те ни саслушати, одмах су спремни да те дохвате за браду. Уосталом, он није од духовних, већ од војника; бичевање и побожност. Изузетно пријатан дан је био покварен пред крај. Први пут у животу сам наишао на такво неразумевање интереса Цркве у угледном лицу.

У Лаври и у Москви

30. мај 1880. Петак

<...> Сачекавши крај Литургије изашао сам да служим пред мошима преподобног Сергија. Појали су сви појци; храм је био пун народа. А ја сам био жалостан-прежалостан због тога што ни сад из Лавре и Москве нема трудбеника за Мисију и целивајући мошти светог Сергија, нисам могао да се уздржим од жалбе у мислима: „Судићу се с тобом пред Господом – зато што не даш мисионара за Јапан.“ <...>

1. јун 1880. Недеља

<...> Вративши се код преосвећеног Алексија упознао сам познатог писца Ф.М.Достојевског. У погледу нихилиста уверен је да ће се они врло брзо претворити у религиозне људе и да су сад из економске области прешли на морално тле; о Јапану: „Да ли ово жуто племе има специфичности приликом примања хришћанства?“ Лице му је оштро, типично, очи поносне, промуклост у гласу и кашаљ – чини ми се – туберкулозни.

2. јун 1880. Понедељак

<...> Отишао сам у Данилов манастир. Од оца Амфилохија сам добио његова дела – новца, каже, нема; старац је врло симпатичан, он је и археолог изузетно одан свом предмету. Затекао сам га за доручком; столњак је прљав; јело – најпростије, и одмах поред на прозору – текстови управо написани за штампу (на вратима сам затекао и коња због одношења текстова у штампарију). Поклонио сам се гробовима Гогоља, Хомјакова, Самарина и Никифора Теотоке. Отац Амфилохије ми је показао храм; поклонио сам се и помолио пред светим мошима кнеза Данила и Чудотворном иконом светог Касијана Римљанина. Отац Амфилохије је кроз прозор олтара показао поглед, који је по његовим речима предиван (у ствари – изузетно прљав) на реку Москву. Донски манастир. Намесник, отац Аркадије, немајући права да без преосвећеног Хрисанта располаже имањем обитељи дао је као прилог у своје име сто рубаља. Затим је љубазно показао храм Донске иконе Мајке Божије (у којем су у то време радили молери); храм у којем је гомила на хору нашла преосвећеног Амвросија за време помора и убила га извевши га напоље; затим смо обишли гробље, на којем се између осталог, налази гроб грофа Мамонова, који се сматрао лудим; веома ми се допао храм у којем је сахрањен убијени преосвећени

Амвросије, као и његов маузолеј; гроф Протасов (јавни тужилац), Голицин и остали. Затим сам обишао Донску духовну школу. Ученика има око две стотине, од тога половина овде и живи, надзорник је Александар Михајлович Богољубски, магистар Московске духовне академије, син Московског протојереја и братанац преосвећеног Платона Костромског чија „Догматика“ је преведена на јапански. Он одлично управља школом. Видели смо учионице, спаваонице, трпезарију; све је чисто. Деца су према њему слободна и нежна; показивали су ми како рачунају на рачунаљкама, певали су много и складно. Ова школа ми се свидела више од Заиконоспаске, у којој све изгледа одвећ сиромашно. Вративши се и ручавши отишао сам у Чудов манастир да молим за оно што нам је високопреосвећени Инокентије оставио тестаментом. Од оца Венијамина сам добио одежде, две митре и жезал; дикирија и трикирија нема (кажу да припадају Перервином манастиру). <...>

4. јун 1880. Среда

Боже, хоће ли се скоро завршити руски живот! А кад ћу поново осетити и знати да сам у Јапану? Ако се тамо поново некада растужим, нека се сећам да сам се овде лоше осећао. Ујутру – писма мати Евстолији; оцу Фјодору Бистрову да осамсто рубаља преда Новодевичјем, мајсторима за иконостас; оцу Исаји с овлашћењем на име оца Фјодора да преузима за мене новац по уплатницама – да посведочи истинитост мог потписа у канцеларији митрополита. Мати Серафима из Рождественског манастира донела је иконе које су јуче поклоњене; мати Рафаила из Ивановског манастира донела је као благослов икону Јована Претече. Обе су донеле и просфоре. Мати Евгенија из Страсног манастира дошла је до владике Алексија и причала је како народ ропће што ће за споменик Пушкина бити духовна процесација ради његовог освећења. О истом том је говорио отац Јоил који је донео велелепни прилог Александре Филиповне Колесове – двадесет три иконе, прозрачне, на платну, насликане масним бојама. С оцем Јоилом је био неки извођач радова; негодује због освећења споменика: „Ево, „трухмалну“ капију Филарет није ишао да освећује“... Каква веома значајна појава. Ова експлозија народног религиозног осећања и негодовање на клир због тога што се спрема (по одштампаном програму) да изађе да освешта и остало! Митрополита исправљају. Ето шта значи Москва! Побожност је овде тако јака, а народ је врло осетљив према свему што може да компромитује Цркву. А ствар није за шалу. Већ су генерал-губернатор и шеф полиције били код митрополита да му кажу да народ негодује и да не жели процесацију; „Што нас,“ кажу, „уче да идемо на идолопоклонство! Да освећују идола!“ или: „Црква за њега (Пушкина) не треба ни да се моли; он је самоубица, дозволио је да тако лакомислено буде убијен“ (Лузин – преосвећеном Алексеју); „Нека му ставе и брилијантски венац, само нека не освећују идола, иначе се и неверни смеју: „И Пушкин ће да чини чуда – освећују га као мошти“ (извођач радова); „Какви су нам архијереји!...“ (наглас у цркви Страсног манастира). Ето ти народног песника! И како је велик морални карактер света! Кажу да другоме не би тако учинили, него баш Пушкину. <...>

6. јун 1880. Петак.

Дан откривања споменика Пушкину

Дан пун дубоких, неизбрисивих утисака, који се наравно, овде не могу пренети и од којих ће се део изгубити, али ће преостали део бити довољан како би дао још много срећних тренутака у животу – тренутака одмора од тешког труда, тренутака који ће

засладити растанак с домовином и друго. Обећао сам да ћу бити веран овим листовима док сам у Русији; али овде је скелет данашњег дана, и притом изломљен и једва да делимично доспева у колекцију. Можда ће се десити да се јаче приљубим за туђину. Јутрос сам у Петербург послао четири сандука; затим по преосвећеном Алексију – у Страсни манастир. Услуг – мноштво народа код споменика. У цркви ме је преосвећени Алексије веома изнервирао гурајући ме све време напред, он то вероватно чини због добротe, али је сурово; ја сам потпуно случајно лице, а увек сам испред овдашњег викарног епископа; каква је то бесмислица? Данас сам стајао испред њега црвен од негодовање и збуњености. На парастос нисам могао да изађем, јер је катедра превише тесна за четворицу. После парастоса – беседа високопреосвећеног митрополита Макарија о значају Пушкина за руски језик с позивом да благодаримо Богу што је Русији био дат тако талентован човек. Беседа мало превазилази оквире црквене катедре. Чудовски појци су појали веома лепо. После Литургије сам са звоника гледао отварање споменика. Чинило се да Пушкин само што не сиђе с пиједестала и само што не крене међу безбројном гомилом која се окупила покрај његовог подножја. Музика; беседа; скидање покривала у два маха (притом „Ура“ народа); обилазак принца Олденбуршког и свих главних лица око споменика; проношење знамења и значака; полагање венаца на подножје од стране разних лица и установа (од Класичне женске гимназије Софије Николајевне Фишер – венац од педесет седам рубаља; увече је А.В.Мартинов рекао да од венаца скоро ништа није остало – сви су понели по цвет за успомену). Видео сам олицетворење славе; друге славе овде на земљи нема; једино кад би народа било више. Али Пушкин је стајао повијене главе као да је или крив пред народом или као да размишља о испразности свега што се дешава, односно о слави. <...>

Код преосвећеног Амвросија. Четрдесет минута касније кренуо сам с њим на ручак на Благородно сабрање, које је град приредио за посланике који су из различитих места пристигли на празник Пушкина. Чекање у сали, притом упознавање с Григоровичем, писцем, преко Тургенева (на улазу сам се још сударио с Достојевским), при чему је Григорович желео да замоли нешто за музеј, али су други разграбили. Алексеј Алексејевич Гатцук је за Мисију понудио „Календар Крста“ и друга своја издања, само да га обавестим куда да пошаље. Породица Пушкина – његови синови (пуковник-хусар и грађански), кћерке (удата за војводу Насауског, бивша лепотица и удата за Хартунга, седа), унук (официр Дубелт – од прве, која је пре била удата за Дубелта). Новикова, сушта љубазност; Софија Петровна Катков. Ручак – по двадесет пет рубаља по човеку. Није чудо. Таква раскош је реткост. Музика у суседној соби (чије је извођење, мислим, задовољило и Рубинштајна, којем сам управо био представљен); цвеће, велелепно осветљење. Послужење с јастозима дугачким скоро аршин; за столом с леве стране, због тога што није дошао преосвећени Алексије – право је најстарији син Пушкина, с десне Јаков Карлович Грот, затим – Иван Сергејевич Аксаков; преко пута – кнез Николај Петрович Мешчерски, Софија Михајловна Катков. Ручак за преосвећеног Амвросија и мене је потпуно постан. Здравнице: прва министра народне просвете Сабурова – за цара; друга – за принца Олденбуршког (одржао је председник Сергеј Михајлович Третјаков); трећа – за генерал-губернатора кнеза Долгорукова; и тако даље, за посланике, за госте, за даме и остале. Беседу су држали: прву – Иван Сергејевич Аксаков, који је устао преко пута празног места које је било намењено преосвећеном Алексију и ослонивши се рукама на моју столицу; и син Пушкина с ораторском гестикулацијом причао је изванредно (Стално о слободи! Јадан Рус!). Затим су уследиле беседе Каткова, преосвећеног

Амвросија и много других, али слабо се чуло – било је премного гостију и сала је велика (било је преко две стотине ваница). Једном речју, видео сам све најблиставије у овом свету, - цвет интелигенције и талената (између осталог, стихове је рецитовао Мајков којем је по речима Каткова Пушкин предао златну карику), најбољи пир у материјалном смислу. Као брилијанти су горели испред мене кристали на тешким свећњацима, снови су били разноврсни и искричави као боје, које су играле у кристалима – али мира није било, вукло ме је само да идем у Јапан. <...>

Пишем из Рјазања, ујутру
двадесет трећег, у понедељак

У дванаест сати тада <17. јуна> био сам у Сизрању. Пре тога сам се стално с брода дивео велелепном мосту преко Волге, који још није завршен; наш параброд је кренуо под распон не савијајући ни мотку за заставу. Сизрањ се налази на Волшкју; веома леп градић, који изгледа свеже и чисто. Возач ме је довео право код брата, свештеника, који служи у женском манастиру, у кућицу преко пута манастира. Брат и његова породица су ме дочекали веома радосно; његова жена, Марија Петровна, јако се угојила и омлитавила је; деца – две кћерке, Маша од дванаест година и Љуба од десет година; прва је необично бледа, али лепа девојчица, другу сам затекао прехлађену, како лежи с температуром; али кад сам рекао да ћемо ако оздрави отићи у продавницу да купимо лутку, заиста је истог часа оздравила – устала је, неколико пута јој је било мука, али у постељу више није легла; и отишли смо у продавницу и купили лутку, мали самовар с прибором, лопте и остало. Мислио сам да Машу лутка више неће занимати, али се и она обрадовала луткама у продавници, зато смо и њој купили. Обе јако добро уче у женској школи (кад смо прошли поред ње показале су ми је) и стално добијају награде. Као свештеник брат Василије, види се, служи усрдно и добро. Кечигом, свежим кавијаром, сушеном рибом и осталим нахранили су ме преко сваке мере.

21. јун 1880. Субота.

У Сизрању и на путу од њега до Рјазања

Ујутру – Литургија у манастиру, после које је био молебан Мајци Божијој. Мати игуманија ме је позвала на чај и пирог. У дванаест сати смо кренули на доручак код оца Петра Атанасијевича, који је на сваки начин желео да изглади утисак од тога што сам га у уторак затекао с веома црвеним очима и носом. На доручку је био и отац протојереј са женом и сином. На повратку смо свратили у продавницу у којој сам купио по икону као благослов братаницама. Купили смо још и лото да се играју. Кад смо се вратили гледали смо како је света икона Мајке Божије „Фјодоровска“ свечано испраћена из манастира у Покровску цркву. Умилан приказ и умилан је дух побожности, који живи у руском народу! Где, у којој држави се може видети да се народ два дана моли и поје хвалу Богу! Објаснио сам Марији Петровној, увређеној мојим брзим одласком, да ме управо овај дух побожности и гура на посао, не дозвољава ми да дуго седим зарад свог личног задовољства, ма колико да бих то желео. Отишао сам у парно купатило, играо с братаницама лото, јео. Кад се Василије вратио са бденија заједно са шефом полиције који је дошао нешто после десет сати увече сви су ме испратили на железничку станицу, где ме је неумесно мешање врло љубазног и савесног шефа полиције приморало да до Рјазања купим карту за први разред која кошта двадесет шест рубаља и деведесет копејки. Тужно-претужно ми је било да се растанем од доброг брата, његове жене и њихове миле деце,

бледолике Маше и живахне Љубе (једина породица на целом свету у којој могу макар мало да се осећам као код куће), и опет на десет година, ако не заувек! Нека вас чува Бог, мили моји! Туга, досада због самоће у мом раскошном купеу, и ноћно време, приморали су ме да брзо утонем у сан.

22. јун 1880. Недеља.

На путу из Сизрања у Рјазањ

Какви богати, плодни крајеви, кроз које сам данас пролазио! Свуда је црница и свуда је бескрајно море поља! Ретко борова или брезова шума прошара пејзаж приморавајући човека да се још више диви и радује богатству растиња. У Моршанску и Рјашску су промењени вагони. Пенза је град који се налази на брдашцу с леве стране пута... Сапутници у вагону ми нису сметали ни да размишљам, ни да тугујем, ни да гледам са стране осим двојице, која су ушла неколико станица пре Рјашска и која су ме препознала из Москве; и вулгарно: „А каква је у Јапану писменост?“, „А да ли многи знају руски?“ и тако даље – одвратно! Због тога се свуда трудим да не говорим ко сам и одакле сам. У Рјазањ сам стигао у један сат по поноћи, што је врло незгодно – морао сам да пазим да се не успавам. Возач ме је довео у хотел Морозова где сам за рубал и четврт узео врло чисту собу. Овде сам се задржао како бих се видео с Катаринином Димитријевном Пеликан, која је недавно дошла из Јапана; ако је у граду, сутра ћу се видети с њом, а увече идем даље.

5. јул 1880. Субота.

Санкт-Петербург

Већ је 22. октобар, среда, 1880. године на путу из Сингапура у Хонгконг, на броду Tencer, Ocean Steam/Ship Co. капетан је Power. У Петербургу ми се тада просто смучило да и даље водим дневник – вечито иста одвратна осећања незадовољства собом и свим на свету, иста врева и иста празнина. Спремио сам се за пут. Паковао сам ствари из Москве и Казања. Једном сам у Исакијевском храму служио Литургију; у Казанском молебн заједно с високопреосвећеним Исидором, на празник иконе Мајке Божије „Казанска“; у храму Лавре – акатист Успењу у једну од субота. Био сам на ручку код велике кнегиње Јекатерине Михајловне у Ораниенбауму, представљен сам цару императору у Царском Селу; куповао сам књиге, иконе, залагао се у Синоду (између осталог за то да отац Анатолије постане архимандрит, за унапређење и повишицу за оца Димитрија). У међувремену су код Плотникова допутовале мајка и сестра и одговориле га од одласка у Јапан; очигледно, почео је да се колеба; написао сам Синоду да се обустави његово уписивање у чланове Мисије. Један из Лавре је молио да пође као учитељ појања, али је и он после почео да се колеба и остављен је: Митрополит Исидор је све време био изузетно нежан и брижан – бринуо се о Мисији као рођени отац за дете. Обер-прокурор Константин Петровић Победоносцев је такође веома једноставно и љубазно за Мисију у Синоду чинио све што је потребно. Спремао сам се да првог августа кренем из Петербурга; затим – десетог; напослетку, петнаестог, одслуживши Литургију у цркви Крста заједно с високопреосвећеним Исидором и након што ме је он после ручка код њега испратио с иконом Покрова Мајке Божије, вечерњим возом сам кренуо у Москву. Благосиљајући ме иконом митрополит је рекао: „Искрено желим да Покров Мајке Божије буде над Јапанском Црквом.“ Затим ми је дао штап који му је неко донео из Јерусалима. Кад сам опростивши се рекао да ћу, даће Бог, за десет година имати срећу да га поново видим,

казао је: „Не, нећу доживети; а кад чујете да сам умро, одслужите помен.“ То су биле његове последње речи. И заиста, тешко да ћу било шта више чути из његових уста – он има осамдесет две године. И у тим годинама таква активност, бодрост, свежина. Ето на кога треба да се угледам! С Олгом Јефимовном Путјатин сам се опростио у њиховом стану, болесна је и тужно-прегужно се од мене растајала; задесила их је још једна несрећа у кући – болест грофа Евгенија. На железничку станицу су ме пратили оци сарадници, Варвара Александровна Јордан, братанац Серјожа, брат оца Димитрија – Дионисије Смирнов. Шеснаестог августа сам био у Москви, поново у подворју светог Саве. Преосвећени Алексије ме је примио љубазно и рекао да данас треба да посетим митрополита Макарија: „Он,“ каже, „грди што тада пред одлазак из Москве нисте свратили код њега“ (а он је тада био у Тројице-Сергијевој Лаври). Упутио сам се у Черкизово. И налетео сам на сцену! Већ одавно нико са мном није тако разговарао. Како је митрополит Макарије почео да виче на мене! И због чега? Моје писмо из Петербурга којим сам га обавестио на који начин да шаље у Јапан новац који је обећао за Мисију он је схватио као упорно захтевање овог новца: „Нико ми,“ каже, „тако не пише!“ Јесте, вала ситничав! Истина, онима који су изнад њега улизује се да човек не може да поверује. Узео сам у Москви свето миро и честице светих моштију због чега треба да се пише молба „Московској светој владајућег Синода конзисторији“, купио сам атлас за сто антиминса и замолио да се одшампа и Синодалној штампарији – без натписа на руском језику, с размацама. Фјодор Николајевич Самојлов је још дао прилог за Мисију од десет хиљада рубаља, које сам послао Државној управи на чување. Још се накупило доста прилога у стварима, тако да смо дванаест сандука морали да пошаљемо у Петербург оцу Фјодору како би их оданде послао за Јапан.

15. септембар 1880.

Стигли смо у Константинопољ. Кренули смо у Бујук-дере код оца Смарагда. Увече сам вечерао код амбасадора Новикова. Уместо љубазности амбасадор је за столом почео да се подсмева. Ноћно сам код оца Смарагда. Следећег дана смо обишли свету Софију и – на брод, а у четири сата <следећег дана кренули смо из Константинопоља>.

16. септембар 1880.

Кренули смо даље из Константинопоља. У Дарданелском заливу смо видели наш нови параброд Добровољачке флоте, који Турци не пропуштају, јер има ратну конструкцију (брододер). Свраћали смо у Смирну, где смо обишли стару тврђаву на гори, место мучеништва светог Поликарпа и две грчке цркве.

20. септембар 1880.

Стигли смо у Александрију и не силазећи на обалу, одмах смо прешли на други брод „Друштва пловидбе и трговине“, који је кретао за Порт-Саид.

23. септембар 1880.

Кренули смо по каналу. Изванредно време, занимљиви пејзажи, мноштво фатаморгана: с леве стране као да су вода и острва, с десне – језеро с чамцима, као галебови и безбројно мноштво птица. Сусрети с парабродима и станице. Ноћили смо укотвљени у Измаилији и следећег дана смо <стигли у Суец>.

24. септембар 1880.

Стигли смо у Суец и задржавши се два сата наставили смо пут даље по Суецком заливу. У Црвеном мору је било веома вруће. У близини острваца смо видели два енглеска насукана параброда. Видели смо Сокотру – острво. Пролазили смо поред Цејлона и видели раскошно растиње острва.

16. октобар 1880. Четвртак

Стигли смо у Пенанг. Поред обале су се видели јарболи и врх димњака енглеског теретног брода, који је истог тог јутра разбио други параброд који је ударио у њега; сандуци с теретом прошли су поред нас. Кад смо изашли на обалу отишли смо да видимо водопад. Успут су поља – читава растиња „не дирај ме“, шумице кокосових палми; за шилинг смо добили два огромна кокоса, по која се у нашем присуству пео малишан. Ручали смо у хотелу, затим смо ишли да обиђемо и овдашњи кинески град – врло насељен и прљав. <...>

18. октобар 1880. Субота

Стигли смо у Сингапур. Стали смо на две миље од града, код докова. Обишли смо Ботаничку башгу изузетно раскошног растиња. У башти су кавези мајмуна и птица, у вешгачком језеру – лабудови и патке. Успут, у отвореним колима, ручали смо банане.

19. октобар 1880. Недеља

С оцем Димитријем сам кренуо у енглеску епископалну цркву. Пространа је и хладна, има мноштво огромних лепеза којима Малајци стоје напољу и машу. Постало нам је досадно и пошли смо у католичку – тамо служба још није почела; свратили смо у овдашњу – значи, такође епископалну; овдашњи проповедник је бодро говорио проповед конгрегацији од девет одраслих и четворо деце; свратили смо у презбитеријанску – проповедник је сањиво држао проповед, ставивши руке на катедру на коју се наслонио у полулежећем положају; конгрегација од тридесетак људи, слушала је зевајући; и овде су махали лепезама. Отишли смо у башгу Вампоа. Мноштво људских и разних других фигура од зеленила. Успут смо купили банане: грана од двеста плодова – кошта десет сенти. Ананаси – по пет сенти. Увече ме је изнервирао Љвовски који се из града вратио касно потпуно пијан. Плашим се да ће се у њему развити страст пијанства. На броду сваког дана попије по четири флаше пива и стално се труди да га нико не види. Рђав знак!

20. октобар 1880. Понедељак

Данас је кишан дан. После ручка пешке сам кренуо да обиђем град и предам писма на пошту. Случајно сам после поште наишао на сцену дочека неког раце који је дошао са свог имања (на копну, изнад острва Сингапура) на параброду. На пристаништу, испод настрешнице, стајала су очигледно званична лица – Енглези, има поприлично народа; три мала топа. Али је лила киша; тешко су могли да изведу почасну паљбу од дванаест пуцања. Успут сам одатле свратио у један од браминских храмова – у суседном смо били још увече. С десне стране храма – базен с водом, у којем су се брамани прскали као патке. Да бисмо обишли унутрашњост требало је да скинемо чизме што је било непријатно. Ноћу је овде мучење од комараца, истих као у Јапану.

22. октобар 1880. Среда

Време је предивно. Тихо. Занимљиво Енглези поступају с Кинезима. Мноштво њих су довукли на мостић и везали њихове кике горе за греде за подупирање брода. Због чега? Па прегледају карте и чим им се нешто учини сумњивим везују људе; за половину се касније показује да су им карте исправне и да није било разлога за везивање; они који за које се испоставило да су без карата држе се везанима док не плате путовање. На срећу, сви су они с новцем, јер се враћају с рада у туђини. На броду има и Јапанаца – с пруског трговачког брода, који је потонуо код Сокотре.

24. октобар 1880. Петак.

На путу из Сингапура за Хонгконг

Данас сам написао писмо високопреосвећеном Исидору и приложио сам уз њега два рапорта, молећи у једном за награду сарадника Мисије, у другом – за мати Евстолију и друге у њеној обитељи. Написао сам још писмо мати Евстолији. <...> У мору се данас видела стена; из даљине – апсолутно изгледа као кула, кад смо се изједначили – уздуж изгледа као циновски ковчег. Већ постаје хладније. Идемо спорије него обично – омета нас супротан ток, јер тренутно дува северо-источни ветар; кад су струје југо-западне бива супротно. Кинези се излежавају на палуби, али заједно праве буку; данас су због нечега измлатили једног од своје братије.

25. октобар 1880. Субота

На путу из Сингапура за Хонгконг

Лоше сам спавао због катара; устао сам с главобољом и тромошћу; цео дан ништа нисам могао да радим. Предвече сам од оца Димитрија узео вермут и попио две чашице и у желуцу ми је постало лакше. Од досаде сам прочитао трећи том неког енглеског романа који ми је доспео под руке; а нисам могао да пишем писма. Ех, тај катар. И човек не зна како и од чега – одједном цео дан није ни за шта. Увече сам прегледао енглески црквени календар; за сваки дан у години имена познатих људи, колико су могли да прикупе (петоро-шесторо људи, с портретићем једног од њих). Од Руса су у календар доспели Петар Велики, Катарина Велика, Иван Андрејевич Крилов, Александар Други и Костјушко. Лекар (путник који путује у Сватао) прилази и пита: „Кад је ваш рођендан?“ „А због чега?“ „Па да погледамо који су познати људи рођени тог дана.“ „Тринаести август“ (по новом календару). Отворили смо – све неке глупости. Код сваког броја је остављено празно – да они који желе уписују имена. Овакви календари доликују протестантизму и паганству.

26. октобар 1880. Недеља

На путу из Сингапура за Хонгконг

Пред јутро су почели прилично јаки таласи. Морску болест смо добили отац Димитрије, доктор и његова жена и ја – такође скоро до повраћања. Палуба је запљускивана и било ми је жао јадних Кинеза, који су били скроз поплавлени. На крају су их сместили у циви на мостићу. Ево народа будућности – највећег од свих судбина које су пале у удео другим народима. Велики народ, који би и сад могао да угуши читав свет, а како је миран. Нема где да живи – а зар је помислио да освоји Кохинхину, Сијаму, Бурму? Који други народ на свету би се уздржао? Од европских се то не може замислити ни за један. Ево, шта ће Французима Кохинхина? А освојили су је. А Кинези са својим трпљењем, својом марљивошћу, штедљивошћу, поштењем (ни са чим другим у смислу

освајачких наклоности) иду Бог зна куда да зарађују себи хлеб и мирно живе под сваком владом, не размишљајући да грабе за себе. Да, ако овај народ прими хришћанство, управо он ће учинити да на Земљи завлада оно највише добро, да „буде једно стадо и Један Пастир“; али неће сви народи бити освојени ради тога, већ ће мирни утицај хришћанске Кине бити такав. Устаће велики учитељ, који ће учити народе својим примером – и како ће тада, с тадашње тачке гледишта изгледати енглеске, француске и разне друге освајачке страсти? Ипак, на несрећу, то неће бити ускоро! Међутим, време је да Православна Црква размишља о томе да у Кини треба да завлада хришћанство. <...>

27. октобар 1880. Понедељак.

На путу из Сингапура за Хонгконг

Несносни таласи и немогућност да се било шта ради целог дана. Заиста човек може да се умори од тога да овако проводи време. Скоро све време сам у кревету. Отац Димитрије и докторова жена пате до суза. Отац Димитрије је два пута замолио за пилећу супу, а дали су му неке помије. Сироти Кинези скупили су се некако у цеви на мостићима или стоје доле, на палуби, а таласи им заплъскују ноге до колена.

28. октобар 1880. Уторак.

На путу из Сингапура за Хонгконг

Таласи су мало ослабили пред јутро. Данас је требало да дођемо у Хонгконг – али супротни ветар успорава пловидбу, стићи ћемо тек сутра ујутру. Несносан умор од љуљања и неспособност да пишем писма.

Једанаест сати увече

Приближавамо се Хонгконгу, пролазимо између острваца, тако да је тихо, скоро као на сидришту. Напокон смо се избавили од овог несносног ударања из стране у страну. У дванаест часова смо се усидрили на седам миља од хонг-коншког сидришта, и сутра ујутру ћемо ући на сидриште. Последњи часови боравка на „Tencer“-у. Од двадесет другог септембра смо овде, преко месец дана. Хвала ти, добри броде, и пловидба је била врло срећна, изузев љуљања у току последња три дана. Само што је време на путу вечито некако изгубљено, као рупа у живот. Како ли ће бити од Хонгконга до Јокохаме? О, како желим да што пре стигнем!

Данас сам написао писмо Фјодору Николајевичу Бистрову – више ништа нисам могао да радим. Мисли које су ми данас дошле – Спаситељу би по људској природи, вероватно више одговарало, више би му се свиђало да буде као Његов праотац Давид, пастир оваца до јавног служења; међутим, био је дрводеља; каква лекција за нас – да се не потчињавамо свом сопственом укусу, већ ономе што је потребно. Још – Спаситељ је разбојнику који је висио с Њим на крсту рекао: „Данас ћеш бити са Мном у Рају“; и ми треба да будемо на Крсту са Спаситељем како бисмо чули овај призив.

29. октобар 1880. Среда.

У Хонгконгу

Ноћу смо се зауставили у близини Хонгконга и ујутру рано, у седам сати прешли смо на сидриште. Јутро је било предивно. Кад смо доручковали у троје смо сишли на обалу. Кинези који живе на чамцима изазивају жалост – огромна породица, гомиле деце, али је сав њихов иметак у овом свету мајушни чамац; овде се они рађају, расту, умиру.

Није чудно што Кинеза-радника свуда има толико небројено; кад с ових чамаца одрасли народ не би ишао у печалбу они би самом тежином својих тела потопили своје најрођеније. На обали смо обишли јавну башпу. Каква дивота! Какво богатство кактуса! Како је чисто и уређено! Од животиња смо у башпи видели огромног гуштера у периоду чишћења, кенгура, роду, пауне. Свртели смо код агента да купимо карте. Карта до Јокохаме кошта шездесет долара, али пошто смо имали карте до Шангаја морали смо да доплатимо свега по тридесет пет долара. Доручковали смо у Hong-Kong Hotel-у. После трпезе на броду која нам је досадила доручак нам се веома свидео. Затим смо до увече шетали градом, куповали ствари (посебно отац Димитрије). Свртели смо на брод да оставимо ствари и поново се вратили на обалу – да се прошећамо и да ручамо. Шетали смо док се нисмо уморили, пошто је ручак у Hotel-у у пола осам. Како је кинески град овде богат! Ма колико да смо лутали данас видели смо само одличне продавнице или канцеларије, очигледно, богатих трговаца на велико. Кад смо се вратили на брод дуго смо разговарали с капетаном Power-ом о Енглеској и Русији. Чак и он слепо верује у завештање Петра Великог о освајању целог света. Није чудо што Енглези не воле Русе. Капетан је у току разговора донео књигу да нам покаже како је велика енглеска трговачка флота; заиста, има двадесет четири хиљаде трговачких бродова у Енглеској. Сваке године се направи и порине најмање хиљаду. Вредност читаве енглеске трговачке флоте је минимум девет стотина шездесет милиона фунти стерлинга. Енглеска има преко шесто ратних бродова... Ноћ је била дивна. Дуго смо шетали палубом, наслађујући се погледом који се пружао на град и околину под светлошћу месечине и фишека на гас, који ефектно блистају на простору целог града, који се распростро у планину и широко по обали.

30. октобар 1880. Четвртак.

У Хонгконгу

Јутро је било предивно. После доручка смо с “Tencer“-а прешли на “Hector“ – исте компаније, који сутра ујутру креће за Јокохаму. “Tencer“ му предаје сав терет који је за Јокохаму (укључујући и наших двадесет два сандука), а с њега преузима терет који иде за Шангај. Тиме се сад баве на бродовима. С „Хектора“ смо кренули на обалу да шетамо и да купимо коме је шта потребно. Између осталог, и јуче и данас сам купио магнезијум, јер ми желудац изазива главобољу. А надао сам се да ми магнезијум више никад неће бити потребан. Ех, очигледно ћу и умрети од катара желуца. <...>

31. октобар 1880. Петак.

На пугу из Хонгконга за Јокохаму

Ујутру, у пола седам, кренули смо са сидришта у Хонгконгу и прошли уским мореузом између кинеског копна и острва. Код кинеске обале по цео дан и по целу ноћ има мноштво рибарских џунки с једрима, тако да је увече „Хектор“ неколико пута пуштао сирену да не би налетео на џунку, иако је ноћ била светла (до те мере су џунке биле густе). Читао сам нову књижицу доктора Лега о конфуцијанству и таоизму и њиховом поређењу са хришћанством коју сам купио у Хонгконгу. Ветар је већ врло хладан тако да се на палуби не може боравити у лакој одећи. Море је прилично уморено. Путник Јапанац, који је седам година у Енглеској учио минерско инжењерство је хвалисавац и ограничен; одмах је изјавио да има деветнаест диплома (?) и да је до те мере много учио да глава више не може да прима податке, већ заборавља ново што чује. Од њега сам први пут чуо

да је умро старац Браун, амерички мисионар у Јокохами (последњи пут сам га видео у сеоцету недалеко од језера на путу за Идзу). <...>

1. новембар 1880. Субота

Пут од Хонгконга до Јокохаме

Време је тмурно, ветар је хладан, море је узбуркано. Идемо у једанаест сати и још увек видимо кинеску обалу и понегде се виде џунке. Цео дан сам читао књижицу Легеа, врло лако се чита; види се још да је познавалац свог посла (односно кинеских религија) – није узалуд четрдесет година провео у Кини. Море се цео дан непријатно љуљало; ветар је јак.

2. новембар 1880. Недеља.

На путу из Хонгконга за Јокохаму

Дај Боже, да ово буде последња недеља у мору. Цео дан су били непријатни таласи и дувао је јак ветар; још увек пролазимо између Кине и острва Формоза. Можда ће бити боље кад изађемо из овог мореуза и кренемо на исток. Завршио сам с читањем Легеове књиге. Последња лекција оставља непријатан утисак. Одмах се види протестант – не уме да се опходи ни према хришћанству, ни према паганству, и меша једно и друго. Сиромах, како је само бранио и бранио своја веровања! Као да га неко напада; сам се изрекао, почео је да „пореди“ као да се неупоредиве ствари могу поредити; а ако си почео – изађи некако с тим на крај; ухватио се у коло с паганима и онда је дигао узбуну да докаже да није паганин.

3. новембар 1880. Понедељак.

На путу из Хонгконга за Јокохаму

Заиста ми је толико досадило море и пловидба морем да се ни изразити не може. И шта ми би да не кренем поштанским бродом! Путовање би било барем десет дана краће. И ја, и други са мном – просто смо болесни. Господе, хоће ли се ово мучење ускоро завршити! Ево, машина има свега двеста педесет коњских снага – хоће ли нас брзо довести и то још уз ветар из супротног правца; капетан каже да ћемо у следећи понедељак стићи у Јокохаму, али хоћемо ли! Јуче – сто двадесет миља на дан, данас само сто четрдесет. Стање тела и духа је ужасно! Ништа не може да се ради од таласа – једино да се игра шах. О, несреће!

5. новембар 1880. Среда.

На путу из Хонгконга за Јокохаму

Море је потпуно тихо; једва да има мало таласа; ветрић је такав да се два једра могу ставити како би помогла машини. Синоћ ми млади бећар, који иде да проучава трговину вином у Јокохами није давао да спавам безумним криком и песмама; јутрос се стјуардеса (одвратно парче меса с наочарима) распевала у зору ходајући по бродској кабини и пореметила ми је сан. А дању, кад смо све прегледали, испоставило се да су пацови упропасили чизме мени и оцу Димитрију; њему су на једној од нових чизмама појеле цео предњи део. А како се љути! Цео доручак је јако смешно гунђао. „Ма нека вам главе тако поједу,“ прича, подразумевајући руководство брода, премда оно ни за шта није криво. Ако настави овако мирно време стићи ћемо у суботу, још пре подне, тако да ћемо моћи да коначимо у Тооқјоу. Дај Боже! <...>

6. новембар 1880. Четвртак.

На путу из Хонгконга за Јокохаму

Јутрос смо већ видели Кјушју - море је тихо, време је лепо; уморна птичица налик на штиглића, села је на палубу и дозволила да је узмемо у руке; ставили смо је у кавез код смрзнутих канаринаца оца Димитрија – до прве обале, где ћемо је пустити. Од поднева је до Јокохаме остало свега четири стотине четрдесет миља; значи, требало би да стигнемо прекосутра ујутру. Читао сам енглеску књижицу. Увече сам одустао од тога да пишем. Спорадичне мисли о томе ме никад нису напуштале, али никако нисам имао времена. Ни сад га нећу имати, знам, али ради одмора и разоноде треба прикупљати материјал за неку књижицу. У даљини светлуцају перспективе. Бог зна хоће ли испасти нешто да ваља. Али било би добро писати о следећем:

1. Јапан у географском, етнографском и историјском смислу.
2. Хришћанство и нехришћанство, где су католици и протестанти, у виду богословља разобличења.
3. Мисионарење, односно мисионарски дневник, и о инославним мисијама све што о њима може да се прикупи.

Мисионарски дневник ће представљати свакодневно записивање у књигу онога што се дешава у Мисији. У вези с осталим предметима не треба имати нотесе, већ на листовима треба записивати све што се сазна или смисли, с насловом – тако да би се касније лако могло изабрати и средити. Ако буде времена добро би било саставити програм питања у што је могуће потпунијем обиму за разматрање предмета. Мислим да све то није могуће, јер је моје бављење Мисијом више пасивно, него активно, не изузимајући превођење и предавања о којима такође не треба размишљати увек, већ само за време самог акта; значи имаћу времена за слободан рад, само да не живим у мислима, скршгених руку. Наравно, мисао не сме бити одвојена од изградње, на пример, од дописивања с Русијом; али истину говорећи, времена треба да буде довољно за све. Сад насупрот ономе што је раније било, има неке шансе за више посла и слободно време. А како ће ме то освежавати и подржавати! Неће дозволити да утонем у ругину и да кажем да је све исто; увек ће постојати свежа струја мисли, и то не једна. А након десет година, ако будем могао да посетим Русију, биће шта да се одштампа. Дакле, на посао, уз Божију помоћ!

7. новембар 1880. Петак.

На путу из Хонгконга за Јокохаму

Пола једанаест ујутру. Пролазимо поред обала Нипона. Време је ведро; ветар је лак, северан, прохладан. У мислима се преносим двадесет година у назад. С каквим трепетним осећањем сам се тада приближавао Јапану! Тако узвишено расположење (не могу га назвати другачије до чедним) је онда било; крајње сам се плашио да се било чиме не свидим Јапанцима. Сећам се како сам у Декастри да бих посетио јапански брод, одмах обукао најбогатију и најскупљу расу (плишану) и како сам од прве речи поклонιο доктору Фукасеу-старијем компас, који ми је можда спасио живот за време међаве на Амуру. Тако ми се и чинило да само што нисам крочио на тле јеванђељске проповеди, и нисам ни за длаку хтео да повредим пријемчивост слушалаца. Младачко одушевљење, поглед кроз ружичасте наочари! Осам тешких година рада сам морао да проживим док се није појавила потражња за проповеђу, и тада већ оне који су желели да слушају нису могле да

одвуку никакве ситнице. Пре десет година, такође с узбуђењем и још увек прилично свежим осећањима приближавао сам се Хакодатеу на једрењаку, било је хладно. Јарко је горела вечерња звезда на небу – њу сам питао да ли ми предсказује добро? Да, она је била добра весница. Прошло је још осам година рада. Ево, сад се по трећи пут приближавам Јапану. Нема младићког узбуђења. Године су охладиле крв. Постоји само нестрпљива жеља да се што пре заврши путовање које ми је досадило и радујем се кад размишљам о сусрету с пријатељима. Сутра ћу их видети. Погледаћу и упоредићу да ли је пријатније виђење с пријатељима у Петербургу, или обрнуто – у Јапану. И у каквом стању ћу затећи Мисију и Цркву? Вероватно ћу наићи и на много непријатног – запушеност, опустошеност, и томе слично. А шта обећава следећих десет година? Хоће ли после њих још бити путовање у Русију или ћу је видети на оном свету? Ако буде у Русију, с каквим расположењем ћу прилазити Јапану четврти пут? Бог зна! Бог усмерава будућност и дај Боже да у нама самима ништа не омета испуњење Његове воље над нама! Жалостан је ово тренутак, али нека ми остане у сећању са свом атмосфером. Преко пута мене, укосо, помало лево за столом је отац Димитрије, ђакон, седи и пише нешто; с десне стране, кроз отворена врата види се плаветнило мора с одблесцима сунца понегде и горе – плаво небо; Љвовски који шета понекад се појави заклањајући видик. <...> Расположење духа – није ни лоше, ни добро.

8. новембар 1880.

Поноћ

Последњи сати путовања. Цео данашњи дан сам провео размишљајући о Мисији. <...> До Јокохаме је остало око осамдесет миља; од поднева је било свега сто осамдесет. Зауоставили смо се у три сата како бисмо се ујутру, у девет сати (требало би) усидрили у Јокохама. Вечерњача се једина види кроз маглу, високо-високо се подигла и јарко светли испод измаглице; пун месец нам такође добро обасјава пут. Сутра ћемо стићи; и опет, као да ништа није било – прошлогодишње бриге, лекције, преводи и остало на плећа. Дај, Господе, да бодро носим бреме! Сад се не могу пожалити на умор. Одморио сам се – петнаест месеци ништа нисам радио. Такође не могу да желим промену, нигде нисам нашао нешто боље од Мисије с уобичајеним радом. Свуда сам се до сада досађивао откако сам оставио Јапан. Дакле, поново ка жељеном. Збогом шетње, збогом путе, збогом досадо! С Богом, бодро за омиљени посао!

17. (29.) новембар 1880. Понедељак.

У Мисији на Суругадају

8./20. новембра 1880. године у суботу ујутру стигли смо у Јокохаму. Пошто смо сишли на обалу и на царини били пропуштени с нашим „тенимоцу“ кренули смо на железничку станицу. Крижановски и Љвовски су кренули мало раније, а ја заоставши за њима како бих свратио у мењачницу, због ове секунде сам се срео с оцем Анатолијем који је у Јокохаму допутовао због новца послатог из Привредне управе – оног који је требало да стигне кад ја дођем. Пошто ме је отац Анатолије задржао у Јокохама овде сам се видео са Струвеом и Пеликаном, код којег сам ручао у хотелу. У Тоокјоу, на станици, дочекали су ме ученици и хришћани. Са станице – код Струвеа; у Мисији, у цркви, служили смо благодарствени молебан. Осећао сам радост – неупоредиво већу и јачу него приликом свих сусрета у Русији. Доказ за то је да ме је чак глава заболела од узбуђења! Бденије код куће; како је мило и пријатно било слушати га.

Сутра, у недељу – мноштво хришћана. Рекао сам неколико речи на Литургији, у мантији и с митром, али тако ми је било тешко, пуцали су ми глава и рамена. После Литургије сам се поздравио са стотинама хришћана.

У понедељак су ученици отишли да прошетају. Целе недеље је било непријатних ствари – жалбе на оца Владимира, да је лажљивац, да притиска приликом плаћања, да је нетактичан у Семинарији и остало. Разговарао сам с њим; требало би да се поправи. И стварно је чудан. Лично сам га дочекао на железничкој станици, био је у високим топлим папучама, сматрао сам да треба да му укажем на све то како би одбио да се поправи. Отац Димитрије уопште није такав. Он ће, ако Бог да бити прави мисионар, којем ми ни ципеле не можемо да чистимо. Захваљујући смирењу и кротости већ је постао љубимац ученика; одмах се навикао на све јапанске обичаје који се тичу спољашњег живота; на пример, једе само јапанску храну при чему и штапићима влада једнако добро као Јапанци. Отац Анатолије је све време заузет извештајима које ће понети у Русију. Јуче, у недељу, служио је отац Владимир и то јако лоше; до сад није научио чак ни да служи, какав тикван.

Данас су хришћани у Ујеноу направили гозбу поводом мог доласка и одласка оца Анатолија и Јакова Димитријевича. Било је четири стотине осамдесет људи. Отац Савабе је држао беседу у којој је оца Анатолија назвао „мајком“, а Јакова Димитријевича „бисером“. Било је много беседа (ензecu) катихета и ученика, бацањем поморанци су ми мало испрљали расу. После, код куће сам **сицудзијима*** (**сицудзи - члан црквеног одбора**)², који су дошли да заблагодаре рекао да траже место за храм; дај Боже! Увече је стигао отац Јаков Такаја из Осаке.

1881. г.

7. (19). мај 1881. Четвртак. У Кумагаји.

17 рија од Тоокјоа, на путу за Маебаси. 8 сати увече

Уставши ујутру у 5 сати и спремивши се за пут затекао сам мало Литургије коју је служио о.Гаврило, после чега је служен молебан за срећан пут. Ученицима и ученицама је дата рекреација због чега су се ученици упутили у Итабаси, где је требало и да ручају – у том циљу је оцу Никандру дато 15 јена за 50 људи. Глава ме је болела несносно; људи који су долазили да се поздраве сметали су ми да се спакујем. До 9 сати сам се потпуно спаковао. <...> Ученице су се опростиле у Мисији, крећу у шетњу у Ујено и тамо ће ручати за шта им је дато 10 јена. Пратили су ме сви (чланови и ученици) до Итабасија, где сам нешто после десет, опростивши се, кренуо даље с појцем Романом. У Урави, **6 рија*** (**ри је мера за дужину, 1 ри = 3,9 км**) и нешто стигли смо у 12 сати. Променили смо кола и ручали (17 сена, ручак је прилично добар). <...> Слободни кочијаши и овде, као и код нас у Русији, воле да одеру, само што овде то чине блаже и не тако дрско. Пут је био јако добар, само што је цео дан несносна прашина. Почевши од Куге – на два рија од Кумагаја пут је насут; насип је од три хвата висине и тако је широк да двоје кочија слободно могу да се мимоиђу не ометајући пешаке. Овај пут је направљен у 8. веку. Труд достојан уважавања! Пут иде у цик-цак више од две јапанске миље. Са стране пута – доле у мочвари има много ситне врбе, то је омиљено место боравка славуја и колико их зато има овде! Од Куге до Кумајаге човека непрекидно прате звуци концерта славуја. Жао ми је само што овде не певају тако лепо као наши, на пример, курски. Један од кочијаша који су

² Овде и даље су звездicom означене речи чије објашњење се даје на крају књиге у „Речнику употребљених јапанских речи“.

ме возили, протрчавши 10 рија и не престајући да трчи испред Кумагаје је почео на глас да се одушевљава планинама с десне стране! Како овде човек да не каже да су Јапанци народ наклоњен поезији и нежним осећањима! У Кумагају смо стигли пре сумрака, али смо остали на конаку, јер даље нема добрих места на којима се може преспавати, а до Маебасија данас не можемо доћи. У хотелу су отворено рекли да за странца преноћиште кошта 50 сена.

Соба је пристојна; дали су ми топле воде да оперем косу. Ама [Амма?]* (амма – масажа, слепи масер) мушкарци и жене, већ су три пута долазили да зараде својом вештином. Спава ми се, али тешко да ћу брзо заспати, јер су унаоколо врева и бука. Роман у суседној соби такође, очигледно, пише дневник или записује трошкове.

9. (21.) мај 1881. Субота.

Дан светитеља Николаја. У Маебасију

Ујутру је хладно, једва се може издржати. Припремивши се за Литургију отишао сам да се шетам, да размислим о проповеди и замало да залугам. Хришћанка на коју сам наишао извела ме је на пут до црквеног дома. О.Павле је сам испекао просфоре – у котлу уместо у пећи, биле су потпуно пресне. Пре Литургије стигао је Андреј Сасагава из Такасакија да упита кад треба да се иде тамо и после Литургије се вратио. Литургију сам служио сам, при чему сам мало побркао јектеније (ђаконске) пошто сам их заборавио. Причестило се троје одраслих и много деце. Проповед сам одржао, по савету о.Павла, више за жене, јер има много фабричких радница – Пресвету Богородицу сам истакао као највиши узор за угледање на Њену чистоту, смирење и др. врлине, такође и жене мироносице. После Литургије дао сам појцима 4 јена за бомбоне, поводом имендана 3 јена за бомбоне уз чај браћи – али они су морали дуго да чекају док нису донете – све време су били без ручка. Такође смо у великој групи отишли да посетимо сјучудзије* (сјучудзи – члан црквеног одбора) који су остали јуче. Затим смо отишли у Сикинемуру, 1 ½ рија од Маебасија, где има 24 хришћана и хришћанки од којих је 17 девојака – а науку су им предавале две кћерке Јована Фукусаве – Теодора и Марија. Иза села је направљена фабрика за пређу свиле, а мало даље, у предивној равници, у којој су засађени дудови, зграде за легло лутки (од 20 листова ове године). Радника тамо и овде има до 100 људи. Цела установа припада Ноју Кувадзими и Јовану Фукасави; Нојев син Павле суботом обавља молитву; тамо има још један добар хришћанин из Кумамотоа – Павле Катајама. Обишавши фабрику с луткама и одржавши кратку беседу девојкама-хришћанкама, кренули смо кући. У Маебасију смо сишли из вагона (било их је укупно 12 у возу) како бисмо искористивши лепо вече прошетали у јавној башти или барем на месту где претпостављамо да се налази башта. Место није ништа посебно, али је вече било дивно. Поседевши и попричавши о Асама-Јама који се стално дими, а који је пре 14 година избацио толико лаве да је пепео летео у Маебаси – кроз поље с дудовима у јаруги вратили смо се кући. На бденију које је служио о.Павле испричао сам житије преподобне Таисије, као и мученица Софије, Вере, Наде и Љубави. Пре бденија је свратио катихета Тома Маки, у варадзијима* (варадзи – јапански опанци од сламе), с брадом, поцрнео – младић који одлично ради. Бденије овде почиње у 8 сати, послови не дозвољавају народу да се раније окупи.

13. (25.) мај 1881. Среда.

У Мидзунуми

Ујутру сам пешке кренуо у Мидзунуму преко Сиозаве; ствари сам послао право у Кириу, поневши неопходно са собом. Пре одласка сам Давиду Јосиди и окупљеним хришћанима говорио о потреби да се за њих сагради мала црква – обавезно за све заједно, а не само за Јосиду или само за Текеноуци, иако они могу.

Успут смо пролазили кроз Ооаму – мали град у подножју планине. Тамо је обавезно потребна проповед. Пре пењања у планину прешли смо преко реке – призор веома личи на један од пејзажа кад се иде у Хаконе.

На 1 ½ рија од Никаве је Сиозава с 42 куће разбацане по кланцу. Има 3 хришћанске куће; у једној има 4 хришћанина, које сам крстио у Мидзунуми, - Јоаким 79 и Ана 73; њихова деца Петар и Јефимија су веома усрдни; издалека су ме дочекали и цео дан су ме испраћали. У њиховој кући су све раднице хришћанке. Хришћана укупно има 23. Овде смо ручали оскудно.

Одавде до Мидзунумија – одавде има такође 1 ½ рија питао сам Петра како се сад плаћа порез. 2 ½ од вредности земље; процену врше старешине које бира сам народ у присуству чиновника; процена се врши сваких пет година. Има ли оних који нису у стању да плате порез? Има – због лењости или пијанства. Шта с њима раде? За сваког одговара заједница од 5 породица којој он припада. Продају имовину; ретко долази до продаје куће. Колико пореза влада узима на свилу? 1 сен по клупку – тамо где се мота уз помоћ воденог или парног точка – и ништа ко мота ручно; накупци плаћају утврђени проценат од износа куповине.

Успут по кланцу привлаче пажњу млинови на ступе и точкове.

У Мидзунуми смо дошли у кућу Јована Хосино. У Мидзунумију има укупно 66 крштених хришћана; од тога је 15 било крштено на другим местима. Међу крштенима су девојке, осим тога 8 је било из Митоа и вратило се тамо – о њима ће Тома Маки написати М.Ниве – 4 – у Маебасију, 1 у Ооокјоу и 1 у Ивасироу (Фукушима-кен). Укупно присутних хришћана у Мидзунумију има 37; од тога 9 девојака и 1 мушкарац (Алексеј) не долазе на молитву и не показују да су хришћани својим недоличним понашањем, а Алексеј због непознавања науке. Уопште, Црква деградира. Било је прогона: Чеотаро Хосино, начелник фабрике почео је да забрањује проучавање хришћанства – зато што му се стално заустављала парна машина. Маријамна, начелница радница је због чврстине вере морала да напусти фабрику; видео сам је овде и позвао у Мисију да још боље научи хришћанство под руководством Черкасове како би га касније предавала другима. Проповеднику је Чеотаро забранио да уђе у фабрику; девојкама се само недељом дозвољава да иду на молитву у кућу Јована Хосиноа, где је Тома Маки и обављао молитву.

Девојке устају ујутру у 4 ½, увече завршавају посао у 6 ¾, у 9 треба да се спремају на спавање, односно морају бити код куће. Зато сам данас могао да их поучим само од 7 до 9; најусрдније су дотрчале по завршетку посла, без ручка. Све су се окупиле нешто пре 8; свима сам дао по иконицу Мајке Божије и затим говорио да упражњавају молитву, као и да се понашају хришћански.

14. (26.) мај 1881. Четвртак.

У Асикаги

Ујутру је било крштење 4 младих људи. Обавио га је о. Павле Савабе; ја сам одржао кратку поуку. У кући има ластавица. Укућани Јована Хосина су ме испратили до реке. Усрдни Петар и Јефимије, као и Јосиф који је поново дошао из Сиозаве (јуче није могао да

буде са мнош, јер је због обавеза морао да буде на отварању сеоске школе), такође су ме испратили из самог Мидзунумија.

У Сиозави се скоро нисмо задржавали, већ смо опростивши се од пратилаца и свих укућана Јоакима кренули даље. Код реке смо испред Оомаме срели Јацукија, Куботу, и двоје хришћана из Кириуа. Од Оомама смо кренули **дзинрикусијем*** (**дзинринкиси – рикша**). Река која тече дубоко доле и планине с оне стране су врло лепа.

Од Оомаме до Кириуа има ри и по. Код реке испред Кириуа срели смо два старца, која припадају Цркви у Асикаги; Луку – лекара и Марка; Лука је с колима, у која је упрегнут магарац, која ми је и понудио.

У Кириуу има 1.200 кућа. Хришћана има троје у три куће; слушалаца поново нема осим породица хришћана. У селу Ообара има 5 слушалаца. Тамо катихета Павле Кубота иде два пута недељно, враћа се истог дана. Још у селу Хисаката 1 ри – има два хришћанина, Јован и Јаков Аоки. Њихов отац баш не воли хришћанство и зато тамо не може бити проповеди, а људи Аокија, долазећи у Кириу свраћају код Павла Куботе да слушају учење – то су радници из ткачке фабрике, јер је Јован Аоки начелник друштва које је отворило ткачку фабрику.

У Кириу је пре 4 године Андреј Јацуки, који је у то време био у Ујено-мури, мало проповедао и слушалаца је било много. Касније није било могућности за смештај проповедника и протестантски проповедници секте презбитеријанаца који су дошли после Јацукија преузели су све његове слушаоце. Сад овде има 50 протестаната. Уосталом, по речима Јацукија, и код њих је лоше. Народ је навикао на проповед, јер проповедници говоре при отвореним вратима и сви пролазници су застајали да слушају. Наравно, ништа не могу да схвате и обухвате одједном, а одлазе убеђени да су слушали хришћанску проповед. Проповед на такав начин је овде заиста врло незгодна, јер се претвара у безначајну ствар у очима народа, подједнако као позоришне приче на пијацама. Предност овакве врсте проповеди је једино то што популаризује име Христа и чини да сви оцењују да је „учење, ето, добро“. Нека протестанти овде пружају овакву услугу хришћанству, а ми треба да се бавимо озбиљном науком.

Јацуки је и овде организовао проповед, изнајмивши прилично велику кућу; у 1 сат је била заказана, али није било окупљених; а у 2 ½ је почео да говори и с малом паузом је говорио скоро до 4. Напокон се кућа напунила. Али проповед није могла бити жива и доследна зато што је започета пред малим бројем људи и док се није завршила морала је бити усклађена с променама међу присутнима. За време проповеди око ми се обрадовало познатој појави: ушла је тоокејска хришћанка из Ситаја – Ана Муракама која је однекуд дошла и прекрстила се православно.

Кућа за сталну проповед и за катихету у Кириуу је у средини града; изнајмљује је за 2 ¼ јена једини тамошњи ревносни хришћанин П.Кобајаси. По размишљању Јацуке, нема смисла држати тамо сталног проповедника, већ треба имати стални стан, а проповедник треба да долази повремено.

После 4 смо кренули у Асикагу. Крај је веома живописан. С леве стране је планински венац, који дочекује путника, с десне – планине у даљини. Поља су обрађена – највише има пшенице и јечма, као и свуда до сада. У селима је скоро свуда преко пута сваке куће – **мидзугурума*** (**мидзугурума – водени точак, воденица**), за упредање папирних нити, коју покреће вода, која пролази у каналима дуж села.

Дочекала ме је огромна маса хришћана – с децом и женама испред града који су изашли из кланца. О.Павле Савабе је до Асикаге дојахао на докторовом магарцу и

изазивао је ефекат, свуда су највише њега гледали, а деца су дуго трчала за њим; и он још сам по себи изазива ефекат, у подраснику, с погужваним шеширом, брадицом, са зеленом широком траком око врата од дароносице.<...>

15. (27.) мај 1881. Петак.

У Асикаги

Јутрос су хришћани појединачно долазили по благослов; између осталих – парализовани старац. Понеки одвратно лижу руку уместо да је пољубе, што не умеју да учине.

Да не заборавим да запишем оно што ће бити потребно да кажем на Сабору (катихетама на Сабору):

1. Не треба дозвољавати да се крсти нико ко не зна напамет Символ, Молитву Господњу и 10 заповести. Ово сам и раније говорио, али су заборавили и правило је нестало. Јуче у Мидзунумију сам видео како се младић крсти без икаквог појма о Символу – насумице.

2. Оне који се припремају за крштење осим тога, претходно треба научити како да се правилно крсте; и понеки давнашњи хришћани не умеју да се прекрсте. Такве такође треба да поуче катихете – како се носи крстић око врата; могу се видети многи без крстова, који су скинути и окачени код куће на зид, или пак каче крстове на јако дугачке врпце; треба их научити како се прима благослов од свештеника – да се не треба крстити пред човеком који благосиља, већ наместити руке и др. Треба их поучити како се држе иконе у кући, да се не каче на различитим местима – на различитим зидовима исте собе.

3. Катихете треба да се снабдевају књигама које би делили на поклон ако неко не може да плати; али уопште сви треба да се труде да бар кратак катихизис и молитвеник постоје у свакој кући – први треба да има свако дете које зна да чита. Притом треба говорити родитељима да терају децу да уче катихизис. Катихете треба да се побрину да га деца знају и то с разумевањем. Намесници приликом обилазака и епископ ће касније испитивати децу по црквама и родитеље ће бити срамота, а катихете ће бити криве за немар ако деца не буду знала катихизис.

4. У црквама свуда треба да се води евиденција. У цркви, молитвеном дому или код катихета треба да постоје три књиге: 1. – За метрику – за рођене, венчане и умрле; 2. Прихода и расхода; 3. Летопис цркве у коју треба уписивати све занимљиво, што се дешава у цркви, почевши од њеног оснивања. Копије свега треба да се доставе Конзисторији до почетка 6. месеца како би било довољно времена да се напише извештај пре Сабора. Сад се записи по црквама или воде нетачно или их уопште нема.

<...> Стигли смо у квајдо (квајдо је зграда у којој се хришћани окупљају на молитву – саборна црква, храм или капела): у забаченом крају је изузетно прљава, стара кућица, у чађи, једном речу, не може бити сиромашнија и прљавија; овде се налазе налоњи и иконе, све је још у нереду зато што је ново. Био сам радознао да сазнам колико кућа кошта месечно: Судзуки је избегао одговор. Касније сам питао још једном – и о ужаса! Само пре 20 дана је овде човек који није знао куда да се дене од дугова дрвеним чекићем ноћу размрсао главе своје жене и двоје деце, која нису имала 10 година, а онда је заклао себе, али пошто није умро одмах, бацио се у бунар и тамо је скончао. Ова кућа се сад никома не може дати у најам, зато што нико не жели да уђе у ово ужасно гнездо ђаволје работе. Газда би је дао и за цабе за становање, како би се људи свикли ту да живе, али нико је не узима и неће пожелети да узме још дуго времена.

Међутим, нашао се човек који се полакомио на цабалук – Суздуки, црквењак цркве у Татебасију, који је у име цркве која га је изабрала узео кућу за проповеди и молитву. Односно, поступак да одвратнији не може бити! Најгори непријатељ не би могао да смисли боље средство да понизи проповед и Цркву у Татебасију; разуме се – нико пристојан неће ићи да слуша проповед због гађења према кући.

Наредио сам да се одмах одавде изнесу иконе и црквени предмети и однесу у кућу неког хришћанина, а хришћани да се окупе у кућу изнајмљену за данашње сабрање, јер ова кућица, поврх свега осталог, због тога што је мала не одговара за црквено окупљање, пошто не може да прими чак ни 40 људи. Међутим, превише сам се изнеривирао и да у љутини не бих рекао или учинио нешто оштро поверио сам оцу Павлу да уреди ствари, а сам сам се одмах вратио у Асикагу и ово пишем, гладан, нешто после један, док ми не донесу ручак из неке гостионице, и у одвратном расположењу. Чим је човек добро расположен обавезно одмах треба да очекује неку гадост; управо тако – баш у то време. Поверио сам о. Павлу да ствари уреди тако да окупи хришћане у једној од хришћанских кућа, јер се о тој гадости не може јавно дискутовати – и да предложи хришћанима да смене Судзукија од управљања и да на његово место изаберу другог; а у будуће треба наредити хришћанима да не чине ништа што се тиче целе локалне црквене заједнице без сагласности катихете којем је поверена Црква и без саветовања с њим.

У Уцуномији. После пет су се појавили сицудзији из Татебасија: Судзуки и Кобајаси с неким уместо Накајаме у пратњи Јацукија с објашњењем да је горе наведени поступак учињен из немара и журбе, да веома жале и да би то изгладнили одлучили су да одмах приступе изградњи новог молитвеног дома – већ су купили и земљу за то. Овакво брзо ницање добра из зла ме је помало зачудило и рекао сам да ће се ако своју добру намеру доврше, у њиховом делу открити један од путева Промисла – да зло претвара у добро – на добробит људи.

<...> Кад сам се вратио још дуго сам гледао хришћане који су ишли тамо-овамо и како ми је већ досадила ова публика, која непрекидно вири кроз све рупе прозора и врата! Као да гледају дивљу животињу из далека у кавезу.

17. (29.) мај 1881. Недеља.

У Сиракави

Ујутру је Павле Сибата у цик зоре довукао сву своју цркву; још је мрак каже неко; сметају ми ови **кејтеји*** (**кејтеј – брат**) својом љубазношћу која ничему не служи – одспавао бих још преосталих пола сата да ми после глава не би падала у колима, а они се намећу с усрдношћу за коју нисам молио – да ме испрате. Дошли су – сели, и ћуте, и још морам да их разонодим разговором, а треба да се пакујем. Нема друге, у виду награде за њихову усредност замолио сам доручак и за њих и нахранио их. Данас су кренули у лов. Заједно су седела тројица чиновника са женом једног од њих и неки трговац који је све време дремао. Тесно је, вруће и прашњаво. Пошто је у току дана било поприлично пењања узбрдо и незгодних места много пута смо морали да сиђемо и да идемо пешнице. Више од два рија испред Сиракаве срели смо прво катихету Петра Каваноа с једним од хришћана и затим – дуж сва 2 рија до града сретали смо стално групе хришћана и хришћанки. Приликом другог сусрета смо морали – није се могло другачије, сасвим да напустимо кола и да с кејтејима идемо пешке; у селу сам наредио да се сви попну на кола и кренули смо, али је иза села опет уследио сусрет с људима, опет сам морао да сиђем и да идем пешке, јер се не може, некако је непријатно да их оставим и да сам јурим напред, посебно кад

међу њима има и људи у годинама за поштовање. Тако сам се до Сиракаве ужасно уморио и још сам повредио ногу. А и њих ми је, сиромаха, жао – толика је њихова усрдност! Иду с дечицом далеко-далеко да ме дочекају, али ова љубазност уместо задовољства доноси негодовање, зато што мучи и њих и мене. Неразумна ревност! Или глупост и непромишљеност катихета! Колико пута сам им говорио и објашњавао да уопште није потребно испољавање усрдности у таквом облику, нека буду усредни пред Богом и у хришћанском понашању! Не верују, мисле да ће ипак учинити нешто пријатно. На Сабору ћу морати да им угувим, јасно и категорично да уопште не треба чинити такве ствари; већ се треба окупити у очекивању епископа, у цркви или на месту где се окупљају за молитву и да епископа треба да дочекају као што се то чини у Русији. Мораћу да им испричам поредак путовања епископа у Руској Цркви и притом његов однос према народу, и народа према њему и да чврсто истакнем да и овде треба да се уведе овај, а не други поредак. Притом треба рећи да ће ако инструкција која се даје буде нарушена, катихета бити крив за непослушање.

Напокон смо стигли у Сиракаву, у кућу сицудзија – Петра Наканоа – продавца страних сатова. Био сам тако уморан да сам замолио да ми покажу неки кутак у којем бих се пресвукао и мало одморио – до 7 сати, у колико је била заказана вечерња и затим проповеди и разговор с браћом. Рекли су ми да је купатило спремно, то сам искористио, а пошто није било чаја, напио сам се топле воде с додатком неке киселе течности – у флаши под називом страног вина – уместо вечере појео сам неке бомбоне. Богослужење је почело скоро у 8, пошто су се браћа размилела по кућама да ручају и нису се брзо окупила. Служили смо вечерње, и одржао сам поуку обраћајући се напола паганима који су се окупили у знатном броју, а напола хришћанима; беседа је трајала сат времена, касније сам се распитао о стању Цркве и предложио сам да ми кажу своје потребе. Хришћана у Сиракави има 47, само што ће се овај број знатно повећати, већ самим тим што су хришћани углавном по један у кући, и остали чланови породица ће вероватно бити крштени у кратком времену. Сицудзи 1: Петар Накано, у чијој кући се и окупљају на молитву; а катихета је смештен на другом месту. Црква се састоји од људи углавном озбиљних, у годинама и чини ми се да је у процвату по расположењу хришћана. Хришћани су већ размишљали о томе да саграде молитвени дом, али је Петар Кудзики (који је овде био катихета до недавно, а сад је разрешен дужности на неко време, јер је у пијаном стању на други дан Васкрса истукао свог пријатеља-протестанта) изазвао збуњеност: „Градите, вели, храм вашег срца, а спољашњи храм још не треба градити“. Ако Бог да ова црква ће судећи по свему расти; у проповеди сам им између осталог саветовао да изразе своју љубав према Богу – прилозима за изградњу **квајдоа**. На подстицај да кажу које су потребе Цркве хришћани су, посаветовавши се између себе, замолили да се на Сабору издејствује да њихов катихета буде Патар Кавано, којег чини се заиста воле. Обећао сам да ћу се заложити за то. Стални катихета је овде заиста потребан да се не би зауставио раст Цркве. После 11 су се сви умирили. За мене су специјално направили чудовишан кревет – дугачак широк и плитак сандук препун предмета за спавање, отворен код главе и ногу, тако да сам овај ковчег морао да довучем до зида – о, усрдности!

18. (30.) мај 1881. Понедељак.
У Фукушимии

У шест сати ујутру кренули смо даље; повели смо и катихету Фукушимае – Петра Каваноа. Дан је био тмуран; има много да се иде узбрдо при чему смо морали да силазимо

с кола. Предвече смо пролазили кроз Нихонмацу; али је катихета одатле отишао, засигурно како би избегао сусрет са мношвом, јер је очигледно читаве године ленствовао: кажу да је стекао двојицу верника; код једног од њих смо свраћали, вероватно код бољег, али није био код куће, или је можда рекао да није код куће. Василије Сукеј је како Кавано прича, овамо био смештен уз његову помоћ ради ширења хришћанства у фабрици за производњу свиле која се налази у граду, али то због нечега није имало успеха. Сукеј је ипак остао у граду ради проповедања, узгред речено, то је његов родни град – добијао је велику месечну плату, а проповедао је двојици верника од којих нема ниједног. Сам је збрисао – свега на 2-3 дана; дошао је код Каваноа: „Нема,“ каже, „посла у Нихонмацу – шта да се ради?“ Кавано га је послао у Сакујаму, односно сакрио га је од мене док будем пролазио овуда. Не знам шта да радим с господином као што је Сукеј; видећемо на Сабору; мораћу да га оставим у Тоокију ради испитивања или да га сасвим отпустим.

<...> Проповед у Фукушими је почела преко извесног Павла Касаја, који је овде служио као чиновник; он је ту почео да говори о хришћанству и многе од своје браће је надахнуо – углавном су то омладина и чиновници или ученици. Затим је због тога што није било бољег овамо послат лош проповедник Петар Бан; због лењости није утврдио присталице хришћанства у познању; а сви су крштени или макар оглашени. Кад је одушевљење срца прошло, а није било правог знања, природно – многи од њих су се охладели према хришћанству и чак су сасвим престали да сматрају себе хришћанима. Касније је овамо био упућен Јован Катакура и као озбиљан проповедник поново је изазвао занимање међу људима који су способни за примање хришћанства и стекао је многе, али углавном потпуно нове – а они који су се раније охладели и даље остају туђи Цркви. Од њих су се многи расејали по различитим земљама, јер су овде били дошљаци (чиновници), други остају у Фукушими, али на молитву не долазе и не називају себе хришћанима. Двојица таквих су била овде у кући у коју сам дошао; али су остали у групи пагана док сам служио вечерње и касније, док сам разговарао са хришћанима; обраћајући се повремено паганима нисам ни подозревао да понекад упорно гледам свог хришћанина и да му говорим да остаје у мраку.

Крштених и оглашених у Фукушими има укупно 101. Али од њих се само двадесет четворо сад стално окупља на молитву о празницима и чини овдашњу цркву. Осим њих има 12 људи који су се охладели према хришћанству; још у селу Оомори, на 1 рија од Фукушима има 8 хришћана; нико се не брине за њих, али нису оставили учење. У Вакамацу има троје хришћана: Павел Хајаси, брат и жена, који тргују у Фукушими и који су прешли у Вакамацу. Они траже проповедника.

Петар Кавано је задужен да прикупи податке о онима који су се разишли по различитим крајевима и да до мог повратка то припреми или да ми достави кад дође на Сабор. Све такве не само из овдашње Цркве, већ и из сваке друге, треба држати на оку, како би им се помогло да се одрже као хришћани. На местима где има проповедника треба им поверити придошле, где их нема, пазити да с њима њихови свештеници одржавају везу. То ћу морати да кажем на Сабору. <...>

20. мај (1. јун) 1881. Среда.

У Сендају

Ујутру, у шест сати, послао сам Романа по Ј.Оноа, који је сад дошао; затим су стигли о.Матеј и неколико других хришћана. С њима сам кренуо у цркву. Ова зграда коју сам видео пре 4 године је стара и црна; међутим, цркву држе у чистоћи. Метрички записи

се воде, али тако да саме катихете дуго нису могле да се разберу колико је укупно људи крштено у Сендају и колико је крштено ове године. На Сабору ћу морати да инсистирам да се метрика исправно води и да се обавезно одштапају и поделе обрасци књига. Свих крштених у сендајској цркви има 545. За годину дана од прошлогодишњег Сабора крштено је 45 људи; оглашених сад има 15. Склопљен је један брак, умрло је 9. Старијих у Цркви за текуће послове има 20, за посебне 20. Први се саветују сваке суботе после вечерњег богослужења; међутим, посла нема увек; а у последњу суботу у месецу обавезно се окупљају после бденија. Кад је ствар од посебне важности, на пример, избор представника за Сабор, окупља се свих 20 сицуздија.

Богослужење се врши сваке суботе увече у 6 [8?] сати, окупља се од 50 до 100 хришћана, у недељу лети у 9, а зими у 10, окупља се од 70 до преко 100. Проповед је на сваком богослужењу; говори Оно или о.Матеј; у принципу, проповед је служба Ј.Оноа. Појаца има 9; појање је преузето од Василија Кикуција и других. Појцима управља дечак Инокентије Накагава.

Двојица проповедника Оно и Катакура су довољни за централни део града; али апсолутно недостају за „Минами-ката“, део града који почиње од Нагамација – предграђа Сендаја са стране Тоокејског пута. <...> Тамо сад има свега 4 хришћана; а људи, у којима је пробуджена жеља за слушањем остављају се на произвољење судбине или се дају католицима који у овом делу сад посебно постају све јачи. Све ово приморава ме да упорно захтевам да први сабор обавезно одреди једног проповедника искључиво за „Минами-ката“ заједно с 2-3 села у околини.

Од хришћана је за годину дана прикупљено 123 јена за посебне црквене потребе, на пример, за плаћање камате; засад је уплаћен новац за земљу.

У сандучићу се за годину дана прикупи највише 6 јена, што је мало за ситне трошкове за зграду цркве. Нема ниједног хришћанина у сендајској цркви који је напустио учење, што показује добро управљање Црквом.

Међутим, падају у очи неке ствари које подсећају на паганство. Данас су ме почастили ручком од меса; јео сам нешто посебно, само јело од рибе, али сам касније морао да напоменем Оноу да треба поштовати среду и петак. Он се оправдао „наводно, чуо је да се на путу пост разрешава“, а просто се види да на пост данас нико од њих није помислио. Уосталом, мислим да то није због недостатка поштовања црквених правила, већ просто зато што је код њих увек пост, јер [нема] јела од меса; тако да не морају да размишљају о правилима поста, зато се не сећају поста ни онда кад би требало. Још: док сам био код Ј.Вакује одједном видим да је за мог ученика Александра Мацуија припремљена невеста. Тако је отац Вакуја оженио и то још по паганским обичајима старијег сина Василија док је он био код мене у школи и ја сам тек годину дана касније сазнао за то; сад се спрема да исто то учини и с млађим, иако је он дат у другу породицу. Припремљена је нека дебела млада снаша – кћерка Хосоја, бала меса – и младићу су везане и руке и ноге! А још сам се спремао да га пошаљем у Петербуршку Академију! Збогом, науко! Апсолутно паганство! У кући Оовате сам такође нашао припремљену невесту за Јована Овату – девојчицу, коју насупрот овом првом, Овата не заслужује. Чини се да је ово у Сендају обичај који се укоренио. Говорио сам Оноу да убеђује хришћане да не везују тако своју децу; Оно каже да то и чини, само што не слушају. Дobar је и брат о.Јакова Такаја, бивши болесник од туберкулозе; здрав је и има више од године дана како се пагански оженио, а још увек добија 6 јена – на болест – због о.Јакова. Савест просто

негодује због издржавања оваквих ниткова о трошку Цркве и мораћу да кажем о Јакову да не могу то да чиним, нека његов брат сам зарађује за хлеб.

Католици у Сендају су у последње време веома ојачали. У другом месецу су имали до 150 хришћана. На богослужење се увек окупи до 100 људи; саграђен је молитвени дом; у Сендају стално живи патер; недавно је овде био њихов бискуп; међу њиховим проповедицима је један млађи брат нашег Романа Сибате који је умро.

Овде има протестаната из две секте – епископалне и баптистичке; живе сложено; имају 20 неофита – двојицу проповедника; инострани мисионар с времена на време долази сам.

Распитавши се о стању Цркве отишао сам да посетим катихете, породице катихета, који проповедају на другим местима, и сицуздија. За дан сам био у 25 посета. Заиста Сендајци бедно живе. Дирљива је ситуација у којој се налазе жена и деца чији мужеви – катихете – живе далеко, као што су жена и троје малишана Спиридона Оосиме; мајка Петра Сасагаве, жена и троје мале деце. Било би ми драго да им помогнем и да их боље обезбедим, али како то да учиним. Други, који немају потребу за помоћи захтеваће исто то за себе. Тежак је то задатак – без увреде и правилно расподелити плату катихетама. Скромни ћуте и не траже, а дрски траже више него што им треба. А одредити плату као чиновницима с повећањем плате и разликовањем степена и година катихетске делатности је рано и опасно; проповедање може да се претвори у бездушни формализам. Не знам шта да одлучим. Тачно је само то да треба боље да познајем ситуацију у којој се катихете налазе; а због тога ћу вероватно морати да им кажем да напишу спискове и да попуне формуларе. <...>

21. мај (2. јун) 1881. Четвртак.

Празник Вазнесења. У Сендају и Дзјоогецудзумију

Јутрос сам се, спремивши се за Литургију, упутио да завршим посете. У кући Овате, у веома бедној атмосфери где сами једва имају шта да једу затекао сам девојчицу коју хране: „невеста Ј.Овате“! Девојчурак од дванаестак година. Јапански родитељи су чудни; углавном дају својој деци превише слободе; често имам прилике да чујем за неког балавца од дванаестак година: „али он то не жели“, на пример, да се упише у ову или ону школу или да ради ово или оно: тамо где управо родитељи треба да реше уместо детета и да га упуте они потпуно попуштају узде – због чега пропада толико јапанске омладине, односно идући улицама туку кучиће и ништа не раде, или се предају разврату ако имају средстава; а овде, у питању брака, где управо треба да буде слободан избор родитељи управљају судбином деце при чему им не пада на памет да их било шта питају.

Питао сам Оноа шта ће одлучити са собом поводом тога што је изабран за свештеника – хоће ли се оженили или ће да ступи у монахе? Још није одлучио; каже „одлучиће до Сабора“. Почео сам да га убеђујем да што пре гради храм – обећао је да ће са своје стране дати прилог од 100 јена и још је јемчио исто толико од других чланова Мисије, тако је, вели, пола скоро обезбеђено, преостаће да се друга половина прикупи од хришћана; али ме је Оно уплашио огромном сумом која је потребна за храм. Каже да без 5 хиљада јена нема разлога да се започиње. У Исиномакију су наводно саградили малу цркву, а и она је коштала хиљаду и по. А у Сануми – 5 хиљада. Заиста, све је страшно поскупело. Оно ми је показао записе прилога – већ одавно размишљају о изградњи храма и прикупљају новац; због тога је чак основано друштво; његови чланови обавезно

уплаћују одређени износ; а затим они који желе (јууси – они који желе) дају прилоге. Чини ми се да су већ прикупили 80 јена.

У 9 сати је почела Литургија. О.Матеј је у то време служио Литургију у цркви светог Петра и Павла у Хараномацију. Причестило се јако много деце; види се да су деца научена на то. У цркви је било до 100 људи. Али за тако велики празник је то било мало и зато је проповед одржана претежно о томе да треба поштовати празнике.

Опростивши се од хришћана у цркви и ручавши код ђакона Андреја Јанагаве кренули смо на пут. Успут смо свратили у Хараномаци **кјоквај*** (**кјоквај – црква**) да се опростимо од верника. Јаков Асај је кренуо заједно с нама како би се упознао са суседном црквом у Дзјогецудзумију. Успут, на шест миља од Сендаја пролазили смо поред Мацусиме – места познатог по лепоти и лепој локацији: код обале је група острва којих има 808; сва су она толико мала да на њима нигде нема кућа; на најближима се само виде идолишта; једно од тих идолишта је по предању саградио и у њему живео Кообоодајси. За сва острвца или за поједине њихове групе смишљени су оштроумни називи; на пример, мало веће острвце и 12 малих око њега зову се „цар и његових 12 жена“; група од седам острваца носи назив „7 мудраца“. Острвца су покривена вишегодишњим боровима. Очигледно да је овде некада била обала с бориком, који је подлокала морска плима. У селу је изванредан будистички храм **Дзујхоодзи*** (**Дзујхоодзи – велелепан будистички храм у Сендају**); кад се иде до њега с десне стране – на окомитој планини која се састоји од меког пешчаника направљено је много пећина – то је вежба будистичких отшелника. Прича се да их се овде много спасавало и да је уморило себе глађу како би што пре доспели у рај. Ове пећине, авај, сад служе за спаљивање сламе за ђубрење поља. Жалосно стоје исечене камене статуе у дубоком размишљању о превртљивости судбине. Храм је огроман и у њему има много изванредних старина – на пример, слике које су насликали познати људи, дуборез познатог мајстора; али све је крајње пропало и остарило. **Микадо*** (**микадо – стари јазански назив за цара**) се по цео дан одмарао у овом храму кад је 4 пута путовао на север; сад је у овој соби на столу даска – чији натпис гласи да је ово место одмора Највишег; и пред њим увек стоји жртвени принос који се састоји од шољице воде. Али чему служи ово ласкање! Храм је од цара тада добио хиљаду – о чему обавештава изузетно велик натпис изнад самог улаза у храм – и то је доста; више вероватно никаквим угађањем неће изазвати пажњу, као ни сав будизам уопште. Очигледно је да пада, одслужио је своју службу – време је да уступи своје место.

При храму живе млади монаси, рекли су да овде има 12-13 бонзи и веома стари **осјо*** (**осјо – други назив за бонзу**). У храму су се затим поштовали сендајски кнезови чије се велелепне **ихаије*** (**ихаји – дрвена таблица с посмртним именом**) и данас овде налазе.

Свратили смо у хотел на други спрат како бисмо видели острва – заиста велелепан призор.

И јуче цео дан и данас – само се види како се по улицама и путевима вуку коњи, натоварени рибом „сиби“* („сиби“ – други назив за „магуро“ – туњевину) (у јесен је називају „магуро“* (**магуро – туњевина**), зато што се укус разликује у различито време – у јесен је бољи), која се лови управо у ово време – много је има у заливу Исиномаки и у целом овом приобаљу. Сад риба иде с југа на север и свраћа у заливе; у јесен је обрнуто – креће се са севера на југ; уосталом, мање доспева у заливе. А сад су мислим, 20 хиљада рибе превезли само јуче и данас путем за Сендај.

Крај је брдовит. На обали мора праве со. Недалеко иза Мацусиме је град Такаки, у којем живи двојица хришћана; ван града се налази кућа Јована Такахасија; која припада

граду. Ј.Такахаси је био катихета који је започео цркву у Дзјогецуздзумију; прича се да живи врло сиромашно. Већ се смркавало кад смо стигли у село Дзјогецуздзуми, која се налази на 12 рија од Сендаја. Село је разбацано у планинском кланцу. <...> Овдашњи проповедник Павле Кодзима се мало посвађао с неким хришћанима; и зато је углавном проповедао на новим местима. А овде, у Дзјогецуздзумију хришћани су позвали Јована Такахасија, који је овде и живео од 8. месеца прошле године у кући Стефана Ицидзјоа; хришћани су га ту хранили, а он је нешто проповедао (иако се плодови не виде) и обављао молитву; тек јуче је отишао кући; Кодзима је тек синоћ стигао из Никадзиме због мог доласка.

<...> У Дзјогецуздзумију смо се на кратко време задржали у кући Стефана Ицидзјоа. Овде се квајдо обично и налази; али сад су у собу која је одређена за молитвена сабрања смештени црви за производњу свилених нити и зато је квајдо за време њиховог одгајања премештено у кућу његовог брата, на пола врсте одавде. Сапутнике су почастили ручком, а мене чајем и топлим водом с црним вином, одвели су ме у квајдо, где сам затекао тридесетак окупљених хришћана. Служили смо вечерње, одржао сам поучну беседу. Између осталог, рекао сам да би било добро да се што пре сагради посебан молитвени дом – што је овдашњим хришћанима посебно лако, јер имају и своју шуму, имају и тесаре. У другим селима су такође одређена места за квајдо; али није било правилних молитвених сабрања.

На вечерњи је појало троје – веома складно; дечак – син Стефана (братанац Павла Кикиуџија) је одлично сам усвојио појање, сигурно од Василија Кикиуџија и уме да га пренесе другима. За време богослужења из Фукуда-муре је дошао Онисим Накано с једним хришћанином, било је хришћана и из других места.

<...> Кодзима више не одговара за ово место, треба га послати на друго; он ни сам не жели да остане овде, иако се очигледно настанио за дуго времена, чак је купио кућу и жену је довео. Онисима Накано ће вероватно морати у потпуности да буде искључен из проповедника. О.Матеј се жали да је лењ и да се рђаво понаша. Међутим, до Сабора је све остављено као што је било.

27. мај (8. јун) 1881. Среда.

У Савабеу

Јутрос је о.Матеј крстио 14 људи и деце. После сам ја служио обедницу на којој су новокрштени били причешћени. После тога је уследила проповед. Хришћани, међу њима и ја, сликали смо се групно поред цркве, затим смо се, пошто су нас испратили добри Санумци и након што смо се с њима опростили већ ван града упутили у Вакајанаги – 3 ¼ рија одавде.

Стигли смо нешто после један. У предграђу смо срели децу. У граду смо одмах наишли на пијанице што је реткост у Јапану. За Вакајанаги је то лош знак. Овде је чудна подела земље и назив парцела; простор од 30 квадратних чјоа* (чјо – мера за дужину = 109 метара) назива се Вакајанаги-мура; у овој мури има укупно 1.100 кућа. Од њих овде у граду Вакајанаги-маџи има 700 кућа – значи, град у селу, које се (мура) очигледно сматра нечим другим у односу на насеље. У овој Вакајанаги-мури постоји Дзјумондзи-мура, у којој има укупно 19 кућа. Хришћанских кућа у Вакајанаги има 20; хришћана овде има укупно преко 90. <...> Од њих по речима о.Матеја само њих 20 с децом примају Свете Тајне, односно исповедају се и причешћују. На молитву се о празницима, по речима сицудзија, окупља највише 7-10 људи. Али овде нема ниједног који је оставио

хришћанство и окренуо се идолима, они су се само охладили због истих разлога као у Фурукави, односно због паганског угњетавања, и уопште због рђавог моралног стања околине. Пре свих је овде још 1872. године проповедао Ј.Сакај. Затим су постепено били: П.Цуда, Ницума (о.Павле), Јаков Кавата, Хиватаси, Таде (Пав.), Ј.Оно, В.Хириу, М.Кангета; П.Кангета (1878.г.), Додо, Јамамура, Накано, Варнава Иمامура и Петар Обара који је по налогу о.Матеја заменио Иمامуру после Васкрса. Кад је овде био П.Кангета долазио је бонза да спори с њим јавно и био је разбијен, и хришћанство је тада у граду уживало славу.

П.Кангету су касније ватрогасци које је неко подговорио ухватили у стану и вукли кроз читав град на срамоту пред народом, а у стану су разбили стакло на икони. После тога их је полиција ухапсила и казнила. Тада је П.Кангета живео у кући садашњег сицудзија Захарије Икуџија.

Сад је у Вакајанаги квајдо у кући Михеја Судзукија, на првом спрату – сиромашно је опремљена. Литографска икона Мајке Божије Казанска. На молитву се окупљају кад дође Обара, по 10 људи суботом; после молитве он им држи проповед; а у недељу не држи, јер уопште не долазе на молитву осим Михејевих укућана. Обара овде понекад борави по недељу дана; у то време увече код њега долази 3-4 хришћана и он им објашњава Свето Писмо или с њима води разговоре о вери (сицумон)* (сицумон – питања, обавештења).

<...> Кад смо стигли одслужили смо вечерњу после које је одржана кратка проповед. Окупљених је било укупно око педесет заједно с децом. Затим сам се распитао о стању Цркве убеђујући људе да се охрабре и пробуде. Онда сам отишао у Дзјумонзди, на 10 чјо од Вакајанаге. Овде, као што је већ речено, има укупно 19 кућа, од тога има 73 хришћана – искључиво земљорадника. Овде смо проповедали исто што и у Вакајанаги. Хришћани су ту неупоредиво усрднији него у Вакајанаги. У суботу их се на молитву окупља много више него у Вакајанаги; недељом – мало, јер су заузети послом. Уопште, види се да се још нигде нису научили да поштују празнике. На Сабору ћу обавезно то морати да напоменем проповедницима како би се грешка исправила. <...> Квајдо је у кући старца Јакова Сатоа, који је у пензији, како се види, врло поштованог и побожног (његов син Александар је домаћин). Квајдо је у врло пристојној чистој соби. Само, немају икону, сад је стављена једна коју су од некога позајмили. Молили су за икону, обећао сам да ћу послати после Сабора.

Хришћани овде већ 6 година скупљају **моми*** (**моми - пиринач у љусци**); већ су сакупили 65 **кокуа** (**коку – мера за тежину – 150 кг**). О.Матеј је очигледно хтео да похвали и њих и себе кад ми је рекао: „А овде има нешто добро,“ и испричао је о сакупљању пиринча. „У коју сврху?“ упитао сам. О.Матеј је очигледно очекивао одговор: „За цркву“, али су одговорили: „За случај глади“. Па добро, ни то није лоше. Похвалио сам их. Сакупљају још неки износ (47 јена), али га дају у дуг. „Немамо тај новац у рукама,“ одговара ужурбано. Да се можда не плаше да ће од њих одмах бити тражен пиринач или новац за Цркву? И зар не служи деградацији цркава што свуда у овим крајевима катихете већ за издржавање самих хришћана и из Тоокјоа добијају по 5 јена само за ситне трошкове?

У Дзјумондзију смо такође служили вечерњу и била је проповед; окупило се до стотину људи. Између осталог, дошли су из Мијанао: старији брат о.Јована Сакај-Ној, још увек оглашен, с двојицом својих синова, моле за крштење; из Исикосија отац и мајка (с

малишаном) секретара Јована Такахасија. Отац је по занимању лекар; земљу нема осим башге; углавном живи од тога што гаји **кајко*** (**кајко – црв за производњу свилених нити**).

После проповеди, у обичном разговору, убеђивао сам хришћане Дзјумондзија и Вакајанаге да што пре граде храм, то ће помоћи и томе да у њима оживи хришћанство. А оба места могу да имају један храм.

<...> Касно сам легао како бих сутра што пре кренуо у Канари, где ће се неколико људи окупити ради крштења.

4. (16.) јун 1881. Четвртак.

У Хацинохи

Јутрос смо кренули коњима; први пут сам имао прилике да седнем на јапанско простонародно и уједно теретно седло и само што нисам пао приликом првог покушаја. Тако је широко за седење да сам кад смо прошли миљу тако радосно и мирно ишао пешке после чега сам ипак морао поново да седнем, али је предводник направио мало удобније место за седење додавши петље од канапа испод штикли од чизама. На срећу, предводник је био весео и паметан. На питања је одговарао пословно, тако да захваљујући њему знам да се из ових места у Хацинохе довози до 1.000 терета лака на коњима; за 100 хиљада јена, јер се на коња товари лак за 100 јена (да не лаже?). Дрво лака се гаји 15 година док не почне од њега да се добија лак; с доброг дрва се лака добија 2 ½ јена. Али, ако се дрво не засече и лак не испусти дрво ускоро само пропадне. Предводник је објаснио: „као што жена до 20 година, ако није удата, губи боју лица тако и дрво – исти закон.“ Много дрвећа се, између осталог, упропаштава бесмислено. Купци лака долазе из Ецинга и откупљују дрвеће у потпуности, тада засецају кору са свих страна и испуштају сав сок, али се зато дрво суши, мноштво таквог дрвећа се види свуда – о дивљим животињама је предводник говорио да у овом крају, посебно код Кудзија има много вукова, да кваре стоку и чак нападају људе, али да вук никад не напада ако човек вуче за собом крај канапа: „Зверка се боји да ће је човек везати“ – објаснио је; да је пре 4 године влада одредила по 8 јена награде за сваког убијеног вука и путне трошкове до града и назад ради предавања коже, а ова награда се уредно исплаћује свакоме; да у овим крајевима такође има много вепова, али њих лове сами сељаци по завршетку жетве у јесен, да су недалеко места на којима има много мајмуна, да се мајмун кад види човека са пушком, **вабисуру*** (**вабисуру - извињавати се**), али да их ипак убијају ради јела. Кад предводник није брбљао певао је звучним рецитативом мноштво песама; ево неких:

Ототоје вакарете киноу но кјоова

мунени намида но тајемосену.

Због јучерашњег растанка и данас груди врију
од јучерашњих суза.

Кори катамате, кангјооно дзјама јо

то јууте, авадзу-ни орарејоо ка?

Зар ћемо остати раздвојени зато што је
заљубљеност сметња за кућне послове?

Иронга мурасаки каоринга момојо

хананага сакураги, хитонга буси.

Од боја је најлепша љубичаста, од мириса –

шљиве, од цвећа – вишња, од људи – самурај.

Гири-но цумореба угуису сајемо

мијори ханарете јабуде наку.

Има разлога да и славуј, кад напусти шљиву
пева у сувом грању.

У току целог пута од Фукуоке до Хацинохе путника не оставља река Мабуци, прво мала, затим, кад прими у себе потоке на које наиђе, она се повећава, у Хацинохи, до 100 кена* (кен – мера за дужину = 1,8 м) ширине. Недалеко од Фукуоке у овој реци по сувом дну налази се мноштво камења с фосилима морских шкољки које су се у њих утиснуле. Између осталог, Фукуока тргује овим фосилима. Особеност ових места је још то што се за ђубрење пиринчаних поља употребљава мноштво зеленог листа – хрстовог и сваког другог, читаве гомиле покиданог зеленог листа наваљене су свуда у пиринчане мочваре. За растресање земље на пиринчаним пољима користе се коњи, окрећу их на једном месту, док се земљане грудве не претворе у тесто. Сва трака улегнућа између планина је изванредно обрађена. Свуда, где се може спровести вода је пиринач, где не може – пшеница и јечам. Од пшеничног брашна сељаци пеку лепиње – укус им је одличан; само што су накиселе и на дођу у квас, а слане су. Мој водич, частећи се сам, послужио је и мене и мислим да човек може да се задовољи оваквим хлебом за ручак.

На 1 ри и 30 чјоа од Фукуоке је село Киндаица[?], има 200 кућа. А мало испред Санохе на 1 ри и 12 чјоа је граница губерније Аомори и Иваде. Узбрдица на Миногу сака је и даље веома стрма. На врху, с каготатебе* (каготатебе – одмориште) је место где се заустављају носила, диван је поглед на доле, на обрађену долину са селима Кејемазава кроз које је пут водио и Оке-но сита-заки, десно од пута. Мабуци која одавде скреће на десно даје пољу облик полукруга, чији полупречници представљају међе. Све укупно – с јастребом који лебди у ваздуху далеко доле, по дивном данашњем, чисто летњем времену, представља очаравајући приказ.

Санохе се дуж пута протеже као веома дугачка линија. С десне стране је скоро окомито брдо на којем се налазила тврђава Набуског кнеза до његовог преласка одавде у Мориоку. У Санохи има 750 кућа. То су земљорадници и трговци; има 130 кућа бивших сизокуа (сизоку – племство – потомци самураја) и 30 кућа соцуа* (соцу – војници), али они су прибројани Хемнину. Пошто су сви намбуски сизокуи, осим Мориоке били отпуштени, кнез није могао да их поведе са собом у Сиромаје, кад је због рата против цара био лишен Намбуске кнежевине и премештен тамо. После „исин“* (исин – рестаурација Мејдзи) сизоку, који су били узети из Мориока вратили су се кући. У Санохи је укупно крштено: 86 људи, од тога житеља саме Санохе има 79.

Али од овог броја: 9 се преселило у друга места и сад се не рачунају овде; 8 је умрло; остаје присутно 62 људи у 15 кућа. Међутим, 36 хришћана не долази у цркву; од њих су 3 у две куће чак ставили идоле; остали нису оставили хришћанство, већ су се само охладели према њему.

Сицудзи 2: Јован Мацуо (старији брат Евгенија Таира) и Иларион Сато (отац Никите који је био у Проповедничкој школи). Сад нема проповеди, јер нема катихете; али богослужење је сваке суботе у 6 сати и у недељу у 10 сати. Обично се окупи више од 10 хришћана; и Никита Сато или неко други читају молитве; певају оно што треба да се пева; има 4 појца и поју складно. После службе Никита Сато препричава житије светаца.

У Санохи је проповед започео Спиридон Оосима, који је из Хакодатеа послат пре 10 година, и који је много ревновао за ову цркву, а сад је почивши. Петар Кавамура је од њега слушао учење. Сад је од његових слушалаца остао један – Никифор Конда. Тадашњи прогони хришћана су растерали његове слушаоце. Тада је између осталог, Спиридону Оосими била украдена икона, која је касније ипак враћена; неприметно је подметнута у кућу Петра Кавамуре; враћена је без оштећења; лопов је, прича се, поверовао Спиридону који се хвалио да икона кошта 300 јена; али кад се уверио да сребрна риза мале иконе уопште није толико вредна, није хтео да баци или да поквари икону, већ је савесно вратио власницима. Ова икона и данас украшава молитвену собу. Видео сам је. Молитвена соба је у стану породице катихете Петра Бана, који је родом из Хационохеа, али пошто је прошле и претпрошле године био овде на проповеди, преселио је овамо и своју породицу – жену и дете; станује у врло пристојној згради, за њега се плаћа 3 јена годишње – заправо за трошкове молитвене собе – за свеће и уље; а стамбени простор је бесплатан, зато што праве друштво власницима куће – хришћанима – старици и детету.

После Оосиме, пре 8-9 година, овамо је долазио Павле Савабе да проповеда. Тада је коначно научен Кавамура, обраћене су породице Илариона Сатоа, Мацуо и већи део данашњих хришћана. У ово време је у Фукуоки на проповеди био Јован Сакај и они су се тада мењали. После су овде биле катихете: Павле Окамура, Алексеј Хиватаси, Јаков Такаја 3 месеца, братовљева болест га је одвела у Сендај – Стефан Есасика две године, Петар Сато (из Хационохе) 2 месеца, и Петар Бан – 2 године. Есасика и Бан су одавде посећивали и околину. Од пролећа 1880. године овде није било никога. На прошлогодишњем Сабору такође нико није одређен, већ је наложено да се проповедањем у Санохи бави о.Јован Сакаја.

Црквена парохија: сваке недеље свака хришћанска кућа даје прилог од 1 сена; сваке недеље сицудзи прикупљају овај прилог; до сада је прикупљено 15 јена. Главни посао становника Санохе је земљорадња и гајење црва за прављење свиле, зато 6. месец нипошто није време за проповед. Из Санохе је родом катихета Стефан Есасика, од бивших сизокуа. Али, његов отац се још пре 7 година преселио у село Аинај-мура на 2 ½ рија од Санохе на путу за Хациноху. У њиховој породици су сви хришћани: отац, и мајка, усвојени дечак од 3 године (син Јована Ооморија из Кеманаја) и тетка; свега 5 душа, сам Стефан Есасика је шести. Отац на селу има земљу коју обрађује. У граду Санохи имају још и кућу.

Из Санохе је родом Поликарп Исији, похађао школу појања (и сад предаје појање у Хацинохи). Одавде је Никита Сато, који је похађао Проповедничку школу, и Евгеније Таира, који је похађао Семинарију.

У насељу Аинај-мура има 130 кућа, али раштрканих, тако да се на путу види само неколико кућа. Осим породице Есасика, тамо још увек нема хришћана; сви становници су земљорадници.

Сицудзи захтевају проповедника за Саноху: желе Павла Минамоту. Ма ко то био, проповедник овде мора бити, јер ће слушалаца, по уверењу суцидзија, бити много, наћи ће се људи и за Проповедничку школу; а без проповедника ће се и садашњи хришћани развићи као овце без пастира.

Данас овде нема прогона од пагана. Католика и протестаната нема уопште; само понекад протестантске књигонеше свраћају и говоре о вери.

Санохе је пролазни град, налази се на великом путу од Тоокјооа у правцу Хакодатеа; зато су обичаји овде прилично рђави, има много разврата.

У Санохе смо стигли нешто после 10. Окупило се двадесетак хришћана. Распитао сам о стању цркве, служио обедницу и одржао проповед. Затим су ме хришћани почастили ручком. На срећу, и овде, као и у Мориоки, сетио сам се да питам: „А колико да дам за ручак?“ Одговорили су – толико, ако бих дао више, примили би са захвалношћу. Ех, ала сам глуп и прост! Мислио сам да су сви ручкови бесплатни, било ме је срамота да понудим да платим! Обруках се у многим претходним црквама! Испоставља се да свуда без срамежљивости треба плаћати онолико колико то одговара понуђеној услузи! Јер, то је Јапан! Племенитост још треба васпитавати, па је тек онда очекивати – а не претпостављати да већ постоји. Ево у Мориоки су осим што су примили новац за јело изнајмили и кола, и сами су унапред платили – а после су ипак алудирали – „могу ли, ето, да добију 1 ½ јена за кола?“ Како [1 нечитко] да не могу, могу, што ме, само без потребе доводе у заблуду?

<...> У сумрак смо се окупили у цркви; било је одслужено вечерње и одржана проповед хришћанима, којих се окупила пуна црква. После је, у кући Луке Накасато, одржана проповед за пагане, која је трајала сат и по времена с паузом за одмор од 10 минута. Слушалаца је било 70; слушали су пажљиво. После свега – изузетно раскошна трпеза на којој сам морао да пробам од сваког јела; први пут сам имао прилике да једем морског јежа.

13. (25.) јун 1881. Субота.

У Фудзисави

Из Оохаре смо кренули ујутру у 6 ½ сати у пратњи учитеља **Согејске школе*** (**Согејска школа – школа Согеј-мура**) који је ишао пешке, једног младог хришћанина, који сваки дан преваљује овај пут до места своје службе и назад.

Цркви Оохајра припада насеље Орикабе, на 3 рија од Оохаре и за 2 рија од Согеј-муре. У Орикабеу има до 100 кућа, сви су земљорадници. Збијених кућа има 70, остале су растркане. Хришћана има 2; обојица су домаћини кућа; учење су слушали од Павла Окамуре; понекад долазе у цркву у Оохару.

Пут до Орикабеа смо оставили с леве стране и прошли право у Согеј-муру, на 1 ри од Оохаре.

Согеј-мура има 90 кућа, растрканих у кланцима и долинама међу брдима. На 3 чјо од пута за Окутаму налази се кућа старца Авраама Јаманоуџија, чији је син Јаков Јаманоуџи, похађао Проповедничку школу и до недавно служио као катихета; сад је у војној служби – у Сендају (не губи побожност, што се види из писама која шаље кући). Заједно с кућом Аврама Јаманоуџијама, скоро у истом реду налази се још 7 кућа; једна од њих је такође хришћанска. Старац Аврам има већ 67 година; његова жена је старица Ана; најстарији син Јов има болесну ногу тако да једва може да хода; жена му се зове Марија; у породици има укупно 7 хришћана.

Овде, у Аврамовој кући, окупљају се на молитву суботом и недељом; окупља се, осим Јаманоуџевих укућана, још 7-8 људи. У Согеји је укупно крштено 32-33. Учење је у Согеју дошло из Окутаме, од Павла Окамуре. <...>

У Согеји сељаци такође воле науку. Примери су Јаков Јаманоуџи, син сељака, и ученици, који се одавде уписују у друге школе; тако је један ученик-хришћанин сад у Сендају, у кинеској школи и тамо такође прилежно иде у цркву.

Провевши пола сата у кући Аврама Јаманоуџија, узгред речено, и очигледно, једног од богатијих у насељу, - кренули смо даље у Окутаму. Старац Аврам и учитељ, који

долази из Оохаре, пратили су нас по сеоским стазицама до пута за Окутаму, до којег од Согеј-муре има 1 ри 8 чјо. <...>

У Окутама има 450 кућа. То су земљорадници, осим горе наведеног градића, у којем су земљорадници и уједно хришћани. Хришћанских кућа има 16.

Хришћана има преко 60. Од тога само у кући Аврама Кона има 12 хришћана. Сви хришћани живе у Окутама. Осим тога, овде су кршћавани људи из других места: 2 из Орикабе, 2 из Теразаве, тако да је у Окутама кршћено свега 70 људи.

Учење је у Окутаму дошло на следећи начин. Петар Сато (син Аврама Кона, који је као усвојени син душао у кућу Сатоа у Магоми, који је похађао Проповедничку школу, а сад је катихета) пре пет година док је био у Сендају, примио је овде учење од католика, поверовао је у Христа, добио је крст, али још увек није постао католик. Одмах после тога десило се да борави у Сендајској провинцији у **тооздиби*** (**тоодзиба – бања, лечилиште**) (у бањи, због болести помајке); управо у то време овде је био на опоравку Јован Сакај; видео је крст код Сатоа; а Сато је такође приметио да Сакај није сасвим обичан човек. Упознали су се и Сато је тамо примио оглашење од Сакаја. Вративши се из бање Петар Сато је отишао у Сануму ради детаљнијег изучавања хришћанства, провео је овде 50 дана и крстио га је о.Анатолије. Пошто се у њему распламсала жеља да уведе хришћанство у свој родни дом написао је оцу – садашњем Адаму – писмо молећи га да му за неко време да просторију за себе или ако не дође сам, за Тимотеја Хариуа. Хариу је заиста дошао у Окутаму, примио га је Сатов отац, почео је овде да проповеда и обратио је Аврама и целу његову кућу у хришћанство.

У време кад је овде боравио Тимотеј Хариу, за овај крај је такође био послат Павле Окамура; он се школовао у Согеји и Оохари. А Хариу је из Окутаме ишао у град Кесенуму – од 1.000 кућа (обичаји су развраћени и будизам је јак) на обали мора, на 6 ½ рија од Окутаме, а тамо је такође био плод његове проповеди, тачније 8 људи, који су слушали учење од Хариуа и од Окамуре који је тамо дошао после њега, примили су оглашење; али пошто пре тога у Кесенуми није било проповедника, није познато шта ови оглашени тамо раде; уосталом, касније је један одатле био у Окутама како би примио оглашење. Тамо је и Јован Ендо (доктор родом из Иокојаме који је и кршћен у Иокојама. Дакле, и у Кесенуму треба некога послати).

Хариу је био у Окутама у време између два путовања у Русију како би примио свештенство.

За време боравка Хариуа у Окутаму је дошао о.Павле Савабе и крстио је – прве људе који су се овде крстили, а то су старац Кон – данашњи Аврам и сав његов дом, као што су: старији син Давид, млађи Јован (који је био у Проповедничкој школи), њихова мајка и др.

Заједно с о.Павлом овде је као проповедник дошао Павле Сано, пошто је Тимотеј Хариу морао да иде. Затим, претпрошле године, овде је проповедник био Петар Обара: прошле године – Варнава Имамура, којег је овамо поново недавно послао о.Матеј. (У последње време у овом крају је боравио 48 дана до свог одласка јутрос на Сабор у Тоокјоо. Мимоишли смо се за свега неколико сати; овамо га је послао о.Матеј на упорну молбу Аврама Кона да се пошаље проповедник за овај крај.) У Окутама је Варнава проповед држао само суботом и недељом после богослужења. Осим тога, док је био у Окутама објашњавао је вероучење Малахији Кваноу, који је овде рођен; и Петру Кумагају из Орикабе, који је кршћен у Хараномаци, у Сендају – који се спремају за Проповедничку школу. Затим је сваке недеље Варнава обилазио Орикабе, Мацукаву и др. места.

У Окутами нема нових слушалаца; али Аврам тврди да ће ускоро, кад буде више слободног времена, опет бити нових слушалаца.

У Орикабеу је нових слушалаца било 5-6, али сад су због тога што нема времена од **јоосана*** (**јоосан – производња свиле**) и **ноодзија*** (**ноодзи – пољопривредни радови**) и они престали да слушају учење. Аврам између осталог хвали марљивост Варнаве – дај Боже да похвала буде тачна! Оцена о.Матеја је другачија. Богослужење се увек одржава суботом и недељом. У суботу у сумрак, у недељу између 10 и 12 сати. Сад се окупља по 10-12 људи, јер немају времена, а обично долази 20 људи (од 60 хришћана – врло мало!). Суботом их се окупља више него у недељу. После богослужења Варнава објашњава Апостол или Јеванђеље.

Поје њих троје: Јован Кон и 2 девојчице које су училе појање од Василија Такеде. Девојчице лепо певају, а Кон до те мере лоше да сам за време богослужења морао да га замолим да престане да пева и да се задовољи само читањем; а чита лепо. Ускоро ће појање код њих бити исправно кад се из школе појања врати Андреј Абе, родом из овог села, рођак и васпитаник Аврама Кона, којег је он и послао да учи појање.

Црква је у кући Авраама Кона: соба је подељена на два дела, како би се одвојио олтар, у који воде царске двери и северне и јужне двери – прве са зеленим [?] крстом у дуборезу [?], прилично оригиналним, друге с црним крстовима; икона на иконостасу, царским дверима и дверима нема; у олтару су престо и жртвеник; има налоња и сточића. Иконе: иза престола – велика – молење у Гетсиманском врту, литоргафија и 2 мале, собне – такође у олтару; у цркви нема више никаквих икона; на престолу је дрвени ружан свећњак. Преграду за иконостас (врло незграпну, која улаз у олтар чини сличним улазу у оставу), плафон у црквној соби, крстови су свуда, укључујући и велики број фењера, који висе овде у цркви – све су својим рукама направили Петар Сато и Аврам Кон.

Мисија је цркву снабдела потпуним комплетом предмета за служење Литургије, бакреним, али позлаћеним; нема кутлачице, а нема ни кадионице. Снабдевена је такође свештеничким одежама (старим) али недостаје подризник.

Обећао сам да ћемо послати: иконе за цркву, један комплет свештеничких одежди, кадионицу и ако нађем – свећњак за три свеће.

Сицудзи 2: Аврам Кон и Давид Циба. Раније су сицудзији били још и: Илија Сисидо и Јосиф Онотера, али они су пожелели да раде као полицајци. Видео сам их у Мориоки; уместо њих изабран је Давид Циба.

Црквена парохија. Ради зарађивања новца за цркву овде је прошле године саграђена воденица с 5 точкава за млаћење пиринча. Дрво за овај млин узето је од будистичког идолишта, које је припадало Авраму и које се налазило на његовој земљи; осим тога, хришћани су за изградњу прикупили 100 јена. Од прошле године млин ради и сад је зарадио већ око 30 јена; један део је позајмљен под камату, део је употребљен за лутрију (**мудзин***); објашњавајући говорио сам да није у складу с достојанством Цркве рачунати на случајан приход од лутрије, да потребе Цркве треба да буду радосно задовољене слободним прилозима хришћана). Млин годишње са свим расходима за ремонт и др. може да донесе 30 јена. Овај новац ће се прикупљати за то да се овде изгради храм.

У ковчежићу, иако је направљен, нема ни копејке.

Скоро све трошкове за цркву сноси сам Аврам Кон; хришћани скоро да не дају прилоге. То још није доведено у ред. И **тензеј*** (**тензеј – „порез за небо“, прилог за Цркву**) за главни центар (2 сена и 5 сена) почели су да скупљају тек од прошле године.

Црквеним новцем управља Давид Циба којег су хришћани изабрали **кајкеј-кату*** (**кајкеј-ката – благајник**). Цркве у Оохари, Согеју, Орикаби и Окутами заправо чине једну цркву – **Сејбоквај*** (**Сејбоквај – назив хришћанске заједнице, заједница Богомајке**). Њено централно место је у Окутами, пошто је хришћанство прво овамо и дошло и одавде је прешло у друга места. Осим наведених насеља зачеци Цркве постоје још у следећим:

1. Мацукава, 2 ½ рија од Окутаме, 100 кућа. Тамо је једна кућа у целини хришћанска и то веома ревносна; то је кућа млађег брата Јована Сасакија, који је у Исиномакију.

2. Теразава, мање од 1 рија од Окутаме, 150 кућа (заправо у Теразави 3[?] села). Тамо има 1 хришћанин и 1 оглашени.

3. Фудзисава, 3 рија од Окутаме, 120 кућа. Хришћанин 1, - примио је крштење у Цујагави од о.Тимотеја Хариуа. Затим је из Окутаме у Фудзи-сава био послат проповедник и имао је 12-13 слушаца; али проповедник није могао тамо дуго да остане и слушаоци су остали без науке.

Напомена: Цујагава је град на 5 рија од Окутаме, има 50 кућа. Тамо је још хришћанин Петар Онотера и хришћана укупно има 5.

Напомена: Оосинукавара има 150 кућа, од Окутаме 6 ½ рија, од Магоме 2 ½ рија. Ту је удата рођака Аврама Јевдокија; њен муж жели да слуша учење; и тамо треба да никне црква.

На садашњем Сабору одавде неће бити представника; али моле обавезно за катихету за овај крај и желе управо Варнаву Иمامура, који је по речима Аврама и његовог сина Јована, „**несинисите кјоо-кеј-о севасуру-моноо“*** (**човек који се искрено брине о хришћанима**). Обећао сам да ћу то рећи на Сабору.

Аврам Кон је прошле године за погребене Јелене, жене његовог сина Давида по хришћанском обичају претрпео прогоне од бонзи; али зато су га сад потпуно оставили на миру, јавно се одрекао будизма. Данас у овом крају уопште нема прогона хришћанства.

У свим овим местима нема ниједног сизокуа, сви су сељаци; али је занимљиво колико воле образовање! И живе прилично имућно. Обишао сам кућу и цело имање Аврама Кона, то је прави осредњи спахија: зграде су велике, с амбарима, оставама, шупама и шталама; постоји и чак и зграда за прављење вина, које ако прави напуни б огромних буради. Поља су у одличном стању. Сад је још кућа пуна црва за прављење свилених нити. Једном речју, човек може да се диви имућности и поретку, иако је, прича се, кућа у доброј мери пропала због рђавог понашања Аврамовог старијег сина – Давида – направио је мноштво дугова који су осиромашили кућу (то је било док је Давид био паганин, сада се лепо понаша).

Један Аврамов син који негде ради је католик, надају се да ће прећи у Православље кад дође кући на одмор ове године.

У Окутами је служена обедница, одржана је проповед. Аврам Кон је испричао о стању Цркве, почастео нас је ручком, показао је своје домаћинство после чега смо кренули даље.

На 1 ри од Окутаме прошли смо кроз град Сенмаја са 180 кућа. Одавде је родом Сираиси, који је некада похађао Проповедничку школу, лењивац слабог карактера, који је отишао из школе не јавивши се. И овде живи доконо. А добро би било да се и у Сенмају започне проповед.

На конаку смо се задржали у Фудзисави, на 3 рија од Окутаме. Једва само наши собу у једној гостионици (хатагоја) и ту смо могли да уђемо само високим, са спољашње

стране намештеним јадним степеницама, јер је соба на првом спрату – степеништем се одоздо не може попети у кућу, пошто је све пуно црва за свилу, који управо сад заузимају највише места, јер је време прављења лутака. – Попели смо се и сместили. Мислио сам да је овде бар та предност што нас нико неће узнемиравати. Али не беше тако! Само што сам се наместио да пишем дневник уз степениште су се попела двојица **кејтеја*** (**браће**) из Окутаме – Василије и Јов Ивабуци, нису ме затекли у кући Аврама у Окутама, зато су пожурили овамо како би добили лагослов. Дуго су седели тако да сам морао да их почастим и вечером. Само што су отишли кад је дошао извесни Сајеима [?] – полицајац, да се упозна и да поприча. Напокон смо легли да спавамо око поноћи. Али, чим смо заспали пробудили су ме; дошао је још један кејтеј и тражио да се види са мном – то је Малахија Коно, који се спрема за проповедничку школу и који живи код Аврама у Окутама; био је на путу кад сам био тамо и сад је дошао да ми причини задовољство да не легнем, а да га не видим.

Међутим, одбио сам ово задовољство рекавши без лажног стида да ћемо се сутра видети, а сад ми се смртно спава.

16. (28.) јун 1881. Уторак.

У насељу Оно

<...> Обећана је икона за фабрику свиле за молитвену собу радница-хришћанки. – За молитвени дом у Иокојама велика икона Христовог Васкрсења – литографску имају.

Кад смо већ кренули добили смо позив да вечерас одржимо проповед у фабрици свиле за све раднице; уједно смо обавештени да је свим радницама које то желе дозвољено да изучавају и примају хришћанство, једном речју, да руководство фабрике прекида своје нерасположење према хришћанству и од сада дозвољава проповед у фабрици. И позив и обавештење су били веома пријатни; нажалост, нисмо могли да останемо због потребе да журимо у Тоокеј; Павлу Исији је наложено да започне проповед у фабрици за све оне који то желе

На 3 чјоа од Иокојамае обишпи смо храм **Фудооа*** (**Фудоо – бог ватре**), прича се да је други по познатости и поштовању у Сендајској провинцији. Сматра се да је идол донет из Кореје. На празнике! [?] у 1., 3., 5. и 9 месецу овде бива мноштво народа. Има 3 бонзе. Двориште храма се држи у чистоћи, што је реткост сад, приликом стагнације будизма. <...>

Између Иокојамае и Јанаицуа је вештачко језеро, које водом за заливање снабдева пиринчаних поља за 11 насеља, која се налазе у овој долини.

Свратили смо у Јанаицу, у кућу Јосифа Мурада; Аојама овде живи и има радионицу за израду турпија Аојама; задржали смо се 10 минута.

Даље успут се налазе скоро непрекидна огромна насеља. Овде је обавезно потребан проповедник. То није исто што и трчати из куће у кућу по раштрканим насељима; овде ако Бог пошаље успех, у сваком насељу може бити огромна црква.

У току дана је било много кише, громава и муња. Напокон нас је плусак приморао да останемо да преноћимо – нешто раније него што смо желели – у насељу Оно, нешто мање од 10 рија од Иокојамае.

Увече је дошло 7-8 становника Оноа молећи за сусрет. Примео сам их. Разговор о вери. „Не знамо којег хришћанства да се придржавамо, има их много.“ – „Истражујте, за то вам је дат разум; Бог ће открити истину ако је будете ревносно тражили.“ Молили су да им напишем нешто за успомену. Написао сам 4 листа. Рекли су да су ових дана слушали

Ензецу* (Ензецу – излагање) Онисима Накано и да нису били задовољни. Тема је била: „Не треба злоупотребљавати стварима“ („зообуцу-о сијусубекарадзу“ – не треба злоупотребљавати стварима или не треба појединачно поседовати ствари)*, „а он је говорио о томе да се треба бринути само за храну и пиће и да се не треба бринути о сувишном.“ Такође су говорили да их „збуњује злочин хришћанина Ицидзјо у Дзјогецудзумију (који се налази недалеко одавде), да од хришћанина то не очекују; такође да се у историји види како су хришћани за веру спаљивали и убијали једни друге.“ – „То није истинско хришћанство, већ се по сличним историјским својствима насупрот томе, може разликовати изврнуто хришћанство од истинског.“ За ова места желе проповедника, само бољег него што је Онисим Накано. Дакле, приликом расподеле проповедника и ово место треба имати у виду. Уопште треба вући линију од Иокојаме догде. Овде Фукуда-мура и Дзјогецудзуми који се налазе у близини треба да помогну цркви у Иокојама.

8. (20.) август 1881. Субота.

На пугу из Тооқјооа у Хакодате

Људски живот се састоји од тако разноврсних комбинација мисли и осећања да човек заиста не може да схвати на који начин се спаја и непрекидно наставља ланац који се назива душевним животом. Потребна је велика вештина да се гвожђе одмах споји са златом, да се сједини органски брилијант с кременом или с каменом за калдрму, а у душевном животу овај посао неко обавља и то тако вешто и неприметно да човек може само да се запањи осврнувши се и угледавши себе дан касније, чак и сат времена касније у потпуно супротном душевном стању.

После записаног на претходној страници наврло је много мисли и осећања, врло разноврсних: били су испити, састанак катихета, седнице Сабора; све је било помешано с добрим и лошим утисцима, лепим и рђавим осећањима. Све је прошло. Затим је наступио распуст с врућинама и осталим глупостима. Прошле суботе сам био у Тооносави, код о.Владимира, сад путујем и већ сам близу Хакодатеу, али с како лошим осећањима! Какво одвратно душевно стање. Сарадник је полудео, треба да га узмем из Хакодатеа, одведем у Тооқјоо и одатле да га пошаљем за Русију. Какав одвратан посао! Мало ми је што се стално бакћем с глупацима или подлацима, још треба да идем на пут и с лудаком – „и њега дадиљај“. Е-ех, горка судбино! А у Хакодатеу после тога нема ко да остане; црква видљива и невидљива може да се распе по ветру. Али шта је заправо боље, узвишеније, благородније од мисионарског служења! И оно се овако отеже и само себе слаби и скраћује. Да ли сам за 20 година стекао неког од сарадника? Или су превртљивци, или су сплеткароши, или су полулуди или су скроз откачени. Скоро да сам очајан! Тешко да ће ишта бити од Јапанске Мисије! Сасвим сам изгубио храброст. Видећемо још, ринтаћемо још мало. Иако како је одвратно и тешко радити. За 20 година човек може да ослаби и да остари, ма какви идеали да су га грејали. Ево, ближим се месту своје младости; кад би све било добро, како би било радосно заронити у сећања, а овде осим најодвратнијег, најочајнијег стања духа ништа нећеш изазвати! А и како да се изазове: прво с чим ћу морати да се сретнем јесте одвратна њушка лудака према којем ћу морати да будем нежан да не би до краја побеснео и да не би направио већу несрећу! Ех, главо моја победничка [бедна?], судбино моја несрећна! Кад би се Бог бар мало сажалио и кад би дао мало бодрости!

13. (15.) август 1881. Четвртак.

На параброду Кумиситомару К° Мицубиси,
на повратку из Хакодатеа у Тоокјоо

Хвала Богу, барем је лудило о.Димитрија мирно. Ничим му се не може избити из главе да ће за 313 дана од 28. маја бити смак света, али се не примећују никакви знаци беснила. Можда, даће Бог, да не обрука Цркву. Нисам се одлучио да га сад поведем из Хакодатеа, зато што немам киме да га заменим. Општи утисак и све његове радње су својствене човеку који је сишао с ума. Гради први спрат изнад куће док кућа од дасака само што се није срушила и др. Црквени кров је покривен гвожђем и остављен без фарбања због чега је гвожђе зарђало. Двориште је страшно запуштено: у собама – као да ће сутра бити смак света. У цркви на престолу, на жртвенику и свуда је стеарин; служи бесмислено – по свом, и с особеностима због којих се може сматрати јеретиком – на пример, причешћује се честицама како му падне на памет, после причешћа одмах долива топлу воду у путир. Јапански језик не зна и тврди да се може и без језика. Црквене послове не зна до те мере да до данас није ни чуо за сицудзи, појма нема колико има хришћанских кућа, колико хришћана. Не знам како ће Бог сачувати Хакодатску цркву, а да га узмем одатле и не заменим никим не могу; да га заменим на пример о.Гаврилом значило би да одустанем од свих планова – од посете југо-западних цркава, од отварања Проповедничке школе у Оосаки и др.

У Хакодатеу сам посетио сицудзије, био сам у Аригави где има 22 хришћанина и 5 хришћанских кућа.

Кад бих морао да останем још један дан не знам шта бих радио са собом. С о.Димитријем је довољно разговарати два дана, више се не може издржати, таква одвратност ме обузима да немам снаге да је савладам. Ни да га надахнем, ни да га убедим у било шта, ни просто да разумно поразговарам с њим – није могуће; боље је обраћати се каменом зиду него њему. Нека ми нестане из сећања! Засад све може да се трпи док не буде неко киме ће се заменити. А онда, нека више ни у мислима не смета Мисији!

1882.г.

1. (13.) јануар 1882. Петак.

Духовна мисија у Тоокјооу. Суругадај

Претходних 10 година прошло је у раду за североисток Јапана. Следећих 10 година пре свега треба да буде употребљено за југозапад. То је уопштена мисао за будућих десет година. А ко ће се сетити свега што је било у прошлости и ко ће одредити шта следи у будућности?

Људска душа је свакодневно призма која не одражава 7, већ 700 боја с њиховим безбројним преливима. У претходну деценију ступао сам с таквим осећањем оштре боли! И како је разноврсна ова деценија била у осећањима, мислима и делима! У следеће сад ступам с тромим осећањем. – Да ли сам се већ уморио од живота и службе? Ни сам себи још увек не могу да дам одговор. Можда сви четрдесетпетогодишњаци доживљавају ово некакво спокојство у животу, које потиче од тога што је све решено – човек не очекује ништа непознато, све зна унапред дан раније, месец дана раније, годину дана раније: ово се и назива овоземаљском мудрошћу; само што од ње није ни боље, ни топлије на свету. Не знам шта ћу написати кад истекне још 10 година, ако рука у то време не буде у гробу. А сад је нешто сиво, безначајно, без радости, иако ме даљина мами, и иако постоји увереност у будући успех коју ништа не може да уништи. Ја сам једно ништавило –

искрено сам свестан тога; али више нисам сам – не може се дело зауставити због моје ништавности. Игра зрак светлости, ако се осврнем унаоколо и на једном, и на другом, и на трећем; очигледно, овде се не ради о личности, већ се ради о делу, о делу Божијем и делу масе. Задовољимо се и овим скромним уздањем да због наше недостојности Господ неће прекинути Своје дело и спасење многих.

Ујутру су биле уобичајене честитке ученика, послуге и др., а притом и уобичејени трошкови за слаткише. Литургија је почела у пола десет, како бисмо затим стигли да служимо молебан у цркви амбасаде. После доручка код Струвеа хтео сам да кренем у Јокохаму како бих из једног пута завршио све посете, али пошто су гости изјавили да се спремају код нас морао сам да се вратим кући како бих их примио. Од странаца је био немачки амбасадор. Дан у току којег је време било прилично лоше завршен је сасвим незанимљивом вечерју.

27. јануар (8. фебуар) 1882. Среда

О.Павле Ницума се исповедио. Укрепи га, Господи, да се супротстави различитим искушењима.

Хакугоку је долазио да моли за баку Вас. Авано; њене две кћерке су удате за чиновнике, а нема ко да је храни, једна се тако сурово опходи према њој да старица не може да живи код ње; друга не жели да је држи, вели, тесно је у кући (за мајку нема места!); трпају старицу на врат унуку, а он је још увек птић којег и самог треба хранити, осим тога, болестан је; бака је од Мисије већ неколико година добијала по 5 јена месечно за издржавање, и поред ове помоћи кћерке ипак не желе да држе старицу. Па какав је то јапански народ! Племенитост осећања треба свећом тражити. Мисију користе сви и то је користе ако постоји и најмања могућност! И да није овог Висариона – питомца школе Мисије и да он не добија за баку по 5 јена месечно (то је ствар једино хришћанске милости, као и то што је пре добијао надокнаду за оца без ногу под изговором да његов отац похађа проповедничку школу!) кћерке би држале мајку, а сад како да не покушају да добију још више од Мисије или да потпуно избаце старицу; ево то је свима позната конфуцијанска љубав према родитељима! Не, док хришћанство не преобрати Јапанце вечно ће у њима бити нискост осећања која нас толико запањује, дволичност, варварство срца. Заповедио сам да се за старицу нађе стан у близини Мисије, нема друге.

С празним унутрашњим садржајем и углађеним спољашњим изгледом Јапанци ми ужасно досаде понекад; јучерашњи, код којих сам проповедао у читавој гомили су дошли да се захвале данас – каква бесмислица! И сами губе време и мени сметају! Да су дошли и пагани, којима би се притом могло рећи нешто поучно, а дошли су катихета, црквењак и хришћанин код којег је била одржана проповед. И треба да им се осмехујем и клањам! А да им кажем, што сте, брате, дошли само време губите ходајући и мени сметате – неће схватити и увредиће се. <...>

15. (27.) фебруар 1882.

Понедељак друге недеље Великог поста

Јутрос је о.Анатолије поново кренуо у Јокохаму на ратне бродове: „Азија“ и „Стрелац“; на „Азији“ ће се прва половина посаде за Причешће спремати прва три дана у недељи (друга половина – 110 људи се припремала прошлу недеље), на „Стрелцу“ ће се читава посада припремати у току преостала три дана. О.Анатолије каже да се посада и официри за Причешће припремају са страхом Божјим. Зато ми и није жао да га пустим да

иде ради њихове душевне користи. Овде постоји мала штета за часове ученика Проповедничке школе, али шта да се ради!

Из Хирошима Јацки обавештава да немири против хришћана и даље трају; бонзе су основале антихришћанско друштво; избацили су Андреја Јацкија из стана, јер су сви суседи оштро напали газду да га истера. Али све је то послужило само на славу имена Христовог, - „сад оних који желе да чују нешто о хришћанству има неупоредиво више него пре, и стално их има све више.“ „Тако очигледно, рукама злих људи Господ узвишава Своју Цркву,“ додаје Јацки. <...>

Из Сиракаве Саваде обавештава да су се тамошњи хришћани, без обзира на своју малобројност и сиромаштво прихватили изградње молитвеног дома и уочи Васкрса биће готов. Пише још о једној сиромашној удовици која је остала без мужа, који је ових дана умро, с петоро малолетне деце без икаквих средстава. Треба нешто да јој пошањем и да напишем да по угледу на апостолску Цркву треба да пазимо своје удовице и сирочад.

Цео дан сам читао радове ученика Проповедничке школе.

1. (13.) јун 1882. Уторак.
Осака

<...> Да бисмо видели Оосаку са висине свратили смо у неке улице у којима има мноштво храмова – будистичких и шинтоистичких, и сви храмови су изузетно богати; у једној мији смо видели, између осталог „мија-макри“: бабица 40 дана након рођења детета доноси дете у мију како би га осветила и измолила за њега милост богова; с дететом у рукама бабица седе на сламени круг испред идолишта, а кануси у идолишту чита молитву; затим бабица улази у идолиште с дететом, где кануси завршава обред ударајући у даире изнад главе детета. Поред свега, пали човек, као што се види, никако не може да искорени у себи потребу да буде посвећен Богу и да буде заједно с Богом.

С висине Оосака изгледа као град груписан у једну групу; овде нису живели кнезови и зато нема пустара, као у Тоокјоу; насеље је у непрекидном низу заузело обалу, просечену реком и каналима. У Оосаки човек и нехотице обраћа пажњу на необичну чистоћу у којој се град држи; улице су пометене као алеје врта у одличном стању; о богатству града не треба ни говорити, о њему сведочи како изглед кућа, тако и обиље продавница и роба у њима. <...>

О.Јаков је испричао изванредан случај исцелења, које је неизлечивом болеснику донело причешћивање Светим Тајнама. <...> Овдашњи лекар Лука Мацусима се разболео од „каке“, болест се напослетку развијала до те мере да су га лекари прогласили безнадежним и престали су да га лече. Лежао је већ непокретно – ништа није могао да прогута – све је повраћао. Напослетку су и он сам и његови најрођенији схватили да му је куцнуо последњи час. Послали су по о.Јакова како би га причестио. О.Јаков је оставио катихизацију коју је вршио у то време и похитавши на позив, болесника је затекао још у свести, исповедио га је, а затим и причестио; на чуђење свих, Причешће је прогутао и задржао у себи, следећег дана му је било боље; а... лекари који су били поново позвани изјавили су да му се десила потпуно неочекивана и запањујућа промена. <...> После неког времена Лука је био потпуно здрав, а такав је и данас.

2. (14.) јул 1882. Среда.
Кјото

<...> Дајбуцу. Таико Хидејоси је излио бисту Буда огромних димензија. Само што је овај идол био постављен земљотрес га је срушио; Хидејоси се наљутио и казнио је Буда стрелом из лука гунђајући: „Ако сам себе не можеш да сачуваш, каква је корист од тебе!“ Уосталом, идол је поново био постављен. А после га је Хидејоси разбио и претворио у метал за изливање монета, на његовом месту је начињена његова дрвена имитација је веома груба, која стоји и данас. Погледавши en face Буда одоздо, пењемо се степеништем како бисмо погледали са затиљка, али тамо се видела само мрежа скела на којој је утврђена предња облога лица од дасака.

1884. г.

22. јуна (4. јула) 1884. Петак

(Из беседе катихетама)... Сви сте ви ревносни кад излазите из школе. Зашто? Благодат коју призива ваша жеља подстиче вас и даје вам огањ; осим тога, у вама још увек постоји смирење, које и не омета благодат да делује. А шта значи то што служећи неко време слабите? Дух сте угасили, осиромашили, а понекад сте се и изродили, - благодат вас је и напустила. „Духа не гасите,“ – ево средства, ревност не слабите. Рећи ћете да је тешко? А ви желите само лак труд, желите само лак напор, желите широк пут, а узак пут који вам Спаситељ указује није вам по укусу – не свиђа вам се да носите крст и да идете за Спаситељем. Ако је заиста тако, боље је да не служите. Зар није тако? Да ли је то просто слабост? <...> Кажу – досади, али зар мајци досади да увек подједнако храни децу или зар учитељу досади његов посао? Добро, ако понекад и осетиш умор – средство постоји у твојој близини... мислено призови благодат у помоћ.. и бодрост нека буде с тобом. Да ли сте видели да без осмеха улазим у учионицу или на катедру? А зар мени не досади увек једно исто? Чему онда молитва? „Моли и даће ти се, куцај и отвориће ти се,“ – зар су то празне речи? Зашто се не молите? Зашто не молите? Зашто не употребљавате снаге које имате и које су вам под руком? <...> Што се тиче учености, она вам неће дати снагу, већ ће је смањити, јер ће расејати, одвући много мисли, срца – на светске предмете. <...> Ученост уопште није неопходна за успех проповеди. Онај коме је потребна вера узмеће од вас веру и неће тражити науку знајући да за то постоје други извори: и ви предајући само веру будите јачи, усредсређенији, срдачнији. Међу апостолима је само Павле био учен, а и он је назван лудим због учености. Корист од тога није велика! И није случајно то написано, већ као поука нама. Међутим, да ли су апостоли били облагодатени! Тако будите и ви! Благодат је отворена и за вас. Треба само јасно да усвојите веронауку – такође треба да знате разлику и предност Православља у односу на инославље. <...>

9. (21.) септембар 1884.

Бонзама попут данашњег ватреног говорника против нас: Накупили сте пуне џепове каменчића и звечки и презриво гледате злато: „Имамо пуне џепове.“ Избаците то, ослободите се од смећа на неко време и онда упоредите ваш камен с нашим животворним хлебом, вашу змију с нашом рибом.

...Бог је човеку дао плућа и створио је ваздух, дао му је очи и створио предмете за виђење, дао му је разум и наредио да наедене имена животињама, исто тако је дао слободу и показао је дрво познања добра и зла – без њега човек не би осетио слободу, као што без предмета за виђење не би ништа видео, без земље под ногама не би ходао итд. <...>

29. септембар (11. октобар) 1884.

<...> Како започети разговор с неверујућима? Макар од ове слике. Замислите да вас иза врата ове куће чека једна од три ствари: или ћете бити убијени кад из ње изађете, или ћете dospети у тешко ропство, или ћете бити примљени у светло царство. Не знате шта ће тачно бити. Али знате да обавезно морате изаћи из ове куће. Зар неће бити неразумно ако безбрижно идете према вратима не размишљајући и не испитујући? Или сте сигурни да ћете сигурно бити убијени? Али на чему се заснива ова увереност? Зар не треба проверити да ли је основа чврста? Питајте људе. Овде је сва вера векова и народа против вас. Значи, потребна је провера и нема потребе важније од ове. <...>

2. (14.) октобар 1884.

Кад машгамо о неком делу оно нам се свиђа, а кад га се прихватимо – јако нам је досадно. И то је природно: у мислима дело замишљамо као целовито, с његовим успехом, лепим резултатима и др. добрима, а кад почнемо да га испуњавамо... процес нам је заморан, па нам је и досадно. Размишљање нас не вара: кад завршимо дело, добићемо задовољење о којем смо маштали – али тешко је доћи до њега! Ужурбаност маште је овде пре штетна него корисна – кад нам се учини да је крило у дугиним бојама, треба да пузимо као црв и онда већ [нечитко] – и човек често напушта посао и бива му лоше!

1885. г.

21. јун (3. јул) 1885.

Кад би ми предстојало да за Христа претрпим 3 секунде назамисливо љутих мука, зар не бих пристао (разуме се, измоливши помоћ од Самог Христа)? А кад би ова мучења била растворена на 3 минуте, при чему би се њихова љутина сразмерно смањила, зар бих се одрекао? Кад би ове муке биле растворене на 3 сата зар бих побегао? Кад би биле растворене на 3 дана – на 3 месеца, на 3 године, на 30 година – при чему би се у истој сразмери смањивала и мука коју причињавају, тако да би 30-годишње мучење било просто оно што се назива животним тешкоћама – зар бих се одрекао Христа? – А ипак се одричем! Одричем се многих тешкоћа! Услед рана од својих страсти, услед тешкоће учења писаног јапанског језика, услед писања апологетских чланака, услед писама околине и др. – Помози, Боже! Избави од Петровог одрицања! <...>

7. (19.) јул 1885.

Штампа се Псалтир. Шта даље да преводимо? Мислио сам да преводимо Требник и Службеник, али ово треба оставити и имати на уму да ће за три године бити готов храм, значи, богослужење треба да буде правилно, као у православном храму уопште; за њега је и потребно: за три године треба припремити: Посни Триод, Цветни Триод (оба заједно чине трећину годишњег богослужења); Празничну Минеју и Општу Минеју. Тек после тога се може и треба превести Требник и Службеник. <...>

Затим, док не буде готов Христов храм, треба припремити и клир (саборне) цркве. <...> Ово пишем црвеним мастилом како не бих заборавио ова два предмета – богослужбене књиге и клир, већ како бих их увек имао у виду, јер посебно у погледу последњег човек не зна где ће изгубити, а где пронаћи.

1886.г.

17. (29.) новембар 1886.

<...>Мучне сумње – да живот није упропаштен узалуд, а осим тога, много руског новца? Хоће ли Православља бити у Јапану? Ко ће радити на томе? Јер ево, сам сам као сламка, у Мисији нема више ниједне руске душе. А и не само овде! И у самој Русији шпундисти и остале секте само гледају како да нам подметну ногу, а мисионар је само о.Арсеније Атонски у целој Русији и он не зна куд ће пре, и нема помоћника, нема ученика, жали се, сиромах, и тражи, а тешко да ће наћи! Дакле, зар није још увек рано да Руси иду у мисионарење ван граница Русије? Свуда се као колоси надвијају католицизам и протестантизам! Какве масе људи! Какве неувењиве неисцрпне фаланге посленика. А овде кад би макар неко притекао у помоћ (праву помоћ, разуме се). Шта смо ми? Као капљице које ће песак без трага упити! Како човек да се не ражалости, како да не осети своју беду! Једино ако Господ не учини чудо усмеривши Јапан на Православље? <...> Али, да ли је Русија достојна тога и да ли је Мисија довољна?<...> Боже, Боже, како огромна, неисцрпна средства – и материјална, и нематеријална – имају католици и протестанти и какво је сиромаштво код нас, који немамо апсолутно ништа осим Истине, без најмањих средстава и ресурса чак и да говоримо о њој! <...> Ускоро ће нас протестанти и католици прегазити и оставити далеко иза себе! А шта затим следи – нишпавило и нестанак? Зар је то? Дакле, живот је упропаштен! Мноштво руског крваво зарађеног новца је бачено у ватру! Које мучење може бити горе од ове смисли! <...>Боже, не дозволи да сасвим ослабим! Ако сам заиста овде потпуно бескористан, укажи ми пут у Русију!

30. децембар 1886 (11. јануар 1887.) Уторак

<...>Наступиће време: образовани умови, који данас служе инослављу, сами ће га разнети на комадиће као лаж, а наши неуки православни умови ће се развити и одразиће сав сјај Православља и оно ће потећи у таласима светлости по целој Земљи, али не као магла и облаци. Уместо католичког ропства људи ће спознати потчињавање истини, уместо протестантске самовоље заволеће слободу. <...> Свет припада истини, а не лажи, а истина је у Православљу, али истина треба постепено да овлада светом; пребрзо и насилно освајање није поуздано. Православно мисионарство мора бити дело све Руске Цркве. <...> Али наравно, у свест Руске Цркве треба да уђе обавеза мисионарења.

1888.г.

4. (16.) март 1888. Петак уочи Великог поста

Шетао сам у Ујену, по мојој омиљеној тихој широкој алеји; тек покатак пролазници прекидају ток мисли; а шум врхова дугогодишњих борова или сноп зракова који се изненада пролива на пропланцима... доносе тако умирујуће и светле мисли. Прошле и претпрошле године скоро у ово време (за време Божићног одмора) такође сам се тамо шетао – и мисли су ми биле скоро исте, исто је било расположење; покушавао сам да се избавим од исте ове апатије и чамотиње. Какву је чамотињу у току свих ових дана донело писмо Победоносцева. <...> Шетња је истерала тугу. Али, да ли је то задуго? Чини ми се да све више и више губим душевну гипкост. Овог пута сам одлучио следеће: 1. Да се увек, а не само у току поста молим молитвом светог Јефрема: „Господи и Владико живота мојего! Дух празности, унија...“ Боже, помози! И без тога сам сам у Мисији, а чамотиња и последњег одузима од дела Божијег! Доконост је последица чамотиње и како

је штетна и по Мисију, и за мене самог – ослабљујући и без тога слабу душу! И шта је пријатно у доконости? Ево, јуче сам се одмарао од часова, читао сам – мислио сам да ћу смирити нерве; зар сам осећао задовољство? Осећај човека на пријатној ливадици, али у блањавим чизмама. <...> 2. Треба да се трудим да стекнем „кротост“ коју заиста немам. <...> Треба да исправљам своју нарав према љубави и кротости, који су благи јарам, који дарује Спаситељ. 3. <...> Треба да се трудим да што пре завршим изградњу храма. <...> 4. Сутра – свакодневно, без обзира на то који је дан, треба да устајем у 3 сата, - да лежем на починак између 10 ½ и 11 сати, и да се после ручка не одмарам, а ако ме сан буде баш јако савладавао, да прилегнем на ¼ сата. Помози, апостоле Павле! <...> Помозите и ви, света браћо Кириле и Методије, чије сам житије професора Малишевског управо прочитао!

Увече

Разговарати са свима... кротко, разумно, с љубављу – тада ће реч већином добро деловати, барем неће штетити; а ако будем разговарао гневно, гордо и нетрпељиво – реч ће бити трула – људи ће је тако и примити, и неће изаћи ништа добро; ако човек покуша некога да попрска гнојем свако ће узнегодвати, почеће да се брише, да се супротставља; душевне болести – гнев, лењост, гордост, нестрпљивост, злоба, мржња и остало – нису мање одвратне од телесних – од гнојне ране, гнева, гордости и др. која избацује реч – смрдљиву и одвратну, зато се у људима подстиче супротстављање – такође гнев, злоба и т.сл., као што се и коњ рита кад га шибају. Дакле, реч кротка, с љубављу, разумна – према свима; а ко је не прими – њему ће бити горе – а мени неће нашкодити.

9. (21.) новембар 1888.

Данас сам срео занимљив и уједно ужасан тип Русиње. <...> После службе сам за време чаја између осталог, водио следећи разговор: „Прича се да је будизам сличан хришћанству,“ почела је <...>. „У моралном учењу будизма заиста има извесне сличности с нашом религијом, а и у којој паганској религији је нема? Морално учење пагана се црпи из савести, коју нису изгубили.“ – „Али, Христово учење је и веру преузело из будизма.“ – „Па, то говоре људи, који не познају добро ни учење будизма, ни учење Христа.“ - <...> „Али, зашто Христос да не преузме нешто из будизма ако Му се свидело? Он, Христос, био је паметан човек.“ – „Христос је био Бог и Своје учење је говорио као Божанску заповест; а Буда, као и цео свет пред Њим су ништавни,“ прекинуо сам је како бих зауставио ово изливање нечистота из клоаке генералског разума... Поздрављајући се, адмиралница је очигледно да би изгладила рђав утисак од својих оцена Христа испалила још: „Али ја сам велика поклоница Христа!“ Већ дуго живим на свету, а и даље се чудим. И то је хришћанка! <...> Тако је највиша класа код нас у Русији неука, горе од необразованих сељака у погледу вере. У школама нешто бубају, али... врло брзо заборављају, а касније их сав овај мусаво-прљави млаз уобичајених француско-немачких мисли и говора бије по мозговима и срцима и они постају смрдљиви... до трулежи и отупљивања. <...> Тужно! Мучно! Кад би Русија што пре одувала са себе ову пену и гареж!

1889.г.

2. (14.) јануар 1889. Понедељак

У новогодишњ у посету је дошао гроф Сојесима. На моје питање: „Да ли је тачно да ће у Парламенту... бити постављено питање о вери у Јапану?“ одговорио је: „Неће, јер се вера не тиче Владе; вера ће бити препуштена слободној вољи сваког.“ „Али, које ће се вере придравати цар?“ „То је његова лична ствар.“ „Ипак, вера ће бити веома важна и с државне тачке гледишта и Влада не може да се односи према њој равнодушно; Јапан је сад у периоду тражења своје вере, само Влада има могућност да испита и одреди која је вера истинита; појединцима је то веома тешко, нема довољно средстава, али кад појединац нађе истину, неће имати ауторитет да је пренесе држави ако Влада не помогне народу у овој ствари овде ће бити поплава најразличитијих секти, раздружиће и поделиће Јапан итд.“ Није први пут да му све то објашњавам, а данас сам испричао како је наш свети Владимир пронашао истинску веру; разговарали смо о различитим односима различитих хришћанских конфесија према Влади; ако овамо уђе католицизам, Јапан ће сутра постати роб <...> папе; ако уђе протестантизам – вера ће бити послани Владе, или пак, као што је данас у Америци (хвале се да је „слободна вера у слободној држави“) и Француској – Влада је ће згазити. Гроф је све ово слушао убацујући с времена на време своје неразумљиве примедбе: „Ја ћу,“ вели, „сам сачинити веру“ и сл. или је пак наизглед слушао, а да чини ми се, ништа није чуо, већ је размишљао о нечем свом, - јер ни за длаку се ево већ толико година не да било каквим религиозним убеђењима.

Без обзира на њега, обузима ме туга због Јапана; он је један од најбољих људи Јапана и чини ми се да се може сматрати за представника израза народног духа; зар је заиста, као што скоро сви странци говоре о Јапанцима, овај народ сасвим безнадежан у религиозном смислу, или је индиферентан и неверник по природи? Да ли му се више свиђа Најт, унитарца из Америке који проповеда у Тоокјоу и каже да увек има велики аудиторјум и следбенике из највише класе! <...>

5. (17.) јануар 1889. Четвртак

Прочитао сам „Афоризме“ и „Максима“ Шопенхауера. <...> Његово учење је да је „зло позитивно, а добро негативно“ и да је несрећа и страдање правило, па чак и циљ овог живота, какво је то лудо учење! Зато и има сличности с будизмом. Будистичка изрека: „Ово је сансара, свет похоте и жеље и туге; свет рађања, болести, старења и умирања... свет који... не треба да постоји,“ саветује свакоме да понавља четири пута дневно. Од њега је будизам ушао крајичком своје магле у... празне главе у Европи и Америци – а отуда и у Јапан – „будизам је будућа религија Европе, на место хришћанства које нестаје.“ <...>

7. (19.) јануар 1889. Субота

Ујутру час с... проповедницима. Појединачни и општи Суд: војници који се појединачно враћају с бојног поља и светковање по завршетку целог рата... Не знамо кад ће бити општи Суд, као што радници не знају кад ће бити завршен наш храм и како ће он изгледати: свако ради свој посао, али не зна општи план... Ипак, има знакова да ће знати кад све буде завршено – кад све занатлије дају свој део труда – кад остану само непотребни отпаци материјала, кад почну да се скидају скеле; тако је и тамо: кад сви народи чувши Јеванђеље, дају свој удео у стварању Цркве, кад на земљи остану само непотребни отпаци – зли следбеници антихриста и кад звезде падну и др. <...> Наш Искупител мора бити свемогућ између осталог због тога да би нас истински узводио и преображавао, јер на пример, да ли би свети пророк Давид могао да се наслађује блаженством будући свестан својих грехова, или Мојсије Мурин, или разбојник с крста?

Међутим, осећање греха и страдања у њима је угашено, пошто су збацили старог човека и родили се у Христу, не осећајући ништа више од својих некадашњих падова – јер човек подједнако не осећа бол услед пада и повреде кад је имао 5 година, а зашто? Зато што је сасвим нов човек, могуће је да се само сећа да се тада повредио, али бол не осећа... Наша душа тако треба да узрасте у Христу – то је велика тајна – и све што се говори у Светом Писму о препороду је велика и радосна истина, буквална истина...

13. (25.) јануар 1889. Петак

Изгледа да стварно протестаната у Јапану има скоро 30 хиљада – сви се тиме хвале у новинама. А пре 3 године их је било дупло мање него нас; а сад смо ми за пола заостали, јер нас има свега 15 хиљада. Уосталом, и ово поређење ни из далека није нешто чиме се протестантизам може хвалити ако се узме у обзир да само страних мисионара имају... до 300 душа, док је нас свега тројица, рачунајући о.Сергија који је допутовао пре само три месеца. Уосталом, нема сумње да ће протестанти све више и више јурити и заобилазити нас скачући и радујући се. <...>

Они су заиста као блудна деца која радосно јуре што даље од родног крова одушевљени што у рукама имају део наследства и слободу да га троше како желе. С каквом радошћу причају о хришћанској слободи и како је наивно користе. <...> Сироти! Како очигледно развратно троше ризницу слободе, коју им је дао Отац Небески! Мешају слободу и лакомислену самовољу и тако сами себе осиромашују. Слобода је неометано кретање и живот у законитим границама; ако искочиш из њих значи да ћеш бити лишен слободе. Риба је слободна и срећна у својој стихији – води; али ако би под изговором да је слободна искочила на обалу, доспела би у стихију која јој није својствена, која би је <...> сковала, учинила њен живот за неко време мучним, а са временом би је и сасвим лишила живота. Тако је и с протестантима који су искочили из Цркве; они су сами себе лишили благодатне атмосфере Цркве и ударају и дрхте као риба на песку – чему веровати? Не знају! Шта следити? Немају појма! Све се измешало и збркало у међусобним недоумицама и споровима; а неверје као талас који бучи и риче, удара све више и свирепије и чупа им из руку последње весло – наду – Свето Писмо...

У Европи и Америци протестантски свет постаје све свеснији своје коначне неодрживости и већ скоро да се сасвим одрекао Христа Бога. (Elsmer³ је израз протестантске свести која је изгубила веру у божанство Исуса Христа.) Али иверје од протестантизма који се разбија још увек пада овде у виду мисионара који се ревносно окомљују на Јапан у толиком броју. И овде Јапанци, као деца играјући се луткама, с одушевљењем почињу да играју пасторе, учитеље, проповеднике, ђаконе и сви с неограниченом слободом тумаче Свето Писмо по свом и стварају нове секте колико је души угодно. У добар час! Очигледно да је тако боље, нека се блудни син прави важан, нека све потроши и нека осети своју убогост. Или се то неће десити? Неће се осветити? Али зар јапански дух није ни за шта? Зар га Провиђење уопште не цени? Ко је живео и умро само с лажу на устима и у души, исто је као да није ни живео. Не, не верујем у то. Много доброг и корисног Бог има од Јапанаца, којима не дај Боже да умру у тами или полутами. А то значи да ће се садашњи и будући протестанти и католици овде, лутајући по забаченим стазицама вратити напокон на истински и прав пут, који води у Царство Небеско. Дакле, трудимо се и уз помоћ Божију да градимо здање Православне Цркве с

³ „Роберт Елсмер“ (“Robert Elsmere”) – роман енглеске списатељице Х.Ворд (Мери А.Арнолд) у којем се хришћанство посматра за чисто социјалну појаву.

чврстом вером да се тиме полаже камен у основу дома истинског прибежишта за цео јапански народ.

Али, Боже, погледај што пре милосрдним оком на овај народ! Овај живот постаје сличан пловљењу по мору или путовању, али зар има морнара или путника, који одговарају на питања: „Куда идете? Који је циљ вашег пута?“ – „Не знамо, не знамо!“ А овде ако се све ово људско море упита – шта је после смрти? Који је циљ вашег живота итд.? Нико неће одговорити како треба; сви ће рећи: „Не знамо,“ скоро сви – „И не желимо да знамо,“ а неко попут овдашњих универзитетских научника насмејаће се на питање и назваће га глупим, јер како кажу: „С човековим... животом се све завршава и његова душа нестаје“. Какво ужасно стање! <...> Управо „људи који седе у тами и сени смртној“! Боже, учини да овде што пре изађе сунце Твог истинског Јеванђеља!

„Црква својим руководством ограничава,“ трабуњају неразумни протестанти. Па да! А да ли ограничава поуздан путовођа који нуди руку у тами? Да ли је боље ударити челом у зид или сломити ногу? „Сад, ето, није тама, него цивилизација.“ Нека је тако, али зар и у сред бела дана разумни морепловци не узимају кормилара-спроводника тамо где је пут опасан или непознат? „Али, људи и без кормилара иду и долазе.“ А зар Црква насилно и обавезно намеће своје руководство? А како су отшелници који су по 40-50 година живели у пустињи и пловили овоземаљским морем? Зар нису самостално? И још су постали свеци, и још су књиге, пуне руководеће светлости написали за друге. Тако дакле, хоћеш самостално да живиш и да размишљаш – живи и размишљај – Црква ће се радовати за тебе ако будеш ишао право; управо то и јесте циљ Цркве – да све одгаји за самосталност (у меру узраста... Христовог – значи, до највише, идеалне самосталности). Али, ради се о томе што је Црква увек у сваком тренутку спремна да подржи, да помогне, да упути, што у протестантизму не постоји и не може да постоји (читај Свето Писмо и схватај како знаш).

2. (14.) фебруар 1889. Четвртак

Какво је одвратно дело Соловјова „L'Idée Russe“! Тако дрску и несавесну поругу Русије бљује Рус! Како се зато радују католици! Али зар се не радују на своју несрећу? Нека је Русија и лоша... али зар из тога следи да је Православље лоше? А Јапану је потребно Православље и ништа друго – никакво префарбавање вере, ни руско, а исто тако ни римско. Ову идеју треба развити и објавити у нашем часопису.

23. март (4. април) 1889. Четвртак

Желим да се макар папиру пожалим на своју несрећу кад већ од живих људи немам коме. А несрећа постаје лакша ако је човек откине из срца и стави испред себе – ова змија постаје немоћна, престаје да исисава крв из срца, а затим потпуно умире. А моја несрећа је велика и тешка и не може се свима испричати. Нека буде овде бачена, на несрећу, не могу да кажем – сахрањена. Ако неко и наиђе на ове моје речи, то ће бити тек после моје смрти, а „мертвији срама не имају“ и притом ће читава ствар бити јаснија, док је сад „темна вода во облацјех“... Моја несрећа је сумња у успех дела Мисије. Пре три дана увече, приликом читања писама... од катихета и свештеника само што нисам пао у хистерију; ударио сам по столу тако да се од ударца кандило угасило <...> Крикнуо сам суманутим гласом: „О, Боже мој, Боже!“ а затим сам почео да грдим на јапанском <...>: „Све је само новац и новац!“ У скоро свим писмима – молба за новац или трактати о новцу. <...> Нови захтев за још 20 јена за путне трошкове <...> и био је она кап која је навршила чашу за мене. Али то је само

блесак, а стална мисао која ме притиска: да ли ће заиста бити икакве користи од свих ових трошкова за Мисију? <...> Ако целог свог живота пљачкам Русију, сиромашну Русију којој су толико потребна средства за васпитавање, за – ни за шта разумно, за служење материјалним жељама!..

Боже, од овога човек може да... скрене с ума!.. И ова мисао ме прогања – управо она је мучење које ме приморава да поредим себе с мученицима – без наде мученика у будућност.

1894.г.

22. септембар (4. октобар) 1894. Четвртак

„Шедше во всја јазики, проповједите“ (Идите међу све народе и проповедајте) речено је за ово време ником другом до нашој Православној Цркви, наследници Цркве Апостолске; и управо Руској Цркви зато што је Грчка сиромашна, и због истог овог разлога не може да шаље мисионаре. <...> У Русији ће се наћи средства за проповед – у ово не може бити сумње. Али како покренути проповед? Како испунити Христову заповест?

1895.г.

11. (23.) јун 1895. Недеља

Католици сматрају вреднима добра дела пред Богом. Али зар ће човек понети на леђима после смрти добра дела као неку ризницу? Не, ништа неће понети осим сопствене душе. Сви ћемо стати наги пред Господа. Шта то значи? Ево шта. Ја сам се трудио у Јапану, премда и лоше, али ипак сам се трудио 35 година; ако умрем данас – шта ће сутра бити на Суду Божијем? Видеће се јесам ли стекао смирење или гордост; ако буде ово друго... значи да Јапан не само да мени самом није послужио на спасење, већ ме је, напротив, упропастио. Јуда је био апостол и вероватно је многе спасио, али је то послужило на његову најтежу осуду кад је стао пред Суд Божји са својом нагом душом, онаквом као што је описано у Јеванђељу.

25. септембар (7. октобар) 1895.

Долазио је епископални катихета по имену Оокура.

„О чему желите да поразговарате?“

„Узнемирава ме данашње стање хришћанства у Јапану – ово мноштво подела и секти.

„Код нас их, хвала Богу, нема. А код вас протестаната су секте најприроднија ствар и било би чудно да их нема. Ви Реч Божију схватате овако, други онако, трећи, четврти, још другачије, итд. Сви ви у Речи Божијој више не видите Господа Бога, већ ваше сопствено схватање и сви се још више залажете за своје... своје је милије. Ето вам секти. Код нас није тако. Осим Светог Писма ми имамо још Свето Предање, односно живи глас Цркве од апостолских времена сада и заувек.<...> Ако нешто не разумемо у Писму питамо Цркву, како то треба да схватимо, односно, како то схватају ученици апостола, ученици њихових ученика итд. <...>То нас и чини слободнима од заблуда, по речима Спаситеља – „истина свободит ви“ (истина ће вас ослободити). А ви сте напротив, у оковима умишљености или сумњи, неодумица, трагања... несрећно стање!

Итд.; објаснио сам му разлику с њима у схватању места на којима се заснив 7 тајни указавши да је њихово свештенство незаконито... због тога они немају тајну Евхаристије.

На друго: да ли признајем могућност спасавања у протестантизму?

Одговорио сам: како ја то могу да решим? Мени је речено: „Не суди туђем слуги – он сам стоји пред Господом“ и ја зато суд о томе хоће ли се спасити протестанти, католици и др. препуштам Богу не усуђујући се да се сам и дотакнем овога мојом мишљу или речју. Једно могу да кажем, да је протестантизам у великој опасности. Ми смо на правом и сигурном путу ка небу, а протестант се провлачи кроз шикаре и разноразним околним путевима; разуме се да је врло лако да ће залутати или да ће се изгубити у својим или туђим измишљањима. <...>

6. (18.) октобар 1895. Петак

<...> Гајим мисао да чим се код нас појави иоле сношљив педагог... проширим Семинарију отворивши је за пагане. Притом, наравно, Семинарија ни за јоту не сме да изгуби своју специјално-црквену намену. Паганима би било само објављено да они који желе да васпитају своју децу као морално-религиозну могу да их упишу – о свом трошку – у Семинарију; овде ће деца пагана пре свега обавезно постати хришћани; затим су по завршетку школовања слободна да иду својим путем, при чему ће они који буду желели да наставе образовање у високим школским установама свуда бити примљени (ако су добро учили у Семинарији), јер је образовање у Семинарији потпуно једнако вишем гимназијском, ако не и више од тога. Стално маштам да ће се наћи родитељи-пагани који ће с радошћу искористити наше услуге. Али, да ли је тако? Несумњиво је једно: Семинарија ће почети да прима покварену децу, лопове, познате ленгове и мангупе и т.сл. попут бившег Василија Катаоке, сина садашњег дворског чиновника Катаоке. Несумњиво је да ће се ако не сви онда бар неки код нас поправити, као што се поправио Катаока (који, нажалост више није међу живима...). Али покварени, чак и они који се буду поправили, стићи ће да пренесу своје болести малом броју здраве деце – тако и у смислу – плус за минус – а резултат је нула. А хоће ли пагани дати децу у нашу Семинарију? Сумњам... наша... школа је неоспорно и искључиво конфесионална – духовна установа за васпитање оних који служе Цркви; ни најмањи уступак никаквом светском даху, ни најмање обмане. <...> Хоће ли Јапанци то схватити? А и кто од пагана је у стању то да схвати?

Дакле, зар није узалудан мој сан о проширењу Семинарије који прети само неуспехом? Треба још и поново да размишљам и не дај Боже да грешим! Још није касно. Скоро нико ништа не зна о мојим сновима. <...>

7. (19.) октобар 1895. Субота

<...> Настављам о Семинарији. Наш главни елемент у Семинарији, ако се она и буде ширила, биће исти као и сад: прилично су нам лоши полазници, најпросечнији људи и испод овог нивоа; али ипак од оних који некако заврше седмогодишњу обуку, постају пристojни служитељи Цркве; изванредне људе још није дала, али без обзира на њих ипак ми понекад долази мисао о „рђавим, лудим и немоћним“ апостола Павла.

Дакле, Јапанце који не долазе код нас да се разоноде, управо и несумњиво привлачи циљ установе – васпитавање служитеља Цркве и најбољи од њих ће доћи до овог циља.

Хоће ли бити тако кад у Семинарију уђу и пагани, који су изабрали различите животне путеве, али не црквене? Али, да ли да маштамо о томе да ће наши питомци

утицати на њих и привлачити их на свој пут? Не, за такав сан сам једном већ платио. <...> Напротив, треба се плашити обрнутог утицаја и он ће несумњиво постојати, јер ће иза светских штићеника стајати цео свет с безбројним службеним путевима, све привлачнијим и привлачнијим – а шта се нуди нашим сиротим питомцима? 8-12 јена плате месечно и некакав посао који Јапанцима није јасан? За то су потребни природни таленти, али их засад још увек нема. А наше штићенике с иоле пристојним способностима крашће нам и ми ћемо то схватити тек онда кад буду украдени, јер рад на одвлачењу који растаче као камен, који поризводи пријатељска свакодневна беседа ми не можемо ни да видимо, ни да спречимо. И сад се догађа да ученици, који су се уписали у Семинарију, чим покажу изванредне способности одједном нестану и ето их већ у некаквој светској установи, то значи – најрођенији су се сетили да ће касније можда бити корисна крава музара. Дакле, отворити врата Семинарије за пагане значило би ставити наше црквене ученике између две ватре: с једне ће их покварени гађати ђуладима рђавих поступака и речи, с друге – неискварени ће их палити барутом нежности, позивања и надахнућа, који не прави дим и буку. Да ли је с наше стране разумно да употребимо такву тактику, да сами позивамо непријатеља и да га примамо у своју тврђаву? Не, нека се у Јапану промени ветар; сад је сасвим неповољан за дело о којем сам размишљао; нека наступи плима – сад је још увек осека. Можда ће наступити и такво време кад ће пагани сами почети да куцају на наша врата, тада ће бити време за друге мисли и планове. А сад треба да идемо скромно оним путем који нам Господ очигледно указује...

15. (27.) децембар 1895. Петак

Два сата је био Rev. Taft, баптиста. <...> Између осталог, питао је:

„Да ли ваша Црква признаје хијерархију епископала?“

„Не. А и како можемо да изједначимо њихово свештенство с нашим, кад они сами сматрају да га нема, одбацивши тајну свештенства?“

„Да ли ви приликом преласка код вас поново крстите оне који су били крштени поливањем?“

„Не, ако су крштени правилно у име Свете Тројице. То чинимо на основу Символа вере, у којем исповедамо „једино кршченије“. А да је крштење обливањем такође крштење за то имамо убедљиве примере у раној Цркви, где су се на пример, заточеници за веру у тамницама крстили поливањем немајући могућности да се крсте другачије. Дешава се и данас да се прибегава поливању због немогућности погружавања. На пример, лично сам морао да крстим једну болесну жену која је лежала скоро непокретна, на ватрену молбу њеног мужа и на жељу ње саме. Како да је погрузим? И то у јапанској кући? Притом је требало крстити што пре, јер је болесница била у опасности... Не сумњајући крстио сам је кроз трикратно поливање у име Оца и Сина и Светога Духа.

„Католици не дозвољавају својим хришћанима да читају Свето Писмо; како се ваши опходе према њему?“

„Нашим хришћанима се говори да увек имају Свето Писмо у рукама и у уму, као живу и руководећу Реч Божију.“

„Католици су сигурни да се нико осим њих неће спасити; један патер ме је убеђивао да ћу сигурно отићи у пакао. Шта ви мислите о томе?“

„Чврсто смо уверени у то да осим Христа нема других врата у Царство Небеско, као и у то да је пред нама најправији пут до ових врата, али да ли ће на та врата ући неко

од оних који иду заобилазним путевима, не знамо и препуштамо да о томе суди Бог плашећи се да то сами чинимо.

1896. г.

10. (22.) јануар 1896. Среда

Душевни живот се изграђује од свакодневних, свакочасовних, свакотренутних мисли, осећања, жеља; све ово као капљице, сливајући се ствара потоке, реку и море – чини целовите животе. И као што су река и језеро, светли или мутни зато што су капи у њима светле или мутне, тако је и живот – радостан или тужан, чист или прљав због тога што су такве мисли и осећања сваког тренутка и сваког дана. Таква бива и бесконачна будућност – срећна или мучна, славна или срамотна – какве су наше свакодневне мисли и осећања који су дали овај или онај облик, карактер или својство наше душе. У највећој мери човек треба да се пази од сваке прљавштине сваког дана, сваког часа.

1. (23.) фебруар 1896. Недеља

<...> Наш војни агент је долазио да се поздрави – путује за Русију. Врло је незадовољан што је Јапан тако брзо кренуо напред, у извесном смислу данас напредује чак и више од Русије. Подсетио сам га да је Јапан пре 1200 година био већ створена држава док Русије на свету уопште није ни било; као доказ за прво могу да му послуже многи предмети изложени у Музеју у Ујену; тамо постоји мноштво будистичких монета који потичу од пре 1200 година тако префињене израде да се може помислити да су направљене у наше време. Међутим, Јапан је сад много мањи и слабији од Русије! Дакле, „наша заосталост“ у односу на Јапан није заосталост, већ то што ми „још нисмо стигли“, и врло је природна ако се упореди наш узраст. У нечему, на пример у описмењености народа Јапан је вероватно испред свих европских држава. Покретне библиотеке, које су ме још пре 35 година запањиле у Хакодатеу и то што сам видео да их сви користе.

13. (25.) фебруар 1896. Уторак

У броју „Акита-самбуна“ који сам данас добио каже се да су у грчкој вери потпуно сливени светска и духовна власт зато што је руски цар безусловни начелник свих душа, које припадају овој вери, без обзира да ли су то Грци, Срби, Румуни, Кинези, Јапанци и сл. Не вреди оповргавати овакву глупост у „Сејкјо-Симпоу“. Дао сам новине млађем разреду Проповедничке школе да би ученици колективно написали писмо редакцији да не само да нису чули, већ нису ни видели овакво учење.

Долазио је извесни Сагара, који ме посећује већ 15 година, али не подлеже било каквим религиозним убеђењима. Частан, већ сед човек у страном оделу који разговара о Влади чији је и сам члан, и о различитим узвишеним материјама. Данас он само што је стигао с острва Едо... испричао је, између осталог, о Ајновима и сасвим искрено ме је убеђивао да су потекли од прогнане Јапанке и пса који ју је обљубио и као доказ за ово је као непобитну чињеницу наводио да је лобања Ајна без шавова. То ме је подсетило на високообразованог јапанског судију с којим сам разговарао на броду одавде до Оосаке који је с ауторитетом тврдио да се људи различитих земаља разликују по пореклу: родоначелници јапанског племена су се зачели и потекли су у Јапану, руског у Русији, амерички домороци у Америци и тако даље. На питање: „Одакле и како су се родили? Да

ли од блата, од земље или на који други начин?“ уважени судија није могао да да одређени одговор, али је без обзира на то остао високо уздигнуте главе.

3. (15.) март 1896. Недеља

У цркви, на мушкој, десној страни прво стоје појци, затим ученици, иза њих хришћани. Али ученици се увек крију позади остављајући велики простор између себе и појаца. Колико пута сам говорио... њима лично да то не чине! Једном стану како треба, а онда гледаш – опет је насред цркве пустиња. Наставници би требало да пружају пример како се стоји у цркви, али не! Скоро да никад ниједног од њих нема у цркви, а ако неко дође – стаје покрај врата, као поред магареће клупе; колико пута сам их убеђивао да стану ближе – чак ни по једном нису послушали! Данас сам дошао у цркву у добром расположењу; узград видео сам и наше морнаре у храму – мислио сам, лепо ћемо се помолити. Али пустиња с десне стране, између појаца и ученика и... трчкарање прљавих уличних дечака по овој пустињи су ме растројили до те мере да сам изгубио све молитвено расположење и пао у очајање: кад ће ми Господ дати помоћнике, и хоће ли их дати? Зар је моја непрекидна молитва за ово, и скоро једино за ово – узалудна? Ево колико сам академица васпитао надајући се да ћу стећи помоћника, а нема ниједног! Кад би неко барем блиско к срцу примио дело Цркве, дело црквене школе, дело васпитавања служитеља Цркве! Дакле, зар ће се Црква овде срушити с мојом смрћу како се надају католички патери, који очекују моју смрт као вране? <...> Како да не паднем у чамотињу од овога! Скоро полумртав сам се кретао по храму и језик једва да ми се покретао како бих изговарао оно што сам морао да изговорим.

„Призри с небесе, Боже,“ изговорио сам као у сну тако тромим и ниским гласом да су се појци збунили. <...> Никад пре ми се то није дешавало – никад нисам падао у слично очајање. На средини Литургије сам мало дошао к себи и каква ме је мисао охрабрила? <...> Увређен сам што немам помоћника међу Јапанцима, али кад бих им ово рекао и кад би ми они одговорили: „А да ли имаш помоћника међу Русима?“ шта бих им рекао? Дакле, Господе, кад ће се Русија пробудити за Православље? Кад ће се појавити православни мисионари? Или ће Русија вечно производити исте такве својеглавце и моралне недорасле људе којих је пуна до сада и којих је много послала овамо? – вечно, док је тако и док не погине у свом моралном и религиозном ништавилу на своју страшну осуду на Суду Божијем због тога што је закопала таленат? <...>

17. (29.) март 1896. Цвети

<...> Долазила је жена лекара Пантелејмона Иваноа, сина Ане, начелнице наше Женске школе; довезла је из Оосаке (где је њен муж главни лекар градске болнице) сина Јону у једну од овдашњих гимназија. Пошто је родом из Оосаке, а касније је живела у Кјотоу, одлично познаје оба ова града и у брбљању, у којем је велики мајстор, изузетно оштроумно их је окарактерисала. Кјото је град који је столећима био под јармом шогунске власти: и цар и народ су навикли на смирен, понижен живот, зато је народ радан, не зна за раскош и не воли је; тамо у продавницама тргују жене, чега у Оосаки нема; уопште, жене су на истом нивоу с мушкарцима, рад их изједначава; притом пошто је утицај будизма трајао много векова и за време шогуната није прогањан, народ је навикао на будизам и привржен му је, и уопште је постојан у својим навикама и везаностима. Тешко је да ће се сад тамо неко примити хришћанство, али ако га приме, то ће бити чврсти, непоколебљиви хришћани, а не као у Оосаки где је народ несталан. <...> Народ у Оосаки уопште живи

живље, с више доживљаја и промена. Зашто? Па у њему у самим животним околностима има много елемената који васпитавају ове особине. Данас је човек богаташ, сутра је сиромаш, али с надом да ће се прекосутра обогатити. Човек у Осаку долази без ичега, имајући само руке, и неће умрети од глади, истог часа ће наћи посао за своје руке – а у Кјотоу може и да умре; тамо је рад векован и траје у једној породици или га обављају извесна лица, којима човек не може одједном да се придружи. <...>

17. (29.) април 1896. Среда

Симеон Мацубара из Аоморија... описује живот и смрт једног хришћанина по имену Исаија Кондо; то је као страница из Житија светаца. Исаија је и сам био сиромашан живео је тако што је дању на улицама продавао „соју“, а увече „собу“, али је свима којима је то било потребно говорио о хришћанској вери; његово омиљено штиво било је Свето Писмо и Житија светаца; омиљено занимање – молитва. У суботу после подне је обично прекидао своју покретну трговину и почињао да се бави духовним занимањима у којима је проводио све време до краја недеље; на друге празнике је поступао исто тако. Кад би свештеник дошао у Аомори увек је постио и причешћивао се. У Цркви Аомори су га без обзира на његово сиромаштво, сви поштовали и изабрали за члана црквеног одбора, а ову дужност је испуњавао са свом усрдношћу. Међутим, његова карактеристична црта је било милосрђе. Катихета пише да зна за 27 случајева кад је сиромаше спасавао од најгоре беде; од тога 4-5 случајева наводи у писму; ево на пример, једног: носећи „соју“ у једној кући је наишао на тако сиромашну породицу у којој је старица-мајка управо умрла од глади; други чланови породице су такође били на ивици смрти и плакали су поред трупа немајући средстава да га сахране. Исаија је оставивши своју „соју“, отрчао код Мацубаре, позајмио је од њега 1 јен, наручио је сандук за покојницу; затим је сам окупао леш, сам је ископао гроб – то је било већ ноћу, с фењером, уз помоћ бачвара, однео је ковчег на гробље и сахранио читајући и појући хришћанске молитве којима је увек испраћао и паганске покојнике. Ево другог случаја: наишао је на просјака, старца који је изгубио снагу од глади и који је пао на путу; донео га је кући, хранио, служио му је и на крају га је послао код рођака у далеки град. Уопште, сам је јео веома оскудно, све што је зарађивао радећи делио је сиромашнима и беднима. Због својих дела милосрђа постао је веома познат у граду тако да су га локалне новине наводиле као пример за углед. Умро је од тифуса прехладивши се. Предсмртне речи којима је утешио своју уплакану баку су до те мере дирљиве да се не могу читати без суза: за њега нема смрти – постоји само живот – било овде или тамо, јер он живи у Христу. Сахрањен је велелепно; допутовао је о. Борис, окупило се неколико катихета из околине, хришћани-мештани ништа нису жалили. Такође га је пратило велико мноштво пагана.

Писмо ме је толико дирнуло да сам – пошто ме је за читањем затекло звоно за час, повео Давида и понео писмо у одељење и наредио му да га прочита пред ученицима као доказ да и у Јапану има добрих хришћана. Заповедио сам да се касније писмо објави у „Сејкјо-Симпоу“ и „Уранисикију“.

Исаија Кондо је родом био из Оокодате: некада је био „сооси“ и ватрено је учествовао у политичким расправама, умро је у 25. години.

18. (30.) април 1896. Четвртак

Јутрос је дошао енглески путник с писмом-препуком од Bishop-a Bickersleth-a. Пошто је то било време превођења, а притом је за пола сата требало да кренем у амбасаду

на истом писму сам написао позивајући га „сутра или прекосутра после подне“; он је написао да „сутра напушта Токио“ и вратио ми је писмо. Није било друге – изашао сам на ходник и позвао га у гостинску собу.

„Како ви гледате на хришћанство у Јапану? Да ли је истина да Јапанци почињу да га обрађују на свој начин како би га применили на своју земљу?“

„Истина је да ће се овде појавити извесне особености, на пример, наши хришћани за време проповеди седе док у Русији слушају стојећи. Али даље од сличних спољашњих ствари нећемо ићи. Или то неће бити хришћанство, већ полупаганство и сл., о чему нема смисла ни говорити.“

„Да ли мислите да ће Јапан постати хришћански?“

„Без икакве сумње! Неће проћи ни сто година, а Јапан ће у потпуности постати хришћанска земља. Видите како лако се овде шире најапсурдније секте попут „Терикјоо“, значи <...> јапанска душа је у религиозном смислу празна – ништа је не испуњава – у старе вере нико не верује – отворено је место за нова веровања. „Тенријоо“ и сл. се лако шири, [зато што] их је прелако примити... прости су, плитки... у њима има премало садржаја; није тако лако примити хришћанство, које захтева да буде усвојено свим силама душе; али зато ће „Тенријоо“ брзо и нестати, а хришћанство ће се мало-помало пронићи у душу Јапана уселити заувек. А да је јапански народ способан за дубоку религиозност постоје необориви докази које потврђују многи достојни хришћани-Јапанци. <...>

И испричао сам о животу горе наведеног Исаије Конде.

1897.г.

3. (15.) јануар 1897. Петак

Јуче је долазио млади Американац Mr. John R.Mott <...>.

„Које су препреке за ширење хришћанства у Јапану?“

„Од стране јапанских старих религија нема већих препрека. Будизам је мртвац којег још увек нису стигли да сахране, али ће то учинити у следећем веку; борити се с њим је бесмислено подједнако као борити се с лешом; понегде га се држе и прилично чврсто – неке групе народа, који ће с порастом образовања схватити да је будизам у религиозном смислу нешто сасвим празно, јер каква је религија без Бога! Више препрека има од стране конфуционизма, али такође не у религиозном смислу, већ у моралном: он своје следбенике чини превише надменима; конфуцијанац је скоро увек пристојан, нема видљивих порока... и због тога је апсолутно задовољан собом: на сва друга учења гледа с висине и недоступан је њиховом утицају; хришћанству је подједнако тешко да продре у душу конфуцијанисте као води у тврди камен. Шинтоизам уопште није религија, већ глава древне јапанске историје, налаже поштовање према прецима, што уопште не противречи хришћанству. <...> Највећа препрека је тромост и равнодушност имућних класа, њима је превише добро на земљи да би размишљали о небу. У ово стање мртвила доспели су постепено, напуштајући своје старе религије, које се састоје од људских измишљања, а сад их још више успављује проповед иностраних неверника, које виде код себе као различитих најамних професора, као и у иностранству за време својих путовања. Управо зато хришћанство овде примају искључиво људи чија је душа дубље дирнута и погођена – радом, жалостима и различитим овоземаљским незгодама. Ко су наши хришћани? Половина од њих су интелектуалци и племићи, али какви? Осиромашени услед последњих

преврата, који трудом себи зарађују за храну, половина је народ који још више ради – фармери, занатлије, сиромашни трговци.“

„Шта је по вашем мишљењу данас Јапану најпотребније?“

„Наравно, хришћанство, чак и у политичком смислу, ради чврстог постојања Јапанског царства. Јапан се сад грозничаво бацио на утилитаризам: нема сумње да ће се ускоро обогатити уз помоћ трговине, убрзо ће постати моћан уз помоћ развоја флоте и војске, али ако притом не буде унутрашње силе која задржава, све регулише и усмерава на добро, и богатство и војна сила послужиће на његову погибел. Кад су падале државе као Финикија, Картагина, Рим и т.сл.? Кад су се споља попеле на врх богатства и моћи, а изнутра иструлиле од раскоши и вечних порока. Дакле, јапанском народу је потребна узда против повећања порока с повећањем богатства и снаге, а ова узда не може бити ништа осим хришћанске вере.“

„Шта се Јапанцима највише свиђа у хришћанској проповеди?“

„Догме. Они имају и своје лепо морално учење; љубав према ближњем је под утицајем будизма развијена тако да нећете наћи сиромаша којем у невољи не би помогли исти сиромаси као што је он. Управо зато универзалисти, унитарци и слични који овамо долазе углавном са својом етиком, никад ту неће имати успеха. Али о Богу Творцу Васељене, о Пресветој Тројици, о Искупитељу и др., што људима као сигурну истину може да понуди само Божанско Откровење Јапанац слуша с интересовањем и испуњава.“

„Шта је по вашем мишљењу штетно за омладину која се васпитава у Јапану?“

„То што је васпитање потпуно безрелигиозно. Јапан је покривен густом мрежом различитих школа и школе су заиста добре у сваком смислу осим у овом. Уче их моралу, али какав је морал без религиозне основе!“

„Шта мислите о будућности католицизма у земљи?“

„Не мислим да се католицизам овде чврсто уселио. Потребно му је извесно одсуство светлости како би се неометано развијао, а овде тога нема; Јапанци су превише разумни да би без размишљања прихватили нешто што им неко говори, а тврдње као да је папа непогрешив, да Богородица није имала првородни грех и сл. су превише нестабилне да би издржале испитивање. Осим тога, Јапанци су превише патриоте да би над собом поред свог цара признали другог, чак и вишег него што је њихов сопствени.“

„Како објашњавате успехе ваше Мисије која тако уочљиво превазилази успехе свих других? Ви имате двојицу мисионара, а протестанти 600!..“

„Није ствар у људима, већ у учењу. Ако Јапанац пре него што прими хришћанство темељно изучи и упореди: у католичкој мисији упознаје католицизам, у протестантској – протестантизам, код нас наше учење, колико ми је познато, он увек прихвата Православље. <...> И шта је то? Ствар је у томе што се у Православљу Христово учење чува чисто и целовито; ми му ништа нисмо додали као католици, ништа му нисмо одузели као протестанти. Зашто то? Сад ћу вам објаснити. Протестанти прихватају само писану Реч Божију. Али реците, зашто Библију називате Речју Божијом?“

„Као прво, на основу историјских сведочанстава, као друго, унутрашњим признањем, као треће, на основу њеног деловања на душу.“

„Али, историја није довољна; на пример Посланица Јеврејима се приписује апостолу Павлу, а историја говори супротно итд. Друга два разлога се сливају у један и оба слабе због тога што свако гледа кроз своје наочари (по вашем Реч Божија је подобие текста и сл.). Значи, цело Свето Писмо код вас виси у ваздуху и свако може да га збаци на земљу – оно нема чврсту основу. Али нека је прихваћено као Реч Божија; како је ви

схватате? Како се коме свиђа! Зар га овим схватањем поново не свргавате с пиједестала у масу људских несталних и нејасних измишљања? Од тога потиче и дробљење. Понекад код мене долазе протестанти, моле да им објасним неко место из Светог Писма. „Али ви имате своје учитеље-мисионаре – њих питајте,“ кажем им. Шта ми одговарају? „Питали смо их, - кажу: схвати како знаш; али мени је потребно да знам истинску мисао Божију, а не своје лично мишљење. <...> Код нас није тако, све је светло и поуздано и чврсто – зато осим Светог Писма прихватамо још и Свето Предање, а Свето Предање је жив, непрекидни глас <...> наше Цркве од времена Христа и Његових апостола до данас, који ће постојати до свршетка света. Управо на њему се темељи целокупно Свето Писмо, а оно нам помаже да без грешке разумемо смисао Светог Писма, јер ако дете нешто не схвати у истини Оца, најсигурније му је да замоли Мајку да му објасни; а наша Мајка је Црква, у којој по Свом обећању Христос невидљиво обитава, итд. <...>

28. фебруар (12. март) 1879.

Петак Прве недеље Великог поста

О.Игњатије Мукојама пише: Лука Касида, млади лекар <...> је болестан; тамошњи ревнитељи будизма, заједно с бонзама, напали су га захтевајући да се врати у будизам, прикупили су новац да му помогну и нежношћу и претњама успели су да збуне сиротог Луку, тим пре што је крштен у детињству, касније се школовао како би постао лекар и недовољно познаје вероучење. Лука је пристао да напусти хришћанство; непријатељи Христове вере су славили; то су објавили читавом селу, а Лукиној породици су строго наредили да више не сме имати никакве везе с катихетом. Међутим, Лукина мајка и сестра су много туговале због читаве ове збрке и нису престајале ноћу да се виђају с катихетом Василијем Хираијем који их је храбрио да буду чврсте у вери. По њиховим молитвама сви непријатељски напади су се претворили ни у шта. Лука је обећававши да ће се одрећи Христа почео неиздрживо да се мучи због овога – молио је да се молимо за њега, питао је хоће ли му Господ опростити овај грех и у нади на отпуштење послао је по о.Игњатија да га замоли да дође како би га исповедио. Кад је дошао о.Игњатије му је отпустио грех његове слабости и причестио га је Светим Тајнама.

Затим је и други пут био код њега, причестио га је Светим Тајнама. Сачувај, Госпode, јагње из Свог стада! Лукин отац, такође лекар, који је недавно умро, био је побожан човек, сећам га се, био сам у његовој кући. Сигурно се и по његовим молитвама Лука задржао да не пропадне. Послаћу Луки икону и писмо.

12. (24.) јул 1897. Субота

<...> Ех, Госпode! Скоро да уопште нема ваљаних људи за служење Цркви! Није ваљда да ће антихрист прогутати ову земљу! И да Христос неће наћи довољан број добрих људи како због њих то не би дозволио?

Неверје као бујица преплављује земљу и сви најбољи људи Јапана га сматрају есенцијом цивилизације и поносе се тиме. А странци, осим сиротих мисионара, које странци у дубини своје душе, а понекад и јавно сматрају паријама – помажу ово антихристово просвећење Јапана.

Као мрачан и тежак оловни облак над Јапаном се надвила пресуда странаца: „Не веруј Христу, не веруј Богу, све је то старо; Европа и Америка ликују и весело [нечитко], јер је човек мајмун, бесмислица, глупост, нула,“ све ово су буквално прихватили цело племство, министри, професори, губернатори и тако даље.

Уосталом, има и странаца који су у стању да запање човека својим феноменалним идиотлуком поред цивилизоване спољашњости, чак и ако је од мајмуна. Такав је пуковник Олкот који је примио будизам и чак је написао будистички катихизис. <...>

24. децембар 1897. (5. јануар 1898.) Среда

Бадњи дан

<...> Из цркве је код мене свратио Јован Ооцуки, хришћанин из Такасимадзуа, некадашњи црквењак и катихета, који је због болести главе напустио службу. <...> Причао је да се хришћани Такасимадзуа спремају да траже свештеника... и да су наводно планирали Андреја Сасагаву за ово звање. Он је сад лекар.

„Да ли једно лице може да обавља ове две дужности – свештеника и лекара?“ пита Ооцуки.

„Ако се обе ове дужности сматрају подједнако обавезнима, не може нипошто. Код кога би отишао свештеник и лекар кад би људи одједном дошли да га моле – један да крсти дете, други да помогне болеснику? Шта би радио свештеник и лекар кад би дошао у храм да служи Литургију и кад би неко одмах дошао да га зове код болесника?.. И за свештеника је добро да познаје медицину, и он пошто је душевни лекар, може тада да буде и телесни, али то је у изузетним случајевима, кад нема лекара, или кад је тешко наћи га, или у изненадним несрећним случајевима... и све је то после испуњавања обавеза духовног лекара и ако га не спречава да ово испуњава. А што се тиче Андреја Сасагаве постоји и друга препрека. Он је некада служио као катихета; затим је напустио ову службу без икаквих оправданих разлога осим: „Не желим“. Кад би човек имао неке препреке... на пример, породичне околности, главобољу или другу болест и т.сл. Ништа слично! Ма колико да сам га наговарао... да се угледа на брата Петра, који је тада био већ свештеник, „не желим!“ и никакви други аргументи. <...> Изучио је лекарску вештину, сад је лекар и пристојан хришћанин, и хвала Богу! Нека то буде до краја. Опасно је да се он бира за свештеника. Шта ако он одслуживши годину-две дана опет каже: „Не желим“? Тада ће то бити лоше, не само за њега, већ и за Цркву: много ће је компромитовати. Дакле... молим вас, немојте га планирати за свештеника него тражите неког поузданијег.

1. (13.) август 1898. Субота.

Немуро. Сикотан

<...> У 5 сати увече били смо код острва Сикотан, у заливу где се налази насеље наших хришћана-Курилаца. Пре свега пада у очи зграда цркве, мала, али у облику правог црквеног здања. На обали су се видели људи, који су трчали до дереглије која се налази далеко од села. Сунце на заласку заливало је благом светлошћу мирну слику сеоцета, очигледно сиромашног. Дуго смо чекали да дереглија дође, испоставило се да су веслачи на њој биле младе жене и неколико мушкараца. На наша питања сви су навели своја хришћанска имена, врло чисто су их изговорили, али нико није умео да говори руски: вероватно су знали само по неколико речи. Брзо су нас одвели на обалу, где смо пре свега отишли у цркву и затекли је у врло чистом стању; под је од дрвета, без асура, опран; олтар је на узвишењу и застрт је завесом, икона има довољно, има свештеничких одежди, на престолу је Јеванђеље на словенском; све је послато из Мисије. <...> За видела смо отишли да обиђемо хришћанске куће. Посетили смо укупно дванаест; једна је била закатанчена због тога што укућани нису били ту, још две породице живе заједно с другима. <...> Половина кућа је од дасака, друга половина је од сламе и трске. Сви имају огњишта у

предњој соби, кревет у другој, постељина им је лоша и прљава. Куће уопште одају убог, бедан живот. <...> Код старице Степаниде – удовице, вредне и веште повртарке с обе стране куће је одлична башга с кромпиром. На ливади, иза укућана пасло је 10 крава. У свим кућама смо нашли иконе, али зачађављене, требало би им послати нове, на даскама.

Кад је почело да се смркава, сви смо се окупили у цркви. Висарион је почео да удара у мало звоно окачено изнад улаза, и звонио је док све није било припремљено за почетак богослужења. <...> После вечерње сам с епитрахилем и малим омофором рекао кратку поуку и свим кућама сам поклатио иконе. <...> Дали смо и за одсутне, испоставило се да их има 17, да су отишли у риболов. <...> Завршивши све у цркви, отишли смо у кућу Јакова Сторожева у којој су биле две бале с горе наведеним поклонима и предали их... рекавши да поделе непристрасно, што ће и учинити, јер живе веома сложено и свако све дели са свима, као први хришћани. Одмах смо о.Сергије и ја добили од многих поклоне – њихове производе – кутије различитих облика врло чврсто и вешто исплетене од сламе; дали смо им последњи благослов и опростили се од њих. <...> Тужно нам је било да се растанемо од њих. То је добар изданак познате цркве Инокентија, нашег славног мисионара. Наши хришћани не могу да се пореде с њима! Од кад су раздвојени од наставника и од целог хришћанског света, а како су и сад изванредни хришћани! Међу њима нема ни лоповлука, ни лажи, ни превара, ни непријатељства, већ су истина, поштење, љубав, смирење и остале хришћанске врлине. Сиромашно и неугледно су обучени код куће и на својим пословима, а у цркву сви иду обучени чисто и у својој најбољој одећи, и иду сви до једног, и старо и младо, тако да у кућама нико не остаје у целом селу. Можда ће им дозволити да се преселе на некадашње место, на Парамушири, тада ће се, даће Бог, сачувати од изумирања... ако остану вероватно њихово село неће дуго опстати, већ је више од пола после преласка овамо умрло због недостатка хране коју су имали на Парамушири.

10. (22.) децембар 1898. Четвртак

<...> Отац архимандрит Сергије је донео да прочитамо писмо епископа Антонија (Храповицког), ректора Казанске духовне академије, у којем је изложено завештање које му је дао недавно упокојени епископ Михаил (Грибановски). Главна мисао у завештању је да се „Црква утврди на канонским принципима“. Али, зар је Црква сад смакнута с њих? Ако јесте како остаје Православна? Не, она чврсто стоји, чак је непобедива и за „врата пакла“. Ови сањари и песимисти вероватно подразумевају... враћање на патријараштво. Међутим, то није могуће и није потребно. Као да је патријараштво – канонизам? Међутим, није га било за време апостола и у првим вековима. Оно се појавило као неопходно, а не као обавезно, иначе источни патријарси не би дозволили да код нас буде установљен Свети Синод. И Синод је заиста благовремено установљен. Једно лице не би било довољно за управљање целом Црквом. Да се неће позвати на папу? Али, тамо не управља папа, већ читав систем; чик да папа покуша да се не потчини овом систему, одмах би престао да буде папа. Зар смо за време цара Алексеја и Николаја имали систем? И зар је Никон био добар? У односу према цару он се можда и може оправдати, али натегнуто, а у односу према Цркви никако. И зар је пожељно понављање сличне самовоље сједињене с растројством Цркве? Зато је Петар био мудар побринувши се да буде уништена самовлада у општем управљању целом Црквом. – Међутим, данас је дошло време да се настави с реформама у црквеној управи без икаквог кршења канона. Како? Господ зна како! Ипак, данашњи Синод није довољан за добро управљање Црквом – то је очигледно. Истинска

Хришћанска Црква треба да се стара да пагани буду просвећени хришћанством, али ко у Синоду мари за то? Нико, и ова ствар се лоше одвија. Православна Црква треба да пружи руку старокатолицима које привлачи и најбољем делу протестантизма, али ко то жели? <...> Црква треба да појача наставништво због незнања и сујеверја који гуше народ, али зар је Духовна школска комисија довољна за то? Дакле, шта да се ради? Мислим да треба сазвати Сабор свих православних руских епископа и на њему донети одлуке:

1. Треба учинити да се Синод не састоји од епископа који се мењају, већ од сталних чланова. Кад епископи епархија да заседају у Синоду кад имају прегршт својих сопствених послова? Зато епархије трпе од недовољног надзора и цела Црква од превида. Не треба да збуњује то што се епископи – чланови Синода неће називати по епархијама, које неће ни имати. <...>

2. Епископе чланове Синода треба да бира цела Црква и треба да буду изабрани најмудрији међу њима, запажени као добри администратори. Цвет разума, снаге... треба да стане на чело Цркве. Разуме се, цар ће се с тим радосно сложити, - само то треба разумно да му се представи. Који наш цар је био против Цркве или не би дозволио нешто што је добро за Цркву?

3. Доликује да престонички митрополит буде председник Синода, али онда би требало да има три викарна епископа ради обављања епархијских послова како због његовог рада у Синоду не би било штете по његову епархију.

4. Опште заседање свих чланова Синода ради обављања посебно важних послова треба да буде у одређене дане.

Али [тачка] 5. Дванаест чланова Синода треба да буду подељени барем на четири групе: 1. Тројица за обављање текућих послова Руске Цркве. 2. Тројица за вођење унутрашњег мисионарења – међу расколницима, инославнима, будистима и мухамеданцима у Русији. 3. Тројица за управљање мисионарством ван земље – међу католицима, старокатолицима и протестантима у Европи и Америци, и паганима у Азији и др. 3. Тројица за вођење просвете међу православнима (оно чиме сад управља Духовна школска управа). Треба да буду четири радна места и канцеларије с потребним бројем чиновника. <...> Или нешто у том смислу. Ништа у супротности с канонима, а побољшање би било значајно.

23. децембар 1898. (4. јануар 1899). Среда

Међу данашњим посетиоцима био је, како је наведено на визит-карти: The Rev. Charles F. Sweet, professor of Dogmatic Theology in Trinity Divinity School, Tsukiji. <...>

Започео је обичан празан... разговор, који је мало-помало прешао у озбиљан.

„Ви, епископалци,“ кажем ја, „сматрате да је и у нашој Цркви наводно оштећене и такве тачке учења које би по вашем требало одбацити. Али шта? – реците. Ниједне догме, ниједне црте у догми не можемо да се одрекнемо јер је све што садржимо до јоте – Божије учење, Божји смисао и надахнуће, који су људском роду дати ради спасења. На другостепеним предметима у области религије, на неким обичајима и обредима не инсистирамо. Можете <...> да користите на богослужењу оргуље и т.сл. Али у главном, у догмама, треба да надоместите оно што сте изгубили, а не да ми оставимо оно чега се чврсто држимо – иначе никад нећемо моћи да се сјединимо.“

„Шта да надоместимо?“ пита.

„Узмите, на пример, макар учење о Тајнама. Ми имамо 7 Тајни, ви 2. <...> Код вас је уобичајено учење да и ви имате 7 Тајни, само су 2 важније, а осталих 5 није толико

важно. Каква збрка у појмовима! Као да желите да распоредите благодат Божију као воду у чашама: тамо ћемо велику чашу, а овамо малу. Код нас није тако: апсолутно је јасан и одређен појам: благодат која се даје у Тајнама је јединствена, нераздељива, непосредна сила... Божија која се обавезно шаље одозго и делује, - само код рђавих на њихову осуду („и суд себје јаст и пијет, не рассуждаја Тјела Господња...“) („и на осуду себи једе и пије не разликујући Тело Господње“) а код достојних на њихово спасење и на друге кроз њих. У овом смислу се Тајна јако радикално разликује од обреда. Код нас се на Богојављење освећује вода; човек који пије воду с вером може да се исцели од болести... а онај ко не верује неће добити никакву благодат од воде, она се неће даровати ни ономе ко свету воду пије као обичну. А у Тајни је благодат обавезно присутна и дарује се због чега је и осуда изречена ономе ко презире овај дар – дакле, надоместите учење о седам Тајни.“

„И код нас се благодат даје у свих 7 Тајни, само што крштење и евхаристију називамо важнијима, јер су свима потребне за спасење, док остале тајне нису свеопште.“

„Тајну свештенства називате појединачном, дакле, не тако важном; али зар се евхаристија може служити без свештеника? Зар она није заснована на најопштијем, дакле, зар није најважнија?“

Итд. Разговор је трајао преко два сата. У току њега Свит је почео да брише сузе, при чему је говорио:

„Ако ми православни свештеник или епископ каже да немам благодат свештенства сутра ћу доћи код вас и молити да ме примите. Један од мојих пријатеља у Америци је отишао у католицизам, али сам се ја уздржао управо зато што сам чврсто убеђен да сам прави свештеник; кад бих изгубио ово уверење одмах бих дошао прешао код вас.“

Уздржао сам се од тога да му упутим директан позив. Ако је Богу угодно благодат ће га призвати. Ако дође сутра и каже: „Примите ме под окриље ваше Цркве,“ наравно да ћу одмах то учинити. Али да искористим то што је човек дирнут и да одмах набацим мрежу на њега је некако превише католички – иазива одвратност у души. <...>

Али како је ужасно и како је сигурно тешко душевно предавати догме без чврсте уверености у њихову истинитост, чак и у њихову јасност! Зато што ма како да се Mr. Sweet данас довијао, изражавао се врло магловито и замршено. Није тако са Светлошћу Православља, како је радосно бити православни мисионар!

1899.г.

11. (23.) јануар 1899. Понедељак

<...> Могу ли се понекад пожалити свом дневнику? Па коме ћу још? Понекад се човек осећа тако разбијено као што је кућа разбијена и разбацана на делове. Шта може бити несрећније од таквог стања... Ево, у таквом стању сам ја данас; и то се сваке године дешава три-четири пута. Од чега? Да ли је то напад кушача? Да ли је сопствени умор? Или су околности које не охрабрују? Могуће је да је све то заједно. Зар непријатељ нашег спасења спава? [Нечитко] зар човек не може да се умори од монотоније? А где је оно што га храбри? <...> И поред свега тога – вечита усамљеност! Кад кремен удари о челик добија се искра; а где је мој челик? <...> Хоће ли ми Господ дати да бар пред смрт видим овде свог сарадника? Или ће дело Мисије пропасти, а с њим и моја душа, као она која је бескорисно прошла животну поприште? <...>

21. мај (2. јун) 1899. Петак

<...> Професор Кербер је донео православне књиге и објавио је да је у потпуности одлучио да пређе у католицизам. Изузетан психолошки феномен. Говори и понавља да нема ништа против Православља, да не може да оповргне ниједан аргумент против бесмислица католицизма и поред свега иде тамо; каже „нешто га вуче тамо“.

„Па како везаних очију скачете у провалију? Јер одговараћете на Суду Божијем; прва ствар у човеку је разум, он нам је бакља на путу; у религиозним стварима он није довољан, дакле ево вам Речи Божије – непогрешивог руковође. И ви сте против једног и другог! Реч Божија каже: „Који од Оца исходи“, папа исправља Бога и каже: „и од Сина“, ви оставаљате Бога, прелазите код папе; Бог учи: „лијте от неја вси“, „папа: „не, не сви, већ само духовни“, ви – такође; Бог даје језике апостолима како би сваки народ на свом језику слушао Реч Божију; папа се буни против тога, одузима народима право које им је Бог даровао – „нека слушају само на латинском“, ви сте на папиној страни, против Бога; Спаситељ је вечеру савршио на ἄρτος⁴; папа каже: „довољно је и ἄζυμος⁵; Спаситељ нам је сопственим примером показао крштење погружавањем; папа учи – довољно је да се окропи водом; и ви сте свуда с папом, против Бога, зар је то разумно? Зар је то богоугодно? Итд. итд.

Ништа не може да оповргне, ни против чега ништа не може да каже, само понавља: „Вуче ме тамо и идем“, као младић којег тело вуче у јавну кућу; разум му говори: „Прљаво је и грешно, и опасно – пропаћеш“, али он ипак иде и пропада. И на овог слабог младића личи наш филозоф Рафаил Густав Кербер! Изговара се тиме што је живео у иностранству, 30 година се молио у католичкој цркви, наводно, навикао се. Зато и пијаница који је навикао на вино не може да га остави – ето, навикао се. Тужно! Али ништа се не може! На силу се не може бити мио. Нека из светлости иде у полумрак. Три године сам озбиљно и дуго разговарао с њим и убеђивао га, а да не говоримо о различите разговорима у пролазу на исту тему. Дакле, чист сам од крви брата свог, савест ме ни за шта не прекорева у случају његовог ренегатства.

1900. г.

25. новембар (8. децембар) 1900. Субота

Нешто после два сата долазио је енглески епископ Одри (Awdry), који је прејуче питао у писмо може ли у толико сати да ме посети неким послом. Испоставило се да се ради о следећем: један од методистичких мисионара је направио пројекат – уочи новог столећа које наступа треба да се сједине сви мисионари у молитви попут молитве Спаситеља у Гетсиманском врту како би сви хришћани који су сада подељени постали једно стадо. Одри је добио позив и дао је пристанак; и сад Одри моли, у име овог мисионара, нас православне, да се такође сјединимо с њима у молитви. Одри је прочитао јапански пројекат мисионара написан латиницом и молитву коју је овај саставио. Читао је веома осећајно, а мени је био потребан велики напор да не праснем у смех – не због пројекта, него због његовог читања, до те мере је бесмислено и ружно ово изговарање свуда с енглеским акцентом („ш“ уместо „с“ и „ч“ уместо „д“). Саслушавши све одобрио сам ову акцију и рекао да ћу дати пројекат да се одштампа у нашем „Сејкјо-Симпоу“ на знање свим нашим хришћанима – нека ми само доставе рукопис написан на јапанском. И затим сам почео да говорим епископу да нам он предлаже да чинимо оно што и без тога

⁴ ἄρτος (грчки.) – хлеб.

⁵ ἄζυμος (грчки.) – бесквасни хлеб.

стално и неуморно чинимо – у... јектенији Црква узноси молитву „О сојединенијиј всјех“ и сви наши хришћани знају да је ово за сједињење свих подељених секти и друштава, деце Божије у једно стадо под једним Пастиром и творе своју молитву за ово колико могу (одмах сам му показао у јапанском служебнику ове речи и на његову жељу, поклонив сам му сам служебник). „Нека се моле и сви протестанти за ово; они ће нам се у овоме придружити, а не ми њима. Молећи се чврсто верујемо да ће се пре или касније <ове> молитве остварити, јер се за исто то молио и Спаситељ, а Његова молитва је истовремено – израз Његове Божанске воље. Али нека протестанти знају да се ово неће остварити док се с речима молитве не сједини дело. Ми данас молећи се пружамо једни другима руке зарад општења, али је између нас провалија, руке немоћно висе у ваздуху; и тако ће бити све док се пропаст не загради, а посао заграђивања је ваш посао, а не наш. Заградити је значи да ви исправите оно што сте изврнули у учењу Спаситеља (на пример, учење о Светом Духу, о благодати) прихвативши поново оно што сте избацили из овог учења (на пример, Тајне). Нека ваши црквени обичаји (на пример, музика приликом богослужења), нека све другостепено остане код вас по вашем, али догме морају остати непромењиве, а у овом смислу ви треба да се проправите, а не ми и док се ви <не> поправите, молитва „За сједињење свих“ биће узалудна. Како достићи исправљење? Пре свега треба да изучите Православље. Створите у Енглеској у име Цркве комитет људи од ауторитета тако да стоји пред лицем читаве нације; нека његови чланови науче руски и грчки језик, а преко њих – богослужбене књиге и сву богословску науку Православне Цркве, нека сразмерно с изучавањем о свему обавештавају енглески народ; тако ће с он припремити да уступа Истини. Кад се заврши изучавање и кад енглеска нација о свему буде обавештена и припремљена, треба да се окупи Васељенски Сабор и да се на њему, уз благослов Божји, одржи свечано сједињење. Предлажите то својим принципалима у Енглеској. Ваша реч сигурно има тежину зато што ко више од нас мисионара осећа тугу и незгоде ове поделе, која нас крајње компромитује у очима пагана и спутава наш успех“ и тако даље. <...>

1901.г.

21. јануар (3. фебруар) 1901. Недеља

У цркви је било много више руских морнара него јапанских хришћана. А колико су свећа запалили! Нису ни могли све да запале – није било довољно места; остале ће бити запаљене на каснијим богослужењима – тако је објашњено морнарима. После Литургије многи од њих су пожелели са се служи молебан Спаситељу. Упитао сам:

„Има ли међу вама оних који могу да певају молебан?“

„Нема,“ одговорили су.

„У том случају ће и свештеник и појање бити на јапанском.

„Нама је то свеједно, Господ није направио разлику у језику за молитву.“

Нека Господ Својом благодаћу награди овакво истински православно размишљање!

28. јануар (10. фебруар) 1901. Недеља

На Литургији је заједно с овдашњим војним агентом, пуковником Вановским био „војни агент у Берлину, кнез Павле Николајевич Јенгаличев“. Он је био у свити грофа Вадлерзеја, главнокомандујућег савезне војске у Кини и сад се враћа у Европу, на своју дужност. Оцу протојереју Алексеју Петровичу Маљцеву који служи у Берлину по њему

сам послао књижицу наших записника с прошлогодишњег Сабора. По жељи кнеза показао сам му наше школе. Између осталог рекао је:

„Синод је издао чудну одлуку – да се не опоје гроф Толстој кад буде умро.“

„Одакле Вам то?“

„Из америчких новина.“

„Али, како Синод може да зна да ће Толстој сигурно умрети без покајања? А ако умре као хришћанин, како да се не опоје? То је новинска патка – злонамерна клевета на Синод која има за циљ изазивање већих симпатија према Толстоју, због пропаганде његове зловне јереси. Ево шта се десило – Петербуршки митрополит је позвао петербуршке намеснике и у тајности им је рекао: „У случају смрти грофа Толстоја упозоравам – да се без моје посебне дозволе за то не служи помен.“ Ова одлука је врло разумна – ако Толстој умре као непокајани непријатељ православне хришћанске вере, било би светогрђе наметати му црквене молитве; Цркви преостаје само да га ћутке повери милосрђу Божије, као и све пагане и непријатеље Божије...

31. јануар (17. фебруар) 1901. Среда

Отац Алексеј Савабе долази да саопшти да Петар Мајено, катихета који служи код њега напушта црквену службу. Његово понашање је раније било толико лоше да га је отац истерао из куће; уписао се у Проповедничку школу по наговору неког хришћанина, поправио се, добро је учио и постао је проповедник. Али ево, пошто је постао добар за обављање неког посла, свет га узима себи – одлази како би зарађивао више новца него што даје црквена служба. Само што је од мене изашао отац Савабе дошао је надзорник Семинарије Иван Акимович Сенума и саопштио да су тројица ученика побегла из школе – уписују се у неке световне установе (без сумње, такође како би са временом стекли службу која даје веће приходе од црквене службе). У суштини, никога ми није жао; Мајено је ипак био лош катихета; од тројице ученика један је био нешто способнији, двојица су потпуно неталентована, тако да кад би им пало на памет да поново моле за пријем у школу нипошто не би били примљени; и добро је што су отишли да их више не храни Мисија, која тешко да би икад могла да их искористи. Најбезвезнији народ се уписује у школе Мисије – углавном они који нису могли да се упишу у друге школе; зато и ако одлазе није невоља. Уопште је жалосна ситуација у духовним школама данас, не само наше, већ свих мисија. Чини се да је осека достигла максимум, ако ток и даље буде ишао наниже значи да нико неће ни отпадати; школске зграде ће опустети. Па, ако буде – нека буде! Од нас то не зависи, значи не треба ни да тугујемо. Међутим, жалосна је ситуација у Јапану. Материјализам га је до те мере обузео да ће се ако не буде плиме, Јапан претворити у стоку поред све своје спољашње цивилизације – и пашће духовно, ослабиће морално, огрубеће у чулности и пољуљаће се, физички ће ископнати. Али, тешко да ће се то десити! Чини ми се да Господ није ради тога почео да га буди; појавиће се и преовладаће мало-помало и племенитија стремљења, показаће се и људско достојанство у јапанском народу који данас мисли да је скотски пород, и зато повија главу да чупка лепу пашу и више ништа не жели. Можда би мање бежали из Семинарије кад би наставници били племенитијег расположења. Данас тамо има четири свршена богослова, али ниједног заиста усрдног према Цркви; сви служе да би примали плату; Бог зна да ли би се одупрли кад би на страни могли да добију више – а посебно ако би добијали много више. Остали наставници су пагани. Паганска литература се улива у Семинарију; и више од паганске – атеистичка. Сенума је стално захтевао да се за библиотеку Семинарије

купују сва најновија добра дела из свих области, као и да се претплатимо на педагошке часописе. Узалуд сам говорио да је све то прожето садашњим модерним атеизмом, утилитаризмом, еволуционизмом и осталим. Данас је такође молио новац за даљу педагошку литературу. Али с мојим аргументима да је време да престанемо да трујемо ученике атеизмом, иначе ће се сви разбежати из Семинарије, с муком се сложио и није више инсистирао на давању новца. Уопште, данашње морално стање Семинарије је лоше! И ако се не побољша, код нас ће се кварити и добри ученици.

21. април (4. мај) 1901. године. Субота

Ујутру, за време превођења, појавиле су се две руске штићенице, које су се школовале у католичком женском манастиру овде, на Цукидзију, кћерке инжењерског пуковника Јазикова из Хабаровска, - Вера од деветнаест година и њена најмлађа сестра – врло узнемирене са сузама у очима и причају следеће. Првог маја су заједно са својом најстаријом сестром Маријом, која ће за две недеље напунити двадесет једну годину, кренуле из манастира кући, у Хабаровск; ради тога су се у Јокохами укрцале на параброд, који иде за Кобе. На брод их је испратила монахиња; кад је она отишла Марија је рекла сестрама да је „боли глава, зато ће се закључати у својој кабини, а оне нека је не узнемиравају“. Три сата касније, кад су већ били на мору, сестре су се досетиле, али се њој изгубио сваки траг; нису је нашле ни у кабини, нити било где на броду, већ су нашле писмо, упућено сестрама, у којем објашњава да „прелази у католицизам, зато их напушта, моли да је не траже, јер је никако неће наћи – она неће остати у Јапану“. Сестре, које су овим биле крајње ожалошћене, сишле су у Кобео с брода и железницом су се вратиле у Токио и дошле су код мене да моле да избавим њихову сестру од католичких монахиња; жалиле су се да су је оне скренуле с правог пута, да су припремиле све за њено бекство, да су сад оне, сестре, схватиле због чега је Марија узела пасош одвојено од њих, због чега је монахиња посебно паковала њен пртљаг, зашто јој је купила наочари за сунце и остало.

Нажалост, ничим непосредно нисам могао да им помогнем. Са многим ови фанатици у католичком манастиру вероватно не би ни разговарали. Зато сам их послао код амбасадора, а иза њих сам и сам отишао код њега. Александар Петровић Извољски се ватрено заузео за њихов проблем, али је одмах изразио сумњу да би се девојка коју су монахиње украде могла вратити – вероватно су већ стигле да је испрате из Јапана. Оставио је девојке код себе и обећао да ће одмах предузети све што је могуће, а да ће мене касније обавестити о ономе што је учињено.

У три сата је амбасадор заиста дошао код мене и испричао је следеће. Био је код монахиња; примиле су га начелница и две сестре. Прва је запањено саслушала причу о отмици и очигледно није знала за њу; а по лицу сестара, посебно оне која је наговарала Марију на криви пут, било је очигледно да знају и да су све организовале; међутим, наравно, закеле су се да ништа не знају. Амбасадор им је рекао да „директно њих оптужује за нестанак њихове штићенице, која им је поверена, а где је сад? Можда је у некој јавној кући њиховом кривицом. Њихова кривица је тим већа што је штићеница малолетна и не може да располаже собом. И зато нека је нађу и доведу у амбасаду или нека кажу где се налази. Он ће чекати њихов одговор до сутрадан у девет сати ујутру и ако не буде задовољен, обратиће се Јапанској влади да се нестала тражи по целом Јапану“. С овом претњом амбасадор је оставио монахиње, затим је отишао код француског амбасадора с молбом за његову помоћ да се нађе девојка коју су отеле француске монахиње.<...>

22. април (5. мај) 1901. Недеља

После Литургије био је благодарствени молебан поводом рођења сина наследника јапанског престола. Пре тога сам неколико речи рекао о томе да Бог чува јапанску државу, чије су савремене древне државе одавно пропале – да је чува због добрих особина јапанског народа, милог Богу, Којег Јапанци још увек не знају; да своје добро народ у многоме дугује царској династији која њиме руководи – да зато треба да се моли за њу...

Из цркве је међу другим јапанским гостима код мене свратио Јосиф Окада, који је отишао из Накацуа, на Кјушју, моли привлегију за машину за плетење мрежа коју је измислио. То је бивши католички катихета, који је спознао лаж католицизма, па га је напустио и примио Православље прошле године. Касније је обратио у Православље и бонзу познатог презимена Фудзи (види <под> 16. април) који живи у Накацуу већ седам година. Размишљао сам о томе да ли Фудзи може да буде проповедник. Испоставља се да то није могуће. Окада је причао да Фузди нема ништа против да постане служитељ Цркве, али „одмах свештеник“. Само ова црта је довољна да се види да човек нема хришћанско смирење, да га нема нимало, да једва да је схватио хришћанство и да је отац Петар Кавано пожурио да га крсти. Сам Окада је скроман и поштен човек, и очигледно искрен хришћанин.

24. април (7. мај) 1901. Уторак

Ујутру, за време превођења речено је да су „двојица старца“ дошла из Мгате у Провинцији Акита и желе да ме виде; Јован Хатекајама их је упутио овамо; желе да постану хришћани“. На моје питање: „Да ли могу да дођу у три сата – сад сам заузет,“ одговорили су да ће „доћи у три сата“. У одређено време долазе; заиста су достојни поштовања, седи; један је притом бивши мали кнез.

„Да ли сте дошли да обиђете Токио?“ питам.

„Дошли смо право код вас,“ одговара кнез.

„Врло ми је пријатно да то чујем. А шта вас је подстакло?“

„Молимо за спасење (сукује о негау).“

„Још ми је пријатније да чујем. А како ви схватате спасење?“

„Тако да ћете нам помоћи у животу.“

„Тачније?“

„Да ћете нас спасити од сиромаштва. Немамо средстава за живот. Ја сам служио као градски старешина (чјоо-чјоо); плата износи свега 7 јена, а породица је велика, ето, дошао сам код Вас да Вас молим да ме примите у хришћанство, да ми помогнете да живим,“ објаснио је кнез.

Запањено сам се. Православље никад никоме није проповедало овакво спасење. Вероватно су га помешали с католицизмом. На најпростијем и најразумљивијем језику покушао сам да објасним старцима да овакво „спасење“ Мисија не даје и да не може дати, да је спасење које она обећава и даје сасвим друге врсте – „душевно, вечно“ и друго.

„Али ми не желимо бесплатно, него за сабље,“ убацио се други старац.

„Заиста, имам добре сабље, које су ми остале од моје некадашње имовине; даћу Вам их,“ објаснио је кнез.

Све горе и горе!

„Дајте их трговцу, то ће вам мало помоћи. А шта ће мени? Мисија може да вам пружи само следећу малу помоћ – ако хоћете, можете да дате једног или двојицу својих

синова у школске установе Мисије, али притом ако обећате да их касније неће спречавати да ступе на црквену службу.“

И тако даље. Старци су напослетку јасно схватили циљеве Мисије и отишли су.

6. (19.) мај. 1901. Недеља

Пре Литургије су крштени Кимицука Сен... која је добила име Софија, и Даде, који је добио име Стефан, син бившег феудалног кнеза, који је стекао три мане коку на Сикокуу, у провинцији Ијо, у граду Јосида, која је у сродству с домом сендајског кнеза, младић од двадесет шест година. Његово обраћење у хришћанство се десило на следећи начин. Пре три године умро му је отац; то га је веома ражалостило и окупирали су га мисли о судбини очеве душе, као и његове сопствене; у његовој глави никад није било сумње у то да душа не умире заједно с телом – али шта се дешава с душом после смрти? Где је одговор на то? Очигледно, у религији; и почео је да проучава будизам; слушао је много проповеди и прочитао је много молитвеника – нимало није био задовољан; обратио се шинтоизму – успеха је било још мање: само што му један кануси да неко објашњење, следећи га већ избрише из његове душе потпуно супротним тумачењем. „Зар Јасо није бољи?“ под овим појмом је подразумевао све хришћанске вере које постоје у Јапану. И почео је да слуша све на које је наилазио, католике и протестанте. Овде је било боље; осећао је извесно задовољење, али ни из далека не у потпуности. Неколико пута су му нудили да се крсти, али се он уздржавао. У последње време, пре четири месеца живео је у Ооису, јер је боловао на грудима. Овде је слушао методистичког проповедника који станује у кући православне хришћанке; случајно му је под руку доспео број нашег часописа „Сејкјо-јоова“, који му се врло свидео. „Каква је то књига?“ питао је методисту. „Коре кусатта хон (рђава књижица),“ одговорио је овај љутито бацивши књигу. „Чудна оцена тако добре свари,“ помислио је Даде, већ сумњајући у методисту; а старица Марија му је донела још неколико бројева „Сејкјо-јоова“, који су му се све више свиђали и колико је могла објаснила му је Православље и по чему се оно разликује од протестантизма; на крају му је саветовала да се обрати православном проповеднику да га научи; а кад је то пожелело, довела је код њега Петра Оку, нашег проповедника за Ооисо и Катаоку. Даде је почео да слуша катехизацију код Оке; и одмах му се Православље толико свидело да није престао да га проучава до потпуног уверавања у његову истинитост. Осим Оке, слушао је оца Василија Усуиа у Одавари и тамошњег проповедника Стефана Акахиру; а у Токију је дошавши у наш храм молио да му кажу где је најближи проповедник у односу на његову кућу и пошто се испоставило да је то Ђакон Мацуда слушао је учење од њега. Напослетку је у својој души осетио потпуну веру у Христа Спаситеља и несавладиву жељу за најтеснијим општењем с Њим, зато је ових дана дошао из Ооисоа, где по савету лекара проводи већи део времена и замолио је за крштење. Послао сам оца Романа Цибу, у чијој парохији се налази крај у којем проповеда Ђакон Мацуда да испита Дадеа – испоставило се да сасвим добро познаје вероучење да му без икакве сумње може бити дозвољено да се крсти и да је надахнут ватреном жељом да хришћани постану и његови укућани. У породици има – мајку, два старија брата и другу родбину; нико се не супротставља његовој жељи да прими хришћанство – напротив, чини се да на то гледају сасвим благонаклоно. Данас је један старији брат присуствовао његовом крштењу, касније је заједно с њим стајао на Литургији, а после су обојица пили чај код мене. Тек тад сам се лично упознао са Стефаном Дадеом. Нисам стигао још да га упитам шта га је спречавало да се упозна са мном до сад – скромност или жеља да упозна

хришћанску веру само из јапанских извора? У сваком случају, врло ми је драго да видим да и мимо мене Јапанци, који траже Христа налазе пут до Њега. Дај Боже, више овога, да не трабуњају католици да Православље овде наводно зависи од човека, а не од своје силе и истине.

11. (24.) јул 1901. Среда

Бивши монах Павле Ницума је послао писмо у којем објашњава да су из једне протестантске секте послали код њега изасланика да га убеди да постане протестантски пастор (бокуси) и он је „да не би закопао таленат који му је дат“ скоро сасвим био одлучио да прихвати понуду имајући у виду да „делом народу проповеда Јеванђеље, да све протестанте убеди у истинитост Тајни, да све протестантске секте сједини у једно и оснује проповедничке и разне друге школе, да се сједини с Американцима и да пронесе проповед по целој јапанској држави – нека ме грде (сикару) православци због преступања њиховог древног предања, зато ће цео народ (банмин) поверовати и биће спасен Крстом Господњим“. Међутим, јавио му се Анђео-Чувар и категорично му је забранио да напушта Православље. Дирнут овом чудесном појавом Павле Ницума се уздржао од преласка у протестантизам и жели да дође следеће суботе како би детаљније описао све горе наведено. Преко његовог брата Ивана који ми је донео ово поверљиво писмо одговорио сам да сам ових дана веома заузет, а да после тога треба да кренем у Кјото, па ћемо се касније некако видети. У суштини, осећам несавладиву одвратност према томе да разговарам с њим. Он на све начине покушава да поново ступи на службу Цркви, али зар је то могуће? Неколико пута сам му говорио: „Приватно проповедај Христа; живиш у огромном селу, има ко да слуша проповед; не губи узалуд своје знање веронауке и своју способност да лепо говориш.“ Али, где! Ниједног није научио. А хоће да га Црква поново издржава, иако живи сасвим имућно са свом породицом, потребно му је такође поштовано звање служитеља Цркве; међутим, за то је заувек пресекао себи пут. Није чудо што га протестанти зову; раније је уживао одличну репутацију у Православној Цркви, а за то што се осрамотио очигледно их није брига; врло је вероватно да ће отићи код протестаната; и такође је вероватно да ће им бити од користи. Али због ове бригае ништа се не може учинити у у смислу тога што је скренуо с пута служења Цркви. Што се тиче тога да му се јавио Анђео, да ли је то истина или самообмана или отворена лаж – нека остане нерешено; склон сам да мислим да је ово друго.

3. (16.) август 1901. Петак

У данашњем броју „Дзидзи-симпо“ објављен је интервју новинара ових новина с мормонским мисионарима, који су ових дана стигли у Јапан. Сместили су се у Grand Hotel у Јокохами, али ће се убрзо настанити у Токију, бавиће се учењем јапанског језика, а затим проповеђу. Дошло је њих четворо. Један по имену Грант је један од дванесторице апостола, друга тројица су од седамдесеторице апостола. Причају о својој вери, да је „она хришћанска, да представља једну од хришћанских секти, исто као и свака друга секта; да верују у Једног Бога, у Исуса и у Духа Светог; признају Свето Писмо Старог и Новог Завета; и ако се по нечему разликују од других хришћанских секти, то је само по томе што не признају првородни грех, а такође верују да преци могу да се омију од грехова и задобију Царство Небеско по молитвама својих потомака, и напokon, тиме што насупрот другим хришћанима, не одвајају црквено служење од светског, већ их сједињују, као што су тело и душа сједињени у једном људском бићу. Зато поглавар њихове секте, старац који

сад има осамдесет година, ради истовремено као директор банака и у многим другим светским установама; он, Грант, такође је био директор банке и био је на функцијама у различитим установама. Сматра се да је многоженство нераскидиво повезано с учењем мормона, али то није истина. Истина је да је многоженство законита ствар; Бог је заповедио људима да се множе; Аврам, Јаков и други су имали по неколико жена; мушкарци, служећи ван куће више умиру, него жене, због чега жена увек има више него мушкараца – а зашто да остану бесплодне? Али Америчка Влада је забранила многоженство законом 1890. године и ми смо морали да се потчинимо овом закону као поданици Америчке државе и од тада је полигамија код нас престала, тако да сви они који су се оженили после 1890. године имају по једну жену, као сва моја три брата, иако ја имам две, пошто сам се ожено пре издавања закона.“ Такав је одговор Гранта, врло красноречив, чак и у површном новинском извештају. Гроф Ито је некад путујући по Америци био у граду Сунчаног језера (Солт-лејк Сити) и разговарао је с неким апостолима; мисионари су донели њихова писма-препоруке грофу Итоу и вероватно ће бити љубазно примљени и почеће своју проповед по Јапану... Како човек да се не сети пророчанстава Спаситеља: „Рећи ће вам: „Ево, овде је Христос,“ или: „Тамо је“; не верујте, јер ће устати лажни христоси и лажни пророци...”

7. (20.) август 1901. Уторак

Јапанске новине су пуне похвалних химни мормона о самима себи: „Они шаљу у свет проповеднике по заповести Исуса Христа: „Идите у цео свет...”“ . „Али, само они притом поступају без икакве користољубивости – иду да проповедају о свом трошку; сви остали мисонари примају плату.“ Посебно хвале полигамију: „Њу је заповедио Бог, који се јавио њиховом начелнику вере Смиу исто као што се јављао Авраму и Мојсију; многоженством се успешније испуњава заповест Божија о насељавању Васељене.“ „Ево, гледајте, шта може бити лепше од овог призора?“ И апостоли од седамдесет показују фотографије деце апостола од дванаест Гранта од његове две жене – групу младића и девојака. „Наравно, друга жена се узима уз сагласност прве, трећа уз сагласност прве и друге, и тако даље, а све заједно уз сагласност њихових родитеља“ и тако даље и томе слично.

8. (21.) август 1901. Среда

Извесни Јамаока, богати земљопоседник у Кавацију, на три сата железницом од Осаке дошао је у храм, пожелео је да се види са мном. Примео сам га. И он је објаснио:

„Желим да пређем у Вашу Цркву. Ја сам вере Икооисиу, гране Хигасија Хонгвандзија, али сам омрзнуо наше бонзе; скупљају новац за религиозне потребе, а половину пропију по јавним кућама. Са мном ће код Вас прећи цело село, сто осамдесет кућа; не смеју да ме не послушају, иначе ћу им одузети земљу – изнајмљују код мене сто двадесет кућа.

„Добру сте ствар смислили – да уђете у нашу Цркву; али то можете да учините само након што се упознате с нашом вером и кад је усвојите целим срцем.“

„Ја сам од оних који се по имовинском цензусу одређују за заседање у Врховном парламенту; ево мог имена (и извукао је из путне торбе број часописа „Сејууквај“ и показао је своје име објављено међу стотинама других).“

„Све је то лепо, али треба да чујете нашу проповед...”

„Ох, ове бонзе Икоосиу само варају људе, сами ни у шта не верују! Нашег бонзу сам истерао из села...“

И тако даље. Ма колико да сам се трудио да задржим његову мисао на вероучењу – ништа није слушао, настављао је да излива своје негодовање на бонзе; очигледно да су га нечим до крајности наљутили и да жели да им се освети, тако што ће их напустити. Пошто сутра иде за Оосаку дао сам му адресу наших свештеника и катихета тамо и снабдео сам га књигама из веронауке. Али, тешко да ће од овога ишта бити.

31. август (13. септембар) 1901. Петак

У “Japan Daily Mail” је данас објављен громогласни чланак против мормона, извучен из “The Homiletic Review” дело Gen. John Eaton. У њему између осталог, пише следеће: „Мормони претендују на братство с хришћанским Црквама. Друштво презбитеријанских пастора у Јутаху, које се састоји од способних и паметних људи, упознато се са свим чињеницама и након брижљивог разматрања изнело је десет неоспорних разлога због чега је то немогуће. 1. Мормони не признају ниједну другу Цркву осим сопствене и тако све хришћане искључују из Цркве; 2. мормони уништавају Библију својим такозваним открићењима; 3. вера у Јосифа Смита као Божијег пророка чини суштински предмет њихове исповести; 4. мормони признају своје свештенство за непогрешиво; 5. у свом учењу о богочовечанству они проповедају да човек може да постане Бог; 6. они уче да је Адам Бог и да је Исус Христос Син Божји по природној генерацији; 7. они уче да богова има много, јер људи постају богови преко многих и небеских бракова (by plural and celestial marriage?); 8. иако допуштају искупљење од првородног греха, од Адамовог греха, које је учинио Христос, уче да се од својих личних грехова човек спасава својим сопственим добрим делима; 9. они верују у полигамију и уче да је Исус Христос био полигамиста; 10. они уче да је Бог Отац полигамиста“. Даље од овог апсурда човек више не може да иде. Без обзира на то, мормони који су допутовали овамо, не падају у очајање. Ових дана, у истом “Japan Daily Mail”, апостол Грант поводом тога што им овде не дозвољавају да одседну у једном хотелу у примедби у новинама да од хиљаде хришћана деветсто деведесет и девет неће штети да живе с њима под истим кровом иронично је приметио: „Можда ових деветсто деведесет девет хришћана не желе да уђу у Небески Јерусалим, зато што ће на његовим зидовима бити написана имена дванаесторице Јаковљевих синова које је изродио с четири жене?“

27. септембар (10. октобар) 1901. Четвртак

Долазио је Mr. Mott, амерички председник Хришћанске асоцијације омладине заједно са својим помоћником, Mr. Fisherom. С Mottom сам се већ сретао и већ се познајемо и он је одмах почео да поставља питања ради стварања јасније слике о моралном стању јапанске омладине, којој је дошао да проповеда. Врло радо сам му одговарао.

„Шта омладину која се школује највише омета да прими хришћанство?“

„Атеизам скоро свих садашњих њених професора и учитеља, јапанских и страних.“

„Како се успешније може деловати на омладину – да ли односећи се више према разуму или срцу?“

„Према разуму, јер су Јапанци народ разума.“

„Шта сматрате да је најбоље у јапанској омладини?“

„Њихова несебична жеља да служе својој домовини; они и хришћани постају углавном зато што хришћанство сматрају корисним за отаџбину, гледајући у овом случају на хришћанство као на краву-музару која даје млеко њиховој отаџбини.“

„Шта је по вашем мишљењу најгоре у овдашњим младим људима?“

„Њихова несталност и нестабилност.“

„Шта налазите да пружа највеће охрабрење за делатност овде?“

„Сигурност да ће Јапан за кратко време сигурно постати хришћанска земља.“

„Шта вам даје такву сигурност?“

„То што су Јапанци превазишли своје старе вере и данас стоје отвореног срца за примање нове, а таква може бити само хришћанство.“

И остала томе слична питања. Он и Фишер су одговоре записивали на папир. <...>

27. октобар (9. новембар) 1901. Субота

Отац Андреј Метоки... пише... да хришћани у селу Вада, на три рија од Немуре моле да се код њих за катихетског помоћника постави Петар Танака. А Петар Танака моли да му ако молба хришћана буде уважена, буде дозвољено да борави у Проповедничкој школи од новембра до маја како би боље упознао вероучење и проучио поредак богослужења; а у току других месеци он као земљорадник не може. Обе молбе отац Метоки појачава прилажући уз њих своју молбу. Одмах је послат телеграм Петру Танаки да дође у школу. Лично га познајем као врло побожног човека. Сад има око педесет година; у младости се две године школовао у Протестантској епископалној школи спремајући се за протестантске проповеднике; али околности су послужиле за његово обраћење у Православље, што он сматра добрим Промислом Божјим о његовом спасењу и за шта не престаје да благодари Богу. Кад сам био у Нермуроу и Вади није ме напуштао све време приликом свих проповеди на богослужењима; и кад сам одлазио замолио је да примим његову кћи-јединицу у школу, препуштајући је на потпуно располагање Цркви са жељом да касније свој живот посвети служењу Цркви. „Мене Бог није удостојио да будем служитељ Цркве, нека моја кћи послужи колико може, уместо мене поставши монахиња или удавши се обавезно за служитеља Цркве како би учествовала у његовом служењу, колико је жени до дато,“ биле су његове речи о кћерки кад ми ју је поверио (она данас похађа овдашњу школу).

Исаија Августин, католик, који моли да буде примљен у Православље, послао је дирљиво писмо, као одговор на то што сам му послао Нови Завет. Види се да је усрдан у вери. Уосталом, написао сам оцу Павлу Кагети кад сам му послао „Чин присаједињења“ пре три дана да на све начине испита Исију и да му дозволи да приступи Цркви тек онда кад се покаже да је ван сваке сумње у потпуности схватио разлику између Православља и католицизма и да је сасвим искрено дао предност првом, као и да је јасно усвојио све што је главно у учењу Православља; иначе нека одложи његово присаједињење – нема разлога за журбу.

17. (30.) новембар 1901. Субота

Конзул у Нагасакију, кнез Гагарин пише да је кућа за морнаре чију је изградњу започео, скоро готова и да сад размишља још о изградњи и оснивању руске школе у Нагасакију за руску децу и уједно – ради образовања преводилаца-Јапанаца; моли за савете у вези с овим предметом. Још моли да се предузму неке мере да руски свештеници који служе на бродовима који долазе у Нагасаки не компромитују руски клир својим

понашањем; у његовом присуству је било већ три случаја да су пијани свештеници силазећи на обалу правили скандале на задовољство публике која се око њих окупила. Мораћу да напишем о томе високопреосвећеном Антонију, Санкт-Петербуршком митрополиту и да молим да избор свештеника за иностране бродове буде пажљивији; шта још могу да учиним? Што се тиче школе не треба јурити два зеца, а ако оснује школу за руску децу како би их избавио од уписивања у католичке установе и од развраћања у католицизам то ће бити велико добротворство; и он то може са својим именом и везама у Русији. Нека му је Бог у помоћ!

Од 20. децембра 1901. (2. јануара 1902.), четвртак
до 24. децембра 1901. (6. јануара 1902.), понедељак

Превођење забелешки уз извештаје и ситни свакодневни послови, који не завређују да буду записани.

Све време је тужно, потишнено стање духа; прогања ме усамљеност, жалости неизвесност шта ће бити с мојим драгим чедом, које носим под срцем кад умрем. Ево, нема никога, ниједног човека којем бих могао да препустим дужност с утешном надом да ће се дело наставити, да му неће бити успутна станица и да неће пропасти, као што гракћу ове ране католички патери. У тако потишненом стању духа сам дочекао и празник, који данас уопште није радостан; само су ретко, као искре у пепелу, светлцули пламичци надахнућа и полета духа за време богослужења – јуче и данас на Литургији.

1902. г.

24. јануар (6. фебруар) 1902. Четвртак

Долазио је Стефан Даде; има намеру да одржи беседу својим бившим поданицима о хришћанству – да им исприча његов садржај и моли за молитву за успех. У суботу они (три брата Даде и рођак, глава њихове породице) одржавају састанак за старешине међу својим бившим кароо* (кароо – главни вазал дајмојоа, феудалног кнеза) и керај* (керај – вазал); окупиће се око сто педесет људи; ту ће бити и данас прилично важних војних и грађанских чинова и богатији трговци и обични племићи, и студенти. Наравно, сви још увек воле и поштују своје бивше кнезове, сви се интересују за здравље најмлађег од њих (Стефана) и веома ће се обрадовати кад виде да није тако слаб, да је бодар и радостан. Он ће их дочекати поздравом, испричаће нешто о љубави уопште, прећи ће на хришћанску и кад им исприча о њој свима ће понудити Извор своје утехе, радости и среће – управо хришћанску веру; испричаће своје душевно искуство, да је тражио мир у будизму – није нашао, прешао је на хришћанство – на протестантизму се такође није умирио, већ је мир стекао у јединој истинитој вери – православној; и сад, без обзира на своју туберкулозу, живи радосно, у потпуности се препустивши вољи Божијој и спреман је да умре чак и данас ако јој то буде угодно. На завршетку беседе свима ће поделити по књижицу „Е-ире сејкјоо даји“ (илустрована брошура „Суштина православне вере“) с додавањем листа с адресама свих служитеља Цркве у Токију како би свако знао где ће наћи даљу науку о вери ако то пожели. Због тога се овде снабдео са сто педесет брошура и сто педесет листова с адресама. Нада се да ће од његове беседе бити макар мала корист, да бар нека бачена семена неће узалуд пропасти. Он сам је у тако радосном и побожном расположењу да је радосно гледати га. Заиста, благодат Божија га осењује. Нека му Господ помогне!

29. јануар (11. фебруар) 1902. Уторак

Како човек треба да буде опрезан да га не умешају у нешто политичко! Недавно (17. јануара) био сам на састанку на којем се говорило у корист пострадалих од тровања воде од рудника бакра у Асију – и због тога сад моје име повлаче као савезника непријатеља Владе. Данас је од једног хришћанина стигло врло прекорно писмо – „Зашто,“ вели, „осветљаваш пут“ онима који устају против Владе?“ (чјоочин-тору). „То је врло штетно за хришћанско дело“ и тако даље. Дакле, није требало да примим позив на овај састанак. У будуће то треба да пошгујем.

2. (15.) фебруар 1902. Субота.

Празник Сретења

Били су амбасадор Извољски, и кнез Лобанов, конзул из Јокохаме. <...> Амбасадор је рекао да је... цар император дао прилог од пет хиљада рубаља за изградњу храма у Нагасакију. Значи, храм ће тамо сигурно бити саграђен и то управо на месту које је за то поклонио Јеврејин Гинцбург; цар је заповедио да му се захвалимо за овај прилог.

22. фебруар (7. март) 1902. Петак

Бестидни католици вечно клевећу патријарха Фотија. Бесконачна материја! Из једне Цркве моле да дамо одговор патерима, који тамо неуморно трабуњају да „Фотије уопште није клирик, јер га је поставила светска власт, без посвећења.“ Дао сам Петру Исикаси књижице о Фотију (Иванцева и Преображенског) да напише одговор. А треба и превести историју Фотија ради слања по црквама; пречесто их католици узнемиравају овим поводом.

13. (26.) јун 1902. Четвртак

У четири сата, као што је било договорено, појавила се Miss Hughes да обиђе нашу Женску школу. Плашио сам се женске недоследности у разговору с њом – тако је и било. Припремила је нотес и прво питање:

„Колико мисионара се код Вас бави васпитавањем у Јапану?“

„Ниједан, васпитањем се баве сами Јапанци.“

„Како то? Зашто?“ с чуђењем се упиљила у мене.

„Зато што немамо мисионара за то.“

„А колико мисионара укупно имате?“

„Дословце, могло би се рећи да такође немамо ниједног. Ево, погледајте. Овде је написано четворица (показао сам јој статистички лист Мисије), али један од њих је свештеник амбасаде и не служи у Мисији; други је ђакон, који такође служи при цркви амбасаде, а овде само предаје појање; трећи је мисионар који је недавно допутовао, живи у Нагасакију и засад тек учи јапански; четврти сам ја, и сад се бавим искључиво превођењем богослужења. Код нас такође проповедају сами Јапанци.“

„Где имате проповед? Само у Токију?“

„Имамо проповед на више од две стотине места у Јапану. Ево, погледајте у статистичком листу.“

Упиљила се у мене раширених очију, ставила је нотес на сто, размислила је и прозборила:

„А како гледате на Јапанце у погледу хришћанства?“

„Мислим да ће у овом веку сав Јапан постати хришћанска земља.“

„Слушала сам различита мишљења о томе – углавном песимистичка.“

„То је зато што се налазите у круговима који су најмање расположени према хришћанству, као и према свакој другој вери, аристократском и ученом. Тако су сви садужеји Јудејци, философи старе Грчке, патрицији Рима, с презиром гледали хришћанство. Ми данас знамо да ли су били у праву; исто ће бити са сфером неверујућих Јапанаца које имате у виду.“

„Али данас је присутно оживљавање будизма – како на то гледате?“

„Као и на сваки други надуван говор. Будизам у Јапану је умро; Јапанци су прерасли ову религију без личног Бога; и узалудно се прича о томе да је још жив и да се подстиче на енергетско деловање; то је празна хвалисавост бонза, које ни саме не верују у оно што причају.“

„Један мисионар који се вратио у Јапан након дванаест година откако је живео у овом крају, сматра да се овде десила таква промена да данас на богослужењима има много мање хришћана на молитви него што је тада било, али да је утицај хришћанства приметнији у паганској средини. Шта ћете ви на то рећи?“

Видећи да је разговор далеко скренуо од циља њене посете без устезања сам рекао:

„Оставимо том мисионару да има своје мишљење и своја посматрања и попричајмо о нашој Женској школи, о којој сте хтели да имате податке.“

„Али ја не прикупљам податке само о женским школама; ја овде проучавам и мушке школе. Какве су код Вас мушке школске установе?“

„Имамо Семинарију за васпитавање лица која се планирају за црквено служење.“

„Колико Ваша семинарија има ученика? Од колико година се примају ученици? Колико се година школују? Који пограм усвајају?“

И остало.

Морао сам да одговорим на сва ова питања после чега сам се опет потрудио да вратим Miss-иследницу на њен главни предмет – Женску школу. Напокон је ову материју удостојила нешто пажње и стигао сам да јој реферишем колико у школи имамо наставница, колико ученица и остало и да јој предам у својину документа, специјално припремљена за то – брошурицу школских правила, списак данашњег састава школе и књижицу о прослави двадесетогодишњице рада Ане Квано у школи. Показујући правила рекао сам јој:

„Ево, овде је учење писању радова, књижевности и томе слично; и да то није празно писање, него да се код нас заиста развија ево Вам доказа – издавање од стране наше Женске школе одличног женског духовно-моралног часописа „Уранисики“ (и показао сам јој три последња броја). У програму је на пример, учење веза; што се и испуњава – ево вам сведочанства.“

И раширио сам Васкршњу одежду за престони празник која је извезена у Женској школи; на постави главне одежде су написана имена свих шпићеница које су је израдиле. Овај рад је очигледно запањив и њу и Јапанку која је била с њом – преводиоца с јапанског на енглески и обрнуто, која је до сада била нечујна, али је овом приликом почела да „ахће“!

Miss Hughes после дивљења „Уранисикију“ и златовезу није пропустила прилику да скрене с теме:

„Да ли су пагани радознали да посећују Ваш храм?“

„Толико су радознали да у понеком месецу има до десет хиљада посетилаца.“

Синула ми је мисао да је одведем у храм како бих је отуда спровео у Женску школу, иначе се питањима није видео крај, а плашио сам се да нас у Женској школи чекају и ово ствара извесну непријатност.

„Да, ето, да не бисте желели да данас погледате храм? Вероватно ћемо и сад тамо видети Јапанце-посетиоце. Још нисте били у храму?“

„Била сам на богослужењу на Ваш Божић и видела сам много хришћана у храму.“

„Сад ћете видети мало пагана...“

Заиста, у храму је била група гимназијалаца и гимназијалки и других посетилаца. Заставши на сред цркве после мало разговора Miss Hughes упита:

„Шта се Јапанцима посебно свиђа у Вашој религији? Ево ово (показујући иконостас) и богослужење с појањем?“

„Свиђа им се и то. Али није то главно, већ што наша религија стоји чврсто, ето то посебно привлачи Јапанце у Православљу.“

„Како то?“

„Па наши млади и углавном малобројни проповедници (укупно сто педесет један човек на цео Јапан) стоје против целог паганства и наочиглед свег осталог хришћанства, католичког и протестантског, са стотинама странаца које ови имају, чврсто, непоколебљиво, с учењем које се јасно и неоспорно проповеда и нигде не падају, не одступају; свуда где се уселила Хришћанска Православна Црва ма како мала она била, што се не може рећи за друге вероисповести.“

„Чему то приписујете?“

„Пре свега томе што садржимо Христово учење у свој његовој пуности и целости и никад не можемо да га променимо или да га изгубимо – ми прихватамо Свето Писмо и Свето Предање.“

„А! То је исто оно што имају католици; они веома поштују Предање.“

„Уопште није то. Они поштују своја предања на уштрб Светог Писма. На пример, Спаситељ је за Светог Духа рекао: „Који од Оца исходи,“ католици то поправљају на основу предања: „И од Сина“; Спаситељ је утемељујући Тајну Евхаристије рекао: „Пијте од ње сви“ – католици: „Уопште не „сви“, већ само „симпин“ – клир... Код нас таква светоградна предавања нису ни чувена ни виђена. Наше Свето Предање ни за длаку не противречи Светом Писму и служи само да би се оно допунило и објаснило. Наше Свето Предање је живи глас Васељенске Цркве, који се чује у свим временима. Управо зато не можемо да изменимо или изгубимо Христово учење ни за јоту. Ако нам нешто није јасно у Речи Божијој ми питамо Васељенску Цркву како је она то схватала у сва времена, почевши од апостола; добијамо јасан и одређен одговор и настављамо да верујемо и учимо без промена. То није као у протестантизму у којем Свето Писмо свако има у рукама не само ради читања, већ и ради личног, свог сопственог разумевања и тумачења. Зато протестанти имају толико секти и такву збрку у учењима...“

Све ово нисам причао само за Miss Hughes, већ и за њену пратиљу-преводиоца, која се примакла да не пропусти ни реч кад сам почео да говорим о Предању. Међутим, нисам сметнуо с ума да нас чекају у Женској школи, и зато сам прекинувши беседу љубазно предложио Miss Hughes да одемо у Женску школу.

Тамо су нас заиста очекивали. Наставнице су нас сачекале на уласку у зграду, ученице у својим собама, чисто обучене и пристојно поздрављајући. Miss је обишла све у мојој пратњи и пратњи наставница; успут је све хвалила, посебно у соби где су (не ради

ње, већ ради испита, који је у току) на столовима били припремљени ручни радови и где су јој се посебно свидели цртежи ученица и ручни радови од свиле и злата.

По завршетку обиласка понудио сам јој да каже нешто поучно ученицама (пошто се у новинама штампају њена предавања у женским високим установама). Пристала је врло љубазно. Цела школа се окупила у сали и она је одржала беседу. Преводила је Јапанка која ју је пратила, за коју се испоставило да изванредно обавља свој посао. Поука се састојала од четири тачке: 1. јапанској жени је потребно здравље – дакле, бавите се гимнастиком; 2. потребни су јој вешти прсти и зато марљиво радите ручне радове; 3. будите паметне; 4. будите добре (дзенрјоо). Очекивао сам да ће завршна тачка бити „Трудите се да будете добре хришћанке,“ али то није уследило, а на моју примедбу о овоме изречену у шали рекла је да је тако навикла да говори у осталим женским школама, још увек паганским, у којима није дозвољено да се говори о хришћанству. После тога смо се љубазно растали.

26. април (9. мај) 1903. Субота
У Кјотоу, на освећењу храма

Пошто је у кјотском храму престо од гранита горња плоча је врло тешка, и приликом њеног постављања није се могло без зидара (што би приликом освећења представљало велику тешкоћу), зато је одлучено да се уочи освећења храма обави полагање светих моштију у месту које је за то било припремљено у престолу испод плоче. Данас је и то учињено. У девет сати свештенослужитељи и много хришћана окупило се у храму. Обукао сам мантију, а свештеници ризе. Након читања прве молитве за освећење храма светом водом сам окропио место на које су положене свете мошти, помазао сам миром свете мошти, ставио честицу у позлаћени ковчежић, а овај у порцелански, нарочито за то припремљени ковчег с крстом на врху и спустио у четвороугаоно издубљено место у средину престола испод плоче. Појци су за то време појали 144. псалам, а кад су га завршили – 22. псалам, и њега су поновили неколико пута, одмарајући се у паузама од певања, јер су тројица каменорезаца на полагању плоче на цементу радила читав сат времена у току којег смо ми свештенослужитељи стајали у одежама и чекали. Наравно, све то би било врло незгодно на сам дан освећења.

Из Химедзија је дошао катихета Гаврило Ицикава и донео ми је на поклон два пара гвоздених „хибаси“* (хибаси – машице за угаљ) од деведесет двогодишњег старца Меочина Мунејоки, у хришћанству Симеона. Меочин је велика јапанска знаменитост. Симеонов предак је исковао шлем и панцир (јорој и кабуто) за Тајко Хидејосија, а затим се ова породица до сада одликовала ковањем сабљи. Сабље које изради Меочин су скупа ствар у Јапану. Хибаси, који ми је послат, Симеон не само да је исковао; на њима је и угравирано да је то рад 92-годишњег Меочина Мунејокија. (Услед буке која нас је окруживала тада нисам у потпуности схватио Ицикавину причу. „Хибаси“ је рад Меочина, али их је послао Симеон Ивата, старац, отац катихете Јакова Ивате, који их је купио од Меочина који још увек није хришћанин.) Палице приликом ударања једне о друге издају мелодичан звук. Оставио сам један пар за коришћење у кјотском храму приликом паљења кадионице; а други ћа се за исту употребу користити у токијском храму.

Пошто данас још увек не могу да се пале свеће испред икона одређено је да се бденије почне у пола шест како би се, по могућству, завршило за видела. Служио је отац Симеон Мији у цркви. Појци су појали изванредно. После бденија које се завршило нешто после седам с места на којем сам се обукао испричао сам хришћанима историју изградње

ове цркве. Почео сам од тога да ју је „Сам Бог изградио; Његова воља се остварила. Свакодневно се молимо: „Нека буде воља Твоја,“ и ова воља бива, ако је сами не спречимо тврдоглавим противљењем. Овамо сам путовао пре три године с припремљеним планом молитвеног дома, допутовао сам с мишљу да саградим храм, јер је успут савест почела да ме прекоревача: у банци се налази новац за изградњу довољан за храм и нико не зна за то; Бог га је дао, а ја кријем дар Божји, не желим да градим у славу Божију, већ убоги молитвени дом, нешто попут колибе, зар то није грешно?... Упитао сам оца Симеона: „Да ли да градимо храм, какав можемо?“ Отац Симеон је, наравно, био за то и о молитвеном дому више није било ни речи, ни мисли, док саму Токију само о њему и размишљао. И чија се воља свршила ако није Божија?“... Био је изабран храм из књиге планова, коју сам скоро случајно понео из Токија, позван је архитекта Мацамура и ево, данас постоји храм, за који је Бог дао новац, који је Бог надахнуо да се гради и који је Бог помогао да се изгради. Што се тиче унутрашњег уређења храма и његовог тако лепог ентеријера овде се још јасније види рука Промисла Божијег, који нам чини добро. У једном писму, које сам добио из Москве (од сталног сарадника „Московских новости“ Лава Александровича Тихомирова) у марту 1901. године је поменуто: „Да ли су вашим парохијама потребне одежде и црквени предмети? Ако јесу, можете ли да напишете писмо на име Василија Генадијевича Дудишкина?“ Тада сам баш био забринут мишљу о иконостасу и звонима за храм у Кјоту: да ли да се праве овде или да се наруче у Русију? Прво је било згодније, али би било ружно, неуспешно, непожељно, за друго нисам знао коме да се обратим у Русији. И ево веома јасног указања. Написао сам наведеном добротинитељу, али нисам замолио за одежде и сасуде, већ за иконостас и звона, и они су сад пред нашим очима; одежде и сасуди су такође пристигли – и све је тако префињено, тако лепо! Зар то није дар Божји дат рукама Њему угодних људи? Звона, истина, још нису плаћена, али ће се вероватно наћи добротинитељи, који неће допустити да Мисија сама плати њихову вредност од 1.700 рубаља...

И добри хришћани чине добро тако да њихова имена углавном остају непозната. За иконостас се зна да је од Јакова Јефимовича Јепанечникова, за металне барјаке да су од кремаљских барјактара московских храмова, за брукат да је од Владимира Григорјевича Сапожникова. Али од кога је овај предиван позлаћени и емајлирани полијелеј, од која су ови позлаћени чираци, други потпуни комплет одежди и друго и треће – Бог зна, а ми нисмо обавештени, зато што истински добротинитељи поступају тако да лева рука не зна шта чини десна. Највише се за снабдевање наше цркве постарао Василије Генадијевич Дудишкин и сигурно је лично дао много прилога, али је сакрио шта тачно. То је добар пример за овдашње хришћане: управо тако добри хришћани не жале за Бога“ – и остало сам испричао на поуку слушаоцима о прилозима храм Ф.И.Самојлова и других за тоокејски.

Затим сам испричао нешто о светом мученику Мардарију, чија је светица мошпију данас стављена у престо. Молитву овог светог мученика хришћани увек слушају на богослужењима на трећем часу.

У закључку сам обраћајући се хришћанима Кјотоа испричао да „пошто сад њиховом храму доликује да има и ђакона, од двојице овдашњих катихета старијег Акилу Хирота имам намеру да сутра рукоположим за ђакона; са свештеником сам се већ посаветовао о томе и он то веома жели сматрајући да је Хирота достојан ђаконског чина. Вас питам да ли неко има било шта против његовог рукополагања? Ако неко зна нешто што ово забрањује нека ми каже, било овде отворено, било насамо.“ После извесног

Ћутања упитао сам о томе по други и трећи пут. Пошто није уследило никакво противљење објавио сам да ће „сутра Акила Хирота бити рукоположен за ђакона за кјотску цркву“. А о другом катихети Јовану Исохису рекао сам да ће сутра бити посвећен у стихар.

Отац Јован Оно је исповедио Акилу и рекао ми је да после исповести такође нема никаквих препрека за његово рукополагање; и он је заједно с нама, свештенослужитељима, саслушао канон пред Причешће и вечерње молитве.

6. (19.) јун 1902. Петак

Неочекивано долази Ераст Мијасина, с брковима, као прави центлмен, а најнеплоднији катихета.

„Којим поводом?“

„Мајка је болесна.“

„Да ли сте свраћали код свештеника?“

„Не, касније ћу свратити.“

„У проповеди је код вас застој као увек?“

Ћути, затим прозбори:

„Преместите ме у Токио,“ (сад је у Каминохиси, код оца П.Сасагаве).

„То да бисте живели код куће не радећи ништа и за то примали плату?“

„Радићу.“

„Али до сад нигде нисте показали знаке рада.“

„Овде ћу показати.“

„Нека ваш свештеник на Сабору изнесе вашу молбу.“

То је прво дете које сам крстио у Токију. И жао ми га је, и тешко ми је с њим.

9. (22.) јун 1903. Понедељак

Начелница школе Јелисавета Котама је долазила с распоредом испита и поводом других ствари и између осталог испричала је следећи занимљив догађај: четири ученице трећег припремног разреда – Катарина Хагивара (кћерка Текусе, инспекторке, унука оца Јована Сакаија), од једанаест година; Теба Оно (кћерка катихете Томе, унука оца Павла Сатоа), од једанаест година; Сусана Огата, од дванаест година; и Нина Конаса од дванаест година – хтеле су да побегну из школе како би се настаниле у пустињи између Аоморија и Сендаја, у колиби коју су направиле, да живе тамо као монахиње и да се моле да им буде опроштен њихов грех. А пета, Катарина Иمامура (кћерка умрлог катихете Варнаве) од једанаест година, учествујући у завери, остала је у школи само зато како би им у пустињу достављала хлеб да се прехране. Остале другарице из истог овог разреда, иако су учествовале у греху, нису одлучиле да постану монахиње, већ су само дале реч да ће ћутати о поступку одбеглих. А грех који је довео до тако очајничке одлуке састојао се у следећем: једна од њихових наставница, Христина Хасуике, строго се опходила према њима, односно некад их је грдила - неку због лошег знања лекције, неку због несташлука, јер су све оне у разреду, као одабране, врло живахне и несташне. То је учинило да их напокон изда стрпљење, и оне су се договориле да казне наставницу. Али како? Смислиле су: да је олицетворе у „сакури“ (дрвету вишње које код њих у врту пред њиховим очима тако дивно цвета у пролеће) и да је прокуну. Речено – учињено: „Нека на теби не буде цветова идућег пролећа!“ Хтеле су да учине овај грех кришом од све остале школе, али авај, нису успеле! То су чуле другарице из првог разреда, односно скоро иста таква

боранија као оне саме, само годину дана старије и окомиле су се на њих с проповеђу покајања. Грешнице су осетиле сву тежину свог злочина и до те мере су биле обузете покајањем да су одлучиле да цео живот посвете мољењу опроштаја за свој страшни грех; а како живећи у школи, а затим у свету, није згодно то учинити, смислиле су да напусте и школу и свет. Пошто су све родом са севера, с пустињом су се упознале још пре, кроз прозор вагона; њу су сад и одабрале за свој манастир. Све четири су се тајно припремиле – везале су себи бошчалуке све што су сматрале потребним: нешто хаљина – мало (зар је монахињама много потребно!), а главно је – молитвенике, религиозне брошуре; нису заборавиле ни комадиће погачица које су успеле да прикупе. И ових дана увече кад се између часова даје пола сата за одмор, њих две, Катарина Хагивара и Теба Оно су се неприметно, с бошчалуцима, искрале кроз капију. Пошто су се плашиле да ће их на школској капији ухватити прошуњале су се иза школе до капије куће оца Павла Сатоа у шмугнуле кроз њу; али и овде су биле примећене – код оца Павла је неко видео да су две мале ученице због нечега истрчале; у недоумици због тога одмах су обавестили школу: да се прегледа да ли су све код куће? Ово је изазвало извесну бригу која је омела друге две да крену за другарицама; њихови припремљени бошчалуци били су ухваћени на ћошку школске зграде. У међувремену су их одбегле другарице чекале; видећи да их не стижу ове које су побегле и већ кренуле низ улицу вратиле су се на ниво до куће лекара Сасакија. Овде су их и ухватили они који су се дали за њима у потеру. Ову потеру су чинили, чим се разјаснило кога нема у школи, кћерка и син оца Павла Сатоа; син оца Павла Јосиф, који и сам има дванаест година, ухвативши своју рођаку Тебу за руку и водећи је назад у школу, цео пут јој је придиковао, као што доликује ујаку који се наљутио због недоличног поступка сестричине и који је сматрао да је његова обавеза да је учи. Из ових придика, које су ми дословце пренете сазнао сам између осталог да се мајка Тебе, Фотина, својевремено такође спремала да побегне из школе, из благочестиве побуде (она заједно са својом тадашњом другарицом из разреда Надеждом Такахаси, данашњом начелницом женске школе у Кјоту, намислила да побегне у Нагасаки како би се одатле пребацила у Русију у неки женски манастир и постала монахиња). Након повратка одбеглих у школи је био анализиран читав овај догађај и упућене су одговарајуће поуке које су све уразумиле. Међутим, испоставило се да нису сва деца лако прошла: Катарина Хагивара је врло нервозна по природи, до те мере се растројила да је и сад помало болесна. Ова околност је послужила као почетак целог овог разговора. Упитао сам Јелисавету: „Зашто Каћа Хагивара у недељу није била у цркви, да није болесна?“ Као одговор на ово Јелисавета је почела да прича овај догађај. Завршио сам поуком да наставнице буду опрезне у својим прекорима, да не раздражују децу и да их не изазивају на такве поступке.

24. јун (7. јул) 1903. Уторак

У 9 сати, скоро до 11 била је прослава матуре (соцугјоо-сики*) у Женској школи. Школовање је завршило петнаест ученица, од којих три нису биле присутне – болесне су, послате су кући раније. Молитва, читање спискова, подела диплома онима које су завршиле, похвалница и књига другима – главних, религиозних, почевши од Новог Завета. Моја кратка беседа која им је упућена: „Излазите с радошћу, ипак делимично и с тугом, али још више на тугу света, а што је главно, на животни труд, који је дуг који је Бог свима одредио. Да би овај труд био лак, посвећујте га Богу. Речено је: „Молите се непрестано.“ Нека ваш животни труд буде тако свет и угодан Богу, као молитва, а ради тога на њега увек стављајте печат Божији – освећујте почетак сваког дела молитвом и завршавајте га

благодарењем Богу. Обичан папир постаје поштован новчани знак од 5, 10, 100 јена, примивши на себе царски печат; тако свако дело, без обзира како оно наизглед неважно било (на пример, спремање хране, шивење одеће) постаће свето и угодно Богу, ако се чини у име Божије. Бог је свим људима одредио ова дела. Без хране, без одеће човек не може да живи – Саздаатељ Господ је тако одредио; значи, испуњавајући их човек твори вољу Божију и тиме не само да свето испуњава свој животниј дуг, већ и припрема за себе Царство Небеско, јер је речено: „Где Ја будем, тамо ће бити и слуга Мој – биће онај ко је испунио Моју вољу,“ и тако даље. Затим је једна од ученица (Марија Кангета, кћерка оца Павла) читала изразе захвалности; ученице четвртог и трећег разреда су прочитале текстове упућене матуранткињама и оне су отпевале опроштајне стихове које су саме написале. На крају су матуранткиње отпевале своју опроштајну песму школи – четири строфе стихова које су саме написале, веома миле и дирљиве. Затим су сад по први пут свирале кото: донета су четири инструмента и на њима су веома складно свирале наставница Јефимија Ито и три ученице четвртог разреда. Дата су им сведочанства о томе да су завршиле обуку свирања котоа. Отпевали смо „Достојно јест“ и ја сам дао 6 јена за „сибмоквај“* (симбоквај – пријатељски сурет) ученицама; начелница Јелисавета Котама је позвала све госте у велику учионицу на првом спрету где је на столу био припремљен кекс, а матуранткиње су свима поделиле кинески чај у чашама.

Увече је од свештеника први на Сабор стигао отац Роман Фукуи из Немуре и довео је у Женску школу са Сикотана две Курилке Јулиту од осамнаест година, која је већ жена једног хришћанина, унука Јакова Сторожева, тамошњег старешине и девојчицу од тринаестак година, жустру и наизглед бистру. Обе су писмене на јапанском. Јулитин муж такође жели да дође овамо у Проповедничку школу, али га нису пустили, можда ће га пустити идуће године. То је први пут да су власти са Сикотана пустиле некога овамо у школу; до сада због нечега нису пристајале иако смо сваке године молили. Сикотанце је добро научити вери и црквеном поретку како не би имали потребу за катихетама Јапанцима, који тако нерадо иду код њих.

25. јун (8. јул) 1903. Среда

Од девет сати је матура у Семинарији. Читање спискова, објављивање да је шест ученика Семинарије завршило школовање; од њих прва двојица Петар Уцијама и Василије Нобори – остају при Семинарији као наставници; Акила Кадзима ступа у друштво „Ајајсја“ као преводилац духовних књига; а тројица – Кирил Мори, Павел Јосида и Фјодор Тоједа – постају катихете. Из Проповедничке школе четворица, која су била на другој години ступају у катихете. Најбољим ученицима су дате наградне књижице, укључујући и оне који су завршили школовање. Начелник школе И.А.Сенума је одржао беседу после чега је уследило појање добровољног хора ученика Семинарије. Затим подела диплома ученицима који су заршили курс Семинарије.

Моја беседа која им је била упућена. Њена суштина је: „Спаситељ је Својим ученицима рекао: „Ви сте светлост свету.“ Ове речи вам звуче у ушима. Будите светлост свету. Објашњавање овог почећу поређењем. Замислите јасну ноћ с месечином; већ је близу зора, у кући су сви уморни, али да ли сви по месечини могу добро да виде? Не: зато што се као прво, ни из далека се не види све; као друго, зато што се нејасно се види; као треће, зато што се нетачно види. То је сличност с данашњем стањем у Јапану. Овде је широко разливена месечина – светлост различитих наука и сви су већ уморни: Јапан је покривен школама. Али још сунце није изашло и зато, шта видимо? Као прво, нико не

размишља даље од овог света. Највиши научни ауторитети Јапана су човека прогласили потомком мајмуна, и да се људска душа уништава заједно с телом, да Бог лично не постоји, и погледи свих су замагљени овим мрачним учењем. Зар ово није жалосно стање? Сви тако и крећу у овај свет као слепци, заувек лишени могућности да виде Бога и све лепоте невидљивог света, као што људи слепи од рођења никад не виде сунца. Најбољи људи Јапана се нимало не брину о вечној судбини своје душе, већ су ограничени искључиво бригаама о потребама овог живота, као и истински потомци животиња. Зар то није ужасно? Замислите да приликом изласка из ове куће вребају – тигар или јама; зар нећете предузети мере предострожности да се сачувате од њих? А приликом изласка из овог живота је или пакао или рај, и нико овде не размишља о предузимању мера предострожности да не би доспео у пакао, због чега и доспева право у њега. Обасјајте светлошћу Христовом која је запаљена у вашим душама далеких хоризонт за сваше сународнике. Као друге, светлост наука, као месечина нејасно показује предмете. Довољно је као доказ за ово навести недавну жалосну чињеницу како се један студент који се трудио да на основу философије схвати какав је то човек, шта је Васељена и не нашавши одгонетку на светске тајне и проблем с њом, у очајању бацио у водопад да би погинуо. После тога је седморо младих људи учинило исто то; не зна се колико ће се још угледати на њих. Све су то најбоље младе снаге Јапана. Због чега оне пропадају? Управо зато што за њих није заблистала сунчева светлост. Знамо да је цела вечност пред нама за изучавање тајни Божије премудрости и да је сама вечност мала за откривање ових тајни да ће нам у познању Божијих истина бити извор вечних рајских наслада. А они су кашиком хтели да исцрпе непрегледни океан и умрли су од очаја што у томе неће успети. Да ли је много потребно за уразумљивање ових несрећника? Објашњавање начела Христовог учења, које се преноси с љубављу, тако да проникне у њихове душе кроз месечину. Исто тако објашњавајте, дозволите да вас прожме љубав према вашој браћи и спасавајте их од бездана. Још месечина наука приказује предмете варљиво, уместо истинских предмета су авети, привиди. Зар нису сви у Јапану данас погружени у материјални свет и само њега сматрају реалношћу, док он долази и нестаје за сваког од нас, као привид... Ваш посао је да при светлости Христовој представљате људима праву цену свега видљивог и материјалног и бесконачна предност у односу на све ово духовног, нематеријалног... Будите светила за вашу браћу, која још увек седе у сенци смрти! Трудите се да се у вама самима светлост не угаси, већ да се распламса све више и више. „Духа не гасите.“ Имајте на уму да људима можете да дајете светлост људима онолико колико сија у вама самима...”

Затим читање захвалности од стране првих ученика од оних који су завршили, појање песме коју су написали ученици који су остали у Семинарији на растанку онима који су је завршили и напокон, опроштајна песма ових последњих. Акт је започет и завршен појањем молитава.

Начелник Семинарије, господин Сенума је позвао све госте у трпезарију, где су били припремљени чај и кекс. Свих гостију је било тридесет; с десеторицама матураната који су акође били позвани на чај – четрдесет; за кекс је Никанор од мене узео по 12 сена по човеку. Ученицима сам на вечерашњи „симбоквај“ (на њихову молбу „да дам мало више“) дао 7 јена.

Враћајући се с закуске, веома задовољан свим што се дешавало нисам могао да замислим да ми се сад спрема велика непријатност. За мношвом су у моју собу дошла двојица

ученика свршених ученика Семинарије – П.Јосида и К.Мори. Позвао сам их да седну питам: „Шта има ново?“ Мори каже:

„Дошли смо да кажемо да идемо у Русију.“

„Зашто?“

„Да се упишемо на Академију.“

„А каква средства имате за то?“

„Већ сам узео пасош, и спаковао сам се.“

„А како ћете се уписати на Академију?“

„Један човек ми је обећао да ће се побринути за то.“

„Који?“

„Не могу да кажем.“

„А како ћете ви?“ обраћам се Јосиди“

„Мени рођаци дају за пут.“

„А како ћете живети у Петербургу?“

„Радићу: запослићу се као кувар или као слуга.“

„То је фантазија; да бисте били кувар треба да знате куварску вештину, што ви не знате; чак ни место слуге нећете лако наћи у Петербургу, али како ћете се притом школовати?“

„Нешто ћу смислити.“

Око пола сати сам разговарао с њима трудећи се да их уразумим – узалудно! На крају сам рекао „да немају моју дозволу“, „да се нећу залагати да буду примљени на Академији, јер би требало послати најбоље ученике), да осуђују себе на велике невоље, а Црква за губљење њихове службе иако уверавају да ће касније служити Цркви.

Касније сам позвао И.А.Семуну и дао му задатак да их наговара да одустану од свог фантастичног плана. У Семинарији су узгред још били сви наставници – свршени студенти Академије; они су позвали Јосиду и Морија и сви заједно су их цео сат наговарали да одустану од своје намере, говорећи да их у Академију неће примити без карактеристике и молбе одавде, да осуђују себе на бескорисне невоље и томе слично. Ништа није деловало.

Ето како су Јапанци поуздани! Седам година брига, љубави, трошкова, наде – све је то лаки дим! А како се чинили поузданима! Посебно Јосида, који је увек изгледао благочестиво. Мори такође као син свештеника, по завештању оца, требало да служи Цркви иако је и лош због свог умишљеног карактера. Има неко ко их наговара; ко би то могао бити?

У три сата је по последњи благослов дошло дванаест матуранткиња Женске школе. Разговарао сам с њима и благословио их иконама: Мајке Божије, Анђела-Чувара и великомученице Варваре; такође сам им дао фотографије храма споља и изнутра.

Од свештеника су дошли отац Роман Фукуи и отац Андреј Метоки из Хакодатеа. Саслушао сам њихове извештаје о стању њихових парохија.

Увече су ученици имали „симбоквај“ с музиком, певањем и мноштвом говора. Нисам отишао на њега, јер сам као прво, морао да саслушам оца Мотокија, осим тога, није прошао непријатан утисак од Морија и Јосиде који су напуштали службу.

26. август (8. септембар) 1903. Уторак

<...> Николај Абе, бивши катихета, који је дошао из Вакује испричао је нешто врло жалосно о сину о.Бориса Јамауре, Стефану: у религиозном лудилу износи из дворишта

све и дели сиромасима домаћу живину, износ ствари из куће, све што му падне под руку, и још прекорева оца и мајку што не испуњавају хришћанску заповест, и не деле имовину сиромасима. Осим тога, упада у комшијске куће и руши паганске идоле. И тешко је изаћи с њим на крај, јер поседује велику физичку снагу. Има четворо деце. Сиротом о.Борису причињава много невоља.

2. (15.) октобар 1903. Четвртак

Од посетилаца је данас био извесни Фудзисава, родом из провинције Синано, протестант секте конгрегациониста (**кумиај кјооквај***). Каже:

„Желим да се замонашим; али моји религиозни учитељи ме одвраћају од ове намере, зато сам дошао код вас.“

„Због којих побуда желите монаштво?“

„Срамота ме је да признам, али зато што ме мучи телесна страст (**дзјоојоку***).“

„И ви мислите да ће је монаштво обуздати?“

„Надам се. Шта иначе да радим? Каквом другом средству да прибегнем?“

„Колико имате година?“

„31. годину.“

„Да ли сте сами?“

„Имам жену и сина.“

„Чудно је што вас „дзјоојоку“ мучи кад сте ожењени. Заједнички живот са женом је средство за обуздавање телесне страсти, као што о томе учи апостол Павле.“

„Али ја не делим постељу са женом већ четири године.“

„А због чега?“

„Већ 10 година сам ожењен, и мој син има 6 година. Али сам сазнао да је мој ажена пре брака са мном била у вези с другим човеком, и родило се неповерење према њој.“

„Како то? Да ли имате доказе да вас је варала после брака? Ако имате можете да се разведете од ње и да се ожените другом.“

„Не, немам никаквих доказа.“

„Значи, ваша безразложна неслога са женом – није ништа више од трна који сте добровољно себи забили у тело, од којег се мучите, али који због нечега не желите да извадите. Извадите га и живите с женом како треба, тада ће „дзјоојоку“ престати да вас мучи.“

„Постоји још један разлог.“

И прича да је већ четири године заљубљен у другу жену која такође гаји нежна осећања према њему. Међу њима није било телесног греха, али страст га мучи до те мере да се појавила главобоља. Усрдно се моли Богу за ослобођење од страсти, и молитва га мало умирује; али чим престане да се моли срце и мисао га вуку према овој жени. И ево га, очајан је што никако не може да се ослободи љубави и страсти које га муче, дошао је да моли да се замонаши. Тада је започео разговор друге врсте; умиривао сам га као човека који је доспео у невољу; убеђивао сам га да се бори, да се бави другим пословима и др. и др. Отишао је мало веселији.

Данас сам послао писмо Василију Аркадијевичу Троњину, професору Семинарије у Благовешченску да ми врати 100 јена које сам му позајмио кад је одлазио из Токија 21. јула по старом календару. Обећао је да ће послати чим се врати у Благовешченск, и до сад није послао. Вероватно је један од оних у које не треба имати поверења.

30. октобар (12. новембар) 1903. Четвртак

Отац Јаков Мацуца из Окајама пише: „Катихета Николај Исикава се разболео и у болници је; без њега у цркви нема ко да поје, да ли се Литургија може служити без појања, само с читањем?“ Одговорио сам: „Нека макар и лоше певају они који су помагали Николају Исикави; без појања се на Литургији не може.“ Пита још: „Да ли црквењак може да служи без стихара.“ Може. Још: „Да ли се може дати молитва породилји и детету кад су почели да живе брачно без брака?“ Може.

17. (30.) новембар 1903. Понедељак

Отац Роман Фукуи детаљно описује свој обилазак хришћана на острву Кунашира. Сви су га с радошћу дочекивали, исповедали су се и причешћивали Светим Тајнама; али испоставило се да има и оних који су се охладели због дугогодишњег растанка са свештеником и Црквом. Дирљива је прича о некој хришћанки. Док је ручао једном приликом на малој таверни неким се учинило да је у близини медвед и сви су се из куће дали у потеру за њим; код куће је остала само млада жена, домаћица, која је са сузама пала пред ноге оцу Роману и рекла му је да је хришћанка и да је принуђена да крије своју веру. Родом је из Ооцуца, где је крштена као мала и кад је имала 11-12-годишња девојчица, стално је ишла у цркву, певала је на богослужењима и слушала је поуке; али је удата у ову породицу где се сад налази како би се кад одрасте удала и ево дуго година живи без икакве хришћанске утехе, али није заборавила хришћанске поуке и није изгубила своју дечју веру, иако је принуђена да је крије. Отац Роман колико је могуће, утешио речју саучешћа и имаће је у виду приликом следећих посета острва.

1904. г.

25. јануар (7. фебруар) 1904. Недеља

Литургију смо служили саборно, као и увек; хришћана у цркви је било мање него обично; а од нехришћана, чини се, није било ниједног.

Од пола 12 кад је завршила Литургија до пола 3 служитељи Цркве су били на саветовању. Укупно је било 45 учесника. Кад су донете одлуке обавестили су ме и ја сам отишао на састанак на први спрат у полукружну собу. Иван Акимович Санума ми је прочитао написане тачке одлуке с објашњењима. 1. сви до једног желе да останем; 2. од 45 гласова шест је за то да живим у Мисији, а ради безбедности у амбасади којој Руси буду поверени; 3. да се унајме два човека: један који ће се стално налазити на улазним вратима Мисије, други ће ноћу чувати Мисију изнутра и пазити на главну капију; 4. да би се од три капије у Мисију две затварале с упаљеним фењерима и остале мање важне тачке.

Павел Накаи је још додао: „Да би свима био очигледан патриотизам хришћана Православне Цркве пожељно је: 1. да хришћани дају прилоге за рат, 2. да се предложи да се у рату ангажују преводиоци познаваоци руског језика од хришћана, чак и ученика Семинарије.“ Сви су то одобрили. Ја сам ћутке све саслушао и одговорио на све тачке, понешто исправљајући у њима. На прву сам рекао следеће: „Радује ме ваша жеља да останем овде, јер показује вашу бригу о Цркви. Ваша жеља се у потпуности подудара с мојом и мислим да је сагласна с вољом Божијом. Признајем, било би ми пријатније да отпутујем у отаџбину у којој нисам био 23 године; али ујутру, за време читања правила пред Причешће, савест ме је прекорила због овог сагрешења да оставим без надзора тако младу Цркву и чврсто и радосно сам одлучио да останем. Кад останем радићу оно што сам

и до сад радио: бавићу се црквеним пословима, преводити богослужења. Али у обављању јавног богослужења нећу учествовати због следећег разлога: за време богослужења ја се заједно с вама молим за јапанског цара, за његове победе, за његову војску. Ако будем наставио то да чиним и сад свако може да каже за мене: „Он је издајница своје отаџбине.“ Или напротив: „Он је лицемер: устима се моли за даровање победа јапанском цару, а у души жели сасвим супротно.“ Дакле, ви служите богослужења сами и искрено се молите за вашег цара, његове победе и остало. Љубав према отаџбини је природна и света. Сам Спаситељ је због љубави према Својој земаљској отаџбини плакао због несрећне судбине Јерусалима. Дакле, почеће рат, служите молебан за даровање победа вашој војсци; ако освоји победу служите благодарствени молебан; на обичним богослужењима увек се усрдно молите за вашу отаџбину, као што доликује добрим хришћанима-патриотама. Ја ћу по могућности долазити у цркву на бденије и на Литургију и стајати у олтару творећи своју појединачну молитву коју ми дошапне моје срце; у сваком случају прво место у овој молитви ће као и увек припадати Јапанској Цркви – за њено благостање и узрастање. Мислим да је боље прекинути употребу звона за ово време да се суграђани не би љугили и да се не би изазивали груби поступци оних који нису стигли или нису пожелели да схвате да ово није Руска Црква, већ сасвим јапанска; хришћани и без звоњаве знају да је бденије у 6 сати, а Литургија у 9 ујутру. Уосталом, о свему томе треба попричати с Министром унутрашњих послова и са шефом полиције. Нека изабрани међу вама оду у Министарство и пре свега замоле за чување свих овдашњих здања, јер она припадају Јапанској Православној Цркви, затим нека упитају – да ли да се користе звона или не; на крају, нека кажу да ја остајем и нека замоле чуварску службу за мене.“ (При чему су мени изјавили да је такав комитет, „јијн“* (јијн – члан комитета) за сваки случај већ изабран, чине га отац Петар Кано, Сава Хорије и Василије Јамада).

Што се тиче преласка на друго место боравка то сам одбио. Пристао сам да буду унајмљена два човека, као и да се капије затворе. Била је донета још одлука да се изнајме двојица полицајаца осим оних које је одредило полицијско надлештво; али на ово нисам пристао – то би било сувишно и помало неделикатно у погледу државне чуварске службе – као да смо њоме незадовољни.

Павлу Накају сам рекао да је његова мисао о прилогу хришћана за ратне потребе добра, нека је испуњавају. „Што се тиче нуђења преводилаца војсци то је неуспешан аргумент: и без тога сумњају у све вас, да сте руски шпијуни (ротан*); тада би рекли да смо се потрудили да се наши шпијуни убаце на најважнија места како би отуда вешто преносили вести другима.“ Сви су почели да се смеју и мисао Павла Накаија је очигледно пропала.

Руководиоцима школа сам рекао да се часови обавезно и правилно наставе, као увек. „Ученицима Семинарије је још рано да размишљају о рату – њихово време ће наступити касније...“

У пола пет сам кренуо у амбасаду да саопштим амбасадору да остајем овде. <...>

29. јануар (11. фебруар) 1904. Четвртак

<...> Док сам писао писма доктор Како је послао рачун за лечење мојих ушију – по 10 јена за посету, 250 јена укупно! Ужаснуо сам се! Али није било друге, платио сам ћутке. Зато сад доктора нећу звати ни ако будем умирао.

Од хитних телеграма (го-гвај*) и из „Japan Mail“ сазнао сам за још веће ужасе: несумњиво да су наши „Корејанац“ и „Варјаг“ потопљени у Чемуљпоу. Осим тога, била је

морска битка код Порт-Артура, где су наводно потопљене наше првокласне оклопњаче „Царевић“, „Пересвет“ и „Палада“, које су и потонуле на самом улазу на сидриште Порт-Артура, тако да су затворали улаз и излаз другим бродовима. Не само то, наводно је 11 наших ратних бродова оштећено те мере да су неспособни за рат; и не само то: 5 параброда Добровољне флоте је заплешено. Ужас! Ако је истина само и пола то је велика срамота и највећа лекција за Русију.

Од ових вести чак ме је и глава заболела. Лица Јапанаца блистају од радости – а како другачије може и бити?

Жандармски пуковник је долазио да каже да ће ради бољег чувања Мисије осим полицајаца бити постављен још и жандарм. На питање „Где да се смести?“ показао сам собу у стану Д.К.Љвовског, који је данас у подне са свом породицом отишао у Јокохаму да би сутра заједно са свима из амбасаде кренуо француским бродом.

После пет сати сам кренуо у амбасаду да однесем своју пошту и да се опростим са свима. Двојица полицајаца су ме пратила колима: један испред, други позади, јер због празника има много народа на улицама. Амбасадор је узео моје пакете и ставио их је у своју торбу да их достави на адресе. Умирио ме је делимично у вези с вестима о јапанским победама: у складу с телеграмом из Шајгона који понавља телеграм намесника Алексејева, ниједна наша оклопњача није потопљена код Порт-Артура, иако су сви бродови који су учествовали у борби претрпели значајна оштећења. У борби су учествовала и оруђа за бедеме, тако да су јапански бродови такође вероватно у великој мери оштећени, како с наших бродова, тако и с тврђаве, што су Јапанци прећутали.

Опростио сам се с бароном, бароницом и са свима из амбасаде и тужно сам се вратио на Суругадај. Они путују из Токија возом у 9 сати и 10 минута – у Јокохами право на параброд, а сутра у зору – из Јокохаме. Како је скроман одлазак амбасадора у оваквим околностима! Као да одлази крадомице.

30. јануар (12. фебруар) 1904. Петак

Написали смо следећу окружну посланицу хришћанима ради умирења узнемирене Цркве.

„Благочестивим хришћанима Свете Православне Цркве великог Јапана.

Вољена у Господу браћу и сестре!

Господу је било угодно да допусти неслогу између Русије и Јапана. Нека буде Његова света воља! Вероваћемо да је то допуштено ради добрих циљева и да ће довести до доброг краја, зато што је воља Божија увек добра и премудра.

Дакле, браћо и сестре, испуните све што од вас захтева у овим околностима дужност верних поданика.

Молите се Богу да Он дарује победу вашој царској војсци, благодарите Богу за дароване победе, не штедећи свој живот, не борите се због мржње према непријатељу, већ због љубави према вашим сународницима, сећајући се речи Спаситеља: „Од ове љубави нико нема веће, да ко живот свој положи за пријатеље своје“ (Јн. 15, 13). Једном речју, чините све што од вас захтева љубав према отаџбини. Љубав према отаџбини је свето осећање. Спаситељ је осветио ово осећање Својим примером: због љубави према Својој земаљској отаџбини плакао је над жалосном судбином Јерусалима (Лк. 19, 41).

Али осим земаљске отаџбине ми имамо још и Небеску отаџбину. Њој припадају људи без разлике у националности, зато што су сви људи подједнако деца Оца Небеског и браћа међу собом. Ова наша отаџбина је Црква чији смо једнаки чланови и по којој деца

Оца Небеског заиста чине једну породицу. Зато се не растајем од вас, браћо и сестре, и остајем у вашој породици, као у својој породици. И испуњаваћемо заједно ову своју дужност у односу на нашу Небеску отаџбину, којој припадамо. Ја ћу се, као увек, молити за Цркву, бавићу се црквеним пословима, преводити богослужење; ви свештеници, усрдно пасите ваше словесно стадо које вам је Бог поверио; ви проповедници, ревностно проповедајте Јеванђеље онима који још нису спознали Бога – Оца Небеског; сви хришћани без обзира на то да ли мирно живите код куће или идете у рат, растите и утврђујте се у вери и напредујте у свим хришћанским врлинама. И заједно ћемо се ватрено молити да Господ што пре обнови нарушени мир. Нека нам у свему томе Господ помогне!

Благодат Господа нашег Исуса Христа и љубав Бога и Оца и заједница Светог Духа нека буду са свима вама! Амин.“

Позвавши Павла Накаија превео сам то с њим; сутра ће бити одштампано и послато по Црквама.

У новинама је објављено да су у Хакодатеу наши црквенослужитељи: отац Андреј Метоки, катихете Исаија Мураки и Теодор Тојода, чак и веома стари кућепазитељ Никита, и још чини се, сви који живе у црквеним кућама као руски шпијуни (ротан*) истерани из кућа; наређено им је да се иселе за 24 сата – куда? Не зна се. Од наших ни од кога оданде нема ни најмањих вести, иако се ово десило још пре неколико дана. Телеграмом смо затражили објашњење од хришћана; одговора нема. Ови Јапанци су стварно полудели с „руским шпијунима“! Све хришћане су сврстали у шпијуне и тако се према њима опходе на појединим местима! То је заиста просто несносно.

По данашњим новинским вестима јапанске победе на мору су мало умањене: код Порт-Артура наши бродови нису потопљени, већ само оштећени. Али како нас чисте у новинама! У данашњем броју „Japan Mail“ је просто читава кофа помија, најпрљавијих и најсмрдљивијих, проливена на Русију! То је наводно „тако варварска и тако подла земља да је мало збрисати је с лица земље! А Јапан је наводно најпросвећенија и најмилија нација!“ И како нас само мрзе, чини ми се, сви народи света! Италија – чак и она се радује што су Јапанци разбили руску флоту – а какво зло смо јој причинили? Енглези су ван себе од ликовања.

Надежда Такахаси, начелница Женске школе у Кјотоу је допутовала подсткнута на то несрећом која је задесила њеног брата Григорија, који је невинно заточен у тамницу као „руски шпијун“. Говорила је да је у току дана кад је Григорије ухапшен преко 30 полицајаца одједном напало његову кућу и претресло све до најситнијих детаља, и разуме се, нису нашли било шта сумњиво или што би могло на њих да баци сенку кривице. Ова кућа се сад продаје да би имали новац за изнајмљивање адвоката. Тако тешко зарађено благостање невиног човека на крају се руши због глупе подозривости. Сутра се Надежда Такахаси враћа на посао; о својој школи је говорила да у њој има 30 ученица, од којих њих 10 долази, а од тога су пола паганке, које ипак уче хришћанство и певају у цркви заједно с хришћанима; за оца Симеона Мијија је рекла да је здрав, али да има нервне нападе; за хришћане, да сви чувају веру, за Кјотоу, да у њему нема ни најмањих војних немира – све је мирно као увек.

5. (18.) фебруар 1904. Четвртак

Данас је у јапанским новинама веома крупним словима објављене новости: „Нова славна победа јапанске флоте“; у „Japan Mail“: „Трећа морска битка“. Шта је то? Испоставља се да то већ сасвим личи на дечји несташлук: ноћу се једна јапанска

оклопњача приближила Порт-Артуру и гађала је мином један брод, а сама је побегла пуном паром; чак се ни не хвали да је њена мина ударила брод, већ се хвали само тиме што је сама остала читава; затим је друга оклопњача учинила апсолутно исто, али тврди да види како је њена мина експлодирала и „сигурно је оштетила руски брод“.

Адмирал Того чак ни то не тврди у свом званичном рапорту, већ каже само да је „морални утицај на Русе од таквих дејстава његових оклопњача био несумњиво велики.“

Да, морални утицај на Русе постоји, само не у смислу у којем то жели адмирал Того, већ у том да се овим испадима дворских луда јапанске флоте без обзира на то одржава будност Руса и појачава љутњу и одлучност да се Јапанцима узврате правом победом. Узгред речено, данас постоји и чланак о томе да адмирал Макаров путује овамо да командује нашом флотом; није могуће именовати бољег човека, ако је тачно да је он именован.

Али ево у чему је невоља: јапанска влада конфискује све што долази код мене из Русије, и писма, и новине, часописе и остало.

Ако се то настави Јапанска Црква ће претрпети бродолом – нећемо имати чиме да издржавамо служитеље – новчане пошиљке неће стизати до Мисије. Трудићемо се да на сваки начин отклонимо ову невољу.

8. (21.) фебруар 1904. Недеља сиропусна

Сад по завршетку Литургије крсту прилазим први и затим идем из цркве благосиљајући успут све оне који моле за благослов. Али не саветују ми ни то да чиним: „За време задржавања ради благослова неки паганин може да приђе и да вас рани или убије ножем.“ Ипак, претерано се плаше; не могу да послушам сваки савет. <...>

15. (28.) фебруар 1904.

Недеља Прве седмице Великог поста

Пре Литургије је кршгено троје одраслих. То показује да рат с Русима није зауставио развој Јапанске Цркве.

Отац Симеон Јукава кеже да је код њега долазио један од официра полиције квартала Алакусе и питао да ли му неко причињава неке непријатности или грубости као хришћанском свештенику и молио је да ако неко то учини напише полицији или да је обавести; „Ако би чак и дете бацило песак у кућу у којој живи отац Симеон,“ да о томе такође обавести полицију ради истраге и привођења.“ Испоставља се да је министар унутрашњих послова послао по Јапану циркулар, у којем се строго прописује да се сви према Русима који су остали у Јапану опходе апсолутно исто као у мирно доба, да се уздржавају од свих грубости у односу према њима и од причињавања било какве непријатности“. Пошто од Руса у Јапану сад скоро никога нема, овим циркуларом се прикривено изражавају протекција и чување „православних Јапанаца“ – сви тако и схватају циркулар.

<...> Много писама сам прочитао у којима „хришћани изражавају радост што сам остао у Јапану“. И ја сам подједнако радостан због тога.

16. (29.) фебруар 1904.

Пала је жалост-туга тешка
На несрећну главицу;
Мучи душу мука смртна,

Тело хоће с душом да се растане.

То је поводом тога што Јапанци туку руску флоту и сви унаоколо Русију проклињу, грде, срамоте и предсказују јој разне невоље. Ипак, то не може тако дуго да траје за мене. Треба да пронађем такву тачку гледишта на коју бих могао да станем и да успоставим равнотежу духа, тако да мирно обављам свој посао. Што се заправо мучим ако ни за длаку не могу тиме никоме ни у чему да помогнем, а свом делу могу да одмогнем, одузевши му бодрост духа. Ја овде нисам служитељ Русије, већ служитељ Христа. То сви и треба да виде у мени. А служитељ Христа увек треба да буде радостан, бодар, спокојан, зато што Христово дело није као дело Русије – оно је отворено, поштено, чврсто истинито, неће довести до срамоћења, већ до доброг краја – јер Сам Христос невидљиво њиме управља и усмерава га. Тако и ја треба да гледам на себе и да не допуштам себи да паднем у чамотињу и ослабљеност духа.

А ти, моја сирота отацбино, значи, заслужујеш то да те туку и срамоте. Зашто тобом тако лоше управљају? Зашто имаш тако лоше начелнике у свим областима? Зашто у теби има мало поштења и благочестивости? Зашто не привлачиш љубав и заштиту Божију, већ изазиваш јарост гнева Божијег? Нека те уразуми макар невоља данашњег пораза и срамоте. Нека то буде васпитни жезал у рукама Оца Небеског!

22. фебруар (6. март) 1904.

Недеља Друге седмице Великог поста

У новинама „Јородзу-чјоохоо“ данас је изашла забелешка: „Рок за аренду земље на којој је изграђен храм ове године истиче и земља се враћа свом власнику; Николај ће све зграде срушити и изнајмити земљу на другом месту.“ Полиција је послала да питају: „Да ли је истина?“ Одговорио сам да је „од почетка до краја све празна измишљотина. Ову земљу амбасада је позајмила од Министарства иностраних послова на неодређени рок.“ На овај или онај начин желе да дођу до Мисије. Али све ће бити узалудно.

Уосталом, има и људи који су за Мисију и за православце. Данас су неки донели да ми покажу број новог часописа у којем је велики и одличан чланак у нашу корист. Издавач часописа и писац чланка је познати млади научник Анезаки, који се недавно вратио из Немачке, где је проучавао протестантизам и донео је крајње песимистичан поглед на религиозно стање Немачке. Мало се познајем с њим и некада сем га убеђивао да своје младе снаге посвети хришћанству, али је он тада био убеђени будиста; не знам шта сад исповеда.

25. фебруар (9. март) 1904. Среда

Из Јаманаија Стефан Тедзима пише да су њега и хришћане измучили испитивањима и ислеђивањима да ли су они можда руски шпијуни. И то у јапанској провинцији?

А из Кусире, на Хокаиду Александар Муркоси обавештава да тамо нема никакве узнемирености поводом рата. Значи, тамо је руководство благоразумније и хладнокрвније него на другим местима, укључујући и Хакодате.

Ни данас не престају да стижу писма с изразима радости, што сам остао у Јапану. Нека су до те мере красноречива и дуга, као на пример, данашње Луке Хирооке – да човек треба да има стрпљења да их чита.

6. марта је јапанска флота бомбардовала Владивосток с удаљености од 5 миља. Избацили су 200 бомби, које наводно нису нанеле никакву штету граду и тврђави, по руским новостима. Наши нису одговарали због велике удаљености.

26. фебруар (10. март) 1904. Четвртак

Прочитао сам горе наведени (у недељу) чланак Анезакија, у другом броју месечника „Дзидај сичјоо“* - „Савремени ток мисли“, који пише о Православној Цркви. Описује је и показује њену разлику од католицизма, смеје се онима који Православну Цркву сматрају опасном по државу, објашњавајући да је ова Црква у свакој држави верна својој отаџбини – у Русији се моли за руског цара, у Грчкој за грчког краља, у Јапану за овдашњег цара.

Али Анезаки сматра да је време да Јапанска Црква постане у потпуности национална и самостална – грана Свете Апостолске Православне Цркве, иста као и свих других 13 помесних Цркава, које по учењу и одлукама чине једну Васељенску Цркву. Да би постала тако равноправна сестра других Православних Цркава Анезаки саветује православним јапанским хришћанима којих има већ неколико хиљада да преузму на себе материјално издржавање Цркве, одбивши помоћ коју данас примају из Русије и да ја примим јапанско држављанство и звање архиепископа или „кјоофу“* (кјојофу – општи назив за руководиоца црквене организације) (очигледно, тако назива патријарха). Анезаки још сматра да од овдашње Мисије треба одузети назив „Кооси-фузоку ци“* - „земља која припада амбасди“ и да је на овај или онај начин треба пренети на име саме Цркве. Још прекорева наш превод Светог Писма и богослужења, каже, лош је јапански језик.

У целом чланку се види добронамерност и непристрасан однос према Мисији и Цркви. Хвала и на томе иако од онога што саветује скоро ништа не може да се оствари засад. Како Јапанци да преузму на себе издржавање свештеника и проповедника и свега осталог! И за Јапанску Цркву је још врло рано да постане самостална сестра других Цркава, а то није ни тако лако, као што мисли, за то је потребна сагласност свих других Цркава; потребно је да оне препознају своју сестру и да сматрају да је достојна да заузима место међу њима; а кад ће Јапанска Црква доћи до такве части! Чак и школу Мисије треба пренети с амбасаде на име Цркве, што није могуће; ова земља припада Министарству иностраних послова, и позајмљена је амбасди ради смештаја једног од њених чланова (настојатеља цркве амбасада, што сам био ја кад смо се овамо доселили, коју сам и пронашао и скоро купио за себе, али ми је Министарство вратило вредност земље, пошто она не може бити у својини странца). Што се тиче наших превода углавном смо се бринули за то да тачно преносе мисао оригинала и да ова мисао буде јасна и прозачна како кристал; ако притом на јапанском не звучи баш најбоље, шта да се ради, јер ми боље не можемо!

29. фебруар (13. март) 1904.

Крстопоклона недеља

После Литургије свештеници су саборно служили молебан за то да њиховој војсци буде дарована победа. Молитву је написао Павле Накаи и читао ми је; написана је у умереним и доличним изразима; остало је у молебану преузето из словенској књижице за молебана. Брошура је одштампана о њиховом сопственом трошку, ја нисам учествовао ни копејком. За време молебана стајао сам у олтару и молио сам се да победе буду дароване мом сопственом цару.

Изашла је из штампе моја друга окружна посланица хришћанима поводом рата. Ево како она гласи на руском:

„Благочестивим хришћанима Свете Православне Цркве великог Јапана.

Вољени у Господу браћо и сестре! Као одговор на моје писмо од 11. фебруара добио сам скоро од свих цркава изразе радости због тога што сам за време рата остао у Јапану. Овај поздрав мојих хришћана ме са своје стране радује, јер показује да моја љубав према њима није неузвраћена. То ми служи као најбоља награда за мој труд који сам овде колико сам могао улагао ради дела Божијег.

У многим писмима сам наишао на изразе да ће ма како да је жалостан рат сам по себи, у погледу Православне Цркве он бити користан тиме што ће исправити неправилне појмове о односу јапанских православних хришћана према Русији. И потпуно сам сигуран у то; рат ће несумњиво донети ово добро. Који су то неправилни појмови?

О вама се прича да наводно ви као православци, зависите од руског цара који је тобоже поглавар Православне Цркве и зато сумњају у вашу искреност у служењу вашем сопственом цару и вашој земљи. Какво лажно поимање Православне Цркве! И каква се страшна сумња заснива на тој лажи! Руски цар нипошто није глава Цркве. Једини глава Цркве је Исус Христос (Еф. 1, 22; Кол. 1, 18), Чије учење у целини брижљиво чува Православна Црква и руски цар је у поштовању овог учења исто тако син Цркве пун поштовања као и сви други православни хришћани. Нигде и никад Црква му није присвојила никакву власт у учењу и није сматрала и није га назвала својим главом. Ова заблуда је створена на Западу, у Европи због непознавања Руске Цркве и одатле је прешла у Јапан и овде је данас, исто као тамо, широко распрострањена. Ако руски цар није глава Цркве за Русе, тим мање је он глава за вас. За вас он није више од брата по вери, исто као и сви Руси, који су исте вере с вама. Над вама руски цар нема ни сенке било какве религиозне власти; између вас и вашег цара он нипошто не стаје и ни за длаку не омета вашу верност вашој отаџбини. Као ваш брат по вери цар, наравно, само жели да ви будете добри хришћани, који усрдно испуњавају све хришћанске обавезе, укључујући и поштовање верности и оданости вашој рођеној земљи и вашем цару. Ове истине сте од самог почетка, кад сте постали хришћани, ви научили и знали касније и ништа несагласно с њима никад нисте чули од ваших катихета и свештеника, јер ни они, са своје стране, ништа друго нису чули од својих наставника и нису видели у уџбеницима Догматике и Канонике и ни у којим другим књигама, кад су васпитавани за своју службу у школама Мисије. Али они који не знају и не желе да знају православно учење не знају ни ове истине и зато мисле и говоре о вама потпуно супротно. Колико смо говорили против ове заблуде! Колико књижица смо издали ради објашњавања истине! Али сви наши напори су били као покушаји да се голом руком разбије чврста стена. И ево, напokon, дошло је време да се ова стена сруши и да се разлети у прах. Почео је рат с Русијом и православци се усрдно моле за даровање победе њиховој царској војсци, надахнуто испраћају своје војнике у рат, сасвим сигурни да ће јуначки бранити своју отаџбину против непријатеља; војници с ентузијазмом иду измоливши благослов и молитве од својих свештеника да им Бог помогне да беспрекорно испуне своју дужност према отаџбини; Православна Семинарија саставља и поклања рођеној војсци десетине хиљада примерака јапанско-руских разговорника за чије штампање је сваки ученик дао своју лепту; Православна Женска школа издваја из свог састава наставнице за добротворно служење рањеним војницима; сви православни хришћани по целом Јапану с радошћу дају прилоге ко колико може, за ратне потребе отаџбине или за издржавање породица војника. Зар није јасно као

дан да Православље не само да не шкоди патриотском служењу својој отаџбини, већ га напротив, узвишава, освећује и тако га јача? Ако неко видећи све ово са стране православаца, почне још да говори о њима нешто недолично, мораћемо само са жаљењем да кажемо да нема начина да се спречи његово тврдоглаво супротстављање истини, нема средстава да се убеди у њу. Али мислим да ће се наћи мало таквих, а да ће уопште отворити очи на Православље и погледати на њега дружељубиво сви они који до сада нису имали могућности да се увере у његову неприкосновеност према оптужбама које се против њега истичу.

Дакле, вољена браћо и сестре, стојте чврсто у вери и наставите у ове тешке дане да служите својој отаџбини свиме ко чиме може; наставите непоколебљиво да испуњавате и све друге хришћанске обавезе како би се кроз вас светило име Божије и узносила хвала нашем Оцу Небеском; наставите такође да се молите да Бог прекрати несреће рата и да нам што пре поново пошаље мир.

Благослов Божји нека буде са свима вама и нека заблиста брзо светлост истинитог Христовог Јеванђеља у целој нашој отаџбини! Амин.

*Великог Јапана Православне Христове Цркве
Епископ Николај“.*

Одшампано је 2 хиљаде примерака и послато по црквама, у новинске редакције и разним лицима.

3. (16.) март 1904. Среда

Из околине Хирошима пише један паганин са својим пуним именом и адресом и наводи да их има цело друштво, које ме врло мрзи и нема ништа против да пусти црвеног петла у Мисију због тога што сам саградио храм, у којем су постављени топови, спремни да пуцају по царском дворцу; сад се посебно љути не мене због тога што што не идем кући; „значи, не желиш да служиш својој отаџбини, а овим својим својством можеш да трујеш и овдашње људе и тиме такође да наносиш зло Јапану,“ објашњава аутор. Писмо је написано врло складно и лепо; аутор је племић. Зове се: Хаседа Касуке – Хирошима кен; **Тојода абори**,* Јосина-мура. Под црвеним петлом се очигледно подразумева нека запаљива смеша (**таби-хи[?]**)* - **нечитко**). Ако убрзо не одем из Јапана прети ми несрећом. У написаном тексту се захтева да што пре дам објашњење „зашто сам наоружао храм топовима“. „Захтева се ово објашњење пре него што приступи одлучним дејствима у вези са мношћом и с храмом.“

Ово писмо је предато полицији да безумни фанатици не би заиста начинили несрећу. Господину Хаседи ће усталом из наше редакције бити одговорено благо, с разложним објашњењем свега што је потребно. „Рецимо, може се проповедати сопствено учење у храмовима, али зашто стављати топове у храмове?“ – Тако господин Хаседа започиње своје писмо и наставља: „Од 22 године Мејдзи (значи, тачно пре 15 година) ја увек кад долазим у Токио негодујем у души гледајући како твој храм с топовима неваспитано гледа на царски дворца; али сам до сад трпео; сад више ни ја, ни други са мношћом не могу да трпе...“ Ево типичног ограниченог самовољника! Петнаест година се није потрудио да се увери да ли се топови који изазивају његово негодовање налазе у храму. И поред све његове нетрпељивости и крајње мржње писмо које ми је упутио написано не у пристојним изразима; то већ одаје типичног Јапанца.

4. (17.) март 1904. Четвртак

Данас је у “Japan Daily Mail” објављен чланак „Зашто Американци симпатизирају Јапану у садашњем рату с Русијом?“ Аутор је Rev. De Foresh, баптиста, чини ми се, подвизава се у Сендају; овај чланак је на јапанском објављен у Сендајском часопису, а затим је издат као посебна брошура. Горе и одвратније поруге против Русије се не могу замислити. Развијене су три антитезе у којима се Русија описује као дијаметрално супротна Америци, а Јапан, напротив, апсолутно сличан с Америком, и зато се Јапан хвали с ласкањем, од којег бестидније такође не може да постоји. 1. Русија је велика деспотица и тиранка, 2. мрзи свеопште образовање да 99 милиона људи држи на нивоу домаће стоке (domestic cattle), 3. користи религију за учвршћивање окова тираније и незнања (employs religion to strengthen the chains of tyranny and ignorance), тако да је руско хришћанство превара и срамота хришћанског имена (shame and disgrace to the Christian name); оно васпитава неукост и сујеверје и јесте слуга деспотизма; ако је хришћанство такво, боље да га уопште не буде, зато што је оно непријатељ људског напретка“ и тако даље. У закључку благочестиви фарисеј „жали што је морао да почне рат, верује да су све људске расе деца једног свемоћног Бога и Оца пуног љубави, свакодневно се моли да нас Христос научи: „Да приидет царствије Твоје““ и тако даље. Само унапред, пре молитве пружа руку ђаволу, на амерички начин се рукује с њим, шкргућући збима, куне Русију и предсказује јој пакао, а затим као ситан злодух пузи пред Јапаном указујући му на сопствену бакалницу у коју, на његову дубоку унутрашњу огорченост, људи иду неупоредиво мање него у Цркву коју он проклиње. <...>

8. (21.) март 1904. Понедељак
Јапански цивилни празник

У школу се не иде, Накај и ја не преводимо. Седим у соби, без могућности да се појавим на очи пред било ким: цела глава ми је браон боје, намазана атонским леком, не знам само хоће ли помоћи од лишаја којим сам се заразио од старца секретара Сергија Нумабеа, који је увек користио моје предмете из купатила и моје купатило. Почевши од последњих месеци прошле године па до сада развио се неиздрживи свраб по целој глави, који је већ прешао на груди и друге делове тела.

Отац Теодор Мидзуно се вратио из Коофуа и других тамошњих места у којима има хришћана. Свуда су незгоде због рата – долази полиција, прегледа, распитује се, иако никога не малтретира; народ сумњичи хришћане.

„Али шта је ту сумњиво?“

„Ништа; а ево „маморјо“, „маморјо“* (чувајмо) сугерише се хришћанима; директно се и каже: „Христос-но осиге-во маморјо“* (чувај учење Христово); а они изостављајући „Христово учење“ задржавају пажњу на речи „чувај“ и мисле да се овде тајанствено сугерише да се „чува“ нешто што може бити штетно.

Ето ти! Ма колико да си бео, ако су ставили црне наочари да те гледају, никад нећеш изгледати бео.

А ево још нечег сличног. Моје друго писмо је из наше редакције послато у све светске новине и ни у једној од њих није објављено. Прво писмо је такође било послато и неке новине су макар мале цитате објавиле. А кад се у њему тако јасно оповргавало застарело штетно мишљење да је наводно „руски цар – глава јапанских хришћана“ и кад би људи који воле истину морали да се радују што истина напokon јасно пада у очи, и да се труде да је шире – сви су заћутали као мртви! Како нас сви они мрзе!

10. (23.) март 1904. Среда

Свраћао је Павле Оојед, један од првих хришћана по времену крштења, Сендајак, такође, један од првих ученика руског језика, којег сам првог желео да пошаљем у Русију на школовање ради служења Цркви; на срећу, ово се није десило – јапанска влада није дозволила – аи се касније испоставило и да је Оојед лош хришћанин – ево 28 година како се нисмо видели и он је постао паганин; али обрадовао се сусрету, узео је хришћанске књиге да обнови познавање учења и уједно веру.

Реч „ротан“* (руски шпијун) је сад постала погрдна у целом Јапану; њоме људи вређају једни друге, без обзира због чега да се посвађају. Посебно је користе политичке партије у међусобним свађама: ако ниси из моје партије, значи да си ротан – и значи нема ти оправдања ни милости!

19. март (1. април) 1904. Петак

Отац Петар Јамагаки описује посете својим црквама – Јамада, Ооцуцу, Мијако и др. У Мијакоу се крстио отац Петра Уцијаме, садашњег наставника Семинарије. Отац га је као дечака дао у Семинарију ради хришћанског васпитања, а сам се до сад није крстио, иако је знао учење и бранио га је пред будистима увек кад је било прилике. Сад, у тешко време за Цркву, смело је примио крштење; очигледно да је његова вера порасла и очврсла. Нека га Бог чува!

Код оца Јамагакија су долазили људи који желе да се крсте и који су припремљени за то у другим местима, али су то свуда одложили под различитим изговорима, наравно, не желећи да кажу истински разлог – недостатак чврсте вере у сурово време.

Отац Василије Усуи из Одаваре пише да су два полицајца смештена у црквеном дворишту, у кући катихете, ради чувања цркве, породице оца Василија и хришћана. Тиме је отац Василије умирен и нада се да новог напада безобразника неће бити.

Уз писмо оца Василија приложен је штампани лист којим Кометани објављује свима на знање да се „одрекао хришћанства и да поново исповеда своју некадашњу будистичку веру“. Одштампавши ово великим словима и затим ситније „моли купце да и даље не заобилазе његову продавницу, а он ће се још више потрудити да заслужи њихову благонаклоност“.

Учинивши ову пакост на своју срамоту која се не може опрати још ју је појачао тиме што је послао некога да налепи ове своје листиће на куће свих хришћана које је сматрао слабовернима. На срећу, нико се није угледао на његов пример. Сви хришћани се чврсто држе своје вере иако су уплашени, а као знак за то служи то што их сад мало долази у цркве на богослужења.

20. март (2. април) 1904. Лазарева субота

Накај и ја смо данас после ране Литургије наставили с превођењем до поднева, чиме смо и завршили рад до после Васкрса. Зауоставили смо се на превођењу Маркових глава, које се односе на празник Благовести, на глави – „ако се празник деси на Велику суботу“.

Мојсије Симомаје, катихета у Сиракави пише да се хришћани подвргавају злословљену од пагана: „све ће нас везати“, прете православцима. И неки хришћани се плаше, иако не издају веру; неки богати хришћани му говоре: „Остави проповед.“

Али Мојсије Касај, катихета у Хигати, пише сасвим супротно овом: хришћани који су у његовом надлештву су тако надахнути садашњим тешким околностима да су неки спремни да све оставе и да дођу у Проповедничку школу како би постали проповедници.

Отац Фјодор Мидзуно се вратио из обиласка својих цркава у Симооши провинцији; овде је све мирно; хришћане нико не узнемирава злословљењем или нечим другим, иако се рат и овде веома осећа: из округа Сука, у надлештву катихете Филипа Узаве, само осам хришћана је отишло у рат. Сви хришћани су усрдни у вери, скоро сви су се исповедили и причестили.

<...> А из села Фунао, где пагани такође живе мирно с хришћанима, отац Петар је донео следећу бајку, која је тамо уобичајена међу паганима: „Влада је наредила да се не даје новац („кане“) за Мисију, тамо је сад постављен полицајад да не дозвољава да „кане“ стиже у Мисију, па да ће сви умрети од глади“. „Кане“ значи и „новац“ и „звон“. То што сад у Мисији нема звоњаве „звона“ на богослужењима окренули су тако да у Мисији нема „новца“ и да се не дозвољава да он буде примљен – и сељаци из Фунаоа чекају трагичан крај свих затвореника у Мисији!

2. (15.) април 1904.

Петак Светле седмице

Боже каква несрећа за Русију! У среду, пре два дана, погинуо је адмирал Степан Осипович Макаров и с њим крстарица „Петропавловск“, која је налетела на једну од мина, које је непријатељски брод претходне ноћи неприметно бацио с брода недалеко од улаза у луку Порт-Артур. С Макаровом је погинуо цео његов штаб; спасили су се само капетан, пет других официра и 32 морнара; сви остали официри и морнари, значи, око 750 људи, потонуло је заједно с крстарицом која је експлодирала и потонула; од спасених су сви рањени, међу њима и велики кнез Кирил Владимирович. Каква несрећа, каква несрећа! Лепота и снага руске флоте – Макаров је погинуо! Русија плаћа за своје незнање и за своју гордост: Јапанце је сматрала необразованим и slabим народом; није се припремила за рат како треба, већ је довела Јапанце до рата и још је пропустила прву шансу; а ево, они иду од успеха ка успеху и руска флота у овим земљама већ скоро да не постоји.

4. (17.) април 1904. Томина недеља

Боже, каква ме апатија понекад напада! Не помажу ни црквена служба, ни размишљања, ни напор воље, ништа не помаже. Отишао бих некуда, одморио бих се у тишини и ћутању дан или два – немам куда да идем и не смем. Опустео бих се у разговору – немам с ким: моје жалости су за моју околину радости, и законите радости, а ко се не радује успеху и слави отаџбине? Ничег не могу да се латим – нисам у стању да напишем обично писмо. А овде још несносан екцем, сваки дан по два пута морам да мажем пола тела лековима и да сушим испред камина. А тамо још из Русије бог нечега не долази новац за издржавање Мисије, иако је два износа требало да дођу одавно. Уосталом, сва ова апатија је пролазна – талог од жалости и брига за новац Мисије... Ево, од уторка почиње превођење, душа ће се закопати у посао и болест ће бити као руком однета. Знамо то. Али... али засад ми је тешко на души.

9. (22.) април 1904.

Петак Томине недеље

Адмирал Скридлов је постављен уместо Макарова. Он је мој земљак – из истог села Берјоза – и близак познаник. Дај Боже да оправда наде које у њега полажу цар и Русија! Али, чини ми се да он није у стању да у потпуности замени адмирала Макарова; он је нападач, а не градитељ, а Макаров је био и једно и друго... Душа ме непрестано боли због Макарова; али узалудни су сви вапаји срца!.. Он је тако волео море, тако га је истраживао и тако га је познавао; и ево, сад ће бити нераздвојан са својом стихијом све док глас трубе не заповеди мору да изнесе своје мртве! У свом штабу, окружен својим вољеним и храбрим морнарима он сад заједно с њима почива од свог великог борбеног труда. Какав велелепни предмет за баладу! А енглеска и јапанска штампа се уздржано радују и лицемерно жале због његове погибије... А како и да се не радују!

14. (27.) април 1904. Среда

Јуче је недочекивано дошао о.Тит Комацу. „Којим поводом?“ – питам. „Ништа посебно,“ каже; и истина, испричао је много – ништа битно. Данас долазе заједно: о.Павле Савабе и о.Тит.

„На силу сам га убедио да дође; писао сам и писао, напоскон сам дошао,“ промрмљао ми је отац Павле безубим устима. Али шта ће му о.Тит? Заиста нема другог разлога осим да с неким поприча, да мало брбља с њим. И отац Павле објашњава да је „сад његово једино задовољство да се види с људима и да разговара; све време обилази познанике како би причинио себи ово задовољство; а ако неко код њега дође радује се као мало дете.“

Мршав, изморен, отац Павле само што није умро, муцавим језиком објашњава све то и изазива крајњу жалост и тугу. Још увек се хвата за живот, противи се закону уништења, али тим јасније се показује човекова немоћ у овој борби.

Господе, зар и мени предстоји ускоро да се исто тако плашим смрти? Не, не! Треба отерати ову мисао! С радошћу ћу чекати смрт као жељену гошћу; само, дај, Господе, да преведемо богослужење, сигурно не све, али још Стари Завет.

22. април (5. мај) 1904. Четвртак

Иако нисам у рату живим бавећи се ратом. Никако не могу да се избавим од мисли о њему ни у радно, ни у слободно време; он ме мучи и ноћу, у сновима. То је сигурно оно што се назива патриотизмом. И још је мучно то што горим од унутрашњег, затвореног пламена – немам с ким да поделим мисли, немам с ким да поделим невољу – сам сам међу Јапанцима; а њихове жеље и интересовање су дијаметрално супротни мојима. И још је добро што су сви људи око мене тако деликатни: о рату нико ни реч да прозбори, о јапанским победама још мање; а лица су им тако сирота као да у души нема радости и ликована, који су тако природни због њихових сталних победа, као што је моја жалост због наших сталних пораза (тако барем неуморно понављају јапанске и енглеске новине да нас непрекидно бију на мору, а сад и на обали). <...>

У “Japan Daily Mail” је данас објављен чланак под насловом: “The Prime Minister”. У њему се каже да је „премијер-министар гроф Кацура упутио налог „Фукуин доомеј квај“* (Јевангелистички савез) с изразом жеље да његове речи преко овог Савеза буду пренете свим хришћанима у Јапану. Гроф Кацура каже да садашњи рат нема у себи ништа расно или религиозно; његов једини циљ је да се осигура безбедност Јапана и мир Истока. Био би апсурд или несрећа кад би националне или религиозне разлике причиниле било какве тешкоће у вези са садашњим сукобом или кад би изазвале било какве сумње. Да би

се оградилa од свега сличног Јапанска влада је донела све могуће мере; али потпуни успех се не може захтевати због празних прича, које се шире на уштрб чланова Грчке Цркве. Влада улаже све напоре за спречавање компликација ове врсте и премијер-министар се нада да ће хришћани са своје стране пружити сваку помоћ.“

Гроф Кацура је ово говорио протестанту Хонди, члану „Фукуин доомеј квај“ (чији је председник Озаки – обојица су методисти). Хонда је објавио разговор у протестантским новинама.

25. април (8. мај) 1904. Недеља

Прво што сам јутрос угледао био је натпис истакнут у ходнику да ће после Литургије „бити служен благодарствени молебан поводом победе царске војске“, а код храма је на великој црној дасци истакнут исти такав натпис. После Литургије свештеници су га служили саборно. Ја сам стајао у олтару ожалошћене душе због моје сироте отаџбине, за чије срамоћење људи благодаре Богу. <...>

3. (16.) мај 1904 Понедељак

Због изјаве грофа Кацуре (горе наведене, 5. маја по новом календару), протестанти и будистичке бонзе, чак и шинтоистички **кануси*** (**кануси – шинтоистички жрец**), су предузели организовање великог религиозног митинга, који је данас одржан, и из разних провинција су на овај састанак допутовали различити верници. Ево тог програма: „Узроци сазивања митинга представника свих религија у Јапану, који треба да буде одржан у Циуконсидо-кајкван* (**Циуконсидо-кајкван - дом верних поданика**), Сиба, Токио, 16. маја 1904.г.“

Циљ рата, који води Јапан јесте благостање царевине и мир на Истоку. Зато је наша народна дужност данас не само да се окупимо у једно ради заштите наших права, већ и да се руководимо принципима достојним просвећене нације. Тако најбоље можемо помоћи да се оствари намера, изражена у царском рескрипту: „Треба помоћи мирном напретку наше царевине и цивилизације, побољшавати пријатељске везе с другим државама и обезбеђивати неразрушиви мир на Истоку.“

Откако је започео рат одлучност наше нације и успешне операције флоте изазвале су у Европи и Америци многе изразе симпатија према нама. Али, на нашу жалост, неки у иностранству се труде да отуђе од Јапана осећања Запада представљањем овог рата само као рата између две расе, а други као сукоба у којем се Русија бори за хришћанство, а Јапан за будизам. Ништа мање нас не жалости и то што у Јапану има људи уских погледа, који испољавају ксенофобски дух, и чак и таквих који се труде да искористе ове околности у интересу својих сопствених религиозних погледа и за вређање других.

Ове чињенице чине посебно обавезнима старешине свих религија у царевини. Њихова дужност није само да руководе народом у његовој религији и да сугеришу велике принципе универзалне љубави и мира – не само у интересу вере или култа, већ на добробит свих људи. Они треба посебно да се труде да учине јасним у иностранству да овај рат није сукоб између раса или религије с религијом, већ рат, који се води искључиво за праведне интересе Јапана; а код куће, трудећи се да повежу у једно сав народ за борбу за обезбеђење часног мира, истовремено улажу напоре у обуздавање духа крајњег национализма или непријатељства између религија.

За остваривање ових циљева планира се састанак представника различитих религија у Јапану како би им се омогућило да изразе своје мишљење. Ако се на овом

састанку јасно покаже да Јапан не води овај рат ради утврђивања надмоћи расе над расом или религије над религијом, већ једино у интересима праведности и мира, он ће достићи овај резултат.

Зато је врло пожељно да представници свих религија у Јапану присуствују митингу и да помогну да се у земљи и у иностранству објасни да су њихови погледи тако широки и просвећени као што је горе изложено.“

Организатори митинга су позвали мене и наше хришћане на митинг. Наравно, нисам отишао, предвиђајући јетке говоре против Русије, али хришћанима нисам забранио да иду, због тога што се заиста у рату се не види религиозна нијанса: а нас по целом Јапану Влада брани од фанатика и злонамерних људи. Зато је од наших хришћана десетак људи ушло међу „сансејиин“* (supporters of the project); међу њима су главни: о.Роман Циба, кандидати Сенума, Ивасава, Сајкајси, уредници Петар Исикава, Василије Јамада. По њиховој заједничкој жељи Павле Накаи је написао беседу коју ће одржати на митингу, коју ми је јурор прочитао; говор је сасвим пристојан, с изразом жаљења што се рат доживљава као борба између раса и религија и сл.; само је један израз који се односи на Русију био груб; али сам прећутао, знајући за ultra-патриотизам Накаија.

Митинг је почео у 2 сата; окупило се до 2 хиљаде људи. Председник је био 84-годишњи бонза, који је под руке попет на узвишење – толико је онемоћао; без обзира на све то у свом безубом говору он је пре свега изјавио да је млад за служење отаџбини. Митинг је прошао прилично мирно с безбројним аплаузима и ентузијазмом. Разуме се, много су злословили Русију, посебном ревношћу се притом одликовао протестант Козаки, који је говор усмерио на политику и који је тамо нашао дивљу Русију из 16. века и просвећени Јапан из 20. века. А представник будизма Оуци је изјавио да Јапанци уопште нису жута опасност – они имају бело срце испод жуте коже, а Руси засигурно чине ову жуту опасност: они испод беле коже имају жуто срце – Наполеон је то лично рекао; и још су Монголи опасни; али Јапанци уопште не припадају овом племену. Истакао се још мисионар Rev. Imbrie – расплинуо се у одвратно сладуњавом ласкању Јапанцима и на крају је упоредио Јапан с Грчком, која је потукла стару персијску монархију, обећавајући му потпуно уништавање велике Русије.

Иван Акимович Сенума је прочитао беседу Накаија; кад је изјавио да припада Православној Цркви тапшали су, кад је завршио говор – такође су тапшали. Изливали су се у говорима самонаслађивања око три сата. На крају су прочиали „одлуку, донету на митингу представника свих религија у Јапану, одржаном у Токију 16. маја 1904.г.“ која гласи:

„Рат, који се сад води између Јапана и Русије има за свој циљ, од стране Јапана, безбедност царства и стални мир на Истоку. Он се води у интересу праведности, хуманости и светске цивилизације. Она нипошто нема никакве везе с разликовањем раса или религија, договорили су се о томе да се труде да објаве свету – у складу с начинима који се могу видети у религиозним корпорацијама којима припадају – истински циљеви правог рата, као што су горе означени. Такође изражавамо најискренију жељу за што брже достизање жељеног мира.“

Ова одлука је још пре митинга написана и одштампана на јапанском и енглеском. Читање енглеског текста на митингу било је поверено Rev. Imbrie, који је то и учинио, пратећи то својим сладуњавим и русофобским говором. У овом говору је између осталог поменуо да се видео с грофом Кацура и да му је Кацура изјавио да се ово садржи у

данашњој одлуци рекавши да му то није говорио лично у своје име, већ као премијер-министар и да је таква и воља цара. (Значи овај митинг је дело саме владе.)

„Организатора“ митинга (promoters) било је 29 – сви најпознатији протестанти и будисти. „Оних који су подржали“ идеју организатора (Сансејин, supporters of the project) било је 126, укључујући 7 мисионара-странаца, једног маркиза и неколико грофова и барона.

Данас се у новинама објављује да су јуче у Таказаму, у провинцију Је на Сикоку, стигли руски ратни заробљеници, ухапшени после битака на реци Јалу: 17 официра, од којих је 9 рањено, 419 нижих чиновна, од којих је 284 рањено и каже се да ће се одавде преместити у Мацујаму.

Написао сам им два писма – једно у Такахаму, друго у Мацујаму и послао француском амбасадору с молбом да их преко Министарства иностраних послова пошаље заробљеницима. У писмима сам им нудио, ако пожелеле јапанског свештеника, који мало зна руски за обављање богослужења ради њихове религиозне утехе; такође сам обећао да ћу послати њиге за читање и молио их да обавесте о својим именима, датуму, стању.

23. мај (5. јун) 1904. Недеља

Тако је тешко, тако је мучно стање усамљености, рата, оскудице која прети, удаљеност од Русије, изолованост од Јапана да бих с таквом радошћу умро кад би природна смрт стајала на вратима!

28. мај (10. јун) 1904. Петак

Рат заиста омета црквено дело. Отац Борис Јамамура описује своје путовање по црквама, као скоро сасвим бескорисно; нема скоро ниједног крштења, свуда се јако мало људи исповеда, понегде – нико; само код проповедника који се сматра најгорим, Јована Ните у Фукуоки, сви су се, чини ми се, спремили за Причешће; код њега је у току године било 8 крштења – као скоро ни код кога.

2. (15.) јун 1904. Среда

Од свих странаца, чини ми се, само је Rev. Jefferys, амерички епископални мисионар, искрено наклоњен Православној Цркви и Русији: чим нађе нешто добро у религиозним часописима одмах исеца или ми шаље цео број с црвено обележеним чланком. То се у последње време десило три пута. Хвала му за топло осећање! Остали мисионари, сви до једног, су јавни непријатељи Русије у овом рату и наравно, још више непријатељи Православља уопште.

Ових дана је у новинама објављено сладуњаво писмо Енглескиње, жене епископа, Mrs. Awdry која се радује успесима Јапана. Недавно је долазио англикански епископални мисионар Rev. Cholmondeley, који је с патосом и гестикулацијом изјављивао да је он као савезник Јапана за Јапан, али је као хришћанин за Русију - што је додао као љубазност према мени...

Шетајући се данас двориштем с улице сам чуо објашњење јапанског центлмена двома дамама које су га пратиле: „Коре-мото Никорај, има сејкан-ни ната“* (то је некада било место Николаја, сад је владино). Није чудо што тако схватају. Седам полицајаца и два жандарма су постављени специјално да чувају Мисију; у дворишту и код капије виде се само полицијске сабље у униформама; капија је закључана увек осим за време богослужења; на врата капије могу да пролазе само људи који имају неке везе с Мисијом;

другима се не дозвољава да уђу у двориште. И још су довели читаве четири стражарске кућице, које сад штрче на капији показујући да је место заиста владино; и још ове кућице данас фарбају у јарко белу боју.

Али, за овако брижљиво чување не могу да не благодарим искрено јапанској влади; до сад Мисија није искусила никакву невољу, јапански патриоти нису разбили чак ниједно стакло.

10. (23.) јун 1904. Четвртак

<...> Подела Јеванђеља и Апостола на зачала је такође завршена. Акила Кадзима је много помогао у овој ствари; он ће помоћи да се и једно и друго одштапа за црквену употребу; потребни су пажња и уредност, а он има ове особине, иако га повремено издају као младог човека; али Накаи и ја ћемо радити последњу коректуру. Штампаче ће бити после распуста.

13. (26.) јун 1904. Недеља

Запањује и обесхрабрује механички, недостојан однос јапанских хришћана према вери коју исповедају. Нови хришћани који су примили веру по убеђењу требало би ревностно, топло да се односе према њој – али не! Старац Јов Накацука који се неколико година од јутра до увече налази у храму и свим радозналим паганима објашњава хришћанство по иконама, наравно, тумачи и о неопходности Христове вере за вечно спасење, овде у Токију мирно дозвољава да му рођена сестра умре у паганству. Недавно долази с осмехом и каже:

„Сестра ми је врло болесна; треба да одем до ње.“

„А да ли је постала хришћанка?“

„Не,“ осмехнуо се Јов и отишао је. Данас долази и с осмехом саопштава:

„Сахранио сам сестру,“ значи, пагански. Ни не жали што је сестра отишла у вечност у духовном слепилу. А ако треба одмах ће отићи да тумачи паганима да је обавезно веровати у Христа, иначе, вели, прети вечна погибел, и још ће с патосом почети да тумачи. И све је то хришћанство само на врху језика – даље није проникло. <...>

15. (28.) јун 1904. Уторак

„Japan Mail“ је данас објавио да су „пуковник Halchansky и још 7 других официра и 331 нижи чин ухапшени приликом борби у Телицеу, да су двадесет петог доведени у Модзи и следећег дана послати у Мацујаму“. Треба им послати и књиге на читање. Сирота руска војска! Разбијају је на делове. Како се показало, Куропаткин је неталентован војсковођа.

И како блате Русију због њеног понижења према Јапанцима! Просто човек пада у очај. Сваки новински број је као бич који наноси крваве ударце. Боже, дај ми снаге да то подносим без штете по моје дело!

Добио сам писмо од оца Фјодора Бистрова да је „Фјодор Матвејевич Јансен на своју сопствену молбу отпуштен из Академије као што је о томе оца Фјодора обавестио Преосвећени Сергије, ректор Академије; да су овој околности претходили свакодневни изостанци Јансена из Академије, дугови, одсуство жеље да живи заједно са студентима. Не зна се где је сад. Код оца Фјодора не долази. Од оца Фјодора је до сад узео 314 рубаља“. Веома ми је жао! Кренуо је клизавим путем, као што се види; не зна се ко га је развратио.

25. јун (8. јул) 1904. Петак

Од 8 ½ сати је матура у Семинарији и Проповедничкој школи.

Семинарију су завршила четворица од којих су двојицу најбољих наставници замолили да ступе на службу у звању катихета, остале – као помоћнике катихета; у Проповедничку школу су завршила десеторица од којих су двојицу најбољих учитељи молили да буду помоћници катихета, следећу петорицу – ученици катихета (као увек кад би завршили Проповедничку школу), тројицу осталих који су имали врло слаб успех да буду примљени у „денкјоо-ходзјо“ (помоћници катихета), што се раније није дешавало.

Матура се одвија исто као јуче у Женској школи. И овде су певали стихови и ученици који остају, и они који одлазе, само што су овде певали и дела Павла Накаија и она која су ученици сами писали; музику за њих пише Инокентије Кису, диригент хора.

Суштина мог кратког говора упућеног матурантима: „Излазите на Христово поље да сејете семе Његовог учења; у лоше време излазите, али идите бодро; имамо утеху да видимо да без обзира на буру Христова њива напредује – на њој се не види никаква мана: хришћани у свим црквама су верни Христу, број служитеља Цркве се није смањио ни за један. Све ово јасно показује да овде Христова вера чврсто стоји, да је Христос чува и да је жива благодат Божија која у њој обитава, као крв у телу. Чуо сам да се жале хришћани, који не припадају нашој Цркви (протестанти) на то да данас нема никаквих прогона, а уједно ни оживљења: Црква је као брод без ветра кад је бонаца... Имате у томе и извесну предност: пагани се још увек прилично непријатељски односе према Православљу – нека вам то буде подстицај за још већу ревност у проповеди – то је прогон своје врсте... Христос наш врховни Господар чека нас на Свом пољу; његови први делатници – свети апостоли с висине небеске шаљу нам своје благослове и моле се за вас, они који се данас труде у проповеди очекују вашу помоћ – идите на тако важно дело, које је толико радосно...“

Трпеза за све госте и матуранте у трпезарији. За „сообецуквај“* (сообецу-квај – опрощајна вечера) сам ученицима дао 6 јена.

У 3 сата 12 матуранткиња је дошло да се захвали и да се опрости. Дуго сам разговарао с њима упућујући им поуке за живот у Христу; благословио сам их иконама: Пресвете Богородице – замолиле су за већи формат – Анђела-Чувара, свете Марије Магдалине, великомученице Катарине; дао сам фотографије храма – споља и две ентеријера; замолиле су за по један мали Псалтир; снабдео сам их неколиким брошурама.

Док сам разговарао с њима Петар Исикава је из француске амбсаде донео пакет из Русије за који се испоставило да је Указ Светог Синода као одговор на моје обавештење да сам остао у Јапану и на молбу за молитве. Свети Синод обавештава да се „моли за Јапанску Цркву и нада се да ће је Бог сачувати у целости“. То је велика утеха. Одмах сам о томе испричао ученицама и испричао сам им о покровитељству Јапанској Цркви од стране руских јерарха, високопреосвећеног Исидора, Инокентија, Арсенија, као и Јерусалимског Патријарха Кирила.

Вече је било испуњено читањем молби и писама за Сабор.

3. (16.) јул 1904. Субота

Већ четврти дан су свештеници заузети прелиминарним саветовањима поводом свега што је послато и прикупљено за Сабор – статистичким извештајима, молбама,

писмима, предлозима. Сигурно су накупили много разума! Видећемо. Дај Боже да све што су смислили буде разумно! Како бих желео да имам врло паметне помоћнике!

Долазио је Матеј Нива, хришћанин цркве у Коодзимацију, који је дуго година био катихета и који је искључен из црквене службе због тога што се развео од жене, која узгред буди речено има несносан карактер; као што се види, то је један од аутора предлога за реформисање црквене управе достављеног Сабору.

Почиње да говори из далека, делимично лењо и приступа:

„Сви у Јапану нашу Цркву називају „Николајевом“ што није добро,“ с овим сам се сложио.

„Али ово се дешава због тога што ви сами управљате Црквом, без учествовања других.“

„То није истина; у управљању Црквом непрекидно учествују свештеници; ни у једној парохији ја ништа не решавам, а да се унапред не саветујем са свештеником у чијој надлежности се налази парохија. А најважнија питања се решавају уз учествовање свих служитеља Цркве, због чега се код нас и одржава Сабор.“

„Ипак потребно је да се уз вас стално налази савет у који неће улазити само свештеници, већ и мирјани.“

„Мирјанима се дозвољава да учествују у пословима црквене управе онда кад је то потребно; на пример, приликом бирања свештенослужитеља код нас још на Сабору – приликом распоређивања катихета, исто тако у распоређивању црквеном имовином, колико је то потребно; ви то знате...“

„У Јапану је некада постојала царска управа; али цар је власт уступио народу. И у нашој Цркви треба да постоји нешто слично.“

„Црквена управа се гради на непромењивим црквеним канонима; немамо права да одступамо од њих, иначе нећемо бити чланови Православне Васељенске Цркве.“

„Али...“ и кренуо је, кренуо је да брбља, вртећи се стално на једном истом као у зачараном кругу. Саслушавши га ћутке, послао сам га да излива своје мисли пред сабрањем јереја.

Дошли су други, и с другима: Сава Хорије, шеф преводаца, с Василијем Јамадом, начелником Друштва православних младих људи и брижник за црквене пославе, који се недавно вратио из Мацујаме, где је видео какво је стање руских ратних заробљеника. О свом путовању је испричао сабрању свештеника и сви они су по његовом излагању, донели одлуку да се свештеник Сергије Судзуки, који служи код ратних заробљеника, замени другим, о чему су сад дошли да ми саопште. Али ма колико да су говорили нисам видео разлоге довољне за промену. Главно је то да он својом причљивошћу тамо досађује чиновницима, који чувају ратне заробљенике и они га не воле.

„Али то је због тога што је нов,“ рекао сам, „и нови точак шкрипи, а кад проради – иде равно. Ни ја нисам у потпуности задовољан оцем Сергијем, нарочито сам на почетку био њиме незадовољан; али сад, за месец и по дана, већ се прилично навикао на своју службу и све му иде добро. Јуче сам добио писмо од њега: о заробљеницима се брине с љубављу, као што се види, испуњава своје обавезе, навикао је да служи на руском, стекао је праксу у разговорном руском језику, чак и у писаном, као што показује његово писмо, врло правилно написано на руском. Да га узмем сад одатле и да га заменим другим свештеником, чак и оним који је завршио Семинарију, али који до сада није имао праксу ни у разговорном руском језику, ни у служби по словенским књигама – то је тако велика незгода на коју никако не могу да се одлучим.“

„Али тамо га не воле.“

„Ко? Руси?“

„Не, јапански официри и чиновници, с којима не уме да успостави добре односе.“

„Он је послан да служи Русима; Руси се на њега не жале и то је добро; поучите га како да се опходи према јапанским чиновницима и биће доста.“

„Тамо га зову „кокузоку“* (непријатељ отаџбине).“

„Због тога што испуњава свештеничке требе за Русе? А да ли тако зову лекаре, који лече болеснике и чиновнике, који се брину о Русима?“

„Не.“

„Значи, празна реч. Да ли има других, важнијих разлога за његово опозивање?“

„Троши много новца; Друштво (за бригу о ратним заробљеницима) не може да га издржава.“

„То видим; ваше Друштво је позајмило од мене 70 јена да би га послало у Мацујаму и до сада ми није вратило овај новац; вероватно га нећете ни вратити, као што сам се досећао од самог почетка. Нема друге: ја ћу издржавати оца Сергија. Своју уобичајену месечну плату и без тога добија од Мисије; додаћу му нешто више новца и нека служи код ратних заробљеника за плату Мисије. Има ли још нешто против оца Сергија?“

Али, ништа више се није нашло; и гневни – као обично, ако нешто није по његовом – Хорије, и надувани Василије Јамада су ме напустили.

23. јул (5. август) 1904. Петак

Отац Сергије Судзуки, који служи код наших ратних заробљеника у Мацујама има при овом служењу две незгоде:

1. Кад он врши богослужење морају бити присутни јапански чиновник и преводилац – обојица пагани; њих оптерећују богослужења, пошто се досађују и зато увек пожурују оца Сергије да служи што брже; осим тога, они некад немају времена, баве се нечим другим и отац Сергије, који је дошао ради богослужења дуго мора да их чека, понекад узалудно; на пример, недавно је три сада чекао преводиоца и отишао је не дочекавши га оставивши преко сто руских заробљеника без богослужења.

2. Отац Сергије служи у 8 просторија за заробљенике; ове просторије су у различитим деловима града; у сваку треба да иде сам тражећи међу заробљеницима оне који су способни да певају и да читају; у неким просторијама има веома вештих четчева и појаца; у неким нема. Требало би да изабере међу Русима доброг четца и појца и да му он буде црквењак тако да овај црквењак иде с њим из једне просторије у другу, да помаже приликом богослужења. Али правила, написана за заробљенике не дозвољавају ни да се служи без преводиоца, ни да води заробљеника из једне просторије у другу.

Сад јако инсистирам на томе да отац Павле Морита издејствује овде у Војном министарству ублажавање за ове две тачке: разлози у корист овога су свима јасни; али Јапанци су строги чувари прописаних правила; не знам да ли ће отац Павле моћи ово да издејствује; данас је остао у Токију, пре свега ради тога.

Увече

Горе наведено није пошло за руком. И кривица за ово је, како се испоставило, нетактичност оца Сергија Судзукија, коју је испољио приликом служења у Мацујама. У

Војном министарству је оцу Павлу речено: „Идите и служите; ако будете служили и ако се будете понашали како треба, на лицу места можете да добијете ублажавање прописа.“

А чиновник Канцеларије, који управља ратним заробљеницима (Хоре дзјоохокјоку*) је љубазно и сажаливо разговарао с оцем Павлом, саопштио му је следеће: отац Сергије својим нетактичним речима упућеним једној и другој страни веома љутио тамошње руководство, које управља ратним заробљеницима; њима говори: „Ја бих урадио то и то или бих служио тад и тад, али ми не дозвољавају,“ кад да се Руси жале на своје руководство; а руководству често говори: „Ви угњетавате религију, прогањате хришћанство не схватајући га“.

Све ово је до те мере наоружало против њега управнике ратних заробљеника да је одавде, из Токија, послат чиновник да се увери да ли је Судзуки заиста сасвим неупотребљив за служење тамо. Чиновник који је разговарао с оцем Павлом, био је управо тај ревизор. Кад се обавестио о чему се ради схватио је да Судзуки уопште није непријатељ отаџбине (кокузоку*) као што су га псовали, већ просто нетактичан и простодушан човек; дао му је поуку и вратио се у Токио оставивши га на овој служби.

Отац Павле Морита, разуме се, неће бити нетактичан – он је паметнији и практичнији од оца Сергија. Може пријатељски да упути оца Сергија у овом смислу, учећи сам од њега да први пут служи богослужење и требе на словенском. Дај Боже само да се отац Павле уздржи од свог сопственог недостатка – наклоности према интригама; он много воли да навија туђу воду на своју воденицу.

Оца Павла сам снабдео сведочанством с печатом да је он „православни свештеник послат за обављање богослужења и свештеничких треба код ратних заробљеника у Маругами и Химедзију“, свим свештеним предметима неопходним за богослужење, почевши од антиминос до црквеног пешкира, новца за пут – и сутра рано ујутру он ће кренути на пут. Усредно служење наших свештеника код ратних заробљеника и лепо опхођење Јапанаца према ратним заробљеницима уопште ће донети велику корист за Јапанску Православну Цркву и за зближавање Јапана с Русијом уопште: преко хиљаду заробљеника ће се вратити и развићи ће се на хиљаду места у Русији и свуда ће говорити лепе речи о Јапанцима и Јапанској Православној Цркви.

Треба се надати да се према заробљеним Јапанцима у Русији опходе исто тако лепо и да ће они, вративши се кући испричати исто тако лепе речи о Русији...

28. јул (10. август) 1904. Средина

Ујутру писма за Русију, затим рад у ризници.

Отац Јаков Мацуда пише: „У Окајама је један хришћанин, војно лице, на почетку рата напустио Цркву. Сад је у рату убијен, и његови моле за црквене молитве за њега. Да ли је могуће молити се?“ Одговорено је: „Пошто је сам себе искључио из чланова Цркве, црквене молитве за њега су неумесне. Али пошто најрођенији моле, нека се помоли.“ Господ с њим! Вероватно је Цркву напустио због неспоразума, а не због зловерја.

1. (14.) август 1904. Недеља

Тужно почиње 69. година мог живота. У даљини је канонада Порт-Артура који вероватно неће дуго издржати, следе непрекидне битке чији резултат је све већа и већа плима наших заробљеника у Јапану.

У Токију је већ основано деоничарско друштво за експлоатацију у Манџурији и Кореји – Јапанци су толико сигурни у освајање Манџурије и Кореје. И цео свет слави то

што је Русија разбијена и посрамљена. Посебно ружно изгледа радост протестантских мисионара, који се моле у Јапану зато што им овде нико не смета да певају свој мачији концерт несагласних проповеди и проклињу Русију због тога што им ово није дозволила. Имбри, Бачелор и сви ови Reverandi, који отровом своје мржње поливају Русију, просто запањују својим антихришћанством. Наши садашњи непријатељи Јапанци су много човечнији од ових проповедника Христа! Јапанци се само диче и хвалишу својим садашњим победама и с изгледом превасходства и презира тумаче Русију, али не показују мржњу; а ево Енглези и Американци, посебно сви њихови Reverendi су до ушију огрезли у сатанистичком греху човекомрштва.

2. (15.) август 1904. Понедељак

По данашњем броју “Japan Daily Mail” руска флота која се налазила у луци Порт-Артур изашла је у борбу и Јапанци су је у потпуности разбили, владивосточка ескадра, која се састоји од три брода, у Цусимском заливу је такође разбијена и „Рјурик“ је потопљен, а два друга брода су оштећена и побегла. Јапанци су притом имали само незнатна (trifling) оштећења.“ Град је данас украшен заставама. Изавач “Mail”-а Captain Brinkley грцајући од одушевљења, игра качучу, певајући притом да је Порт-Артур на издаху, а Куропаткин скупља скуте спремући се да побегне.

Али, има и нешто јако добро: 12. августа по новом календару наша руска царица је родила сина, значи, директног наследника императора. Нека га Бог благослови да узрасте у благочестивог, истински православног, мудрог и јаког цара!

3. (16.) август 1904. Уторак

Бесконачни детаљи о разбијању порт-артуровске флоте и потапању „Рјурика“ на којем су узгред буди речено Јапанци спасили 600 од 760 људи. Brinkley ће још дуго уживати у укусу ове, за њега необично слатке и обилне хране.

Међутим, било како било, стално нас бију и бију. Зашто? Зато што нисмо били спремни за рат. Али кад смо на почетку рата с било ким били спремни? Зар смо дванаесте године били спремни да дочекамо Наполеона? Нимало; тада смо били заузети ратом против Турске. Да ли смо били спремни пре Севастопољског рата? Нипошто. Непријатељи су већ имали парну флоту, а ми смо имали бродове на једра, они су имали оружје великог домета, а ми смо имали старо оружје тако да су нас непријатељи тукли из даљине као да смо против њих били без оружја. – Чак ни за турски рат се нисмо наоружали како треба, јер иначе не би било Плевњенске бруке. Ево и сад је све као увек. Јапанци су се наоружали до зуба, а ми смо на све то гледали раширених очију, никакве мере са своје стране нисмо предузимали – и плаћамо за своје дангубљење и феноменалну глупост.

4. (17.) август 1904. Среда

Још никад се нисам осећао тако тужно и усамљено. У цркви јуче и данас није било скоро никога. У новинама пише да је Русија коначно побијена и опљачкана: „Манџурија је враћена Кини, Порт-Артур и Даљни су послали јапански; Јапанци су осим тога, освојили Сахалин, Камчатку и Сибир до Јенисеја; Манџуријска железница коју је саградила Русија, наравно, постала је јапанска; осим тога Јапанци су узели од Русије контрибуције у вредности од хиљаду милиона рубаља и још се хвале да је то веома скромно и умерено.“

Ево, теши се тиме што си Рус! Можда се у Русији нешто слично ради и с Јапаном, али пошто руске новине не долазе овамо, човек мора да буде једностран, што је такође непријатно, као да промаја дува с једне стране тела, не дотичући се друге, при чему се као што је познато, буде реуматски болови, ако у телу постоји реуматизам.

7. (20. август) 1904. Субота

Међу 600 људи које су Јапанци спасили приликом потапања крстарице „Рјурик“ нашао се бродски свештеник. Али, судећи по данашњим новинама шаљу га у Нагасаки како би касније био послат у Русију, тако да се он међу заробљеницима не броји. Молио сам Mr. André (који је данас био код мене да ми преда меницу на 3.290 јена 96 сена од Светог Синода за издржавање Мисије, послату преко француског посланика) да пренесе моју молбу француском амбасадору да издејствује код Јапанске владе да се овде остави свештеник с „Рјурика“, не као заробљеник, већ ради задовољења потреба његове пастве, која је остала заробљена у Јапану. Врло је пожељно да се то деси.

Последња три дана сам био заузет избором књига и брошура из резервне библиотеке ради слања заробљеницима у Химедзију, где је већ много њих смештено и куда ће вероватно послати спасене с „Рјурика“.

Укупан број руских ратних заробљеника до данас, 15. августа по новом календару у Јапану износи, како се данас наводи у званичним новинама – 1.408, укључујући 53 официра; од тога су: 1 пуковник, 5 потпуковника, 7 мајора, 10 капетана, 15 поручника, 15 заставника (и 600 с оклопњаче „Рјурик“; и још пише да 500 болесника лежи у јапанским болницама у Манџурији који су до те мере слаби да се нису могли послати у Јапан с осталим ратним заробљеницима).

Данас је од оца Павла Морита стигло врло детаљно писмо у којем он описује као је с оцем Сергијем Судзукијем обилазио ратне заробљенике у Маџујами и како су их сви лепо, срдечно примали. Посебно дирљиво описује побожност болесника: сви моле за молитве, сами се усрдно моле, веома цене свештенички благослов, обавезно целивају руку која их благосиља. Најбоља места из писма сам наредио да се објаве како би их прочитали сви јапански хришћани. Официри питају свештенике: „Зашто они (на расама) немају напрсне крстове?“ То ме је навело на мисао: ако до краја добро испуне своју службу међу Русима да им издејствујем као награду напрсне крстове од Светог Синода.

9. (22.) август 1904. Понедељак

Саставио сам списак књига, које се шаљу нашим ратним заробљеницима у Химедзи. И ту ће отићи велика количина: 104 наслова књига и 1.326 брошура.

Отац Сергије Судзуки обавештава о доласку 152 рањеника с крстарице „Рјурик“ у Маџујаму. Он их је дочекао приликом искрцавања на обалу, „упутио им је утешну беседу“ и помолио се с њима; „сви они су се усрдно молили и благодарили Богу и нама“ пише отац Сергије. Благословио је крстићима оне који их нису имали, али није било довољно за све; отац Сергије моли да му пошаљем још 300 крстића. Након читања одмах сам послао по свилене трачице (за које је плаћено 15 јена 75 сена), а затим сам издао 300 крстића (сви су сребрни, коштају 30 јена) и након припреме одмах сам их послао оцу Сергију.

12. (25.) август 1904. Четвртак

Јапанске и енглеске новине само трубе о доброту Јапанаца и зверствима Руса. Али ево и друге стране медаље. У 26. броју „Црквеног весника“ који сам добио пише:

„На очиглед страних новинара и ратних агената Јапанци су тешка срца неговали руске рањенике и хранили су их, али кад су били сигурни да их нико не гледа, искаљивали су на њима своју злобу, пробадали су им груди бајонетима, клали су их, ломили су им ноге кундацима, а главу камењем, нису се ругали само живима, већ и мртвима. У близини Вафангоа, на пример, видели смо како су јапански коњаници пробадали и секли рањенике; њихови лешеве су касније прегледани и испоставило се да су покривени десетинама удараца (на једном има 28 рана), главе и лица су им расечени, очи су извађене и тако даље, о томе је руски генерал написао протокол, који су потписали француски, енглески и шпански агент. Био је случај да су Јапанци ухапсили седам рањеника напојили, нахранили и дали су им да пуше, а затим (мислећи да их европске очи не виде) извели су их једног по једног из баракe и поклали. Сличних чињеница потврђених на одговарајући начин накупила се маса...“

Из истог овог 26. броја „Црквеног весника“ види се да је Корејска Духовна мисија лишена свог изванредног начелника: архимандрит Хрисант је унапређен у епископа, наречен је Чебоксарским и остављен у Русији, на његову сопствену жалост, како се каже у новинама, пошто је већ успео да се сроди с мисионарством. Крајње тужно! Само што посеју нешто одмах то чупају с кореном. А тако сам се радовао што су ево и код нас, и у Кини, и у Кореји, веома ревносни и способни начелници Мисија и што пружају много наде за будућност... <...>

25. август (7. септембар) 1904. Среда

Отац Тит Комацу пише да му се десила несрећа: на путу су му на конаку украдени антиминос и крст. Пише лепо: с лоповом се наводно упознао успут и здружио мислећи да је добар човек; легли су да спавају у истој соби, али кад се у поноћ тргао – није било ни њега, ни антиминоса, ни крста за требе.

Врло лукаво; сигурно није било тако; отац Тит није имао разлога да носи антиминос на пут. Али, тешко је схватити како му је нестао овај свештени, тако важан предмет, зато што се отац Тит одликује наклоношћу да слаже. У сваком случају, невоља је велика и тешко да се може поправити. За казну нећу дати оцу Титу антиминос до следећег Сабора; нека му то буде као забрана да служи Литургију. За његову парохију то неће бити неки губитак, јер он и без тога због лењости скоро да не служи Литургију. Он је лош јереј и што даље тим горе бива; само цуња, брбља и бави се својим породичним пословима.

Опет је на службу као катихета примљен Василије Окујама, који је неколико месеци раније у Сендају оставио црквену службу како би по најму предавао руски језик војницима; његови ученици су сад отишли на рат, а он је остао кратких рукава и почео је да моли да га примимо. Наравно, не бих га примио кад не би постојала крајња нужда да га пошаљем у Бато, Кунасе, Јанаву и Мотеку, чија је црква све до сад без катихете. Написао сам му да иде тамо.

Данас смо се Накаи и ја прихватили превода Иромологија почевши од прве песме првог гласа. Одавно се осећа потреба да се преведу сви ирмоси по реду.

26. август (8. септембар) 1904. Четвртак

У Химедзију наших ратних заробљеника има 763, а међу њима су 66 болесници.

Отац Павле Морита је код њих служио и одржао им је две проповеди, о чему сам од њега данас добио изузетно детаљно писмо с прилогом његових проповеди на руском; у њима се огледа његов карактер – улагивачки и рђав: морао је да угоди јапанском

руководству преко преводиоца, који му помаже у општењу с Русима и ево он покушава да угуви Русима у главу да је „његово височанство велики јапански цар према њима изузетно добар и зато треба да буду бесконачно благодарни њему и Јапану да се лепо понашају и остало слично“. Зато помиње да је преводилац веома хвалио његове проповеди. Не, то није простосрдачан отац Сергије Судзуки, који као што се види по његовим скоро свакодневним кратким писмима с искреном усрдношћу и љубављу испуњава своје служење код несрећних Руса.

29. август (11. септембар) 1904. Недеља, и
дан Усековања светог Јована Претече

<...> У часопису господина Анезакија прочитао сам одштампано на енглеском дело нашег грофа Лава Толстоја о рату. Наравно, доказује да рата не сме бити, негодује против садашњег рата, срамоти Русију. Утопија. Читав живот жели да заснује на религији, а од саме религије је одузео основу, зато што на пантеизму исто тако није могуће саградити религију, као што на таласима океана није могуће саградити кућу – биће гора од ове: овде макар тело може да се сагради, а на умишљеној слепој нули свеједно ништа не може да се направи.

4. (17.) септембар 1904. Субота

Долазио је старац отац Павле Савабе на молбу оца Тита Комацуа, да му опростим што је изгубио антиминос. Рекао сам да је отац Тит узалуд узнемиравао оца Савабеа; очигледно, ствар се не може поправити, антиминос се не може наћи и отац Тит ће неко време морати без обе важне принадлежности свештенослужења за наук да би у будуће био опрезан. Крст му се може дати уместо оног који је изгубио. <...>

7. (20.) септембар 1904. Уторак

Један од официра и ратних заробљеника у Мацујама, Георгије Гаврилович Селецки – син оца протојереја Гаврила у Одеси, командир параброда Добровољачке флоте „Јекатеринослав“ који су Јапанци освојили почетком рата пише ми имећу осталог: „То што сте послали оца Сергија Судзукија, чије се служење одликује таквим свештеним страхом који се не може наћи свуда ни код нас у Русији, чини нас још религиознијима него што смо до сада били. Не знам, да ли је особеност наше ситуације или заиста изванредно служење оца Сергија то што приморава мене и многе друге за време служења да заборављамо на све и да се сећамо само молитве. Дивна проповед коју је одржао отац Сергије на речи „Да свјатитјса имја Твоје“ оставила је на мене и на многе друге редак утисак и сигуран сам да ће ми целог живота остати у сећању и увек ће ми служити као звезда водиља приликом мојих скитања по земаљској кугли. Иако сам увек био религиозан, служења оца Сергија су ме учинили још више осмишљено религиозним човеком... Много сам размишљао за време док сам био у заточеништву и много се променило у мојим погледима, а много се још више учврстило. Не могу да прећутим дубоко поштовање које ужива отац Сергије. Дај Боже да макар половина нашег руског клира ужива исто овакво поштовање.“

Било ми је врло пријатно да прочитам ове редове. Врлине оца Сергија су наравно, преувеличане, али се види да његова служба доноси душевну корист, и да његова скромност и срданост привлаче личне симпатије.

13. (26.) септембар 1904. Понедељак

Посаветовавши се с Петром Исикавом, принципалом Акиле Кадзуме из редакције, повећао сам му плату за 3 јена осим оних 14 које је добијао до сада, јер се као друг горе наведене тројице учитеља након завршетка Семинарије у својој области труди исто као они.

У данашњем броју “Japan Daily Mail” објављен је одвратан чланак енглеског епископалног мисионара у Оосаки Rev. Woodd под називом “Russian barbarism” [Руско варварство]. Почиње од тога да је у овим нашим новинама било објављено да су Руси у многим односима више Азијати него сами Азијати. Вуд потврђује то и кад је у питању црквена област; откопао је код Стенлија у његовој “History of the Eastern Church” пасквиле о Русији и Руској Цркви – „загреби Руса и одмах ћеш наћи Татарина, а ово татарство Руса се између осталог, огледа у томе што у његовој кући у предњем углу увек стоји икона“ и ево ову чињеницу Rev. Woodd свечано износи пред публику као доказ да се „код Руса испод беле коже крије жуто срце, док опет, Јапан својим националним дејствима показује да се код њега испод жуте коже крије бело срце“, а овом фразом се чланак и завршава. <...>

14. (27.) септембар 1904. Уторак.

Крстовдан

Петар Исикава је испричао да је код њега, овде у редакцији, као гост био један од учитеља у Васеда-гаоку* (установа грофа Оокуме) изванредно учен и благонаклон човек, који је некад био кануси*; долазио је да се распита о вери и изразио је своје уверење да ће Јапан сигурно постати истоверан с Русијом и да ће се у будућности избећи тако ужасни ратови какви се воде данас. Он је запањен мноштвом људи који у њему гину и упорношћу с којим се води: он зближава Јапан и Русију по закону супротности. Жао му је само што скоро са свих својих тачака гледишта Јапанци на веру гледају само као на краву музару.

11. (24.) октобар 1904. Понедељак

Остале су ситнице у припреми за штампу црквених Јеванђеља и Апостола и исправљању Ирмологија. Време је да се приступи Октоиху. Боже, још читаво море превода! Али каква корист ће бити од њих! Само треба јасно читати и певати у цркви, а онај ко се моли треба пажљиво да слуша – и читаво море хришћанке науке се улива у душу – обасјава ум спознавањем догми, оживљава срце светом поезијом, надањује и покреће вољу за светим примерима. То није протестатнска црквена беда, која се сналази с неколико старозаветних псалмима, својим сузним стиховима и аматерском проповеђу сваког пастора – „што имамо – то и нудимо“ – и то није католичко богомолно трабуњање са завијањем оргуља. То је светла, жива, проповед која изазива поштовање и молитва устима целе Васељенске Цркве, глас богонадахнутих светих отаца, збир исто толиких ауторитетних као јеванђелисти и апостоли, и који су вође црквене молитве... Помози Боже!

16. (29.) октобар 1904. Субота

Јуче је свраћао Rev. Jefferys, амерички епископални мисионар. Пита:

„Да ли је истина да су православни Јапанци обећали да ће бити верни (loyal) руском цару?“

„Какви су то Јапанци?“

„Па православци у целом Јапану.“

„Први пут чујем од вас. Православни Јапанци, напротив, на делу доказују своју лојалност сопственом свом цару: већ су многи умрли, борећи се за њега.“

„А ја не верујем; само сам сматрао за потребно да вам кажем оно што сам чуо. А то сам чуо од једног нашег проповедника овде у Токију, који се презива Сасаки, човека који ми је веома близак јер сам га некад обратио у хришћанство.“

„Где он живи? Послаћу код њега једног од наших хришћана да га разувери у његову заблуду.“

„Послаћу вам његову адресу.“

Данас сам послао човека. Дао сам налог Петру Исикави да се сретне с овим Сасакијем, однео му је моја окружна писма поводом рата и исправио његове мисли о православцима, једино што он можда жели да оцрни своје православне сународнике.

Jefferys је још говорио да има намеру да моли да га пошаљу на фронт како би проповедао хришћанство јапанској војсци, о чему је по његовим речима „такође (због нечега) сматрао да је потребно да ме упозори“. Уосталом, тешко да ће успети у својој молби; многи мисионари су молили да оду тамо, међу њима су тројица католичких патера; али сумњичави Јапанци до сад никога нису пустили; у војсци има само јапанских бонзи и неколико јапанских хришћанских проповедника.

Сумњичавост Јапанаца долази до крајности. Све што шаљем нашим ратним заробљеницима споро долази до њих. „Зашто?“ питам. Одговор је: „Задржава се док не размотре власти, а оне имају много других послова.“

19. октобар (1. новембар) 1904. Уторак

Удави ме туга! Идем, говорим, радим, а црв непрекидно гризе тамо, у дубини срца: рат је узрок за то, крвав, стално неуспешан за Русију, тако да ми долази мисао да је Господ напустио Русију као што је напустио јудејски народ кад је пао у идолопоклонство. А и да ли Русија заиста заслужује милост Божију? Да ли ће се у њој наћи много љубазног Богу! Највиши и интелектуални слојеви су у потпуности развраћени неверјем и побунама. Клир – да ли у њему има много драгоценог у очима Божјим? Макар у микроскопској мери имам искуство у овоме: 35 година чекам да дођем мисионар, молим, тражим га и нема га! Четири академије за 35 година не могу да дају једног мисионара! Чудовишно! И шта даље?.. Па ништа! Не гледа ми се на свет Божји! Перо ми пада из руку.

23. октобар (5. новембар) 1904. Субота

Дошао је отац Тит Комацу. Позвао сам га писмом, делимично жалећи га, зато што је можда врло потиштен, а делимично због тога што треба да обилази своје цркве, а он седи код куће и не размишља о томе, а већ сам му раније писао да му само нећу дати антиминос као казну за његов немар, а у свему осталом нека његова служба буде као до сада.

Ушавши у собу пао је пред моје ноге и почео је да рида. Ово нема великог значаја, јер је он човек нервозан и није му тешко да рида, то сам од њега видео већ много пута; било ми је само непријатно да чекам док се не смири. Испричао је о ономе што је писао и раније: дошавши на конак ставио је торбу у којој су били антиминос и крст у соби, и отишао је у тоалет; за то време је други цимер, који је био с њим у соби украо из торбе антиминос и крст. Вративши се у собу није погледао торбу, али ју је ноћу држао код себе тако да је сигуран да то није могло бити урађено у току ноћи. Цимер је отишао рано;

ујутру није ни завирио у торбу, као ни дању; а увече, кад је дошао у Сано и кад је требало да служи вечерњу отворио је торбу и није нашао у њој антиминос и крст. Донете су полицијске мере да се лопов пронађе, али где га наћи? Полиција је само прекорила оца Тита: „Зашто раније није пријавио за крађу кад лопов још није могао далеко да оде?“

На моје питање зашто је однео антиминос кад није планирао да било где на овом путовању служи Литургију одговорио је да није имао коме да га остави – катихета Иван Акаси често излази из стана. Рекао сам му да се спреми да се вечерас исповеди, а сутра нека учествује у служењу Литургију и затим ћу му дати нови антиминос и крст – само нека их у будуће брижљиво чува.

19. новембар (2. децембар) 1904. Петак

Нико тако не мрзи Русију и не жели јој зло као протестантски мисионари. Зашто? Па због тога што им Русија не дозвољава да је разврате. У свим протестантским издањима одреда, ако се може наћи нешто о Русији то је обавезно зло и хулно. Ево, на пример, данас чак и у тако неугледним новинама као што је методистички “Tidings” који се издаје у Токију објављено: „Ако Русија победи, мисије у северној Кини ће бити осуђене на погибел, а сама Кина ће доспети под утицај Московљана; ако победи Јапан, у Кини ће почети бесконачни прогрес и хришћанске мисије ће почети да живе срећно као никад пре. Нека пошаље Бог победу оружју које ће убрзати наступање Његовог царства!“ О, лицемери и пробисвети!

1905.г.

1. (14.) јануар 1905. Субота

<...> У Фукуцијама су наши заробљеници толико заволели Петра Давидовича Уцијаму у току два дана његовог боравка тамо да су плакали растајући се од њега; он је такође плакао; чак и кад је причао о томе данас, само што се није расплакао. А Василију Павловичу Ноборију су за његов труд у Маругамију заробљеници оригинално захвалили: направили су круг, посадили су га у њега и пред њим су уз виолину и аматерску балалајку одиграли казачок и то још како! Пун је хвале за њих.

Кад су ми испричали све ово, у новогодишњу посету су ми из француске амбасаде дошли секретар Mr. Cambon и Mr. André, који су донели поздраве и од министра. Између осталог, испричали су да је Министар већ добио дозволу од Јапанске владе да остави руске свештенике с заробљеним посадама из Порт-Артура и да је моје писмо свештеницима послато у Нагасаки како би им било достављено кад дођу. Треба се надати да ће моје заступање бити успешно.

5. (18.) јануар 1905. Среда

Исти мрки мрак на души. Увече ме је мало утешио телеграм од о.Сергија Судзукија из Мацујаме да је „руски свештеник тамо дошао и кратко остао“ иако ме В.Јамада (секретар друштва духовне утехе ратних заробљеника) уверава да Војно министарство руским свештеницима не дозвољава да остану у Јапану. И ја сам вечерас учествовао у служењу бденија.

7. (20.) науара 1905. Петак

Благочестиви будиста, старац Ијида Ицидри, који служи у друштву за дезинфекцију окупавши се у купатилу, очистивши се постом и молитвом да би гатање било успешно почео је да гата и послао ми је резултат гатања с убедљивим саветом да послужи на добробит моје домовине. Ради се о садашњем рату. Господин Ијида је врло ожалосио крвопролићем и на сваки начин жели његов што скорији престанак. Гатао је о томе до чега ће довести рат ако буде и даље трајао и испало је да ће Русија доспети у велику невољу, биће уништена: у кинеској књизи за гатање је изашао такав стих; Ијида га је навео у оригиналу у писму упућеном мени приложивши уз њега превод. Сад ме Ијида убеђује да одем у Петербург, да све то изожим цару и инсистирам да што пре прекине рат и закључи мир с Јапаном. „Русија је на ивици погибелји.“ Писмо побожног старца одише таквом искреношћу и таквом добронамерношћу, а уједно таквом наивношћу да нисам могао да га оставим без доброг одговора: замолио сам Петра Исикаву да оде до њега, да му се захвали за добра осећања и да објасни да мисија коју ми поверава не може бити испуњена.

29. јануар (11. фебруар) 1905. Субота.

Јапански цивилни празник

Од 8 сати Литургија и затим благодарствени молебан, који су служили свештеници.

Тачно годину дана је прошло откако је Токио напустио руски амбасадор, барон Розен. Много воде и крви је протекло за ових годину дана! Као црвена црта биће обележена у јапанској историји и као црна у руској.

Добио сам писмо, прво од о.Димитрија Тресвјатског из Мацујаме. Живи и служи у болници за ратне заробљенике у којој, како пише данас има преко хиљаду болесника. Пише између осталог: „посматрам живот војника у болници. Неговање болесника је изванредно; не би било грешно и за многе наше милосрдне сестре да се уче нези болесника од Јапанаца (кажем, поредећи с артурским „добровољцима“). Храна је добра. Сад кухињом управља један од овдашњих официара (Вајсберг). Једно је лоше – одсуство било какве разоноде; потпуна пасивност. Војници немају ниједну књигу.“

<...> Уз писмо је приложена фотографија унутрашњости болничке цркве. Убоги ентеријер изазива умилење: на голом зиду од дасака уместо икона на иконостасу, на пешкирима су окачене мале иконе које су сигурно на неко време узете од њихових власника – војника. Одмах до њих стоји о.Димитрије, млад јереј с крстом на грудима, и иза њега капетан II класе И.М.Шагин у белом мантилу с крстом на рукаву, о којем ми је о.Сергије Судзуки више пута писао као о благочестивом човеку и директору болничког хора и којег данас о.Димитрије препоручује у свом писму као „критора цркве“ и додаје да „у цркви лепо певају“.

30. јануар (12. фебруар) 1905. Недеља

О.Сергије Судзуки из Мацујаме пише да три официра из Порт-Артура не желе да предају своје сабље и да су били груби према јапанском руководству, због чега су ухапшени; још: недавно је јапански генерал бригаде дошао да обиђе заробљене официре I и II класе и било им је заповеђено да се окупе у једну собу, али 8 пуковника и много других официра не само да су одбили то да учине, већ су изrekli много грубих речи јапанском генералу због чега се он веома наљутио и наводно је 5 пуковника затворено због тога. А резултат оваквих поступака порт-артуровских официра је ограничење за све: свима, и вишим и нижим чиновима је забрањено да излазе из својих просторија и да

шетају градом, тако да о.Сергије не може да узме појце из одељења нижих чинова како би с њима вршио богослужење код официра где појаца нема. Све то је веома жалосно. Сироти порт-артуровски јунаци! Њихов понос веома пати. Али боље би им било да су довољно паметни да то сакрију; седети у тамници је још срамотније него доћи на смотру код јапанског генерала који се притом вероватно према њима опходио пристојно.

5. (18.) фебруар 1905. Субота

Отац Петар Сибајама, свештеник цркве у Нагоји пита:

„Да ли може да исповеда руске ратне заробљенике припремивши питања по руском Требнику (пореди га с јапанским), али одговоре на њих не разуме (јер није научио руски)?“

Одговарам:

„У случају изненадне смртне опасности нека разреши и не схватајући. А ни под којим изговором му се не дозвољава да здраве тако исповеда, јер то не дозвољавају црквена правила. Ради исповести у току Великог поста тамо ће долазити о.Симеон Мији који добро зна руски.

О.Сибајама ужасно воли да навија воду на своју воденицу: на све начине жели да одстрани о.Симеона од служења код ратних заробљеника у Нагоји; он је већ писао овамо да се о.Симеон тамо не свиђа људима, да се не понаша како треба и сл., што је све бесмислено.

О.Петар је још питао:

„Да ли се католицима може дозволити да обављају богослужење, на пример, да опоју покојника у нашој цркви?“

Одговарам:

„Може, само нека олтар буде затворен и они нека не улазе у њега.“

Дошавши са бденија нашао сам на столу „гогвај“* (го-гвај – ванредно издање новина, продавац ових новина) новине „Дзидзи-симпоо“ које обавештавају да је јуче „у Москви убијен велики кнез Сергеј Александрович бомбом која је под његову кочију бачена приликом изласка из Кремља“. Боже, шта се дешава у Русији? Очигледно, Господ је кажњава многим невољама! До суза ми је жао доброг великог кнеза којем сам некад причао о Јапану. Бог да му душу прости!

26. фебруар (11. март) 1905. Субота

Јапанци су заузели Мукден и славе качећи заставе и фењере и идући у процесијама. Да ли да тугујем? Па чини ми се да ће даљи степен туге бити лудило, а потребан је здрав разум – има много посла.

Ујутру сам из тоокејског затвора добио писмо од нашег навигатора Алексеја Циганцева, који је заточен заједно с капетаном Александром Мирским; пише да тамо издржавају казну на коју су осуђени због бекства из Мацујаме и моле књиге на читање. Одмах сам им послао по Нови Завет у своје име и по пакет књига од оних које су недавно стигле од М.Н.Чухњине.

Послао сам Петра Исикаву у Војно министарство да узме тачне податке о броју руских ратних заробљеника у Јапану. Испоставља се да је до 28. фебруара по новом календару било: 38.358 људи. У складу с тим треба поделити књиге, које остају у резервној библиотеци Мисије, по градовима, у којима су заробљеници смештени у врло

различитом броју. Пишу у новинама да је у последњим биткама ухваћено много заробљеника. Боже, кад ће престати ово премештање руске војске у Јапан?

О.Симеон Мији пише: „Литургија пређеосвећених дарова се не може служити у Тенгачају за време поста – тамо још ништа није уређено да би се служило како треба – а причесника ће вероватно бити. Да ли за њих може да служи обичну Литургију у дане кад се у току поста служи Пређеосвећена?“ Одговорио сам: „Правило за Пређеосвећене Литургије у важним случајевима допушта изузетак; на пример, ако се деси спомен светог с полијелејем уместо ње се служи Литургија светог Златоуста. Пошто је веома важно причестити оне који се исповедају нека о.Симеон служи, с Богом, Литургију светог Златоуста и у дане Пређеосвећене Литургије, само ако никако не може да употреби за то суботу или недељу (односно, ако нема одговарајућу потребу да служи у суботу и недељу на другим местима, јер служи код ратних заробљеника и у Нагоји, и у Сидзуоки, а сад још и у Тојохасију, где су такође смештени заробљеници, који ће бити у његовој надлежности)“.

Rev. Jefferys, амерички епископални мисионар моли да суботом пева код нас у хору појаца. Пошто је диригент Алексеј Обара то дозволио, написао сам Џеферису нека долази и нека поје у славу Божију.

3. (16.) март 1905. Четвртак

Вративши се са свог путовања по местима на којима су смештени ратни заробљеници, Василије Јамада, секретар „Друштва за духовну утеху ратних заробљеника“ испричао је шта је видео. Главно је – из различитих места су уследиле различите молбе: књиге за читање, иконе, крстићи, црквене свеће и др., што ће све по могућству бити испуњено. Занимљиво је следеће: за задовољење религиозних потреба ратних заробљеника у Хаматери, где их има преко 20 хиљада Градска дума у суседном граду Сакају је одлучила да се у близини њихових касарни која се налази у три ограде, саграде три капеле у којима би свештеник служио службе за њих; капеле ће се отворати да би хиљаде људи који се моле видели свештенодејство, које служи свештеник; пола капеле ће бити за 2-3 степенице изнад земље. Паганска душа чини овакву услугу хришћанима! Спаси је, Господе!

Од онога што је Јамада говорио занимљиво је то што су се свуда где је било сукоба између ратних заробљеника и јапанских власти, ови сукоби дешавали због тога што преводиоци нису довољно добро знали руски језик; не разумеју се због преводиоца и једни изгледају непокорни, други се љуте и мало по мало само што не дође до оружаних сукоба. Понекад се то дешава због непознавања руских обичаја. На пример, у Хаматери јапански начелник пита заробљенике:

„Да ли међу вашима има тесара (дајку*)?“

„Има.“

„Изађите,“ изашли су.

„Добро, направите себи столове.“

Тесари стоје и не показују да су орни да се прихвате посла.

Јапански официр наређује. Они ни да мрдну. Он инсистира. Не слушају. Напокон, он се љути и прекорева их за непослушање, труди се да убеди, пита: „Зашто се супротстављате?“

„Па не можемо,“ одговарају.

„Како не можете кад сте ви „дајку“?“

„Па ми смо тесари, а не столари; можемо да направимо кућу од дрвета, али да направимо сто прво сами то треба да научимо.“

Тек тада се разјаснило да је јапанска реч „дајку“ двосмислена, да значи и столар и тесар, и јапански „дајку“ је заиста и столар и тесар истовремено; код Руса су то два посебна занимања. И јапански официр осмехујући се одлази остављајући руске „дајку“ на миру.

Послате су књиге у Сидзуоку ради учења неписмених из Консанде, чиме су се тамо бавили неки официри – књиге из библиотеке Мисије; друге књиге од оних које је послала адмиралница М.Н.Чухњина послате су на читање официрима и написао сам двојици официра писма – да обуздавају тугу и чамотињу. Сиромаси, тугују до лудила. Недавно је тамо млади официр Н.Л.Фришман сишао с ума и одвезен је у болницу. <...>

5. (18.) март 1905. Субота

Отац Сергије Судзуки из Мацујаме пише: моли да му се дозволи да врши „општу исповест“, као што је до дозвољено о.Јовану Кронштатском због превеликог броја људи који желе да се исповеде и причесте код њега. О.Сергију, су очигледно официри који су се исповедали код о.Јована испричали о овој исповести и наговорили су га да тражи дозволу да и он то чини. Заиста, у Мацујама има 3.069 болесних и здравих заробљеника. Како сам да изађе на крај с оволиким бројем? Зато сам му без колебања дозволио и послао књижицу у којој је наведено „генерално исповедање грехова“ с поуком да после молитава пред исповест један од исповедника гласно и јасно прочита ово исповедање после чега ће свештеник прочитати молитву и разрешење који следе после исповести. Канон пред Причешће и правило треба да буду испуњени као обично. Ко има било шта посебно да каже на исповести мора да се исповеди посебно.

Отац Симеон Мији као одговор на моје писмо о избору тројице ђакона за хиротонију у јереја упорно саветује да им се присаједини и четврти, Петар Уцида. Вероватно ћу то морати да учиним; јереја ипак има недовољно за паству ратних заробљеника којих има сто хиљада.

Амерички Bishop Mc'Kim послао је 25 јена за ратне заробљенике уз веома љубазно писмо; одмах сам му одговорио са захвалношћу.

27. март (9. април) 1905.

Недеља Четврте недеље Великог поста

На Литургији је било много хришћана и доста причасника.

После Литургије свраћали су код мене хришћани из Акуцуа и Митоа, после је био још хришћанин из Касивазакија. Увек је пријатно чути од хришћана из провинције да рат не омета црквено дело.

„На почетку рата сви су мислили да ће Црква бити уништена,“ говорио је данас хришћанин из Акуцуа, „а она се развија као и пре.“

„Да ли рат омета Христово дело код вас?“ Упитао сам хришћанина из Касивазакија.

„Нимало: рат је једно, вера је друго, рат је земаљска ствар, вера – небеска; сви то знају.“

А пре овог рата нису знали и били су убеђени да је православна вера која долази из Русије погубна по Јапан.

5. (18.) април 1905. Уторак

<...> За Васкрс су наручена јаја за ратне заробљенике, по два јајета за 58.795 људи, укупно 117.518 јаја, по 2 сена и 8 рина по јајету с доставом и још на 397 сандука по 2 резервна јајета за случај да се разбију, укупно на суму: 3.314 јена 73 сена 4 рина. Овај новац ће бити од оних који су послали приложници из Русије за васкршње свеће, јер немамо одакле да их набавимо за све и новац ће остати. Такође ћемо свуда послати материјал за фарбање јаја. То ће урадити хришћанин Павле Ито.

24. април (7. мај) 1905.

Томина недеља

<...> До сад сам се крајње брижљиво опходио према младој Јапанској Цркви трудећи се да не вршим ни најмањи притисак због бојазни да ће се то у младу осетљивост предубоко угиснути и да ће то на изванредан начин бити болно. На свим сабрањима скоро увек сам ћутао дајући им потпуну слободу да бирају не мешајући се на тај начин у саборност Цркве. Али треба показати и то да епископ својом влашћу без црквеног избора може да постави свештеника и ђакона. Оваквог примера још није било овде, а сад ће бити. Написао сам писма оцу Петру Сасагави и оцу Матеју Кагети; првог као духовника Томе Исиде питам да ли зна препреке за постављање Исиде за ђакона? Оца Матеја питам да ли има нешто против постављања Петра Исиду за јереја? Ако нема препрека нека одговори телеграмом (јер имам намеру да их одмах позовем и рукоположим у следећу недељу)...

И за Јапанску Цркву ће бити добро кад се ратни заробљеници врате кући: одједном ће се значајно повећати број свештенослужитеља! Господ ће помоћи у њиховом издржавању. Није главно новац, већ дело Божије.

20. мај (2. јун) 1905. Петак

Русија није морска држава. Бог јој је дао земљу, која заузима шестину света и протеже се непрекидно по копну, без икаквих острва. И требало би мирно да влада њоме, да вади њена богатства, да их претвара у добро свог народа; треба да се брине о материјалном и духовном благу својих становника. А руској влади све изгледа мало и она шири своје имање све више и више; и то још на који начин! Зар је добро дело освојити Манџурију, одузети је Кини? „Потребна нам је лука у којој се вода не смрзава.“ Зашто? Да се морнари хвале? Ево, нека се сад хвале својом нечувеном срамотом пораза. Очигледно, Бог није био с нама, зато што смо нарушили правду. „Русија нема излаз на океан.“ Шта ће нам? Зар ми овде тргујемо? Не. Флота је држана да се брани шачица Немаца који овде обављају своју немачку трговину и да ситни Јевреји постану крупни од расхода, од којих су многи протовозаконити. Било нам је потребно само неколико бродова да хватамо крадљивце наше рибе, и још неколико тврђава на обали; у случају рата ове тврђаве би заштитили постојећи бродови и не би дозволили непријатељу да освоји обалу.

„Шта ће вам Кореја?“ упитао сам једном адмирала Дубасова. „По природном праву треба да буде наша,“ одговорио је, „кад човек протеже ноге, спутава га оно што се налази код ногу; ми растемо и пружамо ноге, Кореја је покрај наших ногу, не можемо да се не протегнемо до мора и да не учинимо Кореју нашом.“ Ето сте је учинили! Одсекоше нам ноге!

И Бог не брани Свој народ зато што је учинио неправду. Богочовек је плакао због Јудеје, али је није одбранио од Римљана. Дешавало се да понављам Јапанцима: „Увек ћемо се дружити, зато што не можемо да се сударимо: ми смо континентална држава, ви сте морска; можемо да помажемо једни другима, да се допуњујемо, али за непријатељство

никад неће бити разлога.“ Тако смело сам то увек говорио док нисмо освојили Порт-Артур који смо узели Јапанцима после кинеско-јапанског рата. „Боже, шта су то урадили!“ с јецајем су ми се откинуле прве речи кад сам чуо за овај прљави акт руске владе. Сад се види до какве невоље је то довело Русију.

Али хоће ли бар сад схватити ову страшну лекцију коју јој даје Провиђење? Хоће ли схватити да јој уопште није потребна велика флота зато што није морска држава? Царска браћа су стајала на њеном челу до сада, прво Константин Николајевич, затим Алексеј Александрович и они су захтевали флоту, узимали су колико је рука рука могла да захвати; сиромашили су Русију, црпели су њена средства – за шта? Да купе срамоту! Ево сад Јапанци владају милионским руским оклопњачама. Није потреба за флотом стварала руску флоту, него таштина; а одсуство талента није умело да је наоружа пристојно, зато се све претворило у прах. Да ли ће се Русија сад одрећи улоге велике морске државе која јој не припада? Или ће остати заслепљена – па ће опет кренути да ствара флоту, да црпи своја средства, која су веома потребна за оно што је нужније, што је истински неопходно као што је образовање народа, вађење својих унутрашњих богатстава и слично? Она ће бити неупоредиво моћнија ако чврсто и јасно постане свесна да је континентална држава, и биће крхка и слаба као што је слаб хермафродит ако поново почне да умишља да је велика и морска држава и да зато треба да има велику флоту која ће у том случају увек бити плен непријатеља и извор њене срамоте!.. Напатила се душа због драге отаџбине коју њена владајућа класа чини глумом и нечасном.

22. мај (4. јун) 1905. Недеља

Јереји су после Литургије служили благодарствени молебан за своју блиставу морску победу над руском флотом. Стајао сам у олтару молећи се за моју сироту понижену отаџбину. Добро је што је од самог почетка рата звоњава звона у храму престала, било би још горе слушати како руска звона славе јапанске победе.

11. (24.) јун 1905. Субота

Међу ратним заробљеницима има много оних који моле да сликају иконе и на основу њихових покушаја да цртају види се да могу да сликају. Зато су послати материјал и прибор за иконописање: у Мацујаму официру Инглизу, у Сидзуоку официру Рајнгарту, у Хаматеру, Нарасино и Тојохаси нижим чиновима. Нека се баве с Богом! Један црта, неколико десетина око њега гледа и тако се забављају. Нека се дете забавља било чиме, само да не плаче. А можда ће насликати пристојне иконе – биће од користи јапанским црквама. За Нарасино сам материјал за иконе купио од свог новца, за остала места сам куповао од прилога из Русије за потребе ратних заробљеника. То је такође потреба. <...>

13. (26.) јун 1905. Понедељак

У Тојохасију су ратни заробљеници почели да граде иконостас у јапанској цркви, што ће им вероватно поћи за руком. А у Сидзуоки је жеља још већа – желе да изграде храм и да га оставе јапанским хришћанима као сећање на себе, али то тешко да може да се испуни. <...>

14. (27.) јун 1905. Уторак

Наши добри ратни заробљеници-хришћани ће заиста после себе оставити незарабан пример за Јапанце као што је потребно, не жалећи да све жртвују за Бога:

стално стижу њихови прилози за Мисију и Цркву; и мали, али ипак никад мањи од јена, и поприлични, до 60 јена и више. Чак ми их је жао; мислим, боље би им било да потроше за своје потребе, и сами су сад тако сиромашни, али не смем то да им кажем, не смем да увредим и ограничим слободно религиозно осећање.

Ево посебно значајних колективних прилога који су недавно примљени: 1. Нижи чиновници, који живе у Тоофукудзију и Фусими дали су као прилог 100 јена за израду иконе светитеља Николаја Чудотворца у сребрном окуву да би је ставили у храм у Кјотоу ради сећања на њих. 2. Ратни заробљеници из Порт-Артура који живе у првом дворишту у Хаматери сакупили су и послали су ми 104 јена 40 сена за израду иконе Васкрсења Христовог како бисмо је ставили у овдашњи храм. 3. Ратни заробљеници у Нарасину прикупили су и послали 135 јена за израду иконе Спаситеља како би и она била постављена у овдашњој саборној цркви као сећање на њихов боравак у Нарасину, с одговарајућим натписом на металној дашчици на полеђини иконе.

Данас у *"Japan Daily Mail"* и *"Monthly Summary of Japanese Current Literature"* пише следеће: „Оокаи Масами у часопису „Тајоо“ у чланку „Освајање Санкт-Петербурга“ инсистира на томе да јапанска војска иде да освоји Петербург како би директно с царем преговарала о миру. Овај поход ће бити врло скуп, али се може уштедети, може се дати железница у залог“ и сл. И Енглеска почиње да окуша плодове свог пријатељства с Јапаном. И тамо, у „Тајооу“ Којаам тумачи да је „у целој Азији prestige Енглеске порастао због савеза с Јапаном“ и набраја разне друге погодности за Енглеску од овог савеза.

15. (28.) јун 1905. Среда

Мисија је одштампала кратки молитвеник за слање свим ратним заробљеницима и од данас почиње да га шаље уз следеће писмо, које је такође одштампано и у неколико примерака послато у места с ратним заробљеницима:

„Поштовани и драги сународници!

У писмима која добијам од многих од вас најчешће се срећу молбе за слање молитвеника и Јеванђеља. Увек ме радују такве молбе, јер показују благочестиво расположење молилаца. Али, нажалост, ни из далека нисам све могао да задовољим: у библиотеци Мисије исцрпљен је број књига за које молите, из Русије их добијамо у недовољном броју. Да благочестиве жеље и молбе не би остале неиспуњене одлучио сам да овде одштапамо кратки молитвеник и Јеванђеље. Молитвеник је готов и сад га шаљемо. Молим сву господу официре и ниже чиновне, међу њима писмене и оне који то још увек нису успели да постану да приме по примерак на благочестиву употребу и душевну корист.

Токио. 15. (28.) јун 1905.

Епископ Николај“

Одштампано је 65.000 примерака што кошта 884 јена, односно примерак молитвеника кошта 1 сен 3 рина 6 моуа, док руски кошта 3 копејке, што је дупло скупље од нашег. Ипак, ова количина неће бити довољна. Почели смо да штапамо пре него што смо сазнали тачан број ратних заробљеника у Јапану данас. Морнара је после Цусимске битке заробљено 7.281, од тога има 415 официра. Значи, наших ратних заробљеника данас има укупно 67.700.

19. јун (2. јул) 1905. Недеља

<...> Од ратних заробљеника из Четвртог станишта Порт-Артура у Хаматери добио сам 150 рубаља с молбом да се „од овог новца изради икона светог Алексеја како би је поклонили о.Алексеју Савабеу у знак захвалности за његово ревносно служење код њих“. Одмах сам им одговорио да ћу наручити икону у Русији и кад буде достављена истог часа ћу је предати о.Алексеју. Заиста је пријатно што је о.Алексеј стекао такву љубав својом службом. То није први пут да му заробљеници сведоче своју љубав. Недавно су заробљеници Другог станишта Порт-Артура послали молбу да им доставимо крст како би га поклонили о.Алексеју, као и за дозволу да га носи на грудима. Одговорио сам да немам право и власт то да учиним, а они кад се врате у Русију нека тамо купе крст и замоле Свети Синод да им дозволи да га пошаљу о.Алексеју, као и за дозволу да га о.Алексеј носи. Свети Синод ће, наравно, дозволити.

Од о.Алексеја Савабеа сам данас добио тужну новост да се тамо у Хаматери у Другом станишту десила нека побуна ратних заробљеника због чега је један од њих стрељан, а други је рањен. Сироти Порт-Артуровски јунаци! А вероватно је у питању неки неспоразум због лошег преводиоца и ништа друго.

24. јун (7. јул) 1905. Петак

Од 9 сати је матура у Семинарији и Проповедничкој школи. У Семинарији су завршили 5 разред и постају катихете само ако најбољи од њих не буду узети у војну службу; Проповедничку школе су завршила двојица и неће ми бити жао ако једног позову у војску. Све је било по бон-тону почевши од вазе с цвећем на столу. У краткој беседи матурантима поводом њиховог малог броја, подсетио сам их на јеврејску пословицу: „Ако има мало људи, сам буди за двојицу,“ нека раде, замењујући многе. Нека смело излазе на поље свог делања: Бог нас видљиво храбри, чувајући Своју Цркву овде целу и неоштећену, без обзира на садашње неповољне околности; број служитеља Цркве код нас се нимало не смањује, напротив, ове године их је мало више него што их је било у ово време прошле године; сви хришћани чврсто чувају своју веру. Можете да сретнете на свом путу неразумне људе који ће вам рећи да проповедате веру, која долази из непријатељске земље. Али ви чврсто и јасно знате да идете да проповедате веру, која није дошла из неког земаљског царства, већ с неба; вашом духовном слуху нека звуче речи: „Идите у цео свет...“ Повинујући се овој заповести идете на проповед и тако даље. Пред крај матуре стигао је о.Павле Сабаве, ове године бодрији него што је био прошле у ово време. По завршетку су се сви почастили чајем и кексом, међу њима и ја. На „сообщувај“* за све ученике дао сам 6 јена.

На матури је био и о.Борис Јамамура, који је јутрос стигао у Токио; први јереј који је стигао. Ове године сам очекивао на Сабору о.Јакова Такаја из Кахошима, који много година није био у Токију; и сам ме је обавестио да ће доћи. Али сам добио писмо од катихете Николаја Јосиде да је о.Јаков парализован – одузето му је пола тела. Веома ми је жао! Дај Боже да се опорави! Није престар; а како добру, кротку душу има! <...>

18. (31.) јул 1905. Понедељак

Потреба за дељењем плате приморала ме је да не лежим, већ да устанем, чак и стењући. Срамоти Русије се придружила нова мрља на њеном лицу: Јапанци освајају Сахалин, део по део; наравно, нигде им се не супротстављамо зато што смо малобројни. Јапанци стављају наше благо себи у цеп; већ су израчунали да сад само каменог угља у Сахалину имају имају 500 милиона; а заробљене Русе – чиновнике с женама и децом

довозе овамо и предају француским конзулима, војнике хапсе и селе по колонијама као руске ратне заробљенике. Уосталом, у Хиросаки је за Сахалинце отворена нова колонија, у којој су смештени официри; а нижих чиновна којих има око 500 људи, послали су у Нарасино, у близини Токија.

Сад само што је отишао од мене Петар Уцијама, наш наставник Семинарији, позван је у војску да као преводилац прати заробљене Сахалинце у Нарасино. За нас двојицу лично сусрет је пријатан, јер га волим као свог доброг ученика; дао сам му чаја и био љубазан према њему, али он не зна какву бол ми је причинио својим добродушним причама.

19. јул (1. август) 1905. Уторак

Још једна несрећа. Оца Алексеја Савабеа су заволели његови садашњи парохијани – ратни заробљеници из Порт-Артура у Хаматери. И он данас изненада добија забрану да иде код њих и да служи! И ово је одлучио војни министар, тако да се више ништа не може поправити. Зашто? Нарушио је неко мало правило; чини ми се да је неко писмо ратних заробљеника хтео да пошаље право мени, а не преко канцеларије, тако је барем по ономе како ме је обавестио. Писмо је, наравно, морало бити најневиније – о књигама или о прилозима и сл.

Али, такав је јапански систем. Овде царују закон и поредак и Јапан је због тога јак; тиме, између осталог, сад и Русију туче. У Русији не влада закон, већ „нахођење“ и зато царују хаос и неред. Свако зна да закон у свако доба може да прекрши онај ко има право на „нахођење“, због чега они који немају ово право не желе да знају за закон. У Јапану није тако. Испуњаваш закон и правило – буди миран, нико ти неће сметати да живиш и радиш свој посао; ако си прекршио макар и најмањи параграф утврђеног реда – помери се са свог места, ето тако је сад и с о.Алексејем. Јапан у овом смислу несумњиво треба да послужи као узор Русији иако не можемо да не приметимо да би мртав јапански систем значајно био побољшан кад би се оживео извесним самовољним нахођењем, не оним које не зна за границе и које данас царује у Русији, већ разумним и проицљивим. На пример, требало би схватити да ће одстрањивање о.Алексеја од службе код ратних заробљеника представљати велику жалост и незгоду, а одстрањује се због микроскопске најмање омашке, која нема никаквог значаја.

1. (14.) август 1905. Понедељак

Моје штампано писмо је разаслато на сва места на којима се налазе ратни заробљеници, које их обавештава да ће свима бити послат по крстић, нижим чиновима – сребрни, господи официрима – позлаћени; молим да ме из свих крајева обавесте о броју православаца који треба да добију крстиће. Католици и протестанти који желе такође могу да добију крстић. А они који не желе, исто као и Јевреји и мухамеданци, добиће у новцу вредност крстића – 10 сена и врпцу уз њега од 5 сена. Број треба да наведу у приложеном листу.

Јапанци су већ освојили Сахалин. Војни губернатор Сахалина генерал-поручник Љапунов је заробљен и с њим преко три хиљаде људи из наше војске. Наше војнике превозе у Јапан и смештају их у Хиросаки и Нарасино, као што је горе речено; грађанске чиновне са женама и децом такође предају овдашњим представницима француских власти ради слања за Русију. Чини ми се да се Јапанци даље спремају да освоје Камчатку.

17. (30.) август 1905. Среда

<...> Судаћи по новинама – прича се о миру. Али у души ми је још тињала нада да мир неће бити сраман по Русију. Линевич се са својом војском још бори против јапанске армије и знам да је јак, да се ево већ неколико месеци Јапанци не усуђују да га нападну. Вероватно ће се ускоро одиграти велика битка и у њој ћемо вероватно ми победити, а тада ће се ситуација потпуно променити; још ћемо моћи славно да завршимо овај рат.

Маштајући тако, у најбољем душевном расположењу био сам у уобичајеној шетњи од пола сата од библиотеке до куће и враћао сам се уочи вечерњег рада; надао сам се да ћу вечерас написати много писама. Кад сам угледао Акилу Кадзиму који је стао на трему позвао сам га да га нешто питам. Он ми је одговорио и рекао: „Мир је закључен, примили смо телеграм из Америке.“ Као да ме је неко полио хладном водом. За трен ока ме је напустила веселост и обузела ме је туга. Апсолутно исто као што је било приликом разбијања наше флоте кад сам не знајући за то весело корачао између куће и библиотеке маштајући о евентуалној победи Рождественског и кад сам код комшије неочекивано угледао црвену заставу, која објављује да је он већ потучен.

Мир! Али то је срамота Русије која се вековима неће опрати! А ко од правих Руса сада жели мир не оправши макар једном победом бруку до сада непрекидних пораза? Мир је нова велика несрећа за Русију... Нешто сам прогунђао Акили, отишао сам у собу и целе вечери нисам могао да радим, већ сам листао и читао „Московске новине“ које су се накупиле.

19. август (1. септембар) 1905. Петак

Од књиговесца Хрисанта довели су 14.000 Јеванђеља. Укупно ће бити 68.000 – по Јеванђеље за све ратне заробљенике. Завршивши са слањем крстића, почећемо да шаљемо и Јеванђеља.

Ученици Семинарија су стигли из Босиуа – они који су тамо проводили распуст, други су дошли из својих кућа, ученице су стигле из Тоносаве. Такође су се окупили скоро сви ученици који се уписују Семинарију и у Женску школу.

24. август (6. септембар) 1905. Среда

Ноћу, пре него што сам стигао да заспим, у 11 сати, обратио сам пажњу на телефонско звоно које је скоро непрекидно звонило. Изашао сам да видим о чему се ради и затекао сам у ходнику Никифора, који је ноћу чувао моју собу, и жандарма. Никифор каже:

„Иде четрдесет гардиста да чува Мисију.“

„Због чега?“

„У граду је бунт, народ изазива немире по граду и пали полицијске куће.“

„Зашто?“

„У парку Хибија је било народно окупљање с говорима против владе. Полиција је почела да их забрањује и да растерује народ, дошло је до кошкања у којем је полиција употребила сабље. Ово је крајње наљутило народ против полиције и сад гомиле иду по граду и разбијају и пале полицијске куће и стражарнице.“

Заиста, у граду се на различитим местима видело руменило од ватре. У међувремену су ученици и сви укућани уморни и напунили ходнике. Кренуо сам да обиђем круг око куће. Полицајци су ме стигли и брижно су ме замолили да се сакријем у кући. Бука и јурњава полицајаца испуњавали су двориште. Гардисти с пушкама су узели на

нишан све три капије, пошто је било мало полицајаца за сигурно чување; притом се народ бунио управо против полиције. Наши ме наговарају да се сакријем, полицајац који се међу њима одједном појавио такође. На то сам се насмејао, јер нисам осећао ни најмањи страх или узнемиреност. На крају сам се упутио на други спрат како бих одатле с полукружне веранде гледао многобројна руменила од ватре у граду и слушао завијање разјарене гомиле. Са мном се повезао Никанор, мој слуга, и Марко, мој садашњи стражар. Никанор ме је стално наговарао да не стојим – види се и из седећег положаја, и посадио ме је на столицу. Завијање народа је постајало све ближе и ближе. Мноштво војника је протрчало до доње капије. На крају је гомила са завијањем и циком стала на капију и почела да наваљује; гардисти, који су споља и изнутра чували капију, бранили су их и наговарали гомилу. Капија од ливеног гвожђа није попустила под притиском, само што се катанац сломио, али се гвоздани прстен задржао. После дугог крика и цике, која је личила на мачију цику, на цику хиљаде мачака заједно, гомила, је не престајући да цичи, јурнула поред. Био је још извршен притисак на малу капију горе, коју такође чувају гардисти, затим ударање и лупање на врата Женске школе и Семинарије, која су такође бранили војници; и гомила је навалила да пали полицијску кућу најближу Мисији, што јој је и пошло за руком. Целе ноћи су трајали крици узбуђене гомиле и на различитим местима се видела светлост од ватри, а у дворишту Мисије нису престајали бука и говор војника, јер је за првом четом од 40 људи брзо дошла друга, укупно их је било преко сто.

Јутрос у шест сати сам отишао да се захвалим капетану гардиста, који ми је ноћу послао своју визит-картицу с обавештењем да чува Мисију. Половина гардиста је била будна, половина је спавала на поду у ученичкој трпезарији, на трему храма и свуда где је то било могуће.

Први узрок немира јесте незадовољство закљученим миром. Зашто од Русије није узета контрибуција? Зашто јој је дата половина Сахалина? Коно Хиронака, политички посленик познат по свом немирном карактеру поднео је петицију цару затраживши да делегати буду кажњени и да мир не буде ратификован. У Хибија-парку је било ватрених говора у вези с овом петицијом, које је полиција зауставила, због чега је хаос и почео.

Дан је прошао у бављењу уобичајеним пословима. У школи су се одржавали часови, писао сам писма ратним заробљеницима.

Чета војника из гарде је цео дан била у дворишту Мисије и стражари су чували све капије. До вечери је број војника удвостручен, дакле, било је укупно 120 људи. <...>

25. август (7. септембар) 1905. Четвртак

Ноћ је за Мисију протекла мирно. Али у граду је било много немира и пожара: спаљене су полицијске куће у Асакуси, Сиби, Канди. Због нечега се злоба преокренула против хришћанских места проповеди: спаљене су протестантске црквене куће, једна епископална, две методистичке, у Асакуси, Ситаја и Хондзјоу и католички дом у Фукугави. Дрвене куће су рушили, вукли су шут на средину улице и спаљивали га тако да не спале суседне куће; епископалну од цигала су рушили циглу по циглу; такође су спалили имовину и књиге опљачкане у проповедничким кућама. Али наше православне проповедничке куће нигде нису дирнули, иако су трчали поред њих. У Ситају је наш проповедник (Тит Косијама) очекујући погром пожурio да изнесе иконе и сву своју имовину код суседног хришћанина, али његову кућу нису дирали. Кад је спаљена полицијска кућа поред протестантске у кварталу Канда (у којем се налази и наша Мисија) кренули су на протестантску цркву да би је спалили, али војници нису дали. Викали су:

„Сад би требало спалити Никораја, али војници сметају“ (под Никорајем се подразумевају све зграде Мисије). Неки су кренули према Мисији и према нашим школама, али су им гардисти препречили пут и нису им дозволили да дирају ни Мисију, ни школе. 12 војника је чувало Семинарију и 12 других Женску школу. Ученици су били узнемирени целе ноћи видећи пожар у близини и слушајући дреку гомиле.

Ученици семинарије су очистили доњи спрат своје куће за ученице како би их примили и бранили ако буде нападнута Женска школа, а сами су се стеснили на првом спрату и скоро целе ноћи нису спавали, због чега су имали предавања само до ручка; сви су били слаби и после ручка су се одмарали.

Испоставља се да се заиста спремао погром Мисије. Јуче је у Асакуси на кули од 11 спратова био окачен велики натпис који је гласио: „У 8 сати увече Никорај ће горети.“ Овакви огласи су били налепљени по граду на многим телеграфским стубовима. Зато су се око 8 сати многи љубитељи таквих призора гурали на местима с којих се добро види саборни храм да би се дивили како ће горети. Други су тражили узвишена места да што боље виде и наслађују се. Наступа 8 сати, сви буље у правцу Мисије. Пролази 8 сати, сви у недоумици питају: „Зашто не гори?“ И тако даље, док се сви нису разочарали и разишли. Исаија Мидзусима који је јуче ишао по граду пратио је једну гомилу ових гледалаца и причао је шта је чуо.

Увече је овде био и Mr. André да у име француског амбасадора упита: у каквом стању је Мисија?

„Чује се да је овде гомила јако дивљала и да су војници пуцали и једног човека убили, да ли је истина?“ каже.

„Истина је да је гомила дивљала, али не много; војници нису пуцали и никога нису убили,“ одговарам.

„У граду је спаљено једно католичко место, а ове ноћи прете да ће спалити Католичку женску школу (која није тако далеко од наше Мисије) и другу католичку зграду. Међутим, војска их већ чува.“

„Код нас су, хвала Богу, сва проповедничка места у граду читава. (Учинио ми се да се Mr. André поред све своје добротe томе није обрадовао.)

„Лоше пролазе и други,“ наставио је Mr. André.

„Америчку амбасаду чува 400 војника, енглеску такође чува много њих. На њих се народ љути због трактата о миру.“

У француској амбасади је 80 војника ради чувања.

Међутим, влада је већ предузела строге мере. Јуче је издат декрет којим се из Токија и престоничког округа прогањају сви за које је примећено да су учествовали у нередима. Они који ово не послушају доспеће у тамницу.

Указ је дао другачију нијансу и војсци која стражари. Данас је капетан окупивши своје гардисте у кружок код прозора канцеларије давао инструкцију за опхођење с бунтовницима. Између осталог чуло се: „Влада се трудила да их уразуми, али узалудно је – сад се према њима треба опходити као према бунтовницима (боодоо)“*.

„Односно како то?“ питам за објашњење секретара Давида Фудзисаву с којим сам заједно слушао речи капетана.

„Пуцаће,“ објашњава он.

Наравно, уз такву меру бунт ће брзо утихнути.

У шест сати увече изашао сам у уобичајену шетњу – о, Боже, какве чуварске мере! Три полицајца су стајала на улици код оградe све од библиотеке до куће, где сам шетао,

један полицајац је такође изашао на улицу, други је стао код библиотеке; и двориште су испунили војници. Али пошто је „код много бабица килаво дете“ сигурно бих погинуо да није било воље Божије да не погинем. Узгред речено, по граду се данас прича, како каже Исаија Мидзусима да је „Николај убијен“.

Народ цео дан око Мисије пролази у двоструко, па и петоструко већем броју него обично, да баци поглед „шта се то ту дешава?“, а неки вероватно да виде како згодније да нападну Мисију и да је униште.

8. (21.) октобар 1905. Субота

Пошто је Царски манифест о закључивању мира објављен ове недеље, више нема разлога да вршимо богослужење без звоњаве због бојазни од јапанских фанатика. Јуче је нам је на основу наше молбе руководство дозволило употребу звона говорећи: „Може, иако се није све смирило.“ Дакле, након што су почетком фебруара 1904. године наша звона саборне цркве умукнула јутрос у 6 сати први пут се зачула звоњава другог звона за Литургију и затим уобичајена радосна звоњава. Али оно је секло моје уши жалосније од погребног звона!..

Корен личности сваког човека је у његовој народности, као биљке у земљи; разбацајте земљу или је исушите, учините је неплодном и биљка ће увенути. Тако и мој дух вене због срамоте моје домовине и њеног пораза на копну и мору и унутрашњих немира. Грешно је да мислим, али је то таква мука да ми и нехотице пада на памет: како би било добро не постојати! Да, добро сам свестан да се не бих предао, јер је сто пута боље умрети него се мучити због срамоте и очајања.

Цео дан ме обузимају таква туга и таква чамотиња да ми се не гледа на свет Божји, све ми испада из руку! А овде су још посетиоци. Bishop Awdry са својом супругом сматрао је да му је дужност да дође да честита мир. Да, Енглез има разлога да честита Русу. Ево тамо, на сидришту у Јокохами, обе флоте: енглеска и јапанска славе свој поново закључени савез и пораз непријатељске Русије; обе нације грцају од радосног одушевљења... Али постоји кутак који бископ гледа и његово лице губи своју живост, а поглед му постаје озбиљан – то је Православна Црква у Јапану.

„Како стоје ствари с Црквом?“

„Није лоше, хвала Богу; није сјајно, као што се и може очекивати у такво време, али нема ни кретања уназад, већ само напред. Прошле недеље је овде обављено крштење неколико људи, сутра ће у Јокохами бити крштено троје.

Уосталом, разговор с добрим бискупом и његовом супругом ме је мало разонодио и освежио. У њихову наклоност према Русији, као Енглеза, разуме се, нимало не верујем, али они су несумњиво добри и симпатични људи и од срца им желим сваку милост од Бога и вечно спасење.

За бденије је већ загрмело велико звоно саборне цркве и свечана радосна звоњава, која за мене опет није била радосна.

9. (22.) октобар 1905. Недеља

Служио сам Литургију и тиме је започело моје уобичајено служење Литургије сваке недеље и празника док сам до сада, у току целог рата служио само на највеће празнике и још кад је требало рукоположити некога за свештеника и ђакона. После Литургије је служен благодарствени молебан поводом закључивања мира.

Причешћивање Светим Тајнама на Литургији је имало своје благодатно дејство: изашао сам из цркве лаког срца, жалосно и чамотно расположење духа је у потпуности прошло. Разбијена је руска флота; али бар је један бродић остао нимало не оштећен, то је Православна Јапанска Црква – зар није очигледно да Христос лично управља овим бродом? И да ли ја, служећи под Његовом руком смем да се препуштам чамотињи? Спаси ме од ње, Боже, и дај ми снаге!

10. (23.) октобар 1905. Понедељак

Нека нестану ови погани сентименти – чамотиња и свака слична мрскост! Каква некаква женска, а можда и ђавоља смутња у мушкарцу! Шта онда, да ли да будем безосећајан према свему? Ипак не, ни с овом теоријом се не слажем. Човек није дрво, кад копљем ударе у срце, оно не може да не виче од боли. Само што душевна бол не сме дуго да траје, не треба кмезити. Од телесне боли човек може да падне у постељу због физичке немогућности да се креће. Душа од притиска може да падне хиљаду пута брже од живе, али може одмах и да се подигне. Међутим, кад душевна рана није од спољашњег ударца, већ од унутрашње трулежи тада је невоља, не може постојати ни полет ни бодрост, једино привидни. Али од овога ме је засад Бог сачувао. Наравно, бездан је импулса и смећа унутра, али ипак не од оне врсте од које се пада. Дакле, ни тренутка за чамотињу. Треба радити неуморно и бодро. А послова, послова који се тичу ратних заробљеника има толико да им се ни крај не види.

29. октобар (11. новембар) 1905. Субота

Још писмо од потпуковника Веприцког из Куамотоа; опет пише о побуни нижих чиновна и између осталог, као доказ да су преварени донети су му крстићи добијени од Мисије, „у којима се од трљања одмах открива црвена боја и кад се поломе црвени су.“ Веприцки „уз писмо прилаже три таква крстића“.

Ове крстиће у писму нисам добио, али сам био узнемирен и одмах сам испробао крстиће које имам, и о ужаса! У потпуности су у праву: испод беле сребрне боје приликом трљања одмах се открива црвена – бакарна, ако се поломе види се да су унутра потпуно црвени; код позлаћених је само кад се слома поломљено место мало беље, значи, у бакар је дадато сребро. Пробио ме је хладан зној. Значи, мајстор-Јапанац ме је преварио, а ја сам не знајући, и да ми то није пало на памет, преварио све ратне заробљенике. Наручбину и пријем вршио је ипођакон, ризничар Мојсије Кавамура, није ваљда и он учествовао у превари? Мисао о овоме ме је још више ражалостила и наљутила. Све остало време дана вукао сам се као пребијен, први пут у животу ми се десио тако велики скандал; 70 хиљада ратних заробљеника може да каже да сам их преварио: обећао сам им сребрне крстиће, дао сам бакарне, значи разлику сам ставио себи у џеп; шта може бити срамније и жалосније од овога!

2. (15.) новембар 1905. Среда

Спровео сам истрагу о крстићима. И каква будала сам испао, за све сам ја крив! Једино извињење које имам јесте да човек може нешто да превиди, јер сам потпуно сам, и не могу да обавим све послове. Мајстору је дат услов по саставу направи легуре од сребра, а од њих исте такве крстиће као што је до сада за Мисију већ дуго година правио хришћанин Андреј Аменомија. Одговорио је да ће направити још боље, односно да ће ставити више сребра. Првобитан услов с Андрејем, који је закључен пре много година био

је да стави 70 посто сребра (чак се сећам да је било и 80), а бакра 30. Био сам сигуран да Андреј и сад поштује овај услов. Али авај! По сопственим речима Андреја већ четири године како је одступио од њега, почео је да ставља мање сребра тако да се његови крстићи састоје од 50% сребра и 50% бакра, по његовим речима. Уопште нисам знао за то да његови крстићи, ако се протрљају одмах дају црвену боју и да им је унутрашњост црвена. Ови његови крстићи су дати као узор новом мајстору – паганину (зато што Андреј у својој малој радионици не може за кратко време да заврши велику наруџбину) и није чудо што је обећао да ће направити крстиће боље од Андрејевих, односно подразумевао је вероватно не тако црвене као што су Андрејеви, иако ни то није испунио. Питам данас Андреја којег сам позвао:

„Зашто си променио услов? Требало је да стављаш 80% сребра и 20% легуре.“

„70% сребра,“ исправио ме је.

„Рецимо да је 70, можда сам заиста заборавио, о томе смо се договарали пре много година. Али зашто ниси стављао 70%?“

„Сребро је поскупело, рачунао сам цену сребра и то да крстић никад не буде скупљи од 10 сена, као што је био услов.“

„Али зашто ми то ниси рекао? Увек сам мислио да је твој крстић сребрн, тако сам о њему увек говорио хришћанима. А он је већ одавно престао да буде сребрн и ако је тачно да си у последње време стављао 50% сребра и 50% бакра, он је полусребрн, а тако би га требало и називати, а не сребрн, при чему људи могу да помисле да их варамо продајући им лажне крстиће.“

Андреј је ћутао, али је било очигледно да је свестан да је крив, јер је све време говорио дрхтећи и муцајући.

Нисам му објаснио каква невоља се сад десила, да у Кумамоту заробљеници изазивају немире између осталог и због крстића говорећи да су преварени, да су им обећани сребрни, а добили су бакарне. Само сам упорно питао:

„Реци праву истину; да ли је истина да су твоји крстићи полусребрни? Да није нешто горе? По њиховој црвеној боји унутра тешко је поверовати да у њима има пола сребра.“

Међутим, Андреј се заклео да је то истина, нипошто није хтео да одустане од тога, после чега сам га и испратио.

Послао сам у Кавамуру код хемичара-лаборанта да испита састав крстића и да тачно одреди колико има сребра, а колико легуре, како у крстићу Андреја, тако и новог мајстора. Међутим, лаборант којег смо имали у виду затворио је своју лабораторију и више не прави такве експерименте, а посредством пробног камена испитао је крстиће и рекао да у крстићу мајстора-паганина нема више од 30% сребра, а у Андрејевом крстићу га има више, али колико тачно, није могао да одреди.

Нови мајстор се заклео да нипошто није стављао мање од 38% и 36% сребра; по обрачуну разлика у цени између 36% и 50% сребра крстића узорка (односно Андрејевог) излази да је од целе наруџбине (од 6.600 јена) зарадио само 250 јена које и враћа Мисији. Узео сам новац и окончачо то.

4. (17.) новембар 1905. Петак

Устао сам с таквим полетом да радим цео дан, односно да одговарам ратним заробљеницима на њихова писма, којих сваког дана стиже најмање десет, један део је обавезно с новцем за Мисију и за разне ствари. На несрећу, бацио сам поглед у ‘Japan

Daily Mail” и баш сам се онерасположио: у Русији су свуда бунтови, у Владивостоку је бунт, у Хаматери је бунт, у Кумамотоу је бунт. Ужас! Узнемирило се и моје срце, напустио ме је полет. И почео је да се вуче цео дан с мрачним колоритом. Ма како човек да муштра себе, не може се претворити у машину, живот оставља свој траг на души.

8. (21.) новембар 1905. Уотрак

Пре тачно 25 година последњи пут сам стигао у Јапан. Хвала Богу што ћу следећих 25 година дочекати у гробу, и то сам, јер ће и црви помрети.

Из Сендаја је долазио ратни заробљеник војни губернатор Сахалина генерал-поручник Михаил Николајевич Љапунов с једним од својих ађутаната. Много тужног је испричао о нашем административном хаосу, о томе како су сви његови поднесци у Петербургу остали неиспуњени, како су га оставили без војске – на целом Сахалину је било само 15 хиљада људи и остало; на крају само што није заплакао говорећи: „И ево, ухапшен сам, заробљеник сам“ А ађутант је испричао о чудовишној суровости Јапанаца: одред од 130 Руса предао им се у заробљеништво и они су везавши свима руке, свих 130 извели на пољану, ископали гроб и све до једног посекали, двојицу официра су чак и мучили, и закопали у земљу. Један руски војник је тајно пратећи одред све ово видео и сад је у заробљеништву испричао Љапунову, који је написао записник, који ће бити обнародован после заробљеништва. <...>

11. (24.) новембар 1905. Петак

Већ је одавно почело да се дешава да ујутру устајем глув на десно ухо, али малопомало глувоћа је пролазила и ухо би почињало да обавља своју уобичајену службу. Тако је било до сада, али данас се то није догодило: глувоћа није пролазила цео дан и ово ме је бацило у очај, у мрачно расположење, и цео дан ми ништа не полази за руком. Слух ми је толико потребан још око пет година! И зар је пола слуха нестало? Каква страшна незгода за службу!

Сандуци с књигама су послати у Хаматеру и Нагоју, а поново је упаковано: за Нарасино 6 сандука и за Сендај 2 сандука.

13. (26.) новембар 1905. Недеља

После богослужења ми је увек боље, чамотиња пролази, долази бодрост. Полуглув – значи полуглув! И у овом стању још могу да радим, ово неће ометати превођење богослужења, а то је главно дело краја мог живота. Богу није угодно да ме ослободи од незгоде глувоће – Његова света воља!

17. (30.) новембар 1905. Четвртак

Из Хиросакија је дошао ратни заробљеник Хрисант Платонович Барич, индустријалац са Сахалина, а за време рата старешина слободне дружине. Причао је о таквој суровости Јапанаца да човека обузима ужас. Тада није било страних новинара, нису имали пред ким да играју улогу хуманих људи и зато су се показали у свом правом светлу: масе мирних становника су тукли без икаквих разлога, жене су силовали, друге жене и децу су клаи и стрељали, исто као и мушкарце; руске затворенике су у мноштву и масама стрељали под изговором да „овај народ, наводно, ништа не ваља“ чак су и душевне болеснике извукли из болнице и стрељали; а друге масе заробљеника су као стоку превезли у Де-Кастри и оставили без хране... Хоће ли Бринкли поверовати свему томе ако

му испричам? Нипошто! Он би, кад би и својим очима видео ова зверства Јапанаца сматрао да је то оптичка варка и окренувши се одмах би завапио: „Руски варвари чине ужасна зверства, руски дивљаци харају итд.“ <...>

23. новембар (6. децембар) 1905. Среда

Сваког дана једно исто: писма ратних заробљеника, одговори на њих и слично. Немам по чему да разликујем дане. Само се изнад Русије све ниже и ниже надвијају облаци који доносе кишу; у њој влада анархија. Данас сам прочитао у „Московским новостима“ да су чак све Духовне академије шпрајковале. Међутим, историја ће записати разноврсне невоље по целој Русији. А у Јапану су шпрајкови друге врсте: сутра опет у целом Токију у школама нема наставе и канцеларије не раде, свечано дочекују повратак обалског маршала Оојаме – победника Руса.

6. (19.) децембар 1905. Уторак

Генерал Данилов је послао јучерашњу прокламацију за шгампање, одлично преписану, али не и исправљену: стил је лош, има логичких прескока. Да ли да исправим? Генерал може да се наљути што је туђа рука дотакла његову композицију. Нека буде тако; јер иде војницима, који су ионако скоро неписмени. Ужасна је отвореност прокламације генерала попут оне да „бунтовници у Русији пале, кољу, живу децу бацају у ватру, што ни звери не чине“. Али наслови у новинама су скоро гори од тога. Пожар метежа све више и више расте: скоро сва војска учествује у отвореном устанку; само козаци су верни дугу и заклетви. Балтичке провинције су се одвојиле и имају већ своју сопствену владу. На Кавказу и даље траје клање. Аграрни немири расту; по Волги слуге свуда пљачкају и пале спахијске куће, а саме спахије и управнике бацају у импровизоване тамнице. Једном речју, у Русији влада потпуна анархија; и нема светлости у овој тами, нема наде да ће се убрзо променити боље. Услед свега тога, ма како човек да се храбри, чамотиња као тешко олово обузима душу, руке малаксавају, рад се зауставља. Од немоћи да приморам себе да радим душом бавићу се нечим бар механички; написаћу овде моју посланицу упућену ратним заробљеницима. Она гласи:

Окружна посланица руским ратним заробљеницима у Јапану

Руски христољубиви војници, земљаци моји достојни поштовања и вољена браћо у Христу!

Мир и благослов вам од Господа Бога и Спаса нашега Исуса Христа!

Бог ми је судио да истовремено будем и ваш архипастир и Он види да нисам презрео ову Његову заповест, већ сам се трудио да вам служим колико сам могао. Знам да моје служење није било довољно за задовољење ваших духовних потреба, то ми говори савест, али савест ме не прекоревала ни за нерад: учинио сам оно што сам могао. И моје делање је било с љубављу према вама браћо. Своја писма која сам вам слао углавном сам потписивао речима „ваш брат у Христу“ и заиста сам осећао братску љубав према вама, коју посебно храни саосећање према несрећи заробљеништва која вас је задесила. Ова љубав је расла и јачала због вашег доброг хришћанског понашања. С радошћу сам видео како ви рођени хришћани у многоме за нову децу Христове Цркве у овој земљи представљате оличење хришћанских врлина. И ова нова духовна деца Цркве видела су то и са своје стране такође су вас заволела братском хришћанском љубављу коју су се трудила да покажу према вама колико су могла. Све ово је било бар нека утеха за вас у тешкоћама заробљеничког живота. Тако је било до недавно. И ево, већ је наступио крај

вашег заробљеништва и предстојао је радостан повратак у Отаџбину, код вашем срцу драгих рођака и пријатеља и за ваше даље служење отаџбини.

Али шта се притом још открило? Авај, с жалошћу и стидом се само може говорити о ономе што се открило! „Спјашчим чловјеком прииде враг, и всеја плевели посредје пшеници“ (А кад људи поспаше, дође његов непријатељ и посија кукољ по пшеници) (Мт. 13, 25). Неки од вас су се улењили и у овом душевном дремежу дошао је непријатељ и посејао у њихове душе семена раздора, побуне и немира. Какав је то непријатељ? Исти онај којег је наводио Спаситељ у причи о сејачу и на којег устима свог апостола упозорава хришћане: „Трезвитесја, бодрствујте, зање супостат ваш – дијавол, јако лев рикаја, ходит, искиј кого поглотити“ (Будите трезвени и бдите, јер супарник ваш, ђаво, као лав ричући ходи и тражи кога да прождере) (1 Петр. 5, 8). Сад већ, од њега руковођени и невидљиво учени и видљиви непријатељи вашег душевног мира и наше заједничке земаљске домовине и Небеске Отаџбине долази код вас и говори своје речи или шаље своја дела, и једне и друге пуне душевног отрова и труди се да вас отрује њима. Својим поквареним сугестијама они се труде да посеју непријатељство међу вама, да улију злобу у ваша срца, да вас учине непријатељима своје земаљске отаџбине, да затворе за вас Отаџбину Небеску и да отворе под вашим ногама пакао душевних мука на земљи и вечних мучења после смрти. И већ има оних који су отровани овим отровом и који се труде да отрују друге. Међу вама, који сте до сада свуда мирно живели, у неким местима се дешавају свађе, туче, бурне препирке, који долазе до убистава – и то у туђој земљи, на срамоту целом свету! О несреће и срамоте! Али шта ово значи? И због чега је све то? Неки отровани од стране развратника, у свом душевном слепилу умишљају да такође желе добро и да служе отаџбини. Какво је то добро и служење отаџбини ако заборављају пријатељство и братство, и ако време проводе у непријатељству, свађама и чак убиствима? У гажењу сваке дисциплине и дрским немирима? У разорним замислима и дрском мешању у послове државног управљања, у којем ништа не разумеју? Какво безумље! Објаснићу на примеру. Свако од вас, браћо, има кућу, а у њој оца, а многи имају и старијег брата; у кући можда треба нешто да се поправи и побољша! Дакле, отац се саветује с најстаријим братом како све у кући да се поправи и побољша. Али замислите да за то време код вас неко кришом долази и да вам шапуће на ухо: „Твој отац и брат немају појма о томе како се води домаћинство; узми сам да поправиш: сруши кућу, запали сушару, а да би био слободнији, вежи оца и убиј брата.“ Шта би рекао на то? Наравно, рекао би: „Твој савет је ђавољи; иди од мене, сатано“ (Мт. 16, 23). Ево баш тако нешто се сад чини у Русији. Потребне су поправке и побољшања у управљању Русијом, то нико оспорава. О томе и размишља и брине се данас наш вољени цар са својим саветницима, најстаријима у држави. Али непријатељи наше отаџбине као змије, поткравши се свуда у њој, уливају отров немира и злих замисли у сва неопрезна срца, посебно у срца људи, који због своје необразованости не могу да разумеју њихове покварене циљеве – и колико сад у Русији има смутње, неслоге, међусобног непријатељства, убиства! Отровани отровом бунтова претворили су се у братоубице и разбеснело обављају своје послове: бацају бомбе од којих гину људи који нису ни за шта криви, кољу, пале... И вас, браћо, ови подивљали људи желе да упуте на ово преступно, антидржавно и античовечанско служење ђаволу. Несрећи заробљеништва, које вас оставља чистим у вашој совести и пред људима, јер се заробљеништво никад није сматрало срамотом, ове покварене слуге ђавола желе да додају несрећу која ће вас обрукати пред људима и растрзати касније вашу душу прекорима совести, желе да од вас начине бунтовнике и издајнике своје дужности и

заклетве, непријатеље своје отаџбине, желе да вас претворе у људе-звери, који муче утробу своје мајке Русије. О, браћо, нека не буде тако! Препознајте што пре у људима који вас подбуњују вукове, који желе да се сакрију иза овчије одеће, а у њиховим говорима и делима – пакао, који убија заувек. Ви, који сте већ отровани, сузама покајања омијте заразу и прљавшину са својих душа, очистите се и исцелите се; то је могуће, то је лако уз помоћ благодати Божије, коју ћете призвати искреном молитвом; ако пак останете непокајани знајте унапред да је ваша судбина ужасна судбина братоубице Каина. Ви, који још нисте успели да до дна душе упијете у себе отров говора и писанија, ради Бога, што пре избљујте овај отров из душе и будите као пре добри војници, верни својој заклетви да ћете вером и правдом служити цару и отаџбини. Ви, који сте до сада остали чисте и здраве душе „бљудите, како опасно ходите, не јако не мудри, но јако же премудри“ (**пазите добро како живите, не као немудри, него као мудри**) (Еф. 5, 15), стражите и будите будни да не паднете у мреже невидљивог непријатеља, које постављају његове видљиве слуге. Запамтите браћо да ако почнете да изазивате метеж и побуне својим мноштвом, својом бројношћу можете много зла да причините нашој драгој отаџбини и самима себи, али никакво, ни најмање добро, не можете да учините никоме, зато што ћете у свом слепилу послужити непријатељима наше отаџбине, својим сопственим злим непријатељима. Нека Господ све вас задржи од овога!

Примите, драги моји сународници, моје речи с истом таквом љубављу, с којом су вам упућене. Усрдном молитвом призивам на све вас благослов Божји и остајем ваш брат у Христу, слуга и богомолник који вас воли.

Епископ Николај.

1. (14.) децембар 1905.г. Токио.

9. (22.) децембар 1905. Петак

Био сам на испиту из веронауке у Женској школи у којој сад има 75 ученица. Одговарале су као увек, изванредно. Официр у Сидзуоки, Петар Булгаков, послао је писмо пуно грдње као одговор на моју Окружну посланицу ратним заробљеницима. И пре сам чуо да је он главни у подбуњивању нижих чиновца; по писму се види да је то очајнички нихилиста и анархиста. Шта само није натрабуњао! Између осталог, саветује ми да се упознам с Јеванђељем и каже да је то „добра књига“, чак се прихватио да ми укаже посебно добра места у њој; а као оправдање данашње кланице коју анархисти врше у Русији директно наводи „речи Христове: и непријатељи су човеку домаћи његови“. Одговорио сам му кратко, али то је безуспешно!

28. децембар 1905. (10. јануар 1906.) Среда

Долази данас начелник Семинарије Иван Акимович Сенума, доноси ми поклон од капетана Василија Павловича Озекија (сандук, вероватно с кексом – вратио сам га Ивану Акимовичу да однесе деци) и каже:

„Знате, Озеки није по својој вољи отишао у Петербург (пре 4 године), него по наредби руководства; сам је то рекао о.Павлу Сатоу. И у Сибир је касније прешао по истом овом наређењу да преконтролише како се тамо снабдева војска.“

„Значи није искрено примио хришћанство?“

„Управо то желим да сазнам од њега, али нешто немам прилике да се видим с њим; обавезно ћу се видети ових дана. Чини ми се да је његова жена искрена хришћанка.“

„Можда је само искрена мужевљева помоћница...“

Није чудо што је Иван Акимович помало обесхрабрен: управо он је оглашавао Озекија и довео га на кршгење. Пошто је сам искрени хришћанин, наравно, не би желео да се покаже да је његов ученик преварант, који је преварио њега, о.П.Сатоа, мене, а преко мене у Русији – сараднике Мисије и још многе! Лепо су га примили Петербуршки митрополит, о.Ј.Кронштатски – која све духовна лица нису била љубазна према њему у Русији!

Тако је смирена и симпатична била жеља коју је изразио: „Вера има велики значај за војника; желим да проучим однос благочестивог руског војника према вери како бих исто то увео у јапанску војску; због тога пре свега сам постајем православни хришћанин и идем у Русију да се научим како да уведем хришћанску веру у јапанску војску; моје руководство не саосећа с мојим делом, али ме ни не спречава...“ После извесног времена чуо сам из Петербурга од капетана Озекија, да га „јапанска влада у Петербургу не воли и да му наноси штету; зато прелази у Сибир да би овде слободније научио и руски језик и све што му је потребно у религиозној области“.

И испоставља се да је све то, по признању самог Озекија, гомила лажи. Он је био послат у Русију као шпијун, исти као што је у све крајеве Русије ратни Генерални штаб слао и у приватне куће, и као трговце и др. и др. а све су то официри, развијени људи, који до танчина могу да испуне задатак који им је поверен. И сви су они варали, лагали, били лукави, подли, али све – у најнижој земаљској сфери, само је господину Озекију била препуштена част да лаже, вара и поступа подло у сфери узвишеног, ослобођеној од земаљских ситница, у области религије. Ако су ови подли, он је неизмерно подлији од њих. И добар си, мој вољени Јапане, заиста си класична земља шпијунаже и зато – лукавства, преваре и подлости! Не бих то желео за тебе; могао би да побеђујеш и с племенитијим понашањем. Узалудно пакостиш самом себи! Или у овој тачки човек монголске расе никад неће схватити човека кавкаске? Али у том случају боље је бити побеђени Кавказец него победник-Монголац. Пре бих пристао да умрем (говорим о себи у општеном смислу) него да учиним подлост и срамоту било у своју личну корист или у корист моје отаџбине; а у последњем случају тим пре. Или је за Монголца ова азбука – несхватљива шифра?

1907.г.

30. децембар 1907. (12. јануар 1908.) Недеља

<...> Хвала Богу, у Русији постаје мирније, и чини се да је трећа Дума способна за рад. Само сам једну веома жалосну новост прочитао: о.Јован Кронштатски је јако болестан; посетила су га тројица архијереја заједно, између осталих, био је Московски митрополит Владимир и то се описује веома дирљиво. Дај му, Господе, још да поживи, на добробит наше Свете Цркве!

Обавестили су ме данас де је о.Павле Савабе болестан. Јуче је отишао у кућу родитеља о.Јакова... поводом смрти његове мајке; кад се враћао на њега је налетео коњ неког гардисте, викали су му да се склони, али он није чуо пошто је глув, а гардиста није пазио; подигли су о.Павла онесвешћеног, рањене главе, и сад лежи. И онако је старац једва жив, а ево каква му се још несрећа десила! Много ми је жао несрећника. <...>

1908.г.

27. децембар 1908. (9. јануар 1909.) Субота

У 8 сати Литургија. После ње је помен за о.Јована Кронштатског и великог кнеза Алексеја Александровича. Преосвећени Сергије и ја смо изашли у мантијама. С амвона сам објаснио да је „о.Јован велики добротвор Мисије; неколико пута је као прилог давао велики новац за Мисију; последњи прилог је био у години која је тек минула: послао је 1.000 рубаља у корист Мисије, давао је прилоге и у свештеним предметима и одеждама“.<...>

1909.г.

4. (17.) јул 1909. Субота

Од 8 сати заседање Сабора. <...> [Питања]

Прво. Сматра се да има 30 хиљада хришћана, али не осећа се присуство ни половине...

Одговор. По статистици Мисије православних хришћана... у Јапану има 31.175. То је прави број наших хришћана. Али пошто су расејани по разним местима Јапана и по разним деловима света нема могућности да се одреди где се колико људи налази. Наравно, по статистичким листама... локалних цркава требало би да буде наведен број присутних хришћана, који су између осталог обавезни да се брину о издржавању служитеља локалне цркве.

Други сиџумон. * Да ли је наша Јапанска Црква грана Руске Цркве или Васељенске?

Одговор. Откако је постављен архиепископ Јапанске Цркве може се рећи да је Јапанска Црква грана Васељенске Цркве. Кад би био сазван Васељенски Сабор, наравно, њему би присуствовао и самостални представник Јапанске Цркве.

Трећи сиџумон. Православна Црква је из Грчке прешла у Русију, а одатле у Јапан. Да ли је црквена управа Јапанске Цркве назависна од руске власти?

Одговор. Православна Црква, како у Грчкој, тако и у Русији, исто као и у Јапану управља се канонским правилима светих апостола и светих Васељенских и Помесних Сабора. Јапанска Црква је у овом смислу апсолутно независна од Русије. Поглавар Јапанске Цркве у току 40 година узастопце није постављао питања руском Синоду у вези с делима црквене управе, већ често отвара књигу канонских правила, чита је и поступа по њој.

Четврти сиџумон. Ако се Јапанска Црква не налази под влашћу Русије, да ли се новац који се добија од Синода и руске браће даје као прилог за целу Јапанску Цркву?

Одговор. Овај новац се даје за потребе Мисије и шаље се на располагање начелника Мисије.

Пети сиџумон. Да ли Јапанска Црква има права да распоређује овај новац у складу с потребама, на пример, да за непотребно смањи, а да за потребније дода?

Одговор. Јапанска Црква нема ово право. Новац долази, као што је раније речено, на располагање начелника Мисије, који зна како га треба расподелити.

4. (17.) септембар 190. Петак

О.Тит Комацу пише да је у Накамацу сахранио Корнилија Судзукија, првог и веома благочестивог тамошњег хришћанина; сиромаш је у последње време лежао парализован; пред смрт о.Тит је извршио тајну јелеосвећења у присуству тамошње браће, која су га

веома волела. Бог да му душу прости! Први хришћани мало по мало одлазе на онај свет, ускоро нико неће остати, а да ли ће следећи нараштај бити бољи?

22. децембар 1909. (4. јануар 1910.) Уторак

Данашњом поштом сам из Москве добио књижицу о о.Јовану Кронштатском. Како је дирљива и поучна! Ево ко је стекао дух молитве!

1910.г.

15. (28.) фебруар 1910. Понедељак

Последње читање и последња исправка Празничне Минеје. Накаију и мени се превод свиђа. А како да нам се не свиди! Ако се сам не похвалиш, ко ће те похвалити? Али, не може се рећи да сви све разумеју. На многим местима човек који зна хијероглифе погледаће их и схватиће; а по слуху ни учен човек неће увек схватити смисао; неуком ће и тако много бити несхватљиво, као што је у многоме словенски текст несхватљив обичном Русу. А шта да се ради? Где да узмемо јапанске речи које би свако разумео? Никако се не може без кинеског читања хијероглифа. Али зато је ономе ко чита све јасно; мисао је прозрачна као кристал и све се може објаснити и растумачити.

21. фебруар (6. март) 1910. Недеља

Дошао је руски „сниматељ“ - на визит-карти пише „Пантелејмон Васиљевич Кобцев. Сниматељ,“ молио је дозволу да се за биоскоп сними наше богослужење. Како је то могуће! За приказивање као у позоришту – не може! Зато је уперо свој апарат на храм и хватао је све оне који су излазили по завршетку богослужења.

Ухваћен сам и ја, потпуно неочекивано; на трему ветар подиже скуге одежде... окрећем се овамо-онамо бранећи се од ветра. Унаоколо врве деца, а ручица апарата се врти као луда – авај, то сам прекасно приметио – баш ће лепа слика бити, немам речи!

1911.г.

20. јун (3. јул) 1911. Понедељак

Стигло је обавештење да је изненада преминуо Павле Цуда, најстарији катихета и један од првих хришћана, који је 1872-1873. г. био у затвору у Хакодатеу због исповедања Христове вере. Сад је ишао овамо, на Сабор... и за време беседе с о.Петром Сасагавом добио је излив крви на мозак и упокојио се. Бог да му душу прости!

3. (16.) новембар 1911. Четвртак

У пола три астма ме је пробудила и више ми није дала да спавам; устао сам и радио. Кад се човек навикне на ову болест, може да се живи; кад би Бог дао дуже да поживим да што више преведем.